

442

Lige.

XVII, 461.

CHRONICON CARIONIS

EXPOSITVM ET AVCTVM

MVLTIS ET VETERIBVS ET
recentibus historiis, in descriptionibus re-
gnorum & gentium antiquarum, & narra-
tionibus rerum Ecclesiasticarum & Politi-
carum, Græcarum, Romanarum, Germani-
carum & aliarum, ab exordio Mundi vsque
ad Carolum Quintum Imperatorem,

A PHILIPPO MELAN-

thone & Casparo Peucero.

Apud Petrum Santandream.

M. D. LXXIII.

ILLVSTRISS. PRINCIPI

AC DOMINO, DOMINO AV-
gusto, Duci Saxonie, sacri Romani Imperij
Electori & Archimareschallo, Lādgrauio Tu-
ringie, Marchioni Misnie & Burggrauio
Magdeburgenfi, domino suo clementissimo.

Vnde hæc graviss. vices temporum dici &
noctis, æstatis & hyemis & leges motuū
cœlestium vere sunt a Deo conditæ: sic
dubium non est vere Deum autorem
esse totius societatis humanæ, quæ de-
uincta est inter se coniugiis, procreatio-
ne & educatione liberorum, mutuis contractibus & offi-
ciis, imperiis & multiplicibus distinctarū gubernationū
gradibus, & regit atque continet hæc vincula insita ani-
mis humanis notitia legis diuinę tanquam munimētum
societatis vniuersę. Nec tamen aut constitui aut durare
imperia: neque exequi legem Dei homines sine ope
diuina possent. Ideo Deus non tantum ceu vigilās pastor
agmen ouium circumiens arcet ac depellit lupos: ita eli-
dit ac pessundat consilia molitiones & conatus diabolo-
rum, tyrannorum & seditiosorū hominū: sed ipse ex-
citat & adiuuat gubernatores, & suam ipse legem ex-
equitur, armat & gubernat manus magistratuum in puni-
endis iniustis cœdibus, flagitiosis libidinibus, rapinis, fur-
tis, grassationibus, vt conseruari societas possit. Cumque
hanc ipsi magistratus turbāt aut dissipant, vt cum tyrann-
i fœdis sese polluant libidinibus, rapiunt aliorum con-
iuges aut liberos, exercēt iniustam crudelitatem, defend-
unt & stabiliunt manifestam idololatriam, aut impia &
blasphemia dogmata, mutat Deus ipse imperia, & vici-
nos reges aut populos excitat, qui tyrannos puniant, ec-
clesiam vindicent, leges & honestam disciplinam re-
stituant.

*Societatis
omnium
et aliorum
in lege*

*Abomin-
tium soci-
tatis*

Finit

EPISTOLA

*Monar. Babylon.
Cyrus. Chaldei.
Cyrus*

*Roman. novum.
vid. F. 1. p. 788.
calum. v. 1. 1. 1.*

*Septim. p. 1. 1. 1.
C. 1. 1. 1. 1.
F. 1. 1. 1. 1.*

*De ordine civi-
tatis. 1. 1. 1. 1.
De 1. 1. 1. 1.
De 1. 1. 1. 1.
De 1. 1. 1. 1.*

De 1. 1. 1. 1.

De 1. 1. 1. 1.

*De 1. 1. 1. 1.
De 1. 1. 1. 1.
De 1. 1. 1. 1.
De 1. 1. 1. 1.*

Harum rerum exempla & documenta suppeditant hi-
storia. Oppresso Sardanapalo discerpitur Babylonica
monarchia. Excussis Chaldeis & Assyriis summa poten-
tia transfertur ad Cyrum, qui punit tyrānos, defendit ec-
clesiā, sancit labefactatas leges, iudicia, disciplinā. Nobi-
litate Romana, in qua scelera creuerant ac turpitudines
in immensum, ac tandem Antonio deleto, traduntur ha-
benae imperii Augusto, qui mutat reipub. formam. Deus
euexit Constantinum extinctis tyrannis Diocletiano,
Maximiano & Maxentio, qui immanis seuitiae supremo
conatu propugnabant idolomaniam ethnicam, & op-
pugnabant ac persequiebantur ecclesiam Christi, & attu-
lit victoria Constantini mutationē vniuersalem orbi ter-
rarum deletis idolis ethnicis robore veritatis euāgelice.
Cum autē ordo ipse aspicitur & consideratur sine per-
sonis, scilicet, ipsa consociatio hominum, coniugium, ci-
uiles cōtus, imperia, iudicia, leges, disciplina, magis
apparet & ordinis pulchritudo, in quo luceat sapientia &
iustitia Dei architecti, & utilitas, in qua sese ostendit mi-
rifica Dei erga nos bonitas & beneficētia. Quod potest
cogitari pulchrius spectaculū hoc ordine, si animo secer-
namus vitia, quae diabolus & hominū improbitas aut in-
firmitas ordini aspergunt? Quā est in bene cōstituta ceco-
nomia honesta societas mariti, vxoris, liberorum, cū se
inter se amāt, iuuant, certant officiis, colloquūtur de Deo
deque eius beneficiis, innocant vna voce Deūm, eurant
propagari & conseruari Dei notitiam & veros cultus, ce-
teri & simul Deum recte inuocant, & sedulo ac fideliter
faciunt operas suae vocationis? Quid est angustius ea vel
ciuitatis vel prouinciā forma, in quā recte constitutae
sunt ecclesiae, principes & magistratus ceteri, suo quis-
que loco, tuentur disciplinam, subditi sunt concordēs,
congregiuntur statutis temporibus exercenda religio-
nis & celebrātorum iudiciorum causa in templis, scho-
lis, curia, iuuentus excolitur studiis doctrinarum & assue-
fit ad pietatis & virtutum omnium exercitiū, quarūt vi-
tium singuli honestis artibus, quibus vitē opusest, cultu-
ra agrorum, mercatura, opificiis, adificāt ad necessitatē
& ad elegantiam, muniunt vrbes aduersus latrocinia, &
subditorum

De 1. 1. 1. 1.

DEDICATORIA.

317. B. m.
 subditorum omnium voluntates spectant ad hunc finem. *in p. 1. h. m.*
 ut in hac societate recte colatur Deus, & ut Deo obedi- *h. m. p. 1. h. m.*
 tia præstetur, propter hanc causam defendunt patriam *p. 1. h. m.*
 communi animo & consilio. Quod spectaculū vel augu- *h. m. p. 1. h. m.*
 stius vel iucundius hoc ordine animo concipi potest?

Sed incurrunt in oculos vitia & confusiones econo- *h. m. p. 1. h. m.*
 miarum & politiarum, contumacia liberorum aduersus *h. m. p. 1. h. m.*
 parentes, coniugū discordiæ. In imperiis tyrannides su- *h. m. p. 1. h. m.*
 periorum, negociatorum fraudes, libidines principum & *h. m. p. 1. h. m.*
 vulgi doctorū dissidia, seditiones, latrocinia bella, cedes *h. m. p. 1. h. m.*
 patricidia, excidia regnorum, vastationes, tristes & tra- *h. m. p. 1. h. m.*
 gici exitus non tātum sceleratorum, sed insonum & im- *h. m. p. 1. h. m.*
 meritorum, & innumera alia. Hæc tristissima spectacula *h. m. p. 1. h. m.*
 & tetra specie deformant ordinem diuinum, ne vere *h. m. p. 1. h. m.*
 conspiciatur, neve iudicetur opus & munus Dei esse, & *h. m. p. 1. h. m.*
 vehementer percellunt animos sapientum etiam, ac la- *h. m. p. 1. h. m.*
 befactant assensionem de prouidentia.

Ideo quaesitum est a sapientibus omni tempore: An sit *h. m. p. 1. h. m.*
 aliqua prouidentia diuina in rebus humanis? An sint cer- *h. m. p. 1. h. m.*
 tæ aliquæ imperiorum periodi? Et quæ sint tantarum *h. m. p. 1. h. m.*
 ac tam subitarum mutationum, ut ruina & interitus flo- *h. m. p. 1. h. m.*
 rentissimorum regnorū, prouinciarum & urbium, dissipa- *h. m. p. 1. h. m.*
 tionis totarum gentium, causæ? Illustria sunt testimo- *h. m. p. 1. h. m.*
 nia prouidentiae diuinæ, quæ in rerum natura conspi- *h. m. p. 1. h. m.*
 ciuntur, ut certa corporum celestium & elementorum *h. m. p. 1. h. m.*
 series, rati statique siderum cursus ac reditus, distinctæ *h. m. p. 1. h. m.*
 temporum vices, specierum cōseruatio, & mentis huma- *h. m. p. 1. h. m.*
 næ notitiæ, quæ sunt artium fontes.

Hæc cum intuentur homines, fateri coguntur esse ali- *h. m. p. 1. h. m.*
 quam primam causam mundi architectatricē, a qua cō- *h. m. p. 1. h. m.*
 dita sint vniuersa, & cuius nutu eadem administrantur *h. m. p. 1. h. m.*
 ac sustententur. Sed cum aspiciūt deformitatem imperio- *h. m. p. 1. h. m.*
 rum, infinitas in omnibus ordinibus hominū, fraudū, vi- *h. m. p. 1. h. m.*
 tiorum, scelerum & flagitiorum confusiones, instabi- *h. m. p. 1. h. m.*
 litatem & iniquitatem variantis sese in momenta fortu- *h. m. p. 1. h. m.*
 næ, ignauiam, stoliditatem aut crudelitatem gubernato- *h. m. p. 1. h. m.*
 rum in eo fastigio, in quo eminere ac conspici debe- *h. m. p. 1. h. m.*
 bant sapientia & virtus, tristes & tragicos horum inter- *h. m. p. 1. h. m.*
 itus, excidia totarum gentium aut dissipationes, attoniti

EPISTOLA

admiratione stupent, conturbatique & in ancipites distracti cogitationes harent dubitantes: An casu coeant imperia, ac rursus casu dissiliant ac dilabantur, ut formarum agmina: An non solis humanis consiliis aut viribus cogantur atque constituatur defensionis causa, & iidem, alias aliis de causis & ex aliis occasionibus an conuellantur & euertantur: vel, an hæc omnia ab occultis & nulli satis peruestigatis causis gubernentur hoc modo, præter omnium hominum opinionem & spem.

Extant multæ querelæ de inconstantia fortunæ in imperiis: noti sunt Lucani versus: *summisque negatum*
Stare diu, nimioque graues sub pondere lapsus.

Et Seneca:

Non sic Libyæ Syrtibus æquor
Furit alternos voluere fluctus,
Non Euxini turget ab imis
Commo a vadis unda, niualis
Vicina polo, ubi cæruleæ
Immunis aquis lucida versat

Plaustra Bootes:

Vt præcipites regum casus
Fortuna rotat.

Nec profecto tristius vllum spectaculum est, quàm vel oculis vel animo intueri tot florentissimorum regnorum interitus, de quibus ne quidem *exima* reliqua sunt. Propter hæc euentuum varietatem de iis, quæ dixi, multa quæsiuerunt philosophi: sed explicari res, nisi ex doctrina ecclesiæ, nequit.

Omitto Democritea, Epicurea & Pyrrhonia, Pompeius prælio Pharsalico victus, multa apud Cratippum philosophum disputat contra prouidentiam, quod in causa iustiore, ut ipse contendebat, a Deo desertus esset. Et similes cogitationes in rebus aduersis tentant & exercent non ethnicos tantum, sed eos etiam, quos ecclesiæ genuit & instituit, nec raro eosdem, si his indulgeant, in horrendos fluctus dubitationum coniciunt, aut perturbatos extra sese constituent, aut præcipites agunt in exitium adactos ad desperationem.

Aduersus hæc scandala quomodo sint muniendi animi,
 ne

DEDICATORIA.

ne desperatione deficiant, inquirendum est: Ac primo euentum dissimilitudini turbanti aut languefacienti assensionem de prouidentia, opponantur vota & expressa testimonia scripturæ sacræ, quæ ostendunt, cum ordinē politicū esse opus Dei, & conseruari ac defendi a Deo, tū ab eodem & excitari atque adiuuari salutare gubernatores, & cum degeneres magistratus ordinem diuinitus sancitum turbant aut dissipant, mutari imperia, excitis vicinis regibus, aut commotis populis, qui tyrannos puniunt, ac leges & honestam disciplinam restitunt. Id docet expresse dictum Danielis: Deus constituit & transfert regna. Hoc dictum velut epigraphi præfigatur voluminibus omnium historiarum, & nostras de imperiorum motibus cogitationes dirigat ac moderetur.

Recte & Plato gubernationem rerum humanarum Deo tribuit, cui suo consilio tanquam instrumenta & media adiūgit τις λωγ, καὶ ἐν, quibus vult obsequi τις λωγ, id est, consilia & conatus prudentiæ humanæ. Sed Deo tribuatur, quod docent sacræ literæ, Deum non esse restrictum ad secundas causas, & multa agere atque perficere absque his, imo sæpe contra ordinem secundarū causarum.

Secernantur autem ab ordine politico vitia deformia opus Dei, & confusiones, quæ non sunt a Deo, qui non est author ἀναστασις, sed oriuntur a furoribus diabolorum & malorum hominum, vel ab humana imbecillitate. Nō itaque vt multi prophani arbitrantur, existimetur temere ac fortuito, sine Dei consilio homines concurrisse, vt se iunctis viribus tugrentur aduersus bestias aut latrocinia: nec imperia casu oriri aut ruere, & deuolui casu in eas gentes, quarum extollitur potentia, nec eas, quæ accidunt in imperiis florentibus mutationes, casu euenire: sed certum hoc ac firmum sit, Deum architectū esse ordinis in imperiis, & hunc tueri ac prohibere, ne a diabolis & malis hominibus prorsus dilaceretur vastationibus infinitis.

DE Periodis autem imperiorum, an sint aliquæ, & si sint, certane ac definitæ sint & perpetuæ, an vero suæ singulis sint politiis propriæ, cū species politicarū plu

*. iij.

Handwritten notes:
+ 140
in d. p. d. p. f.
suis t. h. i. v.
Zed. m. m.

Handwritten notes:
Deo. g. o. i. n. t.
p. p. i. n. f. i. n. i. t. u. m.
p. p. i. n. f. i. n. i. t. u. m.

EPISTOLA

res reperiantur ac diuersae: & mutationum quae sint causas, maior quaestio est & perplexior, in qua explicanda cum haeserit Plato, introducit Socratem, sententiam de hac quaestione suam Musis tribuentem, quam illae, ut in re obscura & inextricabili, velut vaticinantes, arithmetico aenigmate inuoluunt. Politias, inquit Plato, mutari, cum fundus sesquitercius quinario iunctus duas exhibet harmonias ter auctus. Hae quo tendant, ne Aristoteles quidem explicauit, qui locum hunc interpretans initia mutationum collocat in momentum tale, quo diagrammatis a Platone expressi numerus fit perfectus. Etsi autem Sibyllae foliis obscuriores sunt hi Platonis numeri, in quibus, ut in aliis eiusdem authoris euoluendis & extricandis plurimi frustra laborarunt: tamen hoc videtur velle: imperia ad summam seu perfectionem seu potentiam euecti, cum ultra hanc naturam nihil instituat, postea facta couersione, ut compleatur periodus, & fiat reditus ad principium, degenerare rursus ac rueri, succedentibus gubernatoribus, qui nullis a natura deficientibus adiumentis aut praesidiis instructi, ne disciplina quidem excoli aut cicurari possunt.

Etsi itaque quanta Plato circumscribat periodo politias diuinare difficile est: tamen mutationum causas, quas constituat, minus obscurum est, nimirum certis vicibus temporum, vi ac robore naturae gigni gubernatores bonos ac praestantes, quorum virtute imperia tenentur: postea languescentia vel extincta ea naturae vi, nasci aut languidiores aut deteriores, qui suis ipsi furoribus euertunt imperia. Nec Pompeio ex prouidentia causam sui casus, quem iniquum esse censebat, querenti, incoëcinne respondet Cratippus, Vitiosum reip. statum exigere monarchiam, cumque vicissim interrogaret Pompeium: Quo nobis argumento persuadebis, te melius quam Cæsarem si vicisses, fortuna visurum fuisse? Illo tacere subiicit, sed in Dei arbitrio ac potestate posita relinquamus. Coniungit itaq. Cratippus cum moralibus fatales causas: sed nequiter explicat, & fatales etsi mentione numinis diuini attingit, quales sint illae tamen ignorat.

Aristoteles omissa prouidentia, & causis fatalibus ac physicis tanquam remotioribus & obscurioribus praeteritis,

*Fatales
causae
moralibus
T. d. d. f.
p. 6.*

DEDICATORIA.

itis, solas intuetur causas propinquas ac morales: nã & motus cieri, efficique mutationes, & quasi metas constitui, ac definiri circuitus durationum ostendit vitiis politiarum, & hominum cupiditatibus, qui seu communibus, ac publicis vitiis & morbis politiarum, seu aliis causis irritati atque accensi si moliantur res novas presentẽ rerum pub. statum perturbant.

Sæpe vitia tam sunt enormia, vt emendationem necessariam desiderent. Sed conatus etiam optimo consilio suscepti vel hoc fine, vt e statu deteriore respub. transferantur in meliorem, non in eum tamen qui spectatur

» & quæritur exitum desinunt, sæpe ingentem ruinã trahunt, tum res motæ, non ab authoribus reguntur amplius, sed semet ipsas incitant, & authores impellunt, vrgēt & implicāt nõ prauis difficultatibus. Et effert sese

» audacia sceleratorũ hominũ, sicut veteri versu dicitur: *Εὐδαιμονία δὲ παρὰ κακῶς ἐμμερεμένη.* Nõ enim vt mouere res novas, sic euentum præstare in nostra potestate est. Et *πάντες μεταβολὰς πολιτικῶν διατηροῦσι*, inquit Xenophon. Et secundum Pindarum: *ῥὰ διὰ νόστον πόλιν οἰεῖται, ἀλλ' ὅττι χαράς ὅσαυτ' αὐθις μόνον ὄρεϊ θεῶ.* Idcirco iubent viri politici aliqua parua incommoda condonare consuetudini,

» ne mota repub. velut agro corpore, maiora mala accidant. Et Plato vt deliri parentis sic senescentis ac morbidæ reipub. vitia ferenda regendaque censet, ne intempestiuis remediis exacerbata, gangranarum instar aut cancrorum serpant aut depalcantur ac consumant corpus vniuersum. Polybius duabus potentissimis ciuitatibus Carthagine & Roma multorum annorum bello de imperio decertantibus ad extremum succubuisse Carthaginẽ, & victam conditiones accepisse ob eam maxime causam putat, quod quo tempore inter eas incidit contentio, tum & Carthagini multo quã ante negligētius, & Romæ multo quã ante diligentius, mores institutaq; maiorũ colerentur, sicut de Romanis poeta cecinit: *Moribus antiquis res stat Romana virisque.* Sed frequētius, non tam reipub. quam rerum priuatarũ respectus incitat homines ad innouandum aliquid aut turbandum in bene constitutis ac quietis politiis.

EPISTOLA

Aristoteles publica morbidarum politicarum vitia vno
 nō ^{αἰσίων} nomine complectitur, quod late patet, ac domi-
 natur maxime in Democratiis & tyrannide, quæ cate-
 ris etiam omnibus minus diu durant, & mutationibus
 maxime sunt obnoxia. Vt enim ^{ἰσότητι} æquatione qua-
 dam dissimilium ^{ἡ γὰρ αἰτία} copulat animos hominum:
 sic τὸ αἰσίων eosdem disjungit, neq; vnquam vera inter se
 firmaque beneuolētia coalescere patitur. Sed occasiones
 & ^{αἰτίαι} quib⁹ initia & causæ motuū ac mutationū
 existunt in hominū moribus sunt & cupiditatibus, nec
 sunt vniufmodi. Nec eodem modo mouentur aut turbā-
 tur politica.

Ac plerunq; alia sunt ^{αἰτία} αἰτία, alia ^{αἰτία} αἰτία seu pretextus.
 Alios impellit ^{αἰτία} φιλοχρηστία, & vniuersim omnis ^{αἰτία} πάθος, id est
 quæ est νόσος ^{αἰτία} συμφορὰ τῆς ψυχῆς, secundum Plutarchū,
 & eo vsque sese effert, vt nec profundis maris gurgitibus,
 nec excelsorum montium cacuminibus, nec vastatis so-
 litudinibus, nec Europæ, Asiæ aut Africæ limitibus, nec
 cognati sanguinis legibus & vinculis definiri atque co-
 herceri possit. Sed regnat ea cupiditas non minus in pri-
 uatorum animis. Ac verissimum est Pausaniæ dictum:
 ἐν τῇ αὐθιγῇ φύσει καὶ ἄλλων ἐόντων, ἐφ' οἷς βιαζόμεθα ἡδονῆς
 γίνεσθαι, τὰ κέρδη μέγιστον αἰτία ἔχει. Hominum animis,
 cum alia quæ insunt, tum maxime lucri cupiditas, quasi
 vim affert, incitans ad iniuste faciendum. Nec ignoti
 sunt Euripidei versus, qui Iulio Cæsari in ore fuerunt.

Plurimos vexat & exagitat ^{αἰτία} φιλοτιμία, ὅσων κενόν secun-
 dū tragicū qui eorū animos, quos occupauit occulta in-
 uidentia seu face quadam assidue perurens quiescere nō
 finit, & ad ciuilia certamina extrusas, nihil sani aut
 moderati experiri facit. Desiderio enim crescendi nec
 superiorem ferre nec parem potest. Vnde de ambitiosis
 dictum: ὅστις αὐτὸν φέρει ὀφείλει ποτε χρηστὴν ἀράκων. Cōtra
 τὸ φιλοτιμιῶν μικρὸν εἰς ἀσθένειαν πολιτικῶν ἐστὶν ὁδὸς.

Nec parua detrimenta affert rebus pub. ^{αἰτία} φιλονεικία, & con-
 tendendi vincendique libido, quæ in pugnacibus & per-
 tinacibus naturis fere non nisi interitu ipsorum aut re-
 rumpu-

DEDICATORIA.

rumplicarum cineribus extinguitur. Ac recte reprehēditur Lycurg^o, quod τὸ φιλότιμον καὶ τὸ φιλογεικὸν ὅς ἔπειτα καυμά τ' ἀφ' αὐτοῦ, ceu fomité virtutis lege iniecerit Spartanis. Vtramque enim protinus comitantur alia cognata, nec minus rebuspub. pernicioſa vitia. E quorum ſunt numero πολυπραγμοσύνη, quavis occasione mouēs nō neceſſaria & aliena a vocatione: φιλαυτία, deſpiciens & quaſi conculcans alios: ὕβρις, contumeliis afficiens aut iniuriis pares aut inferiores: κακοζήλια fingens & ſomnians ex ſua vel aliorū fortuna, perſuaſionē aut perpetuo duraturæ felicitatis, aut ſimilis vel ſapientiae vel virtutis, ſimiles ſuccellus, qualis erat in Demoſth. & Cicer. ἰδοὺνημοσύνη καὶ αὐθάδεια ex admiratione ſui, & contemptu aliorū ſuas cogitationes anteferens melioribus ac ſanioribus aliorū iudiciis, aut pertinaciter retinēs & vrgēs ſemel coepta, qualis erat in Pericle & Catone: ἀπιστία diffidēs aliis & muniens ſeſe amicitiiſ, ſocietatibus, foederibus attractis ſociis diſſimilibus aut potentioribus, ac clā ſtruens inſidias emulis. Sūt enim πλεονεκτηαὶ & φιλότιμοι καὶ φιλόνομοι φύσεις omnes inſidæ & inſidioſæ.

¶ Sed cuncta perſequi, & hæc quæ commemorata ſunt exemplis illuſtrare, nimis foret longum. Vere hæc autē & recte dicuntur. Certum eſt enim ſæpe maximos motus in politiis ab his cauſſis extitiſſe. Sed ἀφορμαὶ τῶν ſunt καὶ ἀρχαὶ κινήσεων. Hoc quod quæritur nondum explicatur: nimirum, an ſint certæ & fatales periodi imperiorum? & ſi ſunt: quæ ſint vltimæ earundem ceu metæ: & ad eas metæ an cuncta perueniant imperia? aut ſi non attingant: cur ante tempus deficiant atque concidant? & quibus de cauſſis tota regna & reſpub. deleātur, totę gētes diſſipentur? Aſſentior minus obnoxias eſſe motibus, atque ideo durare diutius politias, quas cōſociat & continet æqualitas: τὸ δὲ ὅτι πόλεμον ἔπεισιν. Contra reliquas æqualitatis expertes facilius turbari, ac diſſolui & diſſiliſſe citius. Sed hanc æqualitatem Ariſtoteles metitur tantum gradibus honorum & dignitatum, & lucris atq; acceſſionibus, non virtute, cum hæc pauci præditi ſint: ac

EPISTOLA

minus religiosa pietate, qua Deo tribuitur sibi quod dari exhiberi que præcipit. Denique hoc solum mōstrat, quod in præsentia homines mouet ad moliendum aliquid aut turbandum: non ostendit causas fatalium & vniuersaliū mutationū, quas fortasse nullas credidit esse.

Quod ergo neutiquā satisfaciunt hæc sapientibus, nec tamen alia mente percurrentibus hanc totam priorem & oculis obuiam rerū naturā sese offerūt: ideo ad cælum & ad astra tanquam fati tabulam conscendūt aliqui vt inde causas deducant. Partiūtur imperium orbis terrarū in Zodiaci trigona ac dodecatemoria, & in stellatū orbis distincta sidera ac *παραμυρία* cœli, atq; inerratiū insignes synodos & luminū deliquia. Singulis regnis etiā & regionib. singulis errātes identidēque insigniores inerrātes stellas præficiūt, quasi opifices & archirectos publicorū fatorū, quæ ad decurs⁹ eorū siderū, vi luminis se se cōmouentes, quasi exūdēt in subiectas terras, inq; his naturis & ingeniis hominū noua quadā affectiōe in melius aut deterius perculsis atq; imbutis, & ad cōsilia, conatus, molitiones, aut salutare aut perniciosas impulsis efficiāt mutationes ad alterutrā fortunā, prosperā vel aduersā, alias extollēdo prostratā ac iacentē, alias deprimēdo florentē rerumpub. conditionē, pro ratione habitudinis suæ ad eas terras vibratiq; luminis & posit⁹ in cœlo.

Romæ, cum ea conderetur, ex propinquo radiis verticalibus, affulsisse tradūt vltimā stellam in cauda vrsæ maiōris, atque hoc positu despondisse imperium orbis terrarū. Inde digredienti successisse latus Persæi & caput serpentis, quæ hostilibus radiis inde imperiū destruxerint. Eandem stellam, cum supra Byzantium constitisset ex vrbe Romana sedē imperij eo traduxisse, & postea, Francis tandem Germanis ideas axioma attulisse. Asiā & Græciam, quando Saracenis & Turcicis armis deuastatæ ac sub iugum redactæ sunt, tradunt infestis e vertice radiis capitis Medusæ, quod sinistra manu tenet Perseus, pulsatæ esse: & ex eiusdem sideris affusione simili, in eadem calamitates præcipitatarū esse vltiorem Italiam, qua hodie late patet regnum Neapolitanum.

Etsi autem hæc & similia alia sagacibus ingenii ex
euentu

DEDICATORIA.

uentu animaduersa, & coniecturis eruditis ad decursus
viresque siderum accommodata, nequaquā repudio, neq;
inficior, magnam & admirandam (sed neutrquam satis
peruestigatam) esse vim & efficaciam luminis cœlestis
in totū orbē elementarē, quem vt circumflexu suo cœ-
lum cōplectitur: Ita cœlo affixa sidera alias aliter vibra-
tu radiorum feriunt atque afficiunt: denique multas cō-
currere & quasi cōspirare, causas fatales, physicas & mo-
rales, de quibus supra dixi, nō ignoro, cum quasi a funda-
mentis euulsa corrūit imperia: Tamen quātum de cœli
viribus exploratum est, hoc omne vim tātum particula-
rem habet. Propterea ratæ & immotæ non sunt periodi
imperatorum ex circuitibus cœli aut siderum deductæ, &
ex his quidquid de periodis & causis mutationū eruitur

atque extruitur, hoc mutilum & imperfectum est, nec eo
cognito mens humana acquiescit. Nisi ergo coniectur-
is philosophorū adiungātur testimonia & exempla ec-
clesiæ, necesse est eas hac in parte hære ac deficere.

Vt expleamus autē, quod deest, præsidia doctrinæ sa-
cræ assumemus, quæ sola, vt ad authorem custodemque
ac vindicem ordinis politici, sic ad primam & vniuersa-
lem mutationum causam nos deducit, & periodis cōsti-
tutis metas designat, quas rarissime aut numquam ex-
cedunt, non sæpe assequuntur imperia.

Periodus vniuersalis definitur in Daniele septuaginta
hebdomadum mentione, quibus tempus exprimitur &
ab instauratione templi politiæ post captiuitatem Baby-
lonicam vsque ad Christum. Complectuntur illæ autem
annos circiter quingentos. Hæc periodum lege quadam
sanctita diuinitus, magnis imperiis fatalē esse, & vniuersa-
les mutationes asferre, ostendunt omnium temporum
historiæ, si a prima antiquitate repetantur. Compertū est
enim magno exemplorū cōsensu, ea circumacta, in ipso
quasi articulo anni quingentesimi, vel paulo ante muta-
tiones incidere, quibus vel euersa regna, vel translata a-
lio, esse desinunt, vel in nouam commutantur formam.

Ac seruauit, eandem Deus ipse in suo populo. Tot e-
nim sunt anni ab exitu populi ex Aegypto vsq; ad ædifi-
cationē primi tēpli. Totidē annos stetit vtrūque templū

EPISTOLA

& duravit principatus ducum: ac post hos regum successio. & à captiuitate restituta gentis Iudaicæ politia. Totidem annos Assyrii tenuerunt Asiam: imperarunt Athenis reges: stetit respub. Laconica: rexerunt rempub. Romanam cōsules: sedes monarchiæ fuit vrbs Romana ab Augusto vsque ad Valentinianum vltimū Constantij & Placidia filium. Vertitur & nūc quingentesimus annus, quo rerum in orbe Christiano potiuntur Germani, & regna sunt, Gallia, Polōnia, Vngaria. Nec si pauci anni desint, non absolutam esse periodum putandum est. Sæpe enim magnitudo confirmatorum scelerum vrget ac præcipitat fata.

Sed non est, inquires, hæc periodus perpetua & Catholica: Constat enim regna nō pauca vix dimidium eius exegisse: monarchia Persica vix annos ducentos triginta: Græcia non multo plures compleuit: Romani reges expulerunt anno ab vrbe condita ducentesimo, quadragesimo quinto. Huius dissimilitudinis quæ sunt causæ? Explicat & has causas vox doctrinæ cœlestis, quas ordine perensebo. Ostendi imperia nō esse opera humanæ industriae aut calliditatis, sed a Deo ea condi, euehi & sustineri, ac vicissim ab eodem deiici ex alto ac dissipari. Nec eas vicissitudines mutationum, quæ accidunt imperiis efflorescentibus aut fatiscentibus, casu euenire, sed diuina dispensatione propter antecedentes causas. Ita autem ex tollit imperia, si quos in hoc summo fastigio collocat ad gubernacula, eosdem ornat etiam, armat & munit potentia & autoritate, sicut dicitur in Psalmo: Qui das salutem regibus.

Autoritas enim seu maiestas in principe singulare donum Dei est, & comparatur quatuor rebus præcipue, quæ & ipsæ sunt singularia dona Dei, sapientia, virtute, felicitate, & beneuolentia seu inclinatione animorū in populo. Ac virtutes quidem maximæ dignæ principe sunt: vera & religiosa pietas erga Deum, quam præire ac præluce oportet cæteris, deinde iustitia, clementia, sedulitas in officiis vocationis, fortitudo, temperantia, castitas, munificentia, veritas ἀρχὴ μεγάλην ἀνέτηδ, de qua Salomon inquit: Misericordia & veritas custodiunt

DEDICATORIA.

diunt regem , & clementia fulcitur thronus eius : At secundum eundem , Principis mendaces omnes sunt ministri mendaces.

In Scipione quamquam adolescente, auctoritas tamen & maiestas tanta erat, ut in sententiam pertraheret suam maximam senatus & nobilitatis Romanæ partem, periculosissimo rerum statu. Lucebant in eo sapientia excellens & virtus eximia , & felix erat utraque illa in consulendo rebus desperatis : hac in patria defendenda. Unde apparebat eum adiuuari diuinitus. Incenduntur autem animi hominum admiratione sapientiæ ac virtutis, & opinione præsentis Dei seu auxilij diuini. Hæc quamquam multum conducant ad auctoritatem paradam ac tuendam : tamen accedere oportet & quartum Dei munus, nimirum inclinationem animorum diuinitus factam in populo, de qua dicitur in historia Regum : Et abiit cum eo pars exercitus, quorum Deus tetigerat corda. Item, Ut oculus videat & auris audiat, Deus facit utrumque.

Hæc eadem illustriora sunt & cōspectiora in Dauide, qui cū esset humili & obscuro loco natus, & pusilli corporis specie cōtemptus, atque inter greges ouium educatus, neque a se quicquam asferret tanto dignum fastigio, regno tamen magno populi studio potitus est. Tales ergo principes si gubernacula teneant, quib⁹ auctoritatem circumdat Deus ipse, his quibus dixi nitentē fulcris, florent & consistunt imperia. Mediocritas etiam in iisdem retinet & tuctur imperia cum auctoritate. Si cōtra rerū potiātur principes impij, stolidi, ignaui, iniusti , rapaces, seui, mendaces, polluti sceleribus, flagitiis & libidinibus : aut in commutata vitæ ratione degenerent a semetipsis : & si hæc vitia regnēt etiam in subditis impune, qui fere ad exempla principum sese componunt, præsertim si ita radices egerint, ut extirpari nequeant, amittitur auctoritas & sequuntur pœnæ, quæ mutationes accelerando cōstitutos terminos multis seculis anteuertunt. Hæc scelera, ut dixi, non sunt a Deo, sed ab hoste generis humani diabolo, qui, ut testantur litteræ sacre, summis ordinibus infestius astutusque insidiatur quam aliis, quod horū salutis publicæ vniuersorum salutem inclusam esse intel-

ligit, & accedunt furores malorum hominum, quos occupat & exagitat diabolus.

Et si autem magna diaboli potentia est, apud impios præsertim, non mutantur tamen politia, nisi Deo volente & ordinante: ac punit Deus omnium gentium peccata mutationibus imperiorum & vastationibus. Idè cum sit agens liberrimum, vt se ad causas secundas non alligat, sic neque iis periodorum metis vincitur, aut astringitur, quas constituit, sed abrupit, aut prorogat, vel etiam variis mutationum vicibus interrumpit cæptos cursus liberrime propter causas positas in potestate nostra, quibus ipsi fata nobis cudimus & accersimus: Demonstrat hoc Salomō cum inquit: Propter iniustitiam transferantur regna de gente ad gentem. Item, Propter delicta terræ cito alij post alios fiunt principes, Et propter virum prudentem & intelligentem durabilius est imperium. Propter peccata ergo principum & populi nulli diu regnant, aut multi discordes regnant, quorum alij pellunt alios: aut prorsus destruuntur imperia & traduntur alienis, totis stirpibus excisis, & gentibus deletis, regionibus deuastatis. Et de tyrannis, quibus Deus metas constituit, vltra quas progredi nequeunt, Psalmus inquit: Fient dies eius pauci. Ac sæpe prædicitur: ideo nō dari salutare principes, vt puniantur peccata populi, cum ingrauescunt. Vt Esaia tertio: Auferet Dominus bellatorem, & iudicem & prophetam.

Est autem fere initium mutationum & ruinæ ab imprudentia principum, aut eorum qui præsunt, cum scilicet aut per se stolidi & amentes non intelligunt gubernationem: aut recta & salutaria monentibus nō obtemperant: sed mordicus cōceptas sententias retinēt & exequuntur: aut pluris faciunt insana & exitiosa furiosorum hominum, quam prudentium recta & moderata cōsilia. De his Psalmus inquit: Fecit eos errare in inuio & non in via. Et Esaia propheta ait: Dabo pueros principes eorum. Semel turbatis consiliis multi principes sequuntur errores, sicut dicitur: Aeger animus semper errat. Paulatim & virtus ipsa languescit, & accedunt infelices impetus animorum & actiones infelices, vt moueantur res

non necessaria, & attrahatur certamina maiora viribus, quibus authores succumbunt. Extant in hanc sententiam dulces & elegantes versus in oratione Lycurgi contra Leocratem:

Ὅτι οὐ γὰρ ὄργη δαιμόνων βλέπει τινὰ,

Τέτοις πρῶτον εξαφαιρεῖται φρεσὶν

Τὸν νοῦν τ' ἐοδλὸν, εἰς ᾗ τὴν χεῖρα πέπτ

Γνώμῃ ἐν εἰδῇ μηδ' ἐν ᾧ ἀμφοτέρων.

Iratus ad pœnam Deus si quos trahit,

Auferre mentem talibus primum solet,

Caliginemque offundit, ut ruant suas

Furenter in clades sibi quas noxiis

Accersuerunt ultro consilii malis.

Et Lucani versus noti sunt:

Hoc placet o superi cum vobis vertere cuncta

Proposuit, nostris erroribus addere crimem;

Cladibus irruimus, nocituraque poscimus arma.

Talia cum fiunt, labefactatur autoritas, aliter iudicat consensus bonorum, alio inclinât animi quam antea. Mutatur vero & cum aduersitate fortunæ benevolentia populi, & crescit contemptus, ac per se regum atque gubernatorum degenerum, quando tendunt ad interitum, prima pœna est authoritatis amissio, de qua dicitur in Psalm: Effusus est contemptus super principes. Ingrauescentibus his ruina propinqua est. Nec de singulis tantum rebus aut principibus, sed de totis etiam hæc intelligantur regnis, rebus, & politiis.

Peccata vero, propter quæ mutantur imperia pœnis & cladibus publicis, tria in doctrina sacra indicantur maxime insignia, quæ magna ex parte concurrunt atque coniunguntur: Nimirum ἀσέβεια, ἀδυσία, & ἀσέλγεια. Impietas ecclesiam: iniustitia politias & communem generis humani societatem: luxuria œconomias turbat aut vastat corrupta propagatione familiarum adulterino semine. Sed & singulorum detrimenta redundant in vniuersos. Domestica disciplinæ vicia penetrant in rempub. reipub. vicia vicissim in domos singulorum: Et cōtagia vtriusque corripunt ecclesiā. Sicut e conuerso labascēte ecclesiastica

disciplina, collabuntur cetera. Pietate enim extincta, frigescit studium honestatis & virtutum. Ac fere perpetuo idololatriam omnē comitantur fœdæ commixtiones libidinum, vel Pauli apostoli testimonio ad Romanos. Et vicissim commixtiones aut illegitimæ aut promiscuæ & libidinosa gētium, quæ religionibus discrepant, pariunt earundem confusiones.

De Heliaca vrbe noti sunt versus:

Ἡ λῆς καὶ μεθύει καὶ ψεύδεται ὅσος ἐκάστῃ

Εἷος, τὴν μὲν καὶ ξυνοῦσα πόλις.

Heliaca vrbs est mendax atque ebria: talis

Tota vrbs est, domus vt qualibet esse solet.

Et in politiis vsitatum est, vt gubernatorum mores imitentur & effingant subditi: *πύφοναν ἄρ' αἰς αἰὲς πῶς τὰς γυναικας ἤδ' ἀρχόντων ἐκτυποῦσιν τὸ ὑποχέριον.* A' σέβειας nomine vtrumque complector extremum: Cum δεισιδαιμονίας, quæ superstitione sua sibi comminiscitur ac fabricat numina, ac suos instituit cultus contra interdicta diuina, vnde εἰδωλομανίαι existunt: & εὐσεβίαν simulato religionis zelo corrumpentē recte tradita malitiose: Tum βέλγησόντην Epicureo contentu videntem Deum atque aspernantem religiones omnes pariter, tanquam fabellas aniles, aut commenta inania ociosorum hominum excogitata ad terrendos homines.

A' δυνίαν cum nomino, vniuersalem iniustitiam significo, qua non tantum tyrannidem & rapacitatem superiorum, ac cæterorum ordinum inter se fraudes, sycophantias, contumelias, iniurias, latrocinia, direptiones, denique ὕβριν omnem, sed & negligentiam magistratuum ac singulorum intelligo, in tuenda disciplina, colendisq; officiis, pertinentibus ad conseruationem publicæ tranquillitatis, & in operibus vocationis.

A' σαλγείας nomen ex ἄση καὶ ἄλγος factum, abusum significat voluptatum omnis generis, non tantum ad tædium, nauseam & fastidium, sed & vsque ad enervatæ ac fractæ naturæ languorem doloremque, complectens libidines, helluationes & luxuriam omnem.

Hæc

Hæc sunt peccata, quæ abominatur Dominus, propter quæ fame, peste, bellis, incendiis, exundationibus terræ motibus, dissipat, absumit, delet totas vrbes, familias, gentes, regiones respub. regna, & monarchias: Has clades publicas, quandoque præuis in natura signis portendit ac prænunciat, vt sint conciones de ira Dei, & aliquos reuocent ad pœnitentiam. Atque eam ob causam pœnas differt, concedens spacium ad resipiscendum, vt aliqui seruentur. Quapropter si non protinus sequantur pœnæ, nec cuncta vno delectantur impetu, id tribuamus misericordiæ diuinæ, sicut sonat dictum Ieremiæ: Misericordiæ Domini, quod non consumti sumus.

Cum ergo causas periodorum & mutationum in imperiis quarimus, non procul vagemur animis, nec ad sidera euolemus: (etsi nec astrorum vim, vt secundarum causarum, quibus tanquam mediis vtitur Deus, nec quæ proponuntur, ostenta portentaque contemni vult) sed quid in ecclesia, politiis & œkonomiis fiat, cōsideremus. Si regnant in ecclesia falsæ, impiæ, fanaticæ, blasphemæ opiniones, aut idola, & conflantur inter se docentes: si in politiis impune grassantur tyrannides, seditiones, latrocinia, imposturæ, fraudes, & licet cuilibet quod libet: si dissident coniuges, & vagis ac prohibitis libidinibus impune contaminantur œkonomiæ, & adulterantur familiæ: non dubitemus impendere tristes, atroces & propinquas pœnas.

Contra, si in ecclesiis bene constitutis sonet & exaudiatur pura & incorrupta vox euangelij, legitime administrantur sacramenta, & Deus recte inuocetur, si celebrantur honesti congressus in templis religionis causa, & colantur ac exerceantur in scholis studia pietatis & literarum: si magistratus debita cura tueantur leges, iudicia, disciplinam: subditi obtemperent, sint cōcordes, quærant victum honestis artibus, quibus vitæ opus est, cultura agrorum, mercatura, opificiis, ædificet ac muniant vrbes aduersus latrocinia: & magistratuum ac subditorum voluntates spectent ad hunc finem, vt in hac societate Deus recte colatur præceptis diuinitus non fictæ obedienciæ officiis, vt singulis bene sit: ac si propter has causas

patrisam communi animo & cōsilio defendant. Denique si in domestica consuetudine vitæ, mariti & vxores se casto sinceroq; amore mutuo complectantur, certent inter se officiis mutæ beneuolentiæ, colloquantur de Deo, recte educant & instituunt sobolē assuefactam ad agnitionem Dei & inuocationē, & ad literarum ac virtutum amorem & cultum, si grauius regant familiam, & inuocent vniuersi vna voce Deum, communicatisq; inter se fideliter consiliis & operis, constituent & administrent res domesticas: talem politiam necesse est diu beatā manere ac florentem.

Hæc de toto ordine politico, de imperiis, imperiorū causis, periodicis & mutationibus præfari volui, quod huius libri vestibulo argumētum nullū aliud videretur esse conuenientius, quod velut exegesis est eorū, quæ hic dispuantur, & eadem infinita varietate exemplorum illustrat. Mouit me & præsentium exemplorum conspectus atq; consideratio. Pleraq; enim orbis Christiani regna propemodum ad periodorum suarū decurrerunt metas, Germanicum, Francicum, Pannonicum, Polonicum. Idcirco & nutant omnia & minitantur ruinam. Cum autē non dubia signa ostendāt appetere nouissimos dies, quos gloriosissimū reditum suum antecessuros prædixit Redemptor generis humani filius Dei, confido hunc Ducem populi sui & Emanuelem nostrum, & regnis ipsis & iis mutationibus atq; calamitatibus, quæ impendent vndiq; exoptatum & lætum finem aduentu suo allaturū, & præreptos nos his malis ad vitam & lætitiā cœlestem translaturum esse. Hanc nostri liberationem vt accelleres, & interea ecclesiæ tuæ calamitates, ærumnas, exilia, parricidia, immanes lanienas vt mitiges, te Fili Dei λόγε & εἰκὼν αἰδὸς τοῦ αἰδίου πατρὸς, ardentissimo precor pectore.

Tuæ autem celsitudini, illustrissime princeps, dux Saxonie elector, domine & benefactor clementissime, hanc chronici in vnum volumē coniunctam editionem dedicare, & sub augusto nomine tuo posteritati cōmendare, atque consecrare volui, non eo tantum, quod celsitudo tua lectione & commemoratione veterū ac recentium

tium historiarū mirifice delectatur, quam laudem celsitudo tua communem habet, cum omnium aetati & gentium viris heroicis, sed multo magis alteram ob causam, ut extet ad omnem posteritatem testimonium pietatis, sapientiae, rectorum & salutarium consiliorum, virtutum & gubernationis tuae. Publicarum occupationū, quae spectarunt & quae fuerūt conseruationem sinceritatis in repurgata doctrina euangelij atque consensum de hac, & leges honestae ac seuerioris disciplinae in ecclesia & politia, documenta sunt academiae & scholae, pietatis & omnium bonarū artium ac disciplinarum, cōmuni vitae necessariorum, studiis, & illustrissimae munificētia tuae beneficij florentes Ecclesiae de doctrina puriore inter se consentientes, & vna voce, vna fide, vno spiritu Deum in agnitione & fiducia filij vnigeniti Domini nostri Iesu Christi inuocantes. Iudicia tam ecclesiastica quam politica ordine convenientissimo & sanctissimis atque grauissimis legibus constituta. Exemplaque cotidiana, iustae, moderatae, & ubi res exigit, etiā quadam seueritate exasperata, & vniuersim ad salutem & quietem publicam attemperata disciplina.

Priuatam vitam omnem, quātum huic ocij concessit administratio difficilis, laboriose, & propter seculi mores ac temporum fata etiam periculosa gubernationis, quae sibi vendicarint & vendicent studia, ostēdunt omnis generis monumenta priuata, praecleara scilicet & elaborata in summis ac difficillimis artibus opera, de quibus contestari nos deceat, qui explorata illa habemus, dissimulare non possim, non cognouisse me quemquam, cui in ocio, plus negotij, minus quietis fuerit, & qui indefinēti atque indefesso studio plura complexus sit atque elaborarit. Inter quae cum & historica sint, de impensa his etiā opera extare ad posteritatem hoc argumētū dedicationis publicae volui, quod ut gratū acceptumque tua celsitudo habeat, ea qua possum ac debeo animi subiectione peto. Nomen chronici Carionis retinui, quod mutare illud author primus sanctae beataeque memoriae Philippus Melātho focer meus noluit. Occasio nominis huius inde exiit, quod cum Iohannes Carion mathematicus ante annos quadraginta

cœpisset contexere chronicon, & recognoscendum illud atque emendandum, priusquam prelo subiiceretur, misisset ad Philippum Melanthonem, hic, quod parū probaretur, totum aboleuit vna litura, alio conscripto, cui tamen Carionis nomen præfixit: sed & hoc cum retexuisset, amici nomen & memoriam, a cuius primordiis ^{ut populi} prima chronici contexendi nata atque profecta esset, titulo posteritati commendare voluit. Quæ desunt peculiari volumine descripta, & quantum omnino fieri potest, optima fide integre explicata, Deo adiuvante edemus seorsim, de quibus vera explorataque nos edituros profiteri ac polliceri possumus. Commendo autem celsitud. tuam & totam illustrissimam domū, ecclesias, politias, œconomias, scholas harum terrarū misericordiac propitio Deo, veris & ardentibus gemitibus suppliciter orans, vt ipse omnium nostrum misereatur, & ingentes tempestates publicarum cladum & calamitatū, quæ ex omni parte orbem Christianum videntur inuoluturæ esse & oppressuræ, discutiat ac depellat, & confirmet celsitudini tuæ vires animi & corporis, vt diu his terris supersit, benedicat posteritati celsitudinis tuæ, vt fiat longaua, beata, florens, & colligat sibi inter nos & in his regionibus æternam ecclesiam celebraturam ipsum in omni æternitate. Datæ XVIII. Calendas Octobris, ANNO M. D. LXXII.

Celsitudini tuæ
subiectissimus

Caspar Peucerus
D.

ILLV.

ILLVSTRISSIMO ET

REVERENDISSIMO PRINCIPI

ac domino, domino Sigisimundo archie-
piscopo Meideburgensi, primati Germa-
niæ, administratori Halberstadiensi, mar-
chioni Brandenburgensi, duci Pomeraniæ,
&c. & burggrauio Noribergensi, &c. prin-
cipi clementissimo.

S. D.

XCELLVIT ingenio, eruditione, cõ-
silio & virtute Hermannus Bonnus qui
in inclyta vrbe Lubeca & doctrina
studia rexit, & euangelium docuit. Is
ante annos viginti Germanicum libellum, cui titu-
lus est Chronicon Carionis, vt adolescentia inuita-
retur ad historiarum lectionem, & illo compendio
nõnihil adiuuaretur, in quo monarchiarum seriem
& temporum collationem in precipuis ecclesie, ve-
teris Gracie, & Romæ negotiis probauit, Latine
interpretatus est. Eam interpretationem cum po-
stea viderem non solum in manibus esse adolescen-
tum, sed etiam vagari per exterarum nationes, re-
texendam esse iudicavi, non tam vt augerem (etsi
enim quadam addidi, tamen compendii modus
seruandus est) quam vt phrasin Germanicam,
quam interpretes suo quodam consilio studio-
sius retinuerat cum quidem facundius & diser-

** iij

tus esset propter adolescentes & externos mutarem.

Nec alia caussa fuit, cur hunc laborẽ susceperim.
Vt enim lectio ametur, intelligi orationem oportet.

Cum autem prima editio illustrissimo principi electori patri tuo dedicata sit, ne transferre munus in aliam familiam viderer, filio dedicare hanc editionem volui, quia patrem ipsum, cui historia ecclesie & imperiorum notissima est, scio velle talia iam a filius legi, & se viuo vos in possessionem doctrina venire. Cum igitur non dubitem, eum pro sua excellenti sapientia hanc nostram inscriptionem probaturum esse, te oro, ut hunc librum accipias, ac non tam meum, quam paternum munus esse cogites, & propter patrem principem sapientia, & virtute excellentem, magis ames, & legas sepius.

ne. p. 1/2. 27.

Est omnino necessaria singulis hominibus historia cognitio, sed maxime gubernatoribus, qua sine temporum serie, sine gentium distinctione, & non monstrato imperiorum ordine, lucem non habet.

Sape audiui narrare Capnionem, cum apud Philippum principem Palatinum electorem essent Dalburgius episcopus Vangionum, Rudolphus Agricola & ipse, & non solum in familiaribus colloquiis, sed etiam in deliberationibus de republica sape narrarent insignia exempla vel Persica, vel Græca, vel Romana, mirifice accensum esse principem studio cognoscende historie, sed dixisse,
 „ se animaduertere, distinctione temporum, gentium
 „ & imperiorum opus esse, eamque ob causam petiuisse
 „ se, ut sibi ex tota antiquitate, quantum nota esset,

set, ex Hebrais fontibus, & ex Gracis ac Latinis scriptoribus ordine cōtexerent monarchias, ut mēte-complecti tempora mundi, & seriem maximarum mutationum posset. Nulli tunc extabant scripti lingua Germanica libri de veteribus imperiis. Nec Latina prater Iustini confusaneam epitomen, quae tamen distinctione temporum caret, habebantur. Erat ocium tunc illis doctis viris, & hoc labore delectabantur. Ordine igitur ex Hebrais, Gracis & Latinis monumentis monarchias recensent, & maxime digna memoria suo loco adhibita temporum & gentium distinctione inserunt. Legit audissime id scriptum princeps ingeniosus, seque latari dicebat, diuinitus conseruatam esse temporum seriem, & rerum precipuarum memoriam. Ostenderant enim continuatam esse mundi historiam ita, ut Herodotus inchoet suas narrationes paulo ante finem prophetica historia. Nam & ante regnum Persicum, de quo narrationes luculenta extant in Daniele, Esdra & Nehemia, regum Assyriorum, & Aegyptiorum aliquot nomina sunt eadem in prophetis & Herodoto. Aprii praedixit exitum Ieremias, quod describit Herodotus. Postquam Ieremiam interfecit Apries, postea Amasis captum regem superbum strangulat. Agnoscere etiam se princeps Palatinus dicebat, & testimonia praesentia Dei in constitutione monarchiarum, quia solis humane viribus constitui & retineri non potuerint, & eo diuinitus constituta sint, ut essent custodes humanae societatis, coniungerent multas gentes restituerent leges, iudicia,

pacem, ut docere homines de Deo possent. Sape igitur repetebat Danielis verba: Deus imperia transfert & stabilis. Mutationibus etiam & tyrannorum pœnis dicebat conspici iudicium Dei, & mone-
 ri totum genus humanum illustribus exemplis, ut agnoscat Deum, sciat ordinasse eum & velle iusta & vere irasci violentibus ipsius ordinem. Tales erant eius principis sermones, considerantis ordine imperiorum incrementa & ruinas.

Et si autem necesse est iunioribus initio proponi talia compendia, tamen cum accedit ætas, legendi sunt fontes, & historia, quæ extant sapienter scripte, cognoscendæ sunt integræ, quantum fieri potest.

Lays.

1. Est omnino excellentis sapientiæ & eloquentiæ opus
 2. historiam recte scribere. Sed sapientiæ est etiam lectori necessaria considerare, quæ commonefactiones ex historiis sumendæ sint, de quibus hæc regula tenenda est: Sit vitæ norma Decalogus, id est, lex Dei, sicut scriptum est: In præceptis meis ambulate.

2. Postea historias sciamus legum exempla esse, ac monstrare pœnas atrocium scelerum, & liberationes iustorum. Ac in virisque non tantum oventus intueamur, sed Dei præsentiam cogitemus, qui sui ordinis custos est.

3. Historiæ ethnicae magis proponunt exempla secundæ tabulæ Decalogi, quorum multa pertinent ad præceptum, Non occides, ad quod & hæc regula pertinet: Omnis qui gladium acceperit, videlicet non datum a legibus, gladio peribit. Quam multi tyranni, quam multe gentes pœnas dederunt, iuxta hanc regulam! Monit Annibal non neces-

sarium

sarium & iniustum bellum. Etsi autem utrinque magna clades accepta sunt (nam bella communes poena sunt utriusque partis) tamen Romani vincunt tandem. Plena sunt historia talium exemplorum. Et in hoc genere multa errata accidunt. Brutus & Cassius existimant se iustam habere causam interficiendi Iulij. Piso, Marius & multi sapientes contrarium iudicarunt. Et lex divina inquit: Qui potestati resistunt, incidunt in poenas. Monent igitur historia, ut recte iudicetur, quod cum in rebus obscuris difficile sit, diligentia adhibenda est, & a Deo consilium petendum est, & non necessaria in magnis rebus non sunt tentanda. 2.

Multa exempla pertinent ad praeceptum, Non moschaberis: cui lex addit comminationem: Omnis anima quae fecerit has abominationes, eradicabitur. Sape igitur propter libidinum confusiones totae Gentes deletae sunt Sodomae, Thebae, Troia. Contra Davidem horrenda seditio mota est a filio, trucidata multa millia civium, contaminata sanctae matrona. Est & urbe Roma stirps regia expulsa. Et in conspectu sunt exempla quotidiana. Vagantur poena per regum, principum & privatorum familias propter adulteria & incestas contaminationes. 5.

Multa exempla pertinent ad praeceptum, Non furtum facies: cui praecepto addita est comminatio: *Vae qui spoliās, quia spoliaberis.* Cresphotes defraudatis profanis fallaci sortitione occupavit Messenien. Postea cives eum interfecerunt, & coniunx Merope fures filios interfecit. Haec poena fuit fraude occupati alieni regni deceptis orphanis.

Hæc eo dixi, ut exempla ad regulas prudenter accommodentur, & cogitemus legem Dei normam vita esse oportere, & exempla poenarum ad comminationes diuinas congruere. Nihil dubium est, poenas in hac vita mortali comitari atrocia delicta, etiam si mitigantur iis qui ad Deum redeunt.

Deinde quantus usus est chronicorum & historia in doctrina prima tabulae Decalogi? Necesse est scire seriem patefactionum diuinarum, legis & promissionis gratia. Necesse est considerari, quæ & ubi semper vera ecclesia Dei fuerit, quæ fuerit vox vera doctrina, quam horrendæ tenebræ fuerint, & sint in maxima multitudine hominum, qui discesserunt a vero Deo, & a vera doctrina, & furenter excogitarunt commentitia numina.

Ostendunt etiam historia erumnas ecclesiæ, & testimonia presentia Dei in liberationibus. Ac sapienter accommodanda sunt exempla ad primam tabulam, quomodo tolerandæ sint erumnae, & quomodo petendæ & expectandæ sit liberatio. Semper certa sit spes salutis æternæ, etiam si in hac vita mortali magnis calamitatibus opprimimur. Mitigantur tamen hæc quoque recte innocantibus, ut Dauidi, Iosaphat, Ezechia, Manasse, & aliis innumerabilibus, quorum exempla congruunt ad regulas: Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te. Item: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Si fuerint peccata vestra, ut coccinum, & ut vermiculus, eritis candidi ut nix. Vt enim exemplis recte uti possimus, simul & regulas oportet notas esse.

Iam

Iam de controuersis ecclesie quantum refert scire veteres diuinationes, qui fuerint testes vera sententia qua fuerint hostium agmina? Quam dulce est videre consensum Irenaei, Gregorij Neocæsariensis & similium veterum *περὶ λόγου*, qui antecesserunt synodum Nicenam, sicut & Ignatius scribit, saepe repetens hæc verba, *θεὸς λόγος*, & *λόγος ζωῆς*, non sonus euanesceus. Et Alexander episcopus Alexandrinus, qui refutationem Arii scripsit ante Nicenam synodum, testimonia superiorum temporum recenset, & inter cætera inquit: ἡ ἐνάγκη ἐκ παντὸς τῇ ἐκκλησιαστικῇ εὐσεβείᾳ, διδασκαλίᾳ, ἐσώ- νόεσι, καὶ Ἀρεταῖς, καὶ ζῆλος τοῦ κατὰ Ἀντίχειον Παύλου & Σαμοσατέως συνῶδα καὶ κρίσει τῶν ἀπανταχοῦ ἐπισκόπων δόξα κηρυχθέντι τῇ ἐκκλησίᾳ. Hæc omnia si non extarent historia, prorsus ignota essent, ac ne hoc quidem sciretur, quæ prior, quæ posterior, sit doctrina, quod considerari necesse est, quia non contemnendum est Tertulliani dictum: Primum quodque verissimum est.

Cum Meletius seditionem in ecclesia Alexandrina moueret, de lapsis non recipiendis, qui supplices ad ecclesiam redire volebant. Petrus episcopus exempla vetustatis opposuit, & vera consolatione erexit eos, qui ad veram inuocationem redituri erant. Eius iudicii memoriam gratam esse piis contra Nouatiani rabiem manifestum est. Extant & vera testimonia contra Marcionem, Manicheos & Pelagianos edita, in quibus multum ab historia adiuvamur.

Nec tantum prodest videre, ubi recte iudicatum

fit, sed etiam ubi veritas hypocritarum factionibus oppressa sit. Quia interdum hoc quoque accidit. Ut, cum falsa decreta facta sunt, quæ Romano pontifici tribuunt summam auctoritatem, non solum in ecclesia, sed etiam in transferendis imperiis mundi. Item de adoratione hominum mortuorum, de circumgestatione panis in pompa Persica, de sacrificio venali, de coelibatu. Hac decreta etsi aliquot seculorum spaciis confirmata sunt (ut propter temporis longitudinem sit illud Simonideum dictum *πίε- ζεται τὴν ἀλήθειαν*) tamen deprehenditur vanitas non solum ex scriptis propheticiis & apostolicis: sed etiam ex consensu purioris antiquitatis, quem historia digna fide ostendunt ab hac recenti turba pontificum & monachorum dissentire. Semper autem in exemplis anteferenda sunt ea, quæ cum norma iudicii congruunt, videlicet cum scriptis propheticiis & apostolicis, iuxta dictum: Si quis aliud euangelium docet anathema sit.

Considerentur autem precipue in historia ecclesiæ semina utriusque imperij huius senectæ mundi, mahometici & pontificij. Vtrumque ortum est ex dissidiis de doctrina. Cum in oriente dilacerata essent ecclesiæ, non tantum Ariana peste, sed etiam Manicheis & aliis furoribus, & hæc varietas in multorum animis dubitationes & odium religionis Christianæ & nominis Christiani accederet, & disciplina laxata esset, facile impelli homines potuerunt, ut novum dogma, quod obscuras disputationes tollebat, & tantum plausibilia humanis iudiciis proponebat, amplecteretur, præsertim cum & imperium

Roma-

Romanum multa gentes iam & odissent & con-
tinnerent, auide arripuerūt illa gētes aliqui & cu-
riosa & leues, Aegyptia, Arabica, Syriaca, opinio-
nes populares, & authorē Mahometū armanerūt.

Præcipue vero potentia Romani pontificis cre-
uit cum attracti sunt Franci in Italiam, quod fie-
bat Græcorum odio non quidem iniusto. Nam &
iniusta eorum imperia erant: & vires non erant
pares iis gentibus, quæ Italiā vastabant: sed tamen
alia causā prætexebatur: accusabantur Græci quod
deleterent picturas & statuas templorum. Sciebant
autem Romani pontifices, valde abhorreere Gallo-
rum & Germanorum animos ab ἐκγοργήσια, quare
facile persuadebant nostris, ut Græcos tanquam re-
ligionis hostes procul ex Italia depellerent. Postea
propter regum discordias creuit pontificum aui-
ritas, qui Italiam inclinabant ad quos volebant. In
his confusionibus tandem nati sunt monachi, quorū
avaritia cumulatit idola & errores.

Harum rerum series cum in historia cōspicitur,
accendatur in nobis cura recte discendi, & tuenda
coniunctionis in verā ecclesia. Quam ad rē etiam
opius est candore & moderatione disputationum &
affectuum. Quia non sine gravi causā Platonismum
illud celebratum est: τὰ μεγάλα καὶ ἐν ἀλλοῖς, ἢ ἐν
φιλονεικίαις σπουδαίται. . . ὁ δὲ ἄλλος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ
ἀναστὰς τὴν ἐκκλησίαν ἐκείνην.

Oro autem Filium Dei Dominum nostrum Je-
sam Christum, crucifixum pro nobis & resuscita-
tum, ut semper ecclesia sibi inter nos colligat. Hor-
ribilis mutatio omnium regnorum generi humano
impendet, in qua barbaricam vastitatē fieri in his

ὁ δὲ ἄλλος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ
ἀναστὰς τὴν ἐκκλησίαν ἐκείνην.
Sunt ἄλλοι.

regionibus Filius Dei prohibeat. Nos etiam pietate mirum & inuocatione Dei studeamus impetrare poenarum mitigationem. Et diligentiam in studiis doctrinae & in fouendis ecclesiis adhibeamus, ne tristissima poena obruamur, de qua scriptum est: Quia scientiam repulisti, repellam te. Crescit feritas in moribus, negliguntur doctrinae studia, & ducitur esse virtus laxare disciplinam. His publicis malis omnes gubernatores summi & infimi repugnare debent. Cumque nos, quibus doctrina propagatio commendata est, iuuentuti hortatores esse debeamus ad recte cognoscendum & ad omnia honesta officia auxiliis gubernatorum indigeamus, oro ut boni principes & alij gubernatores considerent singulorum labores, & recte docentes & amantes communem salutem & concordiam adiuuent. Ego quidem hac voce Paulina, & me & alios in his docendi laboribus saepe confirmo: Non erit inanis labor vester in Domino. Non dubito Deum gubernatorem & Regem esse nostrorum laborum, & eum assiduus gemitibus & votis oro, ut faciat me ceterosque & organum utile discipulis: & huius meae voluntatis conscientiam oppono sycophantarum crudelitatis, & spero sapientum & bonorum iudicia de me esse mitiora, quam sunt inimicorum. Letabor etiam, si tibi & aliis iunioribus huius libri lectionem gratam fuisse intellexero. Filius Dei Dominus noster Iesus Christus te protegat & gubernet. Anno M. D. LVIII.

Philippus Melancthon.

INDEX RER VM ET VERBORVM MEMORABI-

lium, omnium Chronicorum Philip-
pi & Peuceri partium.

Prior numerus paginam, secundus lineam denotat.

A

A Bdon & Abesan iudices
populi Israel 50.30.34	Acomathes bassa expugnat Hy-
druntum 1002.3.1006.15 la-
queo suspensus ibid. 11
Abia filius Roboam rex Iu-
da 57.6	Acomates Baiazetis filius, strangu-
latur 1015.21
Abidiram rex Saracenicus 430.13	Adam & Eua vbi conditi 30.17
Abimelech ex Gedeone tyrannus
50.13	Adami templum tabulae lapideae
1834
Abraham qua serie natus ex Sem
31.3. eius aduentus in Palesti-
nam 30.33.39.9 sepultus in
Hebron 23.32	Adaulphus rex Gotticus 343.25
Abaga dux Sultani consilio vene-
no tollitur 825.15	Adeldagus episcopus Hamburgen-
sis 573.20
Academia Francofordiana ad Vi-
adrum 1055.7	Adelheda vxor Theodorici Vero-
nensis 374.20
Academiae Louanienfis fundator
937.15	Adelgisus filius Desiderij 403.16
Academia Pragensis instituta a
Carolo Quarto 932. velut co-
lonia deducta ex Parisiensi 943.
20 dissipatur 945.14	Admetus Themistoclem recipit
100.12
Academia Tubingensis 1052.26	Adoldus V. rex Longobardorum
399.4
Academia Vvittebergenfis insti-
tuta 1055.2	Adolphus comes Schaumburgius
673.31
Accia 220.26	Adolphus Nasslaensis Caesar 847.
33 gesta 848.14 ab Alberto
Accius Balbus 220.24	Aultriaci confoditur 852.14
Accursius quo tempore vixerit
669.1	Adrianopolis Thraciae caput 989.
8 Olius Odrissa 297.24
Accesius Nouatianorum episcopus
306.9	Adria oppidum Picenum 249.18
Achaicum bellum 190.28	Adrianus imperator 249.14
Achax rex Iuda 60.35	Eius ingenium & eruditio 251.17
gesta 249.25 mors 251.20
Achilles eiusque interitus 70.28	Adrianus episcop. Rom. 403.4
	Adrianus Conen ⁹ ^{Ἀδριανὸς Κωνσταντινουπόλεως} 618.1
	Adulteria ab ethnicis punita 87.36
	Aegyptij reges ante Alexandrum
45.16. Post eundem 153.31

*j.

INDEX
Marche Brandebourgeoise

INDEX
Marche Brandebourgeoise

INDEX
Marche Brandebourgeoise

INDEX.

aldeburgenses comites nunc Habs-	alphonſi regis Hiſpanici ſymbo-
burgenſes	lum
alemanni & Franci a Valerio Pro-	alphonſus Petri Cantabrici ducis
bo caſſi	431.7
alemani	471.35
alexander Phereus tyrannus 118.	ſilius, primus conditor ſtirpis re-
18 trucidatur	gum Cantabriæ, Caſtellę & Le-
alexandri Magni origo paterna	gionis
126.5 mäterna 133.25 Initium	812.26
regni 133.6 geſta 115.6, & in ſe-	alphonſus ſapiens Caſtellę rex de-
quen. interitus	poſcitur ad imperium
alexander Seuerus 268.10 genea-	563.37
logia 267.10 mors 269.30	imperium cum vita amittit
alexander epiſcopus Ieroſolymita-	800.3.801.2
nus	alphonſus arragonius teſtamento
alexander imperator	ducatum Mediolanenſem ſibi
alexander pontifex concitat Ita-	vendicat 1042.2. Neapoli de-
liam in Barbaſoſſam excommu-	cedit
nificatum	1047.35
Venetias	alphonſus Ferrarienſis perſiſtit in
718. 31 autorri-	amicitia Gallorum
tus, quo Veneti mare ſibi quot-	1066.10
annis deſpondent	aluantes Iacuppi ſilius 1011.26 ab
719.4 pe-	Iſmaele vicitur ibid.
dem collo ſupplicis imperatoris	34
imponit	alybes pop.
alexander V.	25.52
alexius Cönenus imperator 418.1	alybe nomen vrbiſ
alexius Cömmenus 11.696.7. reſ ge-	25.38
ſtę 618.14 mors 618. 37 eius	amadeus Sabaudię dux ſurrogatus
perfidia 692.37 a tutore ſtran-	in locum Eugenii, nominat ſe
gulatur	Felicem V.
alexius Angelus imperator igna-	972.10
uus	amalofontha filia Theodorici Ve-
alexius iunior Iſaaci ſilius recupe-	ronenſis
rat imperium	374.25
700.17 exutus	amantius Eunuchus
imperio ſtrangulatur	385.29
701.2	amalius rex Iuda
alexius Ducas Murzuphilus occu-	59.25
pat imperium	amaliſ ſtrangulat Orphea regem
alexius Caſa Strategoplutus 826.2	ęgypti
alma quid ſignificet	47.21
21.14	ambragätius Dux Maximi
almarus primus marchio Montif-	327.37
ferrati	ambrones
567.13	104.19
almericus rex Ieroſolymorum Ca-	ambroſius epiſcopus Mediolanen-
liſſiam ęgyptiſſi laceſſit bello	ſis
676.38	327.14.331.323.3425.337.5
alpes ſunt Europę montium pa-	americus Inſignanus rex Cypri
rens	990.27
450.20	amelberga, opp.
	374.23
	amelfreda ſoror Theodorici Ve-
	ronenſis
	375.22
	amiſſa fluuius
	224.27
	Romę ſancita
	207.6
	amon rex Iudę
	62.25
	amorihaſ rex Saracenicus
	430.
	25
	amphiſſa Locrorum
	131.25
	amphiſtyonum iudicium
	128.29
	amraphel rex Sennaar
	34.35

*. ii.

INDEX.

amurathes primus 898.15 res gestæ 898.24. & 899. a seruo transfoditur 900.2 filii eius 900.15	angriuarii 223.8. eorum sedes ad Albim 457.16. ducatum illorum Colonienſis rapit 721.15
amurathes acomathis filius ad Hulmaelem Sophum confugit 1015.34 instructus Persicis auxiliis in Cappadociam irrumpit 1016.8 repressus à Chendenio Bessa. ibid.10	anhaltinorum principum stirps 721.34
amurathes secundus 989.28 res gestæ 989.32 mors 994.25 filii 995.26	anna regis Francorum filia nupta Andronico 696.25
amiras, II. rex Saracenicus 417.8	annibal delet Saguntum 174.1 eius victoriæ contra Romanos victus à Marcello 174.34
anania summus sacerdos 236.35, 240.2	175.17. à Scipione 176.11 interitus 177.10
anania summus sacerdos 240.5	anpianus episcopus Aurelianensis 359.6
anastafius Dicorus Imperator 383.25. interitus 385.12	annibalianus Dalmatii pater 296.20
anastafius II, qui & Artemius 428.14	annorum mundi series 11.12
anatolius patriarcha Constanti- nop. 369.10	antenor dux Hænetorum 70.26
anaxarchus physicus Epicureus 142.8	anthemius tutor Theodosii II. 344.34
anaxilaus 207.22	arthemius gener Martiani 370
andechesia gens 805.28	antigonus rex 147.38 bella & virtus 148.6 interitus 149.6
andreas Vngariæ rex 633.36	antigonus II. εὐεργέτης 149.24
andreas Gritti capitur à Baiazete 1009.13	antiochus Soter rex Syriæ 150
andronicus Palæologus 819.19.875.22 res gestæ 876.20 filii 878.5	antiochus Theos 150.36
andronicus Iunior 880.1. gesta. 880.3 mors ibid.35	antiochus Hierax 171.17 interitus 152.33
andronicus Comnenus imperator 697.23 gesta ibid.28	antiochus Magnus, V. rex Syriæ 153.15 victus a Romanis 153.26. interitus 133.30
andronicus filius Cantacuzeni confugit in Rhodum 881.39	antiochi Epiphaniſ petulantiz 154.29. crudelitas in ludæos 156.13. 152.30. interitus 157.32
andronicus filius Ioanni Palæo logi patrem cum fratre Emanuele in carcerem includit 882.34	antiochus Eupator 157.32
angelorum principatus in Theſſalia finit 879.34	antiochus Sedetes 158.3
angli 223.10 Britanniam occupant 460.8	antiochus Griphus 153.16
	anthiocus Cyzicenus 153.17
	antiochia difficulter recuperata 684.27 Reblata in sacris literis dicta 685.19
	antipater victus ab Athenienſibus 144.28 eorūdem victor ibid.34. necat Demosthenem 145.15
	antonii, Lepidi & octaui coniunctio 207.30 interitus 108.15
	antoni

INDEX

antonia filia antonii vxor Drusi	399.10
233.4	arualdus VI. rex Longobardorum
antoninus pius imperator	252.1
antoninus Balianus	264.15
antonius Lewa & Piscarius Franciscum Stortiani tota ditione spoliant	1044.38
anyfis rex ægyptius	47.6
Απόδασις quid significet	125.27
apronianus Roman. Præfectus	301.25
aprutina regio	1060.4
apryes rex ægyptius Ieremiam interficit	47.19
aquilis urbs, caput Aprutiæ regionis	1060.6
arabes Turcis magnas inferunt clades	1021.1
aram, quo Syrii orti sunt	21.29
aratus Sycionius	171.1
no necatur	173.19
arbaces Medus	35.13
arbela euerfa a Salmanassare	36.6
arbofastus	328.4 329.25
arcades inquieti & rapaces	119.37.
120.17	
arcadius imperator	337.35
genealogia	310.5
archelaus dux Mithridatis	191.30
archelaus rex ciuique interitus	126.22
archelaus rex Iud.	221.31
archidam ^{us} vincit Arcades	120.19
ardaburius dux Theodosii imperatoris	344.29.369.3
ardericus rex Gepidarum	359.23
arduennæ ducatus	483.8
argoneus transfert regnum in fratrem Regatum	926.29
argonautica expeditio	69.30
argo figura nauis	ibid.
argonautarum nostrorum expeditio	682.15
aribertus I X. rex Longobardorum	399.18
aribertus I X. rex Longobardorum	399.18
aribertus	433.29
aribindas dux Theodosii	345
ariouistus dux Gallorum	170.24
aristagoras eiusq; interitus	92.24
aristides	100.24
aristio tyrannus	191.29
aristobulus rex Iudaicus	164.37
aristocratia status optimus in rebuspub.	200.12
aristocratia in populo Israel	49.
27.	
aristona seu Esther coniunx Darii	94.5
arius, & eius dogma	303.31,
304.3	reuoatur ab exilio
308.14	interitus ibid.24
armenia minor sola retinet possessionem Christianæ religionis	346.11
armenii nostris argonautis opem ferunt in Asia	711.32
arduinus ab Henrico sancto superatur	604.1
arelarensis regni titulum Germani imperatores vsurpant	629.1
argelia Ptolomæi	461.2
argentina capta à Philippo Imperatore	731.11
arnoldi Moguntini bellum cum Hermanno Palatino	716.1
arnaldus comes Egmondanus Gelatiam inuadit	856.21
arnolphus imperator	521.19
res g stas 221. & seq. Veneno perit	523.30
arphachlad, à quo Chaldei	21.23
arragonii pro Ioanne Galeacio arma parant	1043.10
arsaces Parthorum rex	151.11
arsames rex Persicus	130.25
artabazanis modestia	95.2
artabanus patruus Xerxis	94.37.
95.19	
artabastus	433.29

*.iiij.

INDEX.

artaxerxes Longimanus	100.35	35 captus a Lyfandro	109.8 a
artaxerxes Maemon	104.21	Sylla	191.32
artemas, hæret.	304.1	athenienses bis victi a Lyfandro	
artemius imperator	428.2	108.14	
artificium typographicum	quando	athenio philosophus	191.18
inuentum	687	athesis fluuius	196.36
Αρτοαπρίας initium	560.34	athenius rex Saracenicus	430.18
asa rex Iuda pius & felix	57.8	atossa regina, quæ & Vastidicta est	
asarahaddon rex assyriæ	36.30	946.	
asbadus vir Gepida Totilam inter-		atlas montium in africa parens	
fecit	381.11	450.22	
ascalon capta a Balduino Fulconis		altas, & in eius doctrina	71.36
filio	689.5	artalus rex Bithyniæ	153.6
ascanes quid significet	324.36,	attila rex Hunnorum	366.34
27.7		vincitur ad Tolosam	347.14
ascania terra	27.12	auares adiuncti Hunnis	361.7
ascaniæ comitum stirps	713.36	augustus imperator, eür Cæsar di-	
asera patria Hesiodi	72.34	ctus 220.20 initium imperij	
asdrubal frater annibalis interfici-		eius 219.35 felicitas & successus	
tur 175.25 dux Cartaginensium		220.13 genealogia	ibid.23
183.6		augusta Rhetorum	310.14
aspsalem tertius Turcorum prin-		occupatur a Guelfo	651.30
ceps 157.23 ducit contra Dio-		augustinus 351.10 mors	352.10
genem	616.8	augustulus imperator Italicus	370.
aspasia concubina Cyri		35	
asperes dux Theodosii	345.29,	auinio a Saracenis capta	430.19
369.29		auiones Borufforum pars	462.15
asphaltites lacus	40.23	autus imperator Italiæ	370.6
asprandus XV. rex Longobardo-		anreus Vespasiani	239.21
rum	400.20	aurelianensis ciuitas diuinitus de-	
asimbæi	891.19	fensa contra attilam	359.6
assuerus maritus Esther	93.14	aurelianus imperator 279.35 res	
assur, a quo assyrii orti	21.16	gestæ 280.7 interficitur 281.4	
assyriorum Monarchiæ finis	38.25	ausonia vnde dicta	124.10
assyriorum & Chaldeorum regum		austria ex marchia facta ducatus	
catalogus	34.23	631.20	
astulphus XIX. rex Longobardo-		austriacorum principum stirps	631.
rum	402.8	17	
atalaricus rex ex amalofuntha	374.	autharus III. rex Longobardorum	
36		397.30	
ateftini seu Estenses	842.24	azo doctor iuris, discipulus Irnerii	
athalia mulier tyrannica	59.12	668.35	
athanasius agitur in exilium	309	azotus capta a Psammiticho	47.13
13, 312.23 venit in odium	307	B	
37 curriculum	314.3	Abyle supplicium	273.20
athene combustæ a Mardonio	95.	babylon & Ninue diuersæ vr-	bes

INDEX.

hes 930. condita a Semiramide	catus	948.18
34.27 capta a Cyro 80.19 Da-	basilides, hæret.	244.35
rio 96.14 alexandro 151.21	basilici seditio	372.1
babylonica turris	basilianus imperator	264.15 mors
23.33	265.15	
bagoas Ochum eiusque filium in-	basilia 311.12 a terrore Gallorum	
terficet 130.29 extinguitur	liberata	271.26
ibid.33	basilicata, regio	1060.21
baiazeres primus	981.7	
occupat regnum	ibid.15	
ipsius imperii sedes adrianopo-	basilius Moscorum rex	829.6
lis	ibid.17	
res gesta	ibid.17	
eius filii	995.14	
mors	ibid.5	
baiazeres II.	1004.32	
a militib. prætorianis imperator		
appellatus	1005.10 res	
gesta 1005.21, & sequen. vene-	35 interitus	821.25
no tollitur ibid. 30 filii eius at-	bauarorum appellatio vnde 500.7	
que nepotes	1048.25	
1014.2	Li Magnè posteritas	499
balduinus frater Godefridi Bilio-	baudeles, cognomento alsagal, fra-	
nei. 685.27, succedit fratri in	ter bulahazis	1048.25
regno Ierosolymitano ibid. 36	bechjarocus Turcorum sultanus	
balduinus Fulconis filius afealo-	684.11	
nem caput	689.5	
balduinus de burgo balduini regis		
consobrinus	685.29	
balduinus marchionis Montisfer-		
rati filius rex Ierosolymitanus		
639.39		
balduinus Flandriæ comes ducit		
eum aliis Principibus in asiam		
699.39 inuaditur ab alexio		
Duca 701.3 fit imperator		
Orientis	ibid.25.815.1	
balduinus II	818.15	
baldu Iuriconsultus	938.7	
balsaar blasphemus	38.12	
bambergensis comitatus	667.2	
barbarie situs & amplitudo in		
quatuor regna olim diuisa	620.	
25		
barchinus Batti filius	826.39	
bardas gelerus dux Ioannis Cimi-		
scæ imperatoris	608.19	
barnabas cum filiis in carcere ne-		

*.iiii.

INDEX.

- benedictus abbas 378.33. 582.11
 benedictus pontifex Hamburgi 247.19
 moritur exul 576.15
 benedictus XIII. 946.15
 benedictus Pisaurus recipit Cephaleniū 1009.22 expugnat
 Leucadem Noricumque ibi 26
 ben Merodach 36.37
 berengarius I. solus potitur Italia 559.25
 berengarius II. accipit imperium 559.35
 berenice interfecta a priuigno 151.3
 bern & Friburgum colonie de-
 ductæ a Bertholdo ultimo Za-
 ringie duce 925.6
 bernardus Anhaltinus Saxonici
 ducatus dignitate accipit 596.
 30.733.32. 721.30 ab eo pregnati
 duces Saxonie, qui Viteber-
 gam tenuerunt 721.31
 S. Bernardus 664.31 proficisci-
 tur Romam cum Lothario
 imperat 666.26
 bernardini monachi 736.2
 Bertarius XI. rex Longobardorum
 399.29
 bertholdus Zaringie dux 645.
 14 cedit Philippo imperium
 730.21 moritur 811.10
 bertislai filii imperat. Friderico
 Barbarossa aſciti in ordinem
 principum imperii 834.16
 bertrandus Vasco fulmine ponti-
 ficio aggreditur Mattheum
 vicecomitem 870.2
 beritus opp. 360.4 inſtauratur à
 noſtris 727.4
 beſſus diſcerptur iuſſu Alexandri
 M. duabus inflexis arboribus
 139.21.280.4
 bethoren triennium obſeſſum
 250.10
 betica occupatur à Vandalis 473.
 30
 bibliotheca inſtructa à Traiano
 247.19
 bibliotheca Antiochena conſta-
 grat 323.17
 bibliotheca Medicarum Floren-
 tiæ 1004.19
 bichlingenſium comitum origo
 653.12
 birra fluius 430.28
 bithynia adēpta Seleuco 153.5
 byzantium occupatum ab alcibia-
 de 107.13. obſeſſum triennium
 à Seuero 260.18 direptum &
 incenſum 701.12
 bochoris rex Egypti 45.28
 Boemia 222.19 tributaria impe-
 rio 364.29 Sudetis montibus
 cingitur 543.37 irritata iniu-
 ſto ſupplicio Muſi, 656.6 redi-
 gitur ſub Lucelburgenſes 865.
 37
 boemi inuitantur & admittuntur
 ad ſynodum Baſilienſem 970.
 25
 boemici proceres amplectuntur
 Ladislaum Polonum 1030.
 34
 boemundus Syriam ex antiochia
 adminiſtrat 685.19
 boetius eiufque ſcripta 373.29
 374.7
 boii 366.23 Zechi patria lin-
 gua appellati 562.30 ex-
 truxerunt Bononiam 453.29
 australem Germanie partem,
 Boemiam, tenebant 485.25
 boiebracius Vngarie & Boie-
 mie regnum arripit 980.14
 reddit Vngaris Matthiam
 Hunniadis filium ibidem 16
 boleſtus polonus populabundus
 ad Miſniam penetrat 585.
 22
 boleſlaus Boemie dux arma ex-
 pedit in Ottonem primum
 569.10
 boleſlaus

INDEX.

- boleslaus salatur rex Poloniæ ab
Otrone III. 600. 15 ab eo orti
duces Silesiæ ibid. 16
boleslaus Criuouſtus rex Poloniæ
831. 15
bolga vel Rha fluius 426. 1
bombardæ quando iuuentæ 940. 5
bonifacius Africa præſes 344. 13.
346. 25
bonifacius a Friſiis occiſus
419. 9
bonifacii III. contentio cum pa-
triarcha Conſtantinopolitano
de titulo *ἐκουδυσταβ* 640. 8
bonifacius Marchio Montisferrati
& alii principes reſtituunt ale-
xium Iſaaci filium 700. 17
bonifacius alique principes du-
cunt in Aſiam contra Turcos
707. 29 conſtituitur rex Theſ-
ſaliæ 701. 32
bonifacius VII. regnum Philip-
po regi abrogat 700. 16
eius epitaphium ibid. 35
bonifacius IX. 946. 14
annatas eccleſiaſticis imponit
946. 26
bonoſus imperator 289. 37
boos auus Davidis 50. 31
boruſſorum regio 478. 15
boruſſia habet colonos Vvalacho-
rum 698. 37 a Mariana f. milia
militibus ad Polonos deſcendunt
1050. 4 in fidem Polonorum
recipiuntur ibid. 11
boſnenſium regnum a Boſſino con-
ditum
boſſini debellatum à Conſtantino
monomacho imper. 613. 1 bel-
lum inferunt alexio Comneno
618. 26
boſtanges Purpuratus 1014. 18
brabantia nomen factum à pro-
uincia per deprauationem 483.
4 à quibus olim ſit habitata
484. 6 duces prognati Godeſfri-
do comite Louaniſ 675. 2 ſtatus
936. 29 redacta ſub Burgun-
dos ibid. 36
brandeburgum Henetorum arx
expugnata ab Henrico aucepe
363. 20
brenni duo diuerſis temporibus
151. 37, 192. 29
brenni exercitus incedit templum
Delphicum 322. 23
bretæ viſi 454. 29
bribiſſoi progenies, duces Megal-
burgenſes 574. 5
britanorum veterum poſteri 764. 11
bruſteri pop. 222. 31, 457. 19
bruſiconis & filii ſepulchrum 564. 4
bruno pontifex 570. 23
brunſuſcenſium duces vnde orti
978. 17
brunduſinorum deditio 201. 30
bruti & Caſſii conſpiratio 230. 30
interitus ibid.
brutii pop. 1060. 13
budas frater attillæ 358. 34
buda idem cum Germanico Baden
ob vicinas terras 501. 27
bugurarum ſedes 461. 32
bulahazes 1048. 31
bulgari irrumpunt in imperium
orientis 425. 27, 426. 5 ſiunt Chri-
ſtiani 528. 29 bellum Balduino
comiti inferunt 817. 1 Conſtan-
tinopolim obſident, & adriano-
polim diripiunt 552. 10
bulgaria 426. 7
bulgarus doctior iuris 668. 34
bura & Helice abſorptæ terræ-
motu 113. 30
burdegala capta à Saracenis 430. 2
burggrauii Noribergeſes 809.
burggrauiorum origo 807. 6
burgundi 223. 16 pulſi quærun-
t novas ſedes 472. 38 ſuccedunt
Heduis & Sequanis 484. 36
burgundia diſcepta in tres partes
629. 8

INDEX.

burgundię status 936.29	postre-	calybes pop.	25.30
mi principes, coniugio princi-		cambyles rex Persarum	76.23.
patum adipiscuntur	675	127. 17 prohibet ludęorum	
bulsidis crudelitas	45.30	reditum ex captiuitate	81.6
C		crudelitas 88. 32 lustum factum	
Abades rex Persarum	384.15	89.15 ægyptum addit regno	
cadmea Thebarum arx	116.21	Persico 88. 30 interitus 89.8	
cadmus	69.7	campania, prouincia prima regi-	
calenzus, mons	1013. 24.	Neapolitani	359.38
cafar, Borgia 1052.22	mors 1060.	candelori	891.13
36		canis Scaliger	908.16
caganus rex Hunnorum	399.25	canonis Gręci verba agitantur di-	
caianus dux Gottorum	335.15	sputationibus	695.18
cain eiusque pœna & posteritas 17.		canonum veterum legumque pon-	
31		tificiarum dissimilitudo	708.33
cainas hostis Theodosii II.	355.	cantacuzenus 881. 6. res gestę	
caithbeius ægypti sultanus	680.35	881.13	
yn de oriundus 1006.33	res gestę	capha antiquitus Theodosia regi-	
1007.11		Bosphorani caput 691.20.1000.	
caii Iul. Cęsaris interitus	206	31	
caius Caligula	232.35	capitanata regio	1060.21
caius Fuscus trucidatus	242	capnionis epitome histor.	1054.
calames	860.39	carbena vallis	430.28
calabri pop.	1060.11	carbo consul Romanus interficitur	
calbæ oppositus	461.4	128.34	
calepinus filius Amurathis strangu-		carbugadi apostasia	887.17
latur a Mahomete		caramannus alismicius	890.33
calipha summus princeps Satace-		caragius Bellerbeius bassa, asiatici	
norum	554.20	equitatus magister a Terbelle	
calipha ægyptius nostrorum argo-		palo affluxus	1012.36
natarum amicitiam petit 684.		cardinakum senatus institutus 592.	
25		32	
calixtum pontificem creat Fride-		carinus imper.	291.22
ricus barbarossa	718.30	carolota filia Ioannis regis Cypri	
callias tyrannus	131.10	1051.30	
callimachus	159.3	carolus Martellus dux Brabant-	
callinichus exarchus	398.20	norum 429.13. res gestę 429.	
callinichus patriarcha	428.20	13. 410. 6 sepultura & epita-	
callipolis	899.20	phium	432.20
callisthenes philosophus in cauea		carolus Magnus rex Francicus 403.	
circunductus	141.32	5. imperator declaratur 490.1	
calogeri monachi sectatores Basili		iuste consecutus imperium 489.	
736.26		27 eius genus, institutio li-	
caloiohannes imperator orientis		teratarum, scientia, academię &	
692.5 gesta	692.5	collegia ab eo fundata 490.27	
calucones pop.	460.39	gesta bellica 403.5.202.31. & de-	
		inceps.	

I N D E X.

ineeps. vxores & filii	504. 6	Phthiriasi moritur	147. 22
mors	506. 16	castella Carrenelenbogen	249. 2
carolus Caluus imp.	515. 34	castius Malchum interficit in gra-	
carolus Crassus imper.	519. 1	riam Herodis	210. 13 interitus
carolus VI. Francorum rex	982. 5		207. 38
carolus Octauus Francorum rex		castius dux L. Verri	253. 36
1057. 5. gesta ibid.	10. 1043	castubiorum nomē & regio	479. 3
carolus Marchio Morauiz corona-		castellæ regum propagatio	812. 26
tur contra Ludouicum	915. 7	castellanorum regio	473. 34
carolus III. imper.	926. 31	atalani pop.	877. 2
res gestæ 928. 3. & sequent.		cathari, hæret.	275. 14
carolus V. imperator & eius res		catonis consilium de delenda Car-	
gestæ 1044. 30	eius origo	thagine	282. 13 interitus
materna	451. 19		205. 35
carolus Eburouix rex Nauaræ suc-		catti nunc Hessi	456. 14
cessionem Burgundiz excidit	1032. 17	cattuarii pars Hessorum	457. 24
carolus Magnus instituit hæredem		caucalus mons	450. 21
Ludouicum vndecimum Galliz		cauci vel Cayci	223. 1
regem	1047. 24	cauci maiores & minores	457. 32
carolus Ludouici Dyrrachiani fi-		celebinus Baiacetis filius, pag.	
lius, & eius gesta	920. 30		946. 12
carolus Martellus, Stephani regis		celtæ pop. 122. 31, 192. 25 quo no-	
filius ab Vngaris ad regnum ac-		mine nominati Galli & Germa-	
cessitus	919. 32	ni	453. 31 inuadunt Italiam 151.
carolus Burgundus, filius Philippi			17. 195. 8
1031. 31. res gestæ 1032. 35 & in-		cepio victus necatur	196. 17
de. ab Heluetiis trucidatur	1035. 7	cephæus seu Cheops rex ægypti	
caroli andegauensis res gestæ 795.			46. 36
19. 796. 797. 798.		cephrim rex ægypti	46. 39
carmaniam Turci inuadunt	554. 5	cercassia regio	679. 1
carnelitas monachos asia euomu-		cercassi pop. 679. 1. 11	regnum
it in Europam	736. 21	ægypti adipiscuntur	478. 2
carpocrates, hæret.	244. 29	cerinthus	244. 24 refutatus a
carra expugnata	685. 35	Iohanne	245. 33 eius blasphem-
carthago delena a Saracenis	920. 21.		ia 5. 4 interitus
a Scipione	282. 28 captia a	cetes rex ægypti	46. 25
Genferico	368. instaurata ab	cethim a quo Macedones	25. 5
augusto	620. 20	chalcis a Mahomete expugnata	
casanii, pop.	829. 11		1000. 7
casanus argoni filius	826. 37	chaldei	33. 36 eorum & Assyrio-
caspiæ portæ	435. 10 caspium ma-		rum regum catalogus
re	426. 4	chalybes, pop.	34. 23
castandrea, opp.	279. 20	chamaui, pop. Ofnaburgeses	25. 31
castander eiusque tyrannis	147. 1	Monasterienses	457. 22
		cham posteritas	21. 33
		changius Canis I. imperator gen-	

I N D E X.

tis Tartaricæ	821.34	claudius imp.	279.5.236.11
chanaan	23.22	necatur veneno	236.11
charitini pop.	322.4.8	clearchus interficitur	207.27
charraz, opp.	39.16	clemēs episcopus Romanus	243.36
chendemus Bassa	1016.10	clemens episcopus alexandrinus	257.23
cherseogles Bassa	100.17	clemens I. pontifex, veneno ex-	tinguitur 633.4
cherfonnesus Cymbrica	193.21	clemens episcopus Rauennas, pon-	tifex 651.20
eius habitatores	417.37	clemens V. 771.5 transfert se-	dem pontificiam ex Italia in
cherusci, Hercynia pop.	222.12	Galliam 862.25 init pontifica-	tum Lugduni 863.3
chenix	229.10	clemens VI. Moguntino interdicte	sacris, & episcopatu deicit 914.
christus Iesus, verus deus & verus		11	
homo nascitur ex virgine 167.		clemens VII. truculentus	946.5
1.221. baptisatur 226.9. Pa-		cleombroti regis eiusque exercitus	interitus 116.30
titur	227.39	clepsēs II. rex Longobardorum	397.1
christiani reliquias regni Ieroso-		elici interitus	141.28
lymitani amittunt	845.34	cliuiz comitatus peruenit ad co-	mites de Marca 934.30
christianorum persecutio I. sub		clodius albinus	259.20
Nerone	239.19	clusum, vrbs Tuscię, capitur	930.19
II. sub Domitiano	243.6	cobelus	825.36
III. sub Troiano	248.4	cœlibes esse iubentur Siculi diaco-	cone a Gregor. Magno 638.34
III. sub Diocletiano	293.14	cœlibatus mandatur Sacerdotibus	656.9
christianus II. rex Danię	847.18.	colchis vitur lingua Germanica	468.34
chrysostomus eiicitur in exilium		collegia ecclesiarum ad quem v-	sum sint fundata 665.18
349.26 eius eloquentia 348.36		colonia agrippina	224.2.223.
descriptis eius censura	350.4	13.278.5	deditione capitur
obitus	ibid.14	à Philippo	721.20
chus pater æthiopum	21.34	colonienſis episc. Rupertum diade-	mate regio cingit 950.11
ciceronis interitus	207.33	colossus Solis in Rhodo	427.7
cilianus mors	1028.1	comani regnum ægyptium occupat	677.36.678.1
cimmerii, pop.	195.26	cometę diuersi, diuersis tempori-	bus visi 103.12.180.25.
cimon	99.36		253.163
cinne crudelitas	197.38		
itus	198.13		
ciouia caput Rusiæ	828.35		
circassus obtruncatur	1019.17		
circuncisio quando instituta	39.1		
ciricius episc. Rom.	337.7		
cisca dux Hussitarum	661.3		
yleſcitur neçem Hussi			
eyclades	610.63.2		
cyprus a Guidone Lusignano pos-			
ſessa 69.20 in Venetorum po-			
testatem quodo venerit ibid.22			
claudii cum ſocio consule con-			
iunctio contra Aldrubalem			
175.22			

INDEX.

- 257.16. 338. 19. 323. 15. 615. 15.
 864. 20, 658. 12. 956. 11. 985. 4.
 874. 4. 1015. 19
 commodus imperator 256. 26
 comneni Trapezuntium impe-
 rium condiderunt 872. 30
 conon atheniensis 115. 5 inter-
 itus 116. 7
 conradus Salicus imperator 624.
 19 res gestæ 626. 21, & se-
 quent. mors 629. 27
 conradus patruelis Salici ambit im-
 perium 626. 17
 conradus marchio Misnensis 653.
 32 Poritur Boemia 673. 35
 conradus Marchio Montisferrati
 610. 25
 conradus III. imperator 709. 7
 gesta 706. 25, 688. 37. & sequent.
 consalius Magnus 1048. 17
 constans filius Constantini M. im-
 perator 310. 9
 constans filius constantini iunioris,
 imperator 424. 25
 constantini urbs 300. 1
 constantinopolis à Constantino M.
 restituta 889. 24, à Francis capta
 816. 37 a Balduino II. amissa re-
 dit ad Græcos 818. 30. capitur
 a Mahomete II. 888. 19 eius am-
 bitus 890. 5
 constantinus Magnus imper. 296. 1
 quæ gesserit ante imperium
 293. 38 post adeptum imperium
 297. 5. & inde. mors 308. 34
 constantinus II. filius Constantini
 Magni 309. 35
 constantinus minor filius Heraclii
 424. 1
 constantinus Leonis filius imp.
 551. 35
 constantinus imp. frater Porphy-
 rogeniti 609. 32
 constantinus Monomachus imp.
 612. 14
 constantinus Ducas imp. 615. 1
 constantinus Paleologus ultimus
 886. 25 in porta trucidatus 884.
 24
 constantinus Barbatus seu pogona-
 tus 425. 21
 constantinus Diogenes 610. 4
 constantinus filius Constantini
 M. imperator 310. 9
 constantius χαλσος 292. 14
 constantius Cælar, collega Honorii
 344. 9
 coponius, Iudææ rector 221
 corchutus Baiazetis filius 1005. 3
 corinthus deleta a Mumio 191. 9. 37
 cornelia leges 199. 18
 cornuorum nidus, locus in finibus
 Ciliciæ 993. 31
 cosroes rex Persarum 409. 20
 cothus Sultanus ægyptius 680. 4
 crassius violat templum Ierosoly-
 mitanū 209. 28 interficitur 153. 3
 crateri obitus 148. 9
 eremii 829. 8
 cremona deleta ab exarcho 405. 24
 crenide, quæ & Philippi post di-
 fuerunt 128. 9
 crispus, filius Constantini Magni
 309. 4
 critias tyrannus interficit Thera-
 menem 112. 15 trucidatur 112. 27
 croatæ in Liburnia confident
 617. 13
 cræso in rogam imposito parcie
 Cyrus 79. 28
 eunegunda 602. 31
 conibertus XII. Rex Longobar-
 dorum 399. 34
 conradinus filius Conradi 794. 15
 conradinus vincitur à Carolo an-
 degauensi 797. 2
 conradus sufficitur in locum fratris
 Henrici 793. 7. gesta 793. 21
 & sequ. veneno petir 764.
 18
 conradus Caputus 794. 34
 conradus Peutinger 1054. 21.

INDEX.

cuspinianus 1045.21
 cutheia vrbs aſſe minoris 1012.39
 cymbri 19. 11 eorum autor 452.
 26
 cymbricum bellum 192.14
 cyprianus vbi ſit interfectus 274.
 38
 cyrene, vrbs fontis 23.6
 cyrenaica regio 23.10
 cyriacus patriarcha 411.37
 cyrillus epiſcopus alexandr. 354.4
 cyriſſus vnā cum vxore lapidatus
 ab athenienſibus 79.11
 cyrus, primus Rex Perſarum 76.
 22.77.28,227.16 Res geſta
 79.6.& in ſequenti. Mors 81.11
 cyzicum occupatur à Saracenis
 425.27.

D

Dacia, regio 242.15
 daci pop. 242.33.466.10
 ab adriano & antonino Pio re-
 preſſi 469.31
 dagohertus rex Francorum 399.26
 dagriſſa ſecundus Princeps Turci-
 cus 557.17
 dai, pop. nunc Dani 193.31
 daſſop, opp. nunc Philippi 128.15
 daſoi, pop. 29.26
 dalmatius 296.21
 dalmatæ iugum imperii Græci ex-
 cutiunt 547.24
 damaſceni apertis portis Turcam
 recipiunt 1020.20
 damaſcus, Syriæ metropolis 21.20
 damaſus epiſcopus Romanus 336.
 13
 dani ab Henrico aucupe caſi
 453.9
 dania accedit religionem Chri-
 ſtianam 573.17 eius mutatio
 847.5
 danicorum regum diſcordiam ſe-
 dat Barbaroſſa 715.17
 daniel Propheta præſes in Suſis
 78.29 ſeruatur inter leones 83.

11. cōcio & prophetia de Meſ-
 ſia venturo 84.17 vaticinium
 de monarchiis, vaticinium de
 regno Sarcenico 418.1
 dantiſcum, opp. 464.5
 dantes Florentinus Poeta 855.4
 danubii fontes 459.7
 darius III. Rex Perſarum 89.32
 res geſte 91.5.& ſeq.
 darius filius Hiſtaſpis maritus
 Eſther 97.6.32
 darius Nothus 903.35
 darius vltimus victus ab alexandro
 134.10 interfectus a Baſſo 139.
 16
 dauid 54.32
 daſius menſis 142.24
 debora & Barac 50.7
 decebalus, cuiusque virtus 242.15
 interitus 247.30
 decemviri Romę creantur 103.29
 decius Imperator 273.12 interi-
 tus 35
 decretorum liber attemperatus
 Pontificiæ tyrannidi 669.26
 demetrius Chalcondiles 1004.7
 demades orator 132.23 eius di-
 ctum de exercitu alexandri Ma-
 gni 143.5 interitus 146.14
 demetrius cum antigono patre
 rex nominatur 148.28 interi-
 tus 150.23
 demetrius II. 149.28
 democratia 199.35
 demophilus arianus 334.24
 demioſthenes a Senatu areopagiti-
 co condemnatur 145.30 ab-
 ſoluitur ibid.38 eius conſilium
 de defendenda patria 3.16 in-
 teritus 145.23
 deſiderius XX. Longobardorum
 Rex 462.38 concitat epiſcopos
 & Principes in imperatorem
 646.23
 deuches præfectus claſſis 1008.27
 capit Naupactum ibid.35
 deudlich

INDEX.

ellummus sacerdos	50.37	eremita in Gallia nati autore	
elias tempore Iosaphat	37.22	VVilhelmo Aquitanie duce	
elbi natus ibid.31 dictum eius		736.23	
de duratione mundi	7.14	erulfus Suevia dux	603.17
uius translatus in cælum	19.10	virrico rebellis interficitur	626.
gubernatio	57.33. 58.4		
elisei patria	57. 32. gubernatio	37	60.7 & inde
	58.6	eldras mittitur Ierofolymam	
d. Elisabeth	763.4	101.14	
elufi, pop. nunc Silcfii	225.22	elizi	162.38
ellaefilius Atrila	359.25	elther coniunx Darii filii Hifta-	
elpidius Medicus	379.39	fpis	93.38
elpis guldanus	680.20	elthones in Liuania	464.38.
emanuel, Palæologus	883.1.	727.39	
muro Hexameli cingit		Ethnicorum doctrina qualis fuerit	
987.16	eius filii	833.28	
emanuel Chryfoloras	931.9	euagoras Rex Cypri	125.3
Pijmus Græcarum literarum		euchertus cum patre Stilicone	
fludia in Italia excirat	1002.	interfectus	343.8
27		eudo VVestgotus	430.1
encijs filius nothus Frederici imperatoris	786.19	eugenius, Valentiniiani scriba	328.
captus ab hostibus in vinculis moritur		329.25. 330.8	
788.14		eugenius IIII. præcipit Synodum Basilienfem trãfærfi Bononiã	971.4
engelbertus & Adolphus fratres		citatur Basileam	971.11.
936.26		mortuo Sigifmundo, armis Synodum Basilienfem diflipat	271.20
engern	223.9	eulmerodach liberat Ieoniam	38.1
emicus Gortus conditor filij Aragonie	812.39	Eunomius hæret.	336.10
epaminondas	110.13	euphemius patriarcha	384.
Pelopidam	118.23	eutyebus vltimus exarchorum	
ducit exercitum in Laconicã	119.5	407.34	
exitus	121.25	eutropum regnũ in plures partes difcerptum	871.22
epaphi certamen cum Phaethõre		eurotas fluuius	119.8
23.4.		eusebius Nicomediensis	312.37
epactæ dies	87.39	eutaticus gner Theodorici Veronenfis	374.31
ephaltes & Otibus capiunt Martem	113.18	eutropius	366.8
ephorì	99.3	eutropius eunuchus	339.3
epitrociũ bellum	993.7	eutyches hæret.	
epiphanius Patriarcha	386.19	eutychius patriarcha	428.19.
epifcopia politica potestas voce diuina denegata	390.28	exarchatus in Italia	394.36
erechtheus Athenienfis	69.4	exarchorum Catalogus	404.35
eius filiz fiunt victimæ pro patria	136.8	czechia	

ezechias rex Iuda

61.9

F

Fabianus episcopus Romanus

270.25

fabius cantando reprimat Hanni-
balem

175.16

fausta coniunx Constantini Magni

296.26; 306.7

ferdinandus pater alphonfi X.

761.37

ferdinandus V.

814.3

ferdinandus Piscarius

1044.31

ferdinandus alphonfi nothus filius,

heres regni Neapolitani 1047.

17 moritur ibid. 39

ferdinandus filius Ioannis arago-

nii 1048.10 gesta, ibid. 10.

& inde

fefa sedes regni Mauritanici

620.15

feroaldus vnus ex XXX. Tyran-

nis Longobardicis 379.18

finni a quibus Finnonia & Finlan-

dia 495.24

flaminus venit Philippum 178.

10

flandria nomen habet a Vandalis

473.24 qui populi eam tenuerunt

484.15

flavianus Episcopus Constantino-

polititanus 536.21

flavius Claudius Cæsar

279.5

florentini tribus præliis a Pisanis

victi 869.25 emunt Pisas a

Gabriele Galeacii filio notho

952.1

florus Iudææ rector

239.25

florus Poeta

251.19

felix V. sua sponte cedit Pontifi-

caru 972.10

fons Solis in Cyrenaica

23.15

francofordia ad Menum

223

francia

224.15

francorum prima mentio

276.22,

471.21 eorum virtus 292.34,

311.22 Treuiros occupant 341.8

imperium omnium primi tenuerunt occidentale 448.10. in Italiam attracti 449.29 ad Tornacura florem militiæ amittunt 858

francici regat in Gallia initium

473.5 eius translatio a stirpe

Caroli 522.25 Francici reges a Vittechindo

317.39

franciscus Petrarcha

931.2

franciscus Gonzaga a Sigismundo

imp. fit marchio 962.28

franciscus Sfortia 1041.30 gesta

1042.6. & in sequent.

franciscus Rex Francorum, & eius

gesta 1044.1045.17, 1068.9

friberga obfessa prodicione capitur

851.30

fridegernus dux Gotticus

326.7

fridericus in Hohenstauffen dux

Sueuiz 596.19

fridericus Elector Saxoniz ornat

sepulchrum Ottonis III. 601.

10

friderico de Vadimont p rognati

duces Lotharingiz 675.6

fridericus Conradi III. filius

perit peste 713.2

fridericus Barbarossa imperator

714.9 gesta 714.20, & inde.

moritur cum lauisset in flumine

723.15 sepultus Tyri 725.13 eius

virtutes 724.9 vxores & li-

beri 725.25

fridericus II. vocatus ex Sicilia

ad imperium 776.26, 778.24.

res gesta 778.30, & in seq. ex

propinato veneno moritur 788.

29 vxores & liberi 791.7

fridericus III. 1024.14 res gesta

1025.30, & sequent. mors 1053.6

fridericus austriæ dux

795.31

fridericus austriacus Bonnz co-

ronatur 901.29 res gesta 81.31

& sequent. philtro extinctus

905.2

***.1.

INDEX

fridericus marchio Misniae spernit imperium	227.26	interit ibid.5	26, & 1020
fridericus dux Brunsvicensis infidiose interimitur	949.7	gambaleichia regia sedes Tartarorum	821.31
fridericus strenuus conditor Academiae Lipsiensis	960.15	ganges india fluvius	24.1
fridericus Aragonius	1059.19	ganga oppidum	318.29, 325.39
res gesta	ibid.22	gangrensis synodus	335.35
friderici Victoriosi Palatini gesta	1030.14	garcias	813.27
patet comitum in Laventheim	ibid.24	garibaldus rex Bauaricus	397.
fridericus cum admorsa gena	849.18	gazelles Magni Cathbei alumnus	1020.30
a patre capitur. & carceri includitur	850.27	a Sinambassa vincitur	ibid.32
res gesta & deinceps.	851.16,	gedanum arx belli principum Pomeraniae	834.4
frisi pop. 123.6 vendicant se in libertatem	1056.1	gedeon iudex populi Israel	50.
fulco comes And-gauensis rex Hierosolymitanus	688.30	11. eius posteritas deleta	ibid.16
fumi venditor	268.28	gehennalocus Palestinae	62.11
G		gelasius pontificatu amotus per Henricum Quintum	659.23
GAbaa	23.33	geldrenses, Monienses & pars Frisiorum, olim Sicambri	483.35
Gabreta sylva	254.6	gemus filius Mahometis	1004.
463.24		39 gesta 1005.28 veneno necatur	1006.7
Gabrinus Fundulus	953.17	gentericus rex Vandalorum in Aethiopia	340.23, 346.29
Galaad Iturae Trachonitis	524	Arianus capit urbem Romam, & diripit	348.17
167.12		getum & linguarum divisio	31.34
Γαλλίας ἡ Ἰλλυες, Polyphemi filii fabulosi	123.6	genuesium potentia	691.6 a
galatae & Celtae iidem Vvallen Vveliche	151.24, 451.26	Veneris imperio maris exurit	13
galatae	362.7	georgius episc. Alex.	313.1, 314.
Galeacius praematura morte abripitur	1043.1	georgius dominus interioris Iberie	609.9
condit	931.3	georgius Manienses cupit esse imperator	512.25
Gallorum nomen vnde	29.17	recuperat praecipuas Siciliae ciuitates	622.1
per vniuersam Siciliam obtruncantur	797.27	georgius Iohan. Castrioti filius	991.
Gallus frater Iuliani	296.11	1 ab Amurathe Scanderbeius nominatus ibid.	10. gesta ibid.
Gallienus imperator	276.10	12. & in sequent.	
gallicia regnum a Sueuis coditum	473.29	georgius Seruig Despota	992.
galia quandiu praebuerit sedem Romanae curiae	863.16	21, 993, 36 res gesta	998.34
Gampson Gaurius Sultanus Aegypti	1019.1	georgius Boiebracius & filii	1040.34
gesta ibidem		georgius Fronspergius	1044.32
		georgius Sechelius seditionis viuius	

INDEX.

- uus cum fratre capitur 170.
 georgius Trapezuntius & Theodor-
 us Gaza æmuli 1003.2
 germani *Γερμανοί* 29.26.195.1
 quasi Heermenner 450.2.
 germania veteris limites 222
 10, 450.2. & populi ibid. 23. 452.
 21 limites imperante Carolo M.
 315
 germania bello inuicta 755.2
 floruit quandiu valuit Senatus
 Septem virum 1555.23 intelli-
 nis bellis a pontificibus excita-
 tis se confecit 646.25
 germanicus 233.9
 germanius patricius 411.11
 germanus patriarcha 433.23
 gepidæ, pop. nunc Sepusii 361.3
 gerardus Vvilhelmi Bergensis fi-
 lius 935.4
 gero comes stadensis, marchio Lu-
 satie 565.14
 gerson Cancellarius Parisiensis
 968.31
 geth & Gethæ 29.1 Teutonicæ lo-
 cuti lingua ibid. 9
 getæ qui & Guthones 223.19
 geta filius Seueri imperatoris a
 fratre Bassiano in sinu matris
 confunditur 261.9, 264.11
 gibellinorum origo, dissidium cum
 Vvelfhis, migratio in Italiã, stu-
 dium erga imperatores 627.1 a
 partibus Cæsaris stant. 791.1
 gibellinæ stirpis imperatores
 627.6
 gibellina factio 907.14
 glycerius imperator Italie 370.19
 godebertus Longobardus 399.24
 godefridus Bilioneus 69.24
 dux Argonautarum nostrorum
 in Asiam 683.4 res gestæ 650.
 27, 632.23, 634.17, 674.16, 682.
 15, & inde mors 685.
 gog & Magog 24.22
 gomer, a quo orti Cimmerii 24.
 gomorrha deleta 40.20
 gordianus I. pater & II. filius op-
 pressus a Capelliano duce 270.33
 gordianus III. imper. 271.26
 gothia 29.6
 gottorum origo & potentia 341.33
 gotti, Pollucii a Sarmatis nomi-
 nati 823
 gothini, pop. 223.23 vincuntur
 a Claudio 279.21 capta Ro-
 ma discedunt in Galliam, & in-
 de in Hispaniam 474.10 a Sa-
 racenis compulsi in angustias
 Pyreneorum ibid.
 granata vrbs vnde nomen sortita
 1048.21 duo reges inter se dis-
 sentientes ibi regnant 20
 granatense regnum a Saracenis
 constitutum 620.23
 gratianus imper. 326.16 occidi-
 tur 327.32
 gratianus dux Theodosii 345
 graci orti a Iapetho & Ioue 24.35,
 68.26
 græcæ Monarchiæ initium 139.38
 græcorum vastato imperio libri in
 Italiam transportati 606
 græca lingua Lutetiam reduc-
 ta 1003.36
 grapalatus Damasci Syrixque præ-
 ses a Tomumbeio trucidatus
 1019.18
 gregorius Neocæsariensis 286.
 gregorius Nazienzenus 316
 gregorius primus, episcopus Ro-
 manus 298.19, 404.19 auxit
 superstitiones 638.28
 gregorius III. Romanus episcopus
 407.29, 432.38
 gregorium Phocas *ὁ βασιλεὺς* ap-
 pellat 639.28
 gregor. VII. vetat episcopos ab im-
 peratore petere episcopatus
 649.1 interdicat sacerdotibus
 coniugio 556.8
 gregorius IX. contra Frideri-
 **jj.

INDEX.

- cum ad arma proclamat 768
exercitum comparat de cruce
signatis 786.1
gregorius X. 59.28 extorquet
imperatori Rodolpho exarcha-
tum Rauennense 770.
gregorius Tyfernas 1003.34
grimmannus Venetus 1008.31
grimoaldus X. Longobard. rex
399.10
guido Lusignanus ingerit se in re-
gnum Hierosolymitanum 689.
22. tenet Cyprum 690.18
guido Turrianus Guelphorum
princeps 866.25 tumultum exci-
tat aduersus Henricum 36
gulielmus Monfortius 908.28
gundamundus III. rex Vandalor-
um 367.31
guntherus Ligur poeta 724.34
guntherus comes Schvvarzbur-
gensis ad imperium euclit
928.13 veneno tollitur 33
gutones, pop. 223.19
- ## H
- Hæresis & schisma in quo disse-
runt 514.5
hadrianus pontifex denunciat Fri-
derico Barbarossæ, suum esse
tribuere imperium 619.37 eius
mors non vulgaris, ibid.27
hagerus 806.12
halis Mahometi interpres 891.30.
1010.18
halibassa purpuratus 996.3
halibassa 1013.15 Trebellem ad
Olygani montem assequitur
ibid.18. caditur ibid.21
haman 93.36
hamburgo & nomen est Gambri-
uium 453.20
hammonis templum in Cyrenaica
23.19
liannonia pars Gallie bellicæ
haram quæ & Charæ 39.15
harduelles pater Hismaelis Sophi
1010.15 a Iacuppo Vsumcassa-
nis filio interfectus 35
harmixius dux Cheruscorum 222.
11.224.30 eius potentia 225.3
mors ibid.11
hardagus & Cyrus vastant Ioniam
79.15
barpalus Gazophilax Alexandri
Magni fugit Athenas 145.15
hassia auulsa a Francia 596.15 e-
ius Landgrauii propagati a Go-
defrido Louanii comite 675.8
hatto Moguntinus episc. 525.31
hatto Armenius, historicus 130.6
hazor regia Cananæorum 50.9
hebdomades annorum Danielis 9.
16,226.17 LXX. quot annos
faciant 84.31
hebron opp. locus sepulcræ Abra-
hami 23.30
helena Britannica, coniunx Con-
stan. M. 296.15
helias Episcop. Armeniæ 384.5
helice & Bura absorptæ terræmotu
113.30
heliogabalus imperator 267.30
hellas ab hello 68.31
hellus 25.10
heluetii 224.11 Gallos tota
Germania pellunt 126.25
helueticarum ciuitatum fœdus cõ-
tra principes & comites 941.1
earum conditio ante fœdus
924.24
heluetica pugna ad Basileam 96.
34
heneti 195.20, 224.17, 447.3,
449.20
henetæ linguæ vsus in aula Turcica
562.19
henoc viuus in cœlum translatus
19.10
henricus Saxo 9.14
henricus Bambergensis 11.2
henricus Auceps 361.20 accipit
imperium 561.35 Boiemiam
tribu-

INDEX.

- tributariam facit imperio 564.
 29 filii & filiae 567.23 eius po-
 steritas concidit 583.17
 henricus hazelo pro imperatore
 se gerit 580.16
 henricus Anhaltinorum princi-
 pum progenitor 721.30
 henricus Leo Henrici Superbi fi-
 lius 596.24 gesta 710.15, 713.
 4, 718.4
 henricus Rixofus supplex fratri
 Otoni 570.33
 henricus Sanctus imperator 601.
 gesta ibid. 36. & in seq. Vir-
 tutes 505.2 mors 634.35
 henricus Niger imperator 461.
 25 gesta ibid. 33 & deinceps.
 mors 634.33 Vxores & liberi
 635.7
 henricus II. cognominatus Se-
 nior adit imperium puer septen-
 nis 635.21 Puer fraude abripi-
 tur in Saxoniam 644.27 Res
 gestae 646.1 Excommunicat-
 ur 650.1 moritur Leodii spo-
 liatus imperio a filio 655.5
 henricus V. filius Henrici III.
 656.39 gesta 657.21 mori-
 tur Traiecti 661.18 soboles
 ibid. 24
 henricus VI. imperator 726.1
 Res gestae ibid. 18. Extinctus
 veneno in Sicilia 727.11
 henricus Superbus Henrici filius
 973.12 ambiens imperium pa-
 titur repulsam 709.25 proscrip-
 ptus a Conrado moritur mœ-
 sticia 709.30, 710.1
 henrico Henrici Luneburgensis fi-
 lio prognati reges Portugalliae
 674.30
 henricus campaniae comes 690.12
 henricus Barbarossae filius 623.30
 proclamatur rex Siciliae & Nea-
 polis 624.23
 henricum march. Austriae repri-
 mit Henricus Sanctus 602.3
 henricus VII. imperator 864.11
 Res gestae 865.26 & deinceps
 moritur veneno per infectum
 panem sacrum Soboles 871.2
 henricus Landgravius Thuringie
 ad Vlmam telo confossus oc-
 cumbit 787.14
 henricus primogenitus Friderici
 decernitur rex Romanorum
 792.21 paternis amicos hosti-
 liter oppugnat ibid. 32 in carce-
 re moritur ibid. 34
 henricus marchio Misniae 803.38
 henricus Ioannis Brabantiae ducis
 filius ibid.
 henricus Dapifer Vvalpurgensis
 805.14
 henricus post mortem fratris Bal-
 duini imperium suscipit 817.5
 decedit 817.12
 henricus frater Friderici Austriaci
 captus in praelio 905.23
 henricus de Virnbergo nec fulmi-
 ni Pontificio, nec designato suc-
 cessori cedit 914.12
 henricus Boemici regis filius 917.3
 herachus imp. 414.28
 herachianus pater Heraclii Africae
 praefectus 414.26
 herachus frater Apimari 427
 heractionas, Heraclii filius 424.6
 hercinia sylva 454.20
 hercules interficit Linum praece-
 ptorem 72.11 furens interfi-
 cit filios 141.12
 hermannus dux Sueviae 570.14
 hermannus dux Saxoniae 577.
 hermannus Lotharingae Princeps
 imperator factus a Saxonibus
 contra Henricum III. 651.33
 hermannus Landgravius Thuringiae
 731.14
 hermannus Knuffloch comes Lu-
 celburgensis 597.19
 hermannus Rodolphi imp. filius
 **, iij.

INDEX.

perit in Rheno	845.15	hippocrates pestem a Thessalia	
hermiones pop.	452.14	quomodo depulerit	103.3
hermunduri, nunc Misnenses	222.	hippona sedes regni in afr.	621.
23.254.32		hircanus summus sacerdos	165.27
herodes rex Iudææ	221.12.222.	hismael Sophus	1010.13 Res
4 posteritas	991.7	gestæ 1011.7	& in sequent.
herodis Agrippa phthiriasi mori-		hispania in plura lingua diuisa	
tur	228.28	497.38 eius vires vniuersæ	
herodias	349.25	transiit ad Philippum Austria-	
heroici viri, qui	78.1	cum 814.16 Vandali & aliar	
hesiodus 72.32 interficitur ab ho-		gentes ipsam inuadunt	449.1
spiribus	73.12	hispanici reges	812.12
hesi, pop. olim Catti	223.29	historia mundi continua	4.15
heth, condidit Hebron	23.30	Mosaica longe vetustior Græca	
hetruicæ & Longobardiæ vrbes re-		68.39	
dimunt iura imperii a Rodol-		historiarum ethnicarum & Ecce-	
pho	865.6	siæ collatio 6.23 longe vetu-	
heuila pronepos Sem	24.1	stior Græca	98.39
heuila quæ india	24.1	hococius Can, successor Changii	
hielon frater Magni Canis	825.17,	Canis	422.4
826.4.983.12		hogernius comes Mansfeldensis ca-	
hierarchia pontificum	765.14	dit in prælio	659.6
hieronymus	336.37	hollandia	317
hieronymus Pragensis crematur		holfatæ ducum stirps	673.31
970.5		hom aris	891.32
hieronymus Nouellus	1000.22	homerus 52.22 eius poemata col-	
hieronymus spartata	1003.33	lecta a Solone	88.3
hierosolymam nostri Argonautæ		homo qualis conditus	14.24
recipiunt	585.3	homicidæ semper sunt in metu	134.
hierosolymitana expeditio duce Bi-		20	
lionco	482.15	honorius imperator 341.1 origo	
hierosolymit. regnum destructum		331.1, 340.6 mors 344.10	
a Saladino	529.37	honoricus II, Vandalorū rex	367
hilarius Doctor	334.25	honoratus episcopus Mediolanen-	
hildericus V. Vandalorum rex		sis	396.15
340.26.368.2		honorius Quartus	767.27
hildebrandus XVII. Longobardo-		honori* successor innocetii 779.35	
rum rex	401.30	horda Zagatorum & Zauollien-	
hildebrandus pontifex tentat am-		sum	829.25
plificare pontificatum & oppri-		hosijs episcopus Cordubensis	306
mere imperium	645.15	hugo Capetus magnus comes Pa-	
hiltenius Isenacensis refutat erro-		risiorum, regnum Franciæ ob-	
res pontificios	707.7	tinet	559.22.583.3
hipparchus tyrannus Athenis in-		hunnorum dux ab Henrico Sancto	
terficetur	92.33	rex creatur	503.32
hippias Pisistrati filius	92.30	bunniadis res gestæ	974.21
		fulm	

I N D E X.

- fulmineus Turcorum terror nominatus 678. 25 mors 959.6
hyperides orator interficitur 145.18
- I
- Abolenus Iuriconsultus 252.6
Iacob patriarcha 41.9. deicendit in ægyptum ibid. 37 mortur 38
Iacobus interficitur ab Herode Agrippa 224.26
Iacobus filius Alphæi 256.32
Iacobus filius nothus Ioannis Cyprî regis 1051. 28 gesta 1051.13 mors 1051.2
Iacobus Manlius historicus 1054.2
Iaddus summus sacerdos 127.8
Iagellones 1051.19
Iair iudex pop. Israel 56.24
Iamblicus Philosph. 319.18
Ianzieri instituti 994.29. eorum Galea 995.2
Ianus bifrons 25.15
Ianna Hircanus II. 159.10
Iaphet. 24.9
Iason Phereus interficitur 118.4
Iason summus sacerdos. 155.14
Iaxartes amnis 829.28
Iazygæ Transylvani 247. 29
Iberi pop. Asiæ 468.33
Iconomachia causa auulsiõnis occidentalis imperii ab orientali 506.38
Idolorum cultus causæ maximarum calamitarum 315.32
Idololatriæ plurimum creverunt sub Henrico quarto 641.31
Idololatriam aliqua peccata causam esse mutationis imperiorum 644.1
Iebusæus 23.33
Ieconias rex iuda liberatur ex carcere 38.10, 154.4
Iephthe mactat filiam 50.28
Ieremias 62.33
ab Aprye interficitur ibid. 35
- Ierololyma capta a Nabogodonosor. 63.25 a Ptolomæo Lagi 158.25 Occupata a Pompeio in Sabbato 165.5 ab Herode 211.20
Iesus Christus nascitur ex Maria virgine 267.1
Iesus minor Baiazetis filius 946
Iesus summus Sacerdos in reditu populi Israel 81.21
Iesus Syrach 156.7
Ignati^{us} 43 34 bestiis obiectus 48.11
Ignis facer 30.36
Ignis arte sub aqua factus ad comburendas naues 384.12, 425.29
Ildoldus rex Gortorum 378.18
Iaxartes 224.26
Ibingorum sedes 560.34
Imperator a pontifice renunciandus, non eligendus 587.6. a solis Germanis creatur sine pontificum suffragio 585.20, 592.33
Iuus cum electoribus decreta facit 754.6
Imperatores pontificum satellites 643.16 mancipia 660.39 eorum authoritas quomodo imminuta apud exteros reges 751.14 impediti per Pontifices a bellis Turcicis 704.3 sunt custodes legis & religionû 755.19
Imperatores orientis 872.21 occidentis 815.7. 990.16
Imperatores Græci plerique monstra impurissima 540.13
Imperium pontificum technispene euerium 641.6, 442.24
Imperium orientis diuulsum in duo regna 872.28 dilaceratum 814.33. a Saracenis afflictum 541.18 translaturum ad Francos 701.37 seruatum inter tot hostes, & tam malos principes. 606.19
Imperium occidentis a Constantino M. vsque ad Carolum M. sine certa monarchia 540.26 quomodo diuulsum 751.

***.iiij.

INDEX.

6. a Saxonibus deuolutum ad
Francos 605.14
imperiourum translatio pœna Ido-
latriis aliorumque peccatorum
560.22
indulgentiæ a pontificibus intro-
ductæ 943.15
ingeuones quasi In vvoner 450
ino 69.10
innocentius episc. Romæ 351.37
innocentius secundus a Lothario
restitutus 666.22
innocentii tertii epistola de impe-
ratore designando 590.20
innocentius quartus cogit syno-
dum Lugduni contra Frideri-
cum II. 269
insubres vincunt Romani 170.18
ioas rex Iuda interficit Zachariam
59.21
ioachas rex Iuda abducitur in Æ-
gyptum 63.19
ioachim rex Iuda interficitur a
Nabuchodonozore 63.22
iodocus & Procopius Morauix
marchiones 918.26
iodocus Barbatus marchio Bran-
deburgensis & Morauix 920.9
iohannis Baptiste interitus 197.11
iohannes Ieiunator patriarcha
409.10
iohannes Platina XII. exarchus
407.12
iohannes dux Iustiniani 382.15
iohannes episcopus Romanus 373.
24
iohannes Anriochenus 354.35
iohannes Chrysostomus 339.1,
348.37 Obitus 350.14
iohannes Euangelistæ relegatur in
Patmon tempore Domitiani
243.11 refutat Cerinthum &
Ebionem 243.34 redit ex Par-
mo 248.38
iohannes XII. ab Ottone eiectus
restituitur a Romanis 575.8
iohannes Cimiscus Nicephori imp.
dux 907.30 trucidat imperato-
rem, ibid. 3. fit imperator 608.
12 veneno tabescit ibid.28
iohannes patriarcha Constantino-
politarus vult appellari *εὐκρο-
νιστήριον* 939.25
iohannes Scotus enarrat librum
Dionysii de Hierarchia 941.25
iohannes de Bregna, dominus Ty-
ri oppugnat Damiatam ægypti
690.31 rex Hierosolymitanus
781.7 adiungitur Balduino II.
818.8
iohannes Huff. 707.6
iohanna regina Neapolitana
920.2
iohannes Prochyta 797.14
iohannes Duca 819.2
iohannes filius Henrici imperat.
871.9
iohannes Lazus 57.36 filiam
Despinam Assimbeio Vsumcas-
sani dat in vxorem 873.6
iohannes Cantacuzenus 881.1
iohannes Palæologus 881.1 gesta
ibid 10
iohannes Palæologus filius Ema-
nuelis 886.16
iohannes Iustinianus Geneuensis
887.18 vulneratus deserit
stationem 888.12 in Chio
insula extinctus ibid.22
iohannes Bohemix rex cadit ad
Cressiacum 912.12
iohannes Renati filius, cum exer-
citu regnum inuadens, ad
Troiam victus recedit 922.6
iohannes Hus Bohemus oppugnat
indulgentias 943.26 de-
trahit sedi Romanæ titulum
Ecclesiæ 944.17. cum Hiero-
nymo Pragensi sistit se in Syno-
do Constantiensis 997.3 gestans
mitram chartaceam ad locum
supplicii educitur 969.24 e-
ius va-

INDEX.

ius vaticinium ibid. 33	comburi	57.22
itur	ibid. 30	41.19
iohannis Vvicleffi dogma condemnatum in Synodo Constantiensi	968.37	
iohannes Galeacius vir ambitionis inexplētæ & sæuus 648.14	totius Italix regnum solus affectat	
ibid. 21	res gestæ 648. 18	mors
9.1.8. filii	ibid 9	
ioannis Mariæ filii Galeacii crudelitas	652.35	
iohannis Philippi audacis filii gesta	957.9	
iohannes comes Niuernensis in Pannoniam mittitur	982. 6 a Baiazete Perusiam deducitur	ibid.
ioannes Castriorius pacem ab Amurathe impetrat	990.36	
iohannes Hunniades quæ prælia commiserit cum Amurathe Turca	992.11	
iohannes Argyropylus	1003.11	
iohannes Capnio	1003.15	
iohannes Lascars	1004.12	
iohannes Burgundus	1031.34	
ioannes rex Franciæ inuadit Burgundiam	1032. 23	
ioannes Regiomontanus	1040.	
iohannes Renati filius febre extinguitur	1047.16	
ioannes Arragonius tradit Ferdinando filio regnum Siculum	1048.4	
Iohannes rex Cypri	1051.28	
ioannes Saxoniæ dux	1056.19	
iolanta mater Renati ducis Lotharingiæ	1027.25	
ionathas frater Iudæ interficitur	161.5	
iones a Iauan	24.35, 86.30	
deficiunt a Dario	92.15	
ioppen eripiunt nostri Saracenis	727.5	
ioram rex Iuda	58.32	
iosaphat rex iuda		57.22
ioseph filius Iacob		41.19
ioseph Arses rex Iudæorum		
iosia rex Iuda	62.28	mors 93.1
iosua succedit Moyfi		49.20.
iosua filius Baiazetis a fratre Mulumane victus		985.20
iouinianus imperator		297.11
322.36	mors	325.19
irenæus auditor Polycarpi	250	refragatur pontifici ferenti nouas leges Ecclesiis
irene reginæ	436.7	excæcat filium Constantinum ibid.39
iicitur ex imperio		
irnerius 390.8	Ius Romanum constituitur auctoritate Lotharii	668.5
isaacius Comnenus imper.	614.24	
isaacius Angelus imperator	697	gesta ibid. 30
isaacius exarchus octauus		406
ismael Sinopæ princeps		987.10
ister eiusque ortus		391.20
isteuones pop. quasi Vvest vyoner		451.11
istiæus cruci affigitur		92.29
italiam Vandali & aliæ gentes inuadunt	449.8	suellere se conatur a Germanico impetio
15	in duas distracta factiones	759.35
itali accelerat interitum toti Græciæ		876.3
ituræa		50.25
iuda tribus exulat in Chaldæa		62.16
iudæorum duces post reditum ex cap.Babyl.		157.26
iudæa dilacerata sectis		161.26
iuda Hircanus Primus		158.15
iudas Maccabæus		157.5, 160.8
interitus		160.32
iudices populi Israel		49.15
iudæa in formam prouinciæ redacta		221.37
iudæorum seditiones		248.16

INDEX.

viſti ab Adriano	250.10	lamiacum bellum	144.18
iudith interfecitrix Holofernis	94.	landſtedus dux Alemannorum	
10		432.4	
iugerum quid	184.14	landgrauiorum Haſſiæ propagatio	
iuliacenſes	483.33	804.32	
iuliacellum principum ortus	674.	latomi Louanienſis mors	5.35
25		lazarus Seruiæ Deſpota captus vi-	
iulia ſoror iulii	220.23	tam in carcere ſinit	899.30
iulius vincit Pompeium	202.34	lebuliorum ſedes	479.23
ordinat annum 206.14	inter-	leges Draconis	78.28
ſicitur a Caſſio & Bruto	206.35	lex Agraria	183.33
iulius Vindex	257.35	legati Perſici conſoſſi ab Amynta	
iulius Seuerus	249.33	91.36	
iulianus apoſtata imperator	319.20	legatorum violatorum exempla	
origo 296.23	interitus	175.35.176.3	
iulius Nepos	370.31	legum collectio	389.29
iulius pontifex concedit Venetiſ		leo imperator	369.6
pacem	1066.7	leo I I. Zenonis filius	371.34
iunus Baſſa Teehellen tota minore		leo Tertius Iſaurus 428.34	010076-
Aſia expellit	1013.29	μαχρε appellatus	432.34
iuriſconſulti	390.12	leo I I I. Copronymi filius	435.
iuſtinus imperator	355.12	30	
iuſtinus I I.	594.25	leo armenius imp.	547.1
iuſtinianus imperator 386.30.	pacis	leo philoſophus imp.	550.30
opera	389.28	leo Tornitius	612.29
iuſtinianus I I imp.	426.25	leo I X. in Synodo cedit Mogunci-	
K		no	633.23
K Arath quid ſignificet	227.11	leodiennes populi olim Eburones &	
Κεραινοβελος legionis Romanæ		Tungri	483.13
nomen	254.22	leontius iuſtiniani I I. dux	427.2
Kiſſeu menſis	157.6	leopoldus fulmen Vngariæ gentis	
Kittim pop.	125	632.7	
L		leopoldus Auſtriæ	907.38.
L Aabim	22.33	905.6	
ladifſus filius Boeſſai Polono-		leonides pater Origenis	262.8
rum regis	831.25	leontius præſectus Rom.	301.23
ladifſus Caroli Dyrrachiani filius		leſcus Albus, Poloniæ rex obrun-	
rex Neapolitanus Romam op-		catur	763.9
primit 954.4	iterū capit	lex Salica	630.11
13	veneno necatur	Libanius rhetor	319.14
ladifſus Poloniæ rex	934.11	libri ſacri & alii per exules Græcos	
ibid. 12	conſoditur	in Italiâ tranſlati	606.36
ladifſus Alberti Auſtriaci Poſthu-	977.29	ligyes ex Tarſo venerunt in Gal-	
mus 979.9	geſta	liam	323.22
lamia vrbs Theſſaliæ	144.29	licinius Cæſar 295.5	interitus 397.
lætus præſectus prætorio	259.2	34	

linus

INDEX.

- linus præceptor Herculis 52.10
 lippia fluvius 224.27
 lituaniam habere colonos Vyalacorum 698.35
 lituania Moschis Borystene distincta 480.35
 liuonia, & quando conuersa ad Christianismum 727.26.728 eius situs & natura 728.10 a vicinis regibus discepti impune 690.3
 liuonienses a lemoniis esse 464.23
 liuianus Venetorum dux 1065.
 lygiarum regio 463.30
 147pe Filius Dei 43.2.1245.39
 lollianus dux Rom. interficitur 278.33
 longimanus Darius 227.21
 longinus exarchus 404.37
 longobardorum sedes 222.25.395.20.451.21 progressiones 395.30, 491.24
 longobardorum regum series in Italia 396.13. & seq.
 longobardicæ vrbes cõserunt se in fidem Henrici imper. 866.19
 longobardos imperio subdit Barbarossa
 longobardi a Narſe in Italiam accersiti contra Gotos 475.34
 lot 40.7
 lotharius imperator 310.22 gesta 510.30
 lotharius Saxo imperator 662.9 res gesta 662.22 & seq.
 Lotharia Cæsarea 67.1.
 lotharingæ nomen 482.31 eius ad Arduennam tractum vendit Godofridus 674.16 post Godofridus accipit Henricus Limburgensis ibid.27
 lotharingia traditur comitibus Lotharij ibid.38 ducum genus a Friderico comite de Vadimont 675.6
 Iubecam occupatam a Danis recuperat Barbarossa 715.17
 lucatius frater Georgij Sechellij 1070.34 eius copiæ ad pestum fulæ ibid.37
 lucca oppidum Lusariæ inferioris a marchione Brandeburg. obfidentur 851.17
 lucius Verus 252.25
 lucius præſes Rom. 341.9
 lucretia vi compressa a Tarquinio Superbo 74.35
 lucullus adimit Syriam Tygrani 158.22
 lucumon capit coniugem tutoris 124.16
 lycidas lapidibus obrutus ab Atheniens. 97.10
 lucelburgenses comites vnde orti 613.26
 lydi ab Agyptiis orti 124.11
 luderus dux Gotticus 387.23
 Iudi seculares 270.20
 ludouici Andegauensis res gesta 911.14.954.25.1046.25
 ludouicus Pius 507.3. Sæuus in fratris filium 508.6 Inuifus episcopis 509.13 in monasterium a filiis detrusus moritur Moguntia 510.14
 ludouicus I Imp. 514.22 feliciter configit cum Saracenis 515.1 ab Adelgisio circūuenitur ibid.12 moritur ibid.17 virtutes ibid.19
 ludouicus Baldus imp. 518.13
 ludouicus III Imp. 525.27 gesta 526.8. & 5.27 mors 52.75
 ludouicus affinis Conradi Salici 630.24
 ludouicus Barbatus fit Landgravius Turingiæ 672.31
 ludolphus Marchio Saxonie 645.16
 ludolphus Ottonis I. filius bellum infert patri 572.1 cohercito Berengario moritur 574.
 ludouicus Gallia rex 791.26

INDEX.

fert opem Balduino regi Hiero-	vincit Athenienses 108.3, 14 ca-
solymitano 688.38 capitur in	pit Athenas ibid. 20 in pugna
Aegypto 688.38 interit peste	interficitur 114.22
ibid.35	lysimachus interit in praelio 150.7
Iudouicus Landgravius Turingiæ	M
præcipuus dux belli sacri 781.25	Macabæi & eorum gesta 158.32
Iudouicus Bauarus imperator 900.	& inde
20 res gesta 901.27 & dein-	macedones orti a Cetim 125.35
ceps Veneno extinguitur 915.	macedoniæ origo 360.1
27 coniuges & liberi 916.6	macedonicorum regum paterna
Iudouicus Romanus renouat bella	origo 125.5
Pomeranica 917.30	macedonica bella 177.17
Iudouicus rex Vngariæ Ludoui-	macedonius, hæret 336.10
cum Tarentinum regno Neapo-	macedonius patriarcha 384.4
litano expellit 910.20.	macrinus imperator 265.28
decedit 956.27	madai, filius Iaphet 24.32
Iudouicus Bauarus, cognomento	magdalum 37.11
Dines 1029.12	magdeburgensium Burgrauiorum
Iudouicus Rex Galliæ XI. 1033.21	series 807.11
Iudouicus XII. Galliæ rex, Infu-	mageddo 37.5
brum principatum adipiscitur	magister sententiarum 767.33
1044.5 vincit Venetos 1065.	magni Saxoniar ducis filia quibus
35 Nouariam occupat, & Lud.	nuptæ 665.15
Morum ducatu expellit 1043.	magnus Canis totius gentis Tarta-
23 Pisis incidit Concilium 1066.	ricæ Princeps 821.29
20 moritur 1068.9	magnus Canis tertius Tartarorum
Iudouici Mori res gesta 1043.2	imperator, Christianus 334.37.
Iudouicus Sabaudienfis, maritus	& inde
Carolæ filia Iohan. regis Cy-	magog 24.22
pri 1051.30 a subditis ad regnū	mahometus Arabs fit rex in vici-
euocatur ibid.32	nia Damasci 416.7 eius do-
Iudouicus Sfortia, & eius gesta	gma ortum ex blasphemia Ari-
1056.32	ana 681.20
Iulatii pop. 224.22	mahometica secta & regnū 415.35
Iulatia superior Bohemis se tradit	mahometica potentia irruens in
871.34	orientale imperium 448.30
Iulitania regum propagatio 812.31	mahometes primus 988.15. ge-
Iurbertus hæres regni Longobar-	sta 985.34, 987.8, 989.4 mors
dorum capitur 400.11	ibid.13
Iutbrandus decimus sextus Longo-	mahometes II. 996.22 res gesta
bardorum rex 400.25	997.4 & seq. moritur apud Ni-
Iutherus excitatus diuinitus 1075.	comediam 1002.8
22 oppugnat forum indulgenti-	mahometes Bassa 999.10
arium 1076.12	summæ rerum a Mahomete I I.
Iuticiorum sedes 480.3	præficitur ibid.12
Iylander constituit ἀρχιεπίσκοπος 1.35	mahometes Caithbei filius inter e-
	pulas

INDEX.

pulas a Circaffo oberuncatur	109.12	marcomanni	222.21, 254.1
maioricus	367.17	marcus episcopus Aelianus	251.
maioranus imperator Italicus	170.9	marcus Antoninus Philofophus	252.20
malchus occiditur ab Herode	166.20	marcus euangelifta Alexandriae	681.12
malea promontorium	425.32	marcus episcopus Ephesinus	773.14
mamaluchi, qui, & nominis ratio	679.22	marcus Craiouicius despota Myfia inferioris	899.1
quanto tempore Aegyptium regnum tenuerunt	681.7	marcus Mufurus Cretenfis	1004.10
e quorum ordine eligantur	1006.38	mardafes filius Colfrois	415.18
a Selymo fufi	1020.2	mardonius comburit Athenas	95.52
mammæa	297.7-268.12	victus interficitur	97.31
manaimus Iudæorum dux	240.1	margareta Philippi audacis filia nupta Vilhelmo Hollandia	936.33
manaffes abducitur in Babylonem	62.9	Hannoniaque comiti	936.33
agens penitentiam remittitur in fuum regnum ibid.	15	marianorum militum origo	687.8
manes	281.16	marianus dux Athanafii	384.
interficitur a rege Perfico ob necatū filium ipsius	5.21, 283.4	maria virginis obitus	234.14
manichæorum deliria	255.32, 282.6	marius vincit Cymbros	197.21
maufredus filius Friderici nothus, patrem puluino strangulat	79.32	ambitione ftulta mouet ciuile bellum ibid.	220
gefta	794.35	moritur	198.33
mansfeldienfium comitum origo	807.28	marocū metropolis regni in Mauritania Tingitana	920
mantinæa vrbs Arcadiae	118.32	marfi vocabulum Germanicum quid fignificet	452.36
manuel dux Nicephori imper.	ibidem	marfias amnis	1013.25
ibidem	ibidem	marfilius a fâncta Sophia Medicus	931.8
manuel dux Nicephori imp.	607.32	martianus	557.9
manuel Comnenus imp.	694.6	marcion	244.35
res geftæ ibid.	15	martinus episcopus Turonenfis	337.4
& in feq.		martinus Lutherus diuinitus excitatus in inftaurationem doctri- nae	1075.22
manuel despota a cuftodibus vrbs lethali ter fauciat, interit	179.4	martinus pontifex totam in Boiemos concitat Germaniam	961.12
maozim	156.36	diffoluit fynodum Papienfem	970.16
maozim, id eft, adoratio panis, quando cæperit	942.1	mafagades dux Saracenicus	429.30
marcellus interficit Viridomarum	171.1	mafiffina	251.21
marchiones	804.34	mafîagetae	80.33
marchia	22.37	vincunt Cyrum	81.12
marcellus iurifconfultus	252.5		

maff

I N D E X.

massylia conditur 79.22.	Ionum co	124.25	captum a Marcello
lonia 123.16	capta a Iulio 202.11	171.8	a Conrado Salico 629.15
mathias filius Hunniadis iusticia			deletur a Gortis 376.36
ac prudentia Boiebracij ad re-			funditus excinditur 717.39
gnum seruatur 980.17	res geste	mediolanenses	716.29
ibid. 34.1028.27.1037.25. & seq.		melchisedec rex Salem	40.4
comparat Bibliothecam 1040.		melemaes Aegypti Sultanus	826.7
17 Viennæ apoplexia extinctus		melechfala Sultanus	677.28
ibid. 29		melechfau Sultanus	680.18
matthias Cornutus Vngariæ regno		melechfaph Sultanus	680.25
potitur 1030.25	gesta ibid 32	meleclas I V. princeps Turcicus	
matthias pop. qui sunt	416.1	557.32	
mathildis Anglorum regis filia nu-		melissetius appellatur Cæsar	618.8
bit Henrico V.	58.35	melte insula	254.14
mauritania finis terræ	13.2	memphis, hodie Alcaïrum	138.9
mauricius Chartularius præfectus		meni flauij nomen exprimit nume	
urbis Romæ	406.17	rum dierum anni	456.30
mauricius imperator 409.8	interi-	merania ducatus	762.9
tus familiaris eiusdem	412.2	merodach monarcha Chaldaus	36.
maxentius 293.29	interficitur	3362.6	
299.4		meroueus rex Francicus	347.10
maximilianus imp. 1052.36	eius	mesches	1002.1
vita priuata 1053. res geste 1055.		methodius episcopus Lyciæ	319
123. & in seq. mors 1072.15	V-	methoneorum cades	1009.4
xores & liberi	ibid. 22	micael Curopalates imperator	
maximilianus imp.	152.36	546.26	
maximianus Augustus	292.6	micael Theophili filius imperator	
maximinus imp. 270.6	eius cum	548.18	
filio interitus	271.6	micael Balbus Amorraus imper.	
maximinus Cæsar	292.13	547.10	
Phthiriasi perit	295.14	micael Paphlago imp.	611.7
maximinus Treuironum episcopus		micael Calaphates imperator, ocu	
312.28		lis priuatur	611.25
maximus præf. urbis	347.32	micael Stratioticus imperator	
maximus Bizantinus	319.18	614.4	
maximus præf. Galliæ	313.18,	micael Parapinacius imp.	616.35
327.28		fit monachus	617.22
maza & maozim	156.36	micael Taronites <i>πατριάρχης</i>	
mazabes præf. Aegypti	132.10	618.8	
meceillus Consul	299.9	micael Angelus Theffalia princeps	
medi vnde orti	24.32	805.19	
medius Theffalus vocat ad conui-		micael angelus nothus	816.4
uium Alexandrum Magnum		micael Palæologus 872.25	ge-
142.17		sta 873.4 & in sequen. mors	
mediomatricum sedes	455.1	875.11	
mediolanum a quibus conditum		micael Zilagius	1028.25
		micael	

INDEX.

micael Bulgarorum despota	879.	finem sunt constitutæ	32.17
michalogli, popul. Scytharum		eorum enumeratio	9.16. illa-
864.		rum series cur prædicta	8.28
micipsæ oratio apud Salustium		monasteria arces regni pontificii	
261.16		661.30 eorum opes quomodo	
meletius, hæret.	276.6,2.	creuerint	642.16
306.6		monotheletæ	426.13
militiadis consilio vincuntur Per-		moratchamus Iacuppi filius	
læ	93.3	1010.33	
miluius pons	294.35	moraur, pop. olim Marcomani	
mineruma coniunx Constan. M.		254.10	
296.26		mosci a Polonis deuicti	1072.38
miris rex Aegyptius	40.6	mosella Obrinca Ptolemæo	455.
miramolius rex Maurorum		moses Bassa	995.30
1049.3		mosoch, Moschouia, &c.	26.16
misinenses	122.23	muhauias I III. rex Saraceni-	
mizraim	22.23	cus	417.33
niisniz marchiones ex Diterico		mualestem Carolus V. restituit in	
orti	567.4	regnum	621.6
missa	561.20, 150.39	multumanes Baiazetis filius nece-	
missa theatra recepta in Græcas		tur	985.34
ecclesias	695.16	mustapha filius Baiazetis	989.2
mithridaticum bellum	191.17	perimitur	ibid.8
myssia inferior olim, nunc Bulgaria		mustapha Amuratis frater	990.
698.15, 281		ii capit Niceam	ibid.15
myssia superior, nunc Bosna & Ser-		proditione sui curatoris oppres-	
uia	ibid.17	sus interficitur	ibid.16
myssi & Getæ eadem lingua vsi		mustapha filius Mahometis dece-	
472.20.		dit	1004.38
mnaseas dux Phocensium	129.26	mustapha Purpuratus	1014.17
mnestheus, bestiis obiect.	281.5	mutius Scevola	185.5
moyses moritur	49.18	muza dux Miramolini	regis
moyses Cretensis	356.5	812.17	
monachus quando & quib. de		myzerinus rex Aegyptius	47.2
causis initurus	638.3, 736.29		
monachi pontificum satellites, con-			
scientiarum carnifices	739.3		
alunt superstitionem	538.6		
inuixerunt errores in ecclesia			
706.36 eorum noua aliquot			
706.36 nascentur	735.36		
monachorum mendicantium im-			
stura	665.38		
monarchæ vocati ad agnitionem			
Dei.	9.9, 37.29		
monarchia quid	8.31. ad quem		

N

Nabogdonosor primus	37. Ma-
gnus deleta Ierosolyma ab-	
ducit Iudeos in Babyloniam	37.
14 conuertitur	64.21
Nabonassar	36.12.
nabarualli quasi Nortuulen	
464.27	
narisci Voilandii sunt	254.34
narles Dux qua bella gesserit	in Ita-

INDEX.

in Italia	380.27	nicolaus Salma	1044.13
naſtor præſectus Phrapinacii im-		nicomedia expugnata ab Orthane	
peratoris	617.17		89.7.35
nathan filius Davidis	59.4	nicopolis conditur	24.7.33
natolia regio Aſiæ minoris	89.5	nimrod primus imperia conſtituit	
naturæ humanæ in Chriſto teſti-		22.1 venator coram Domino	
monia	364.21	ibid.15	
Nauclerus		ninus condidit Niniuem	33.23
1054.21		niniue & Babylon diuerſæ vrbes	
nauium artiſcioſa incendio	384.13		21.21
nazianzenus	316.15	ninias filius Nini & Semiramidis	
nebo quid ſignificet	36.15		34.30
necos vincit Iofiam regem Iuda in		noe quando in arca	19.33
Mageddo	37.3.47.14	nogai Tartari	829.19
necos vincitur a Nabogdonolo		Nougæ	28.28.195.28
47.14.63.15		noriberga ab Henrico V. funditus	
nehemia	257.33	eueria 657.28 inſtaurata a Con	
nemetes ſunt Spirenſes	224.7,	rado Sueuo	691.27
455.11		noricum	195.2
nephthali tribus Iſrael abducitur		norici olim extra Germaniam	
35.38			465.31
nero imperator 236.10 eius ge-		normanniæ nomen a noua gente	
nealogia 238.28 interitus 238.		inuectum	485.6.582.16
21		normanni ab Henrico Sancto col-	
nerua Coccii imperator	246	locati in Apulia & Calabria	
neſtorius cuiusque dogma	353.4,		604.17
364.6 mors	354.30	normannorum origo 765.1 Græ-	
nicea capitur a noſtris Argonau-		cis Apuliam & Calabriam eri-	
titis 684. 15 expugnatur ab Or-		punt 613.20 vincunt Alexium	
chane Turca	894.34	Comnenum	618.21
nicephorus imperator	545.24	nouatus, hæret.	275.8
nicephorus Phocas imperator		nouellus Carrarius cum filiis duo-	
607.14		bus a Venetis ſtrangulatur	952
nicephorus Botoniates	617.27	nuitones iidem qui Githones	462
detruditur in monaſterium		numa rex Romanorum	75.2
ibid.37		numantiæ vrbis excidium	193.18
nicephorus Briennius adducit Tur-		numitor rex Albanus	37.32
cos in Europam	617.19	numerianus	291.8
nicetas Græcus ſcriptor celebrat			
Barbaroſſam	724.36	O	
nicolaus II. transfert a populo Ro-		Occam	351.8
mano ſimne ius eligendi Ponti-		Ochoſias rex Iuda	58.37
ficem	765.19	ochus capit Sidonem	124.39,
nicolaus Cataluſius Leſbi prin-		48.25 recuperat Ægyptum	
ceps, a Mahomete trucidatus		125.7 interficit Euagarum re-	
999.3		gem 125.2 interficitur a Bagoa	
		130.29 eius ſeuitia in eccleſiam	
			125.5

INDEX.

- Octavius Augustus vincit Anto-
 nium in Epiro 208.10 eius ori-
 go & genealogia 220.29
 odillo dux Bavaricus 432.5
 odoacer Rugianus 370.36 Ro-
 mam capit 371.10 interfectus
 a Theodorico ibid.20
 oedipus absorbetur terræ hiatu
 69.36
 olympias vna quos annos com-
 prebendat 60.24
 olympias mater Alexandri Magni
 147.6
 olympus exarchus 406.34
 onomarchus dux Phocensium cru-
 ci affixus 129.6
 onias summus sacerdos 155.8
 optares Theodatum interficit 376.
 19
 orchanes 896.35 patri nulla in re
 inferior 897.26 quousque limi-
 tes noui regni prolatauerit i-
 bid.32
 orestes dux Constantini imp. 610.
 10
 orestes magister militum interfe-
 ctus 370.32
 origenes 262.11 *ἐξάγγελος* ibid.18
 doctrina ibid.34
 orismada Perlarum 772.7 ignis
 sacer 30.37
 orismada rex Persicus 409.19
 Vincitur a Saracenis 417.14
 orion auditor Atlantis 71.38
 orpha ciuitas olim Rages dicta
 685.15
 orpheus auditor Lini 72.18
 orus rex ægyptius 45.24
 osiris rex ægyptius 45.21
 osigotti, pop. 369.29 a Zenone in
 Italiam missi 474.22
 othoniel dux Israel 50.30
 ottonis, Vitellii & Galbæ bella
 ciuilia 239.8
 otto Magnus imperator 568.17
 res gestæ 598.26 & in seq. eius
 posteritas 559.20
 otto I. Imperator 579.36 gesta
 580.2 mors 582.29 liberi
 583.2
 otto III. cognomento Puer 583.12
 gesta 584.12 & inde, 600.38 eius
 vxor adultera viua crematur
 601.16
 otto III. imperator 733.32 gesta
 ibid.37. mors 735.18 moritur dy-
 senteria 735.18
 otto Bauarus dux conspirationis in
 Henricum Quartum 648
 otto Barbarossa filius captus a Ve-
 netis 719.2
 otto Alberti Vrsi filius 713.30
 otto Bambergensis episcopus Po-
 meranos docet Christianismum
 961.35
 ottonis comitis Ascaniæ virtus
 959.9
 otto de Schvvinfurt dux Sueviæ
 633.19
 otto dux terrarum ad Visurgin &
 Bauariæ 645.6
 ottonis Vuitelsbachii propago, Pa-
 latini & duces Bauariæ 567.30
 accipit Bauariam & Palatina-
 tum 596.29 dolo interficit
 imp. Philippum, 732.23
 otto frater Gertrudis ob stuprum
 trucidatur 762.34
 otto Bauariæ dux, episcoporum
 contradicit postulatis 767.22
 otto Brunsvicensis 777.36 ab in-
 nocentio III. telo anathematis
 tota profigatur Italia 778.12
 otto comes ex gente Nassæne
 856.8
 otto Bauarorum dux ab Vngaris
 capitur 857.31
 otto Columnius 968.16
 ottocarus armata manu Austriam
 inuadit 793.13, 802.20 a Ro-
 dolpho imperatore eicitur 802.
 25 occidit in bello 802

***j.

INDEX.

ottomanni seu Ottomannida soli dominationem obtinent	892.7	Nerone	230.5, 232.21 scripta 230.23
ottomannus	844.2 primus regiam dignitatem in Ogutiorum familiam adducit 895.25 unde dictus 895.28 regni ipsius sedes 895.31 quas regiones deuicerit 895.34 mors 896.23 filii 896.33	paulus Samosatensis	281.16, 285
otus & Ephialtes capiunt Martem	113.18	paulus patriarcha Constantinopolitanus	312.30
ono expellit Petrum Vngariae regem regno	531.26	paulinus episc. Treuirensis	316.39
ozias qui & Azarias rex Iuda	60.1	paulus exarchus	407.29
	p	paulus I. ob spurcissimam libidinem infamis 1031.23 a diabolo in concubitu strangulatus ibid.23	
Pacatianus non sul	299.9	pausanias Bizantii virginem raptam & stupratam interficit	98.35 interitus 99.6
pacis constantiae Leges a Friderico Barbarossa latae	772.36	pedes ferrei & lutei in Danielis prophetia	9.35
palamedes ab Vlysse opprimuntur	70.30	pelagius monachus	350.19
palatini nominis ratio	455.36	peloponnesiacum bellum	102.4, 110.9
palatini comites	808.39	pericles	102.29, 103.20
palatinatus Bauariae adiectus	721.26	perlae potiuntur monarchia	38.18
pandectarum libri	390.10	perseus occidit Gorgonas	69.6
pannoniae regnum 259.20 a Gottis & Hunnis inuaditur	449	perseus rex Macedoniae	179.28
pannonia superior 500.37 inferior,	ibid.36	Romae moritur	180.35
pantenus	257.13	persicorum regum catalogus	26.21
paphlagonēs	28.5	persarum Monarchia translata ad Graecos	139.36
paphlagonia	362.6	persicum Regnum a Saracenis oppressum redit ad Parthos	556.30, 827.29
paphnutius	306.24	pertinax imperator	258.32
papinianus iuriconsultus	264.37	peresceninus Niger	259.19 mors 260.15
paradisus	17.9	petri & pauli congressus	228.22
parlamentum in Gallia	435.3	petrus Vngariae rex expulsus restituitur	931.13 excrucatur 632.22
parmenio interficitur ab Alexandro Magno	141.36	petrus de Vineis	786.11 oculis captus a Friderico conicitur in carcerem 790.24
parthi repressi	253.36	petrus nepos Alphosi coniungit Arragonico regnum Siciliae	813.26
pascchalis incitat episcopos & principes, in imperatorem	646	petrus de Aliaco Card.	268.24
pascchatis celebratio instituta	306.14	peucinatorum sedes	451.23
patauium exultum	394.24	phallacus dux Phocensium fulminis ictu perit	130.3, 13
paulus docet Pphilippis	128.10 eius conuersio & peregrinatio 228.14 anni 231 intersectus a	phailus	

INDEX.

phailus dux Phocensium	129.21	Romanum pontificem decernit	
pharao nomen commune regum		<i>αἰσχροπρεπὴς</i>	640.10
Aegyptiacorum	46.24	phoea vrbs	79.20
pharalundus idem qui & VVarundus	467.37	phocas Barda victus a Porphyrogenito	609.7
pharodeni qui & Suardones	459.39	phoenix conspecta	232.26
philippicus Bardanes imperator		photinus presbyter Smyrnenfis	
427.24		hæret.	315.8
philippicus dux Mauricii	408.	phul Belochus	35.28, 59.31
philippus Macedo	126.35 facit finem belli sacri 130.5. nominatur rex Græcorum contra Persas 132.27 exitus	phul Assar	35.34
ibid.33		phut & Phuruth	22.35
philip. vltimus moritur	180.35	picardia quos populos completatur	484.31
philippus Arabs imperator	270	pipinus Caroli Martelli pater	
philippus imperator 729. 3 excommunicatur 730. 27 Argentinam capit 731. 10 dolo interficitur 732.22 virtutes 373.5 filia		3012 repellit Astulphum Longobardorum regem	402.18
ibid.22		pipinus filius Francorum rex	433.39
philippus Maximiliani filius in Hispaniam nauigat 1064. 9 sæua correptus febre decedit	ibid.15	piratæ responsio ad Alexandrum Magnm	140.33
philippus Melanthon <i>παρὰ τὴν ἑσπερίαν</i> Lutheri	107.9.7	pirnigerius Teyza & Rogerius interimuntur	877.8
philippus audax primus e regia stirpe Burgundiæ hæreditatem adit 936.29. filii	937.9	pyramethus Caramaninus debellatur a Mahomete	998.38
philippus rex Franciæ, Anagniæ in carcere necat Bonifacium VIII.	770.30	pisander interficitur	115.10
philippus Raunestenius	1055.23	pisani potentes facti spoliis belli nostrorum in Syria opprimuntur a Venetis	191.23
philippus Nassaensis Bernæ capitur 852.20 manu Friderici trucidatur	853.18	pius secundus noua semina belli in Germania spargit	2028.39
philippus	858.14	plautianus Aulicus	265.29
philippus Valesius 1032.13 gesta 911.17 & inde.		plutarchus	247.21
philippus Palatinus cum filio Ruperto	1062.6	podolorum regio	698.12
philomenus Dux Phocensium	128.	polycarpus 244.5 Romæ refutat Marcionem 255.23 supplicio afficitur	256.12
phlegæ, pop.	324.29	polonia quando cœperit esse regnum 831.11 adaucta accessione Lituaniæ	833.9
philonis tabula cotinens seriem annorum mundi	13.11	poloni	562.27
phocas imp. 413.10 a Gregorio laudatur 414.8 interitus	ibid.1	pomerani vnde nomē sortiti 479. 2 olim Sueui 223.17 eorum Apostolus	661.35
		pomerania 833.16 asserit se in libertatem	763.16
		pompeius occupat Ierosolimam in Sabbatho 1655.5. ingredi-	

*** 11.

INDEX.

- prusia Bithynia caput 169.70
 plammeticus rex Aegypti 47.
 plammis rex Aegypti 74.18
 pelli arithmetica 617.6
 ptolomæus Philadelphus curat ver-
 ti Bibliâ 159.7. Bibliothecam
 instruxit 159.2
 ptolomæus Euergetes 159.31
 ptolomæus Alexander 243.
 38 a Sultano Melech Saphera-
 te funditus deleta 846
 ptolomæus Lagi filius 158.31
 punicum bellum 1.169.70. II.173.
 25. III. 181.27
 pyrrhus bellum infert Romanis
 268.29
 pythagora doctrina obscura 87.
 pythagorici deleti 87.11
 Q
 Q Vadi, pop. 254.209.325.4 par-
 tem Silesiæ Poloniæque o-
 lim tenuerunt. 463.36
 quartis monarchiæ initium 219.7
 quinquagenarii milites 292.31
 quinsilius Varus 221.29
 R
 R Achisius XVIII. Longobardo-
 rum rex 401.36
 rachisius dux Foro Iuliensis 401.6
 radagisus dux Gotticus 343.13
 radoaldus V III. Longobar. rex
 399.15
 ratisbona expugnata 372.15
 raüenna obsessa 371.18
 räuraci 311. 12 sunt Basilientes 453.
 38
 reges quare pontificum decretis
 & edictis tam libenter assense-
 rint 751.17 ludunt fæderi-
 bus vt pueri astragalos 913.36
 commissi cum imperatoribus
 pontificum machinationibus
 703.31
 reginbertus XII. Longobardo-
 rum rex 400.2
 regna Christianorū quæ sunt 751.33
 regu.

INDEX.

regulus crudeli supplicio necatus	169.18	rodolphus nepos Alberti	861.16
reinerus	884.5	rodolphus dux Saxonie	901.20
reinoldus Geldrie comes dux creatus	911.1	rogerius Lauria 877.1	trucidatur
religio Romana abominatio desolationis	774.30	rogerius Normanorum dux potitus Sicilia, Apulia & Calabria, nomen regum usurpat	622
renatus Lotharingie dux	1033	gesta ibid. &	694.25, 666.36
rhenasylua	73.32	rolandus siti extinguitur in praelio	
rheti, pop.	195.11	contra Saracenos	493.15
rhetii, pop.	224.10	rollo Normanie dux	622.23
rhetia, regio. Das Riels	220.38	romanus iunior imp.	553.1
rhodii sunt coloni Doriensium	25.11	romanus Argirus imp.	610.20
richardus Anglie rex	593.37	romanus Diogenes imp.	615.39
richardus Cornubiæ comes	800.1	excæcatur	616.16
telo traictus obire	ibid. 21	roma condita	703.29 gubernata a regib. 74.1
rigensis vrbs in Liunia	464.	capta ab Almerico	348.29, a Genferico
15. a quo condita	728.4	ibid. 31	
rimoldus Comes Bamberg.	602	ab Odoacro	371.10 obfessa a
riphat	27.34	Vitige	376.37 destructa a Torila
riphæi montes	ibid 35	379.25 a Totila rursus capta	
roboam filius Salomonis	56.27	380.24 Roma noua Constantinopolis	299.36
robertus Guiscardus Normanorum dux	622.33	romana monarchia	219.7 dilaceranda
robertus frater Ludouici regis Gallie	678.10	9.35 Romanorum regum nomina	75.20
robertus comes Flandrie	983.13	Romani Pontificis potentia	6.7
robertus Apulie dux	867.34	Romani imperii reliquie diuinitus conseruata	751.11
robertus rex Caroli filius	920	romani cæsi in Germania	224
robertus Gutturum rex	812.17	romanus III. exarchus	405.8
rodolphus Burgundie rex	559.	romulus	75.20
rodolpho mittitur corona a Pontifice ibid. 1.	gesta 950.15	rotharis VII. rex Longobardorum	399.11
rodolphus imp. nominatus contra Henricum III.	630.2	rossi Roxani & Roxolani, propago Henetorum	478.6
rodolphus Varila	804.8	roxolani victi a Barda Sclero	608.
rodolphus imper. tradit Austriam filio Alberto		20 vincuntur a Constantino Monomacho	612.37
rodolp. comes Reinfeldenensis	811.24	ruffinus Arcadii imp. tutor	338.2
rodolphus Habsburgensis electus vocatur ad imperium	835.	rugia insula	464.14
838.36.30 res gesta	837.10, & inde 802.31 exitus	rupertus progenitor Gallicorum regnum	566.34
844.3. coniunx & liberi	845.3	rupertus Bauarie dux, comes Palatinus, imperator	948.5
rodolphus primogenitus Alberti filius occis in cubili	861.2	gesta 950.14, & inde. mcs	

***.ij.

INDEX.

554.35	uxores & liberi i-	farraco, aiecto Calipha Ægyptum
bid.12		obtinet 677.7
ripfi irruunt in imperium Græcum		fardanapalus 35.3
350.20 conuertuntur ad fitem		farmatæ, Sauromatæ 27.38
Christianam	ibid.21	faul eligitur in regem 51.7
roticlii qui & reudigini	460	lus & tyrannus 51.37
S		saxones 467.3
Saba, Sabæi	21.38	saraceni vnde dicti 416.22
Sabacus Sæ fac rex	47.6	rum potentia & regna 255.23
sabaudia duces ab Immodo propa-		541.28, 620.16
gati	567.21	saraceni regni forma 416.38
sabaudia nomen nouum	843.7	418.27
facæ & Saxones	194.38, 324	saxoniz ducum stirps defecit in
sacerdotibus prohibetur coniugium		Magno
656 25 eorum tyrannis pernicio		scanderbeius filius Castritoræ
sa & ecclesia & reip.	702.20	991.10 res gesta ibid.10. & inde
saga & Segem vnde	30.1	1011.12
sali, Salingi	277.39, 278.3	scedasa filia stupratæ & interfe-
salica lex	610.10	cta a Spartanis nobilibus 116
salicus cognomen imp: Conradi		391.17.1
630 8		scholarum facultates translatæ ad
salman	36.6	luxum sacrificulorum 665.27
salmanasser obsidet Samariam		scipionis res gestæ 175.176
36.2		mors 177.1
salomon rex iuda	55.29	scipio Asiaticus vincit Antiochum
salomon Vngarici regis filius		Magnum 179.14
636.15		scipio Nasica suadet non deleri
lamaria regni duratio 67.13 de-		Carthaginem 182.7
structio	161.21	scipio Æmilianus delet Numantiam
samandria propugnaculum Mysia		183.21 interitus 185.39
Tracizque	1018.19	scodra vrbs 1030.30
samarcanda metropolis Zagataico-		scopas dux Ægyptius 154.5
rum Tartarorum	822.27	scyra antiquitus Cyropolis dicta
samosatenus	281.17, 285.11	1011.37
samson dux populi Israël	50.35	scythæ in Sarmatarum & He-
sathogethorum appellatio vnde		ætorum loca succedunt 470.
478.23		15.820 36
samuel propheta	51.7	scythici sanguinis familia nobilio-
sancius rex Arragoniz	813.9	res 894.33
sanctorum veneratio quando &		scythica gentis rugaria 24.25
quomodo orta	637.20	sclai 477.25 fere extirpati
sangarius fluius	896.14	713.4
sanh. drin quid fuerit in politia iu-		sebastia hodie Sinas 983.13
deorum	211.35	seleucus rex Syriæ interficitur
sapha	1011.38	150.8
sapores Persarum rex	984.15	seleucus Callinicus interficitur Be-
		renicem

I N D E X.

renicem nouercam	151.3	apud Znoimam Morauiae	962.
equo lapsus perit	152.34	30 eius virtutes	963.10
selymus Baiazeris filius	1015.9	nium ibid.	38
gesta ibid.	19. & in sequen.	munificentia	964.
canceroso correptus, crudelem		36 coniuges	695.35
efflat animum	102.2.11	filia v-	
fem posteritas	21.3	nica Elisabetha	ibid.39
diluuii & incendii Sodomorum		sigismundi exarchi res gestae	1028.
46.33		7. & in seq.	
femiramis condit mœnia Babylo-		filesi qop.	224.18, 481.18
nis	34.27	filetia	832.27, 833.23, 832.11
fuienses in libertatem sese vendi-		principes vnde orti	832
cant	951.4	filoh	43.4
fennaar, id est, Babylon	34.35	fimeon filius Cleopae	250.8.243
fennacherib	36.18	31 mors	248.5
septimius interficit Pompeium		simon Machabæus	161.7
203.32		interfici-	
septuaginta interpretes	154.14	tur	15
senones	406.20	simon Magus	235.23
serbonides lacus Asphalites	152	siroes Cosroe filius, rex Persarum	
sergius monachus	418.18	415.18	
sergius patriarcha	414.33	sissamnes praefes ob iudicium inui-	
sergius Galba	238.5	sum punitur	99.17
seruia, regio	28.35	smaragdus exarchus V.	405.22
seruius Tullus rex Romanorum		sociale bellum	197.4
75.29		sodomæ & Gomorrhæ pena	49
seruius Cepio victus a Cymbris		solon	67.12
196.17		solymanus Selymi filius	1022.
sefax rex Aegyptius	47.7	31. Constantinopol. capie	888.
sesostris rex Aegypti	46.11, 410.10	18	
sethon rex aegypti	47.9	solymanus Bassa	1000.33
seuerus imperator	259.30.	sophia vibi Myfia	1013.3
261.22		sorabi pop.	28.34, 563.19
seuerianus	349.19	quæ loca incoluerint	480.4
seuerinus episcopus Romanus		sorben & Zorbeck ad Salam	28.
406.13		sosigenes Mathematicus	206
sicambri, pop.	22.11	sparta siue mœnibus	119.4
siculum bellum	876.33	spirense	224.7
sidon conditor Sidonis	23.27	spira vnde dicta	455.11
sigibertus rex Francicus	397.23	spoletum capitur a Lutbrando	
sigismundus Caroli III. filius, im-		401.1	
perator	936.11	stephanus pontifex Romanus	407.
imperium	918.25, & inde. post	9.402.12	
adeptum imperium	938.28. &	stephanus sacellarius syncophanta	
deinceps: vsque ad 963 moritur		436.38	
		stephanus primus, Christianus, Vn-	
		gariæ rex	603.7
		stephanus sextus Ludouici filius	
		619.12	

***.iii).

I N D E X.

stillo dux 530.14, 338.3 cū filio in-	tarentinum bellum	168.13	
terficitur	313.2	Tarquinius Priscus	57.28
stiria marchia	513.14	Tarquinius superbus	ibid. 32
suantopultus	834.28	Tartaria magna	821.11, 828.3
suantiborus princeps Pomeraniae		tartari 820.26, 663.14, 624.11 in	
833.33		hordas diuisi	828.1 eorum re-
sudeti montes	463.2, 254.4	gnum in Asia cum religione	
sueuia	459.6	Christiana concidit	827.28
sueui	397.24, 223.17, 458.29.	tafica vrbs ad Antitauri radices	
459.1, 6	eorum migratio	1012.22	
459.3		tafsilo rex Bauariae	434.32
sueuus fluuius, hodia Sprea	458	32 bellum infert Carolo M.	
suiones nunc, Suedi & Sueci	465	499.10	
suecia regnum quid comprehen-		taulerus reprehendit errores pon-	
dat	764.35	tificos	707.5
suitenes seu Suiceri	924.8	taxiles rex Indorum	140.2
sulania Persarum regia	983.27	tecellius circumfert venales indul-	
sulpicianus praefectus vrbis	259	gentias	1076.30
supplicandi ritus singularis	100	tecelles discipulus Harduellis	
suppiterius Gallus 180.20 vincit Ar-	10.11	res gesta 101.5	
chelaum	191.39	teias rex Gothicus	351.20
sylla dictator 199.4 mors	200	tenderi	255.36, 457.11
syllanus consul interficitur	193	templariorum ordo in Palaestina	
syllanum bellum	191.31	institutus 686.28 sub Alber-	
syuerius pontifex Romanus		to funditus deletur 687. 1, 861.35	
synodi veteres quales fuerint 637.1		teusich oppidum ad Coloniam	
ab episcopis, celebrata non		278.5	
consultris pontificibus 641.1 ea-		teutones	193.36, 225.6
rum conuocatio penes impera-		teutoburgum Vuestphalia	194.6
tores	637.22	teutonicorum ordo cepit in Pale-	
syphax à Scipione victus	176.11	stina	686.24
syriacorum regum catalogus		teutonoari circa Rostochium &	
150.4		Vvismariam	461.7
symium	155.6	teutones vbi nunc episcopatus Ha-	
symius rex Getarum	135.7	uelburgensis	461.7
T		teutonicus equites ad subiugandos	
TAcianus damnauit coniugium		Borussos educti	763.15
5.9		thaborita vel Hulsita	973.10
tacitus imperator	288.11	thales Milesius	86.38
tamerlanes Tartarus siue Scyrba,		tharsum patria Pauli	25.3
& eius exercitus 65.21, 829.30		thebae deletae ab Alexandro M. 135.	
Temyris à Graecis nominatus		29 instaurantur	247.32
985.15 res gesta 983.10 & in-		telephus Bojemus seditiolus	
de-moritur	985	1038.18	
tanogadorus Can, Tartarorum rex		Themistocles fit supplex Admery	
828.16		100.16	

Theo

INDEX

theobaldus Bruffatus	867.18	tymo marchio Miſnenſis	561.
theoricus ſcriptor Eidylliorum		8,596.20	
159.35		thurinus Verconius	268.27
theocritianus	385.35	tiberius Gracchus	interſcitur
theodatus rex Gotticus	375.35	185.19	
theodoretus	336.37	tiberius imperator	220.32,225
theodoricus Veronenſis	372.32	tiberius Apſimarus	427.12
theodorus Calliopa exarchus		tiberius Conſtanticus	408.14
406.29		tiberiadem Tancredus obinet	
theodorus marchio Miſniæ	701	685.16	
theodorus docet Liunionſes		ticemannus	853.9
Chriſtianiſmum	727.38	ticinenſis academia fundata	931.4
theodora regina	613.13	tiglatphilaſſar	35.35
theodorus Lafcares	8.5.11,818	tigranes rex Armeniæ	158.21
theodorus frater Michaelis Angeli	815.30	tigurum, Solodurum, Baſilea,	
theodorus Lafcares iunior	819	Schaffhuſium municipia imperii	
theodorus frater Emanuelis Paleologi	883.22	924.39	
Theodorus Gaza	1001.39	timoclea matrona Thebana ducem	
theodoſia olim, hodie Capha		Alexandri Magni dat præcipi-	
1000.31		tem in puteum	115.33
theodmir pater Theodorici Veronienſis	373.8	tinas filius Iaphet	26.331
theodoſius imperator	318.28	tiras fluvius, quem & Niſtrum vo-	
eius poenitentia	331.13	cant	26.39
theodoſius II. imperator	344.28	tiribazus interſcitur	105.26
obitus	345.36	taſſaphernis exitus.	113.38
theodoſius filius mauricii	412	titus diſcipulus Pauli	244.1
theodoſius frater Conſtantis	414.29	titus Veſpaſianus imperat.	342.22
theodoſius ſycophanta monachus	428.35	τὸν ἀρχιεπίσκοπον & vietus	33
theodoſius Adramitrenus	428	tolofanum aurum	196.24
theodorus præceptor Prolemai re-		tobumbeius ſultanus ſuſpenditur ad	
thgis ſuſpenſus a Bruto	203.10	portam Memphiticam	1021
euphilus Balbi filius imperator		totilas rex Gotticus	376.30
th547.30		reſ geſta	468.37
theramenes à collega tollitur		toletum expugnatur a Saracenis	
III.5		620.24	
theſſalonica expugnatur	990	Τετραπόλις, quæ & Galaad & Itura	
thola iudex popul. Iſrael	50.23	rea dicitur	50.25,169.12
thraſibulus vincit xxx. tyrannos		traianus imperator	247.9 reſ
11.9 interſectus	115.24	geſta 247.27 exitus	240.4
thraces ortià Tiras	29.31	translyuani olim lazygæ	247
thubal	25.23	translyuania veterum Dacorum ſedes	974.23
		treneſinum metropolis regni in	
		Mauriæ Caſarienſi	620.39
		treuiri, pop.	224.5
		tribonianus iuriſconſ.	390.23
		tribo	

INDEX.

triboci, pop.	455.9	tus miserabilis	365.5
triumviratus Antonii, Octavii Augusti, & Lepidi	207.31	valentinianus I. imperator	326.19
troianum bellum	70.6	res gesta	327.18
troia vrbs Apuliz	604.21	interitus	328.5
tuifcon pater Germanorum	452	valentinianus III. imperator	346.13
tuifcones, pop.	27.6	interficitur	348.8
tullus Hostilius rex Rom.	75.22	valerianus imperator	274.15
tungri popu. qui & Tencteri	224.1	Christ. persequitur	274.25
tuifcon conditor Tuifconum seu Germanorum	452.24	sico rege capitur, & viuis exco- riatur	274.29
tuinetanum regnum	611.2	vallia rex Gotticus tenet Hispaniam	344.7
tungri, pop. qui & Tencteri	224.1	346.31	
turcorum nomen quid significet	394.25	vallamir rex Gottorum	373.3
eorum origo	553.19		
potentia	753.27	vandali vincunt Romanos	346.32
555.11, 613.19		eorum scuitia & crudelitas	366.1
re-			
morata a Tartaris	556.16	vandalici reges	366.28
ab V-		vandali, pop.	452.55
sumcaflane	998.20	461.35	
a Caithbeio		vangiones, hodie VVormacienfes	224.5
sultano	680.37	455.28	
crudelitas in			
vrbe Constantinopolitana	888.	varamundus qui & Pharamun-	
		dux rex Francicus	341.17
26 principes illorum	557.8	varfestus dux Getarum	442.10
turcomannia regnum	637.10	varius Marcellus	267.8
turquemenius Sultanus	679.39	vbij, pop.	224.4
turingia 673.1		vdericus	331.20
Turingia Landgra- uij vnde oriundi	672.38	vdo comes Soltuedelenfis mar- chio Brandeburgensis	564.11
turriani principes	866.23	venedicus finis in Borussia	28.22
pelluntur ex vrbe	867.5	197.24	
turris Babylonica	31.33	venedi pop.	465.23
turonum, opp.	403.31	venetis Cyprus insula traditur	690.22
typographicum artificium	1052.8	eorum animi & vires	
tyrigeta, hodie Turingi	469.3	aucti spoliis belli nostrorum	691.12
tyrus capitur ab Alexandro M.		certamen cum Genuen- sibus	691.34
136.35		bello laefefiti a	
oppugnatur a Balduino		Manuele	694.15
688.13		eis Creta at- tribuitur	701.33
arx belli noftrorum post		ab Alexan- dro pontifice incitati aduerfus	
amiffam Ierofolymam	725.14	Barbaroffam	718.11
tyrrheni, vnde Tyrrhenum mare		pacem a	
124.10		Baizete impetrant	1009.
		35 a Iulio pontifice supplices	
		petunt	10066.7
		veneta vrbs quando & quibus oc- cafionib. primum condita	362.1
		venetia	

V

V Agofes praefes Perficus	125
Valentinianus I. imperator	323.16
res gesta	324.4
mors	325.9
valens collega Valentiniani imp.	323.35
Arianus	325.32

INDEX.

- venetiæ vnde dictæ 369.3
 veronaa quibus condita 12.4
 veronenses 715.25
 vestgotti 369.24, 430.17
 vespasianus 239.5 restituit
 formam Reipublicæ sub prio-
 ribus monstis collapsæ ibid. 13
 insigne ibid. 21 mittitur in lu-
 dram ibid. 34
 victorinus præses 278.34
 victor pontifex novas leges fert
 ecclesiis Orientalibus 639.19
 victorinus filius Georgii Boiebra-
 cii 1041.1
 vincencia in fidem Venetorum se
 confert 952.21
 videmir Gottus 363.3
 videricus rex Hispanicus 374
 34
 vigilius episc. Roma. 377.28,
 391.38
 vinno primus Magister militum in
 Liouonia 728.37
 vindelici 466.7
 viræ, pop. 460.19
 viruli aurei in Dan & Bethel
 67.20
 vitalianus seditiosus 384.8
 vittiges IIII. rex Longobardo-
 rum 376.27 res gestæ 376.30
 & inde
 vlpianus iuriconsultus 254.5
 vlpianus iuriconsultus 268.23
 vlpia Bibliotheca à Troiano impe-
 ratore instructa 247.20
 vlricus Cilix comes 979.17 inter-
 fitur à Ladislao Hunniadis filio
 128.2
 vlyffes domum reuersus interficitur
 70.33
 vngari 361.11 vnde dicti, ibid. Hun-
 norum & Auarū progenies 475.
 28 in Germaniam irrupit 572
 20 fidem Christianam ample-
 ctuntur 503.7 pacem redimunt
 ab Henrico Nigro 634.3
- vngaria regni- titulum vsurpat
 600.19
 voiti qui 924.29 eorum munus
 ibid. 31
 vr Chaldeorum ignis sacer, seu nu-
 men & deus Persicus 30.35
 vrbani Pontifex Romanus insti-
 gat episcopos & reges, vt aduer-
 sentur imperatori 646
 vrbani II. incitat filiū in patrem
 imperatorem 652.9
 vrbani VI. quinque Cardina-
 les Nuceriæ captos, in sui in-
 culeos, & demergi in mare iussit
 946.12
 vratislavia vrbs Silesiæ 481.8
 vrus interfecto Maximi 348
 vsipii, pop. 224.12
 vsi, gens Scythica, Græciam depo-
 pulantur 615.10
 vsipetes, pop. 456.27
 vsurcastanes rex Persarum, ex Al-
 symbeis natus 891.19 res gestæ
 998.1 1010.1
 Vuallen quid significet, 123.10
 151.27
 vualachi, pop. 457.458
 vualbertus nepos Vuindechini
 843.2
 vualpodius primus magister Maria-
 norum militum 687.7
 vuelici, pop.
 vuelphus Germania lingua quid si-
 gnificet 627.28
 vuelphorum ortus 627.29 eorum
 dissidium cum Gibellinis 627.1
 migratio in Italiam, & studium
 erga pontifices 627.5 posteri
 627.31
 vuelphus ducum Brunsvicensium
 pater 628.17 Augustam occupat
 651.30
 vuenceflaus Bohemiæ rex
 802.19
 vuenceflaus Caroli Quarti
 filius

INDEX.

- filius 37.35 obtinet impe-
 rium 938. 17 curam regni
 negligit ibid. 37 gesta 239. 5
 ei abrogatur imperium 940.
 16 correptus apoplexia inte-
 rit, ibid. 21 species eius
 Theristi, similior quam prin-
 ci pi 938.29
 vuenceslaus VII. Boemorum rex
 obtruncatur 846.34
 vuetsgoti Hispaniam tenuerunt
 474.22
 vuetsruualdia 456.26
 vuetserrichium quasi occidentale
 regnum ad Lotharingam
 495.5
 vuetsellus Gronigenfis reprehendit
 errores pontificos 707.6
 vuetsellaria oppid. in Cattis 840
 vuiclesus Anglus 945.5
 vuidechindus potens apud Saxo-
 nes 495.33 quas ex fe ge-
 nuert familias principum
 496.12
 vidochind ex stirpe imp 558
 viulhelmus Ferrabachus dux Nor-
 manorum 622.8
 viulhelmus Sicilia rex 696.37
 viulhelmus Hollände comes imp.
 hatis confoditur. 798.30
 viulhelmus & Reinaldus Gerardi
 nepotes 935.36
 viulhelmus Iugiaci comes, mar-
 chio imperii creatus 911. 1 tra-
 hit ad Geldria dotalitio no-
 mine 934.37
 viulhelmus Hollandiæ comes
 798.16
 vuindi qui & Veneti, accolæ finus
 Venedici 369.3
 vniperus comes Croicensis 653.
 34
 vuireburgensis episc. occupat
 partem Francia 596.16
 vuittebergæ primum oritur lux re-
 purgata doctrinæ 1079. 12
- vittebergensis colonis traditus
 733.19
 vittebergensis academia funda-
 tio a Saxonæ Electore 1055.
 vuoldemarus vltimus marchio-
 num e stirpe Alberti Vrfi
 916.26
 vuoldemarus falso creditus 917
 vuoldemarus rex Daniæ pellit in
 exilium vuoldemarus falso di-
 ctum 917.39
 vuolga fluuius a veteribus Rhadi-
 dictus 542.34
- X
- XErxcēs, IIII. rex Persarum
 94.21 interficit fratrem ibid.
 35 eius exercitus 95. 19 inter-
 itus 94.37
- Y
- YBpisc. insigne exemplum in
 duobus pæfzctis 929.5
 ὁ ἁγὸς πᾶς θεὸς ἡμεῶν 790.22
- Z
- Z Achariæ filii Ioiadæ interitus
 59.21
 zachariam consolatur Deus 84.8
 zacharias pater Io. Bapt. interfici-
 tur a sacerdotib. 206.15
 zacharias patriarcha Ierosolymita-
 nus 415.15
 zacharias Rom.episc. 403.33.
 414.1
 zadducaï, iusticiarii 162.15
 zadocus primus Turcicorum prin-
 cipum 557.12
 zagarolla arx Italia 810.10
 zagati Tartari 983.17,22
 zaringiæ ducum propago 945.
 23,811.9 finis stirpis 811.9
 zedechar rex Iuda 646
 zedecharia retracto ex fuga effodiu
 tur oculi 64.27
 zechi pop. hodie Boemi, die Bo-
 men 481.16
 zeinaldus filii Vmucallanis globo
 111.

INDEX.

traiectus occumbit	998	znoima vrbs Morauiæ	962.30
zenobia regiana inuadit Romanas		zoe filia Constantini	610.23
prouincias 280.23		alutra ibid. 37	imperat cum
maam ducta in triumpho splen-		sorore	611.38
didissime ornata antecedit cur-		zopirus; familiaris Darii	præ-
rum Aureliani cum filiis & filia		scindit sibi aures & nares, at-	
bus	ibid.32	que hoc modo Babylonem dolis	
zenobia mulier Arabica Samo-		capit	91.6
sareni dogma amplectitur 285.		zorbeck oppidum ad Salam	
28		28.38	
zeno a filio suo factus imperator		zorobabel dux populi Israel in re-	
571.31 exitus	372.18	ditu ex captiuitate	83.19

FINIS.

Scopy: xadthwaur di eptur ip'
 adnada dicit & dicit.
 12 puer dicitur h. 1. de dicit & dicit Sol.

CHRONICI

CARIONIS,

à Philippo Melantheone aucti
& expositi,

P A R S P R I M A.

P R A E F A T I O.

LEGENT historias omnibus ætatibus
etiam Ethnici, & quia cognitio per sese expe
titur, & quia in exēplis multiplices commo
nefactiones proponuntur, tū de priuatæ vi
tæ officiis, & de causis calamitatum, tum ve
ro de consiliis publicæ gubernationis, & de causis multa
rum horribiliū mutationum in imperiis, sicut grauissimè

Polybius inquit: Historiæ cognitionem esse verissimam
institutionem & præparationem ad actiones politicas,
& illustrem magistræ ad perferendas fortunæ vices.
Etsi autem de Polybij dicto nunc non disputo, tamen
manifestum est, exempla consiliorum in gubernatione

multum prodesse: Vt vrbs Roma præcipuas leges, & iu
diciorum ordinem accepit a ciuitate Attica. Sæpe etiam
singularia exempla illius reipublicæ imitata est, vt cum
vfurarum magnitudo præbuit occasionem seditionibus,
consilium Solonis secuta est de vfuris, & redegit vsu
ras ad contesimas. Item, cum interfecto Iulio sanxit se
natus, vt fecerat Athenis Thrasylbulus. Et vt

Lyfander in Græciâ constituit oratores, ac populo ade
mit summam authoritatem, & remouit oratores, qui po
pulum concitabant: Sic Romæ Sylla debilitauit tribu
nitiam potestatem: Postea Augustus totum ius tribuni
tæ potestatis ad se vnum transtulit, quia sapissime fue
runt tribuni tubæ seditionum. Ideo autem Augustus ad

se se transtulit, vt etiam cum non erat consul, ius retine
ret conuocandi senatus, quod habuerat potestas tribu
nitia. Et regulæ illæ tutiores sunt: Et a iudiciis potestatis

2. j.

videtur quæ

Legent historias omnibus ætatibus
etiam Ethnici, & quia cognitio per sese expe
titur, & quia in exēplis multiplices commo
nefactiones proponuntur, tū de priuatæ vi
tæ officiis, & de causis calamitatum, tum ve
ro de consiliis publicæ gubernationis, & de causis multa
rum horribiliū mutationum in imperiis, sicut grauissimè
Polybius inquit: Historiæ cognitionem esse verissimam
institutionem & præparationem ad actiones politicas,
& illustrem magistræ ad perferendas fortunæ vices.
Etsi autem de Polybij dicto nunc non disputo, tamen
manifestum est, exempla consiliorum in gubernatione
multum prodesse: Vt vrbs Roma præcipuas leges, & iu
diciorum ordinem accepit a ciuitate Attica. Sæpe etiam
singularia exempla illius reipublicæ imitata est, vt cum
vfurarum magnitudo præbuit occasionem seditionibus,
consilium Solonis secuta est de vfuris, & redegit vsu
ras ad contesimas. Item, cum interfecto Iulio sanxit se
natus, vt fecerat Athenis Thrasylbulus. Et vt
Lyfander in Græciâ constituit oratores, ac populo ade
mit summam authoritatem, & remouit oratores, qui po
pulum concitabant: Sic Romæ Sylla debilitauit tribu
nitiam potestatem: Postea Augustus totum ius tribuni
tæ potestatis ad se vnum transtulit, quia sapissime fue
runt tribuni tubæ seditionum. Ideo autem Augustus ad
se se transtulit, vt etiam cum non erat consul, ius retine
ret conuocandi senatus, quod habuerat potestas tribu
nitia. Et regulæ illæ tutiores sunt: Et a iudiciis potestatis

Item, sapientissime constitutus est senatus Electorum in Germania, qui iam annis quingentis neruus fuit Germanici imperij. Etsi autem autores huius consilij Deus singulari modo rexit: Tamen exempla aliqua considerasse eos consentaneum est. Et pene similem potestatem in Laedæmone quinque Ephori habuerunt, aut initio septem Principes in Perside.

30th m. l. 100
100th m. l. 100
Nec tantum ad imitationem bonorum consiliorum prodest historia, vt imitatio stratagematum, sed multo magis ad præmonitionem in cauendis causis horribiliū mutationum & calamitatum, cum regula vniuersalis sit: Atrocia delicta puniuntur atrocibus poenis in hac vita. Recitant historiae omnium temporum exempla, de poenis blasphemiarum, periuriorum, tyrannicae crudelitatis, seditionum, flagitiosarum libidinum, & rapinarum, quæ poenæ testimonia sunt prouidentiae & iudicij diuini, & harum regularum: Non habebit Deus infontem, quicūque vane usurpat nomen eius. Item: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Item de libidinibus: Omnis anima quæ fecerit abominationes has, delebitur. Item: Vx, qui spoliās, quia spoliaberis. Et potest ceu commune argumentum inscribi omnibus historiis: Discite iustitiam moniti, & non temnere Diuos.

Deinde de multis peculiaribus negotiis historia monet. Sæpe fuerunt infelicia foedera, præsertim dissimilium, & quia fiducia propriarum virium est insolens & infelix. Vnde sequitur quod dictum est a Theognide:

22
25
30
35
Ἦκεν ἡ μαρτύρια ἀπώλει, ἡ Κολοφών. Et accedit hoc, quod causæ dissimiles sunt, vbi multi dissimiles coniuncti sunt. Vt, Atheniensium & Corcyraeorum foedus vtrisque exitiale fuit, cum Attici propter coniunctionem cum Corcyraeis, quam fecerant in causa dubia, mouissent bellum Peloponnesiacum. Item, postea propter foedus cum Phocensibus seditiosis attraxerunt regem Macedonicum. Et regula est de dissimilium foederibus apud Thucydidem libro tertio: ἐν τοῖς διαλλάττοις γνώμῃσι διαφορὰ ἔργων καὶ δόξαντες. Id est: Dissidentibus opinionibus & voluntatibus fiunt diuersa opera.

Docet item, tantum necessaria facienda esse, nec mouenda.

uendas esse res non necessarias stulta πολυαεσχυμονίη, quæ varias habet causas. Interdum æmulationis incendit animos: vt, Marius & Pompeius bella ciuilia mouerunt præcipue ex æmulatione. Interdum ingenij pertinacia attrahit bellum. Causa belli Peloponnesiaci proxima fuit Periclis pertinacia, nolentis retractare iniustum decretum de Megaris. Cato nec morte Pompeij, nec amissis tot exercitibus permouetur, vt arma deponat. Sæpe ambitione mouentur res non necessariae ab inquietis ingeniis. Vt, Alcibiades suaserit belli gerendi in Sicilia, cū patria domestico bello arderet, & nulla magna causa esset, tam procul mittendi robur ciuium. Agathocles circumfessa vrbe Syracusana abducit exercitus in Aphricam, qui ibi trucidantur. Sic aliquoties Galli exercitus in Italiam duxerunt.

Interdum mouetur animi κακοβουλία. Vt, Demosthenes imaginatur suum cōsiliū esse Themistocleum, defendendam esse Græciæ libertatem contra externos reges. Cicero, qui antea Catilinam oppresserat, sperat se simili felicitate Antonium oppressurum esse. Hoc modo sæpe in ecclesiis peccatur, vt Zedechias scit a prioribus regibus defensum esse templum, ac sperat suam defensionem fore felicem, quam Ieremias contra superiorum prophetarum exempla dissuadebat. Iudæi aliquoties aduersus Romanos mouerunt seditiones, tanquam imitaturi Iosueam aut Maccabæos, &c.

Cum igitur legimus, quales habuerit euentus πολυαεσχυμονίη, cogitemus de regula: Necessaria facienda esse, & quidem cum petitione auxilij diuini: Non mouenda esse non necessaria. Ideo inquit Paulus: Qua uocatione vocatus es, in ea ambula. Et Syracides inquit cap. 3. Quæ mandata sunt tibi, cogita sancte. Qui amat periculum, peribit in eo. 1. Thess. 4: Sitis quieti, & agite propria. Vbi præcipit Paulus de vitand. πολυαεσχυμονίη, quæ ruit extra uocationem. Tales multæ admonitiones traditæ sunt, etiam ab ethnicis sapientibus. Spartacus nactus es, hanc orna. Et Aristophanes Periclem exagitat in fabula, cui titulus est Acharnensis: Επει τοι, ούχελω. Αλλά τί χελω εἴπαται. id est, Dicat aliquis: Non opus erat

P R A E F A T I O.

4 Sed dicite, Quid opus erat? Item: *ἡ εἰς πᾶσι πρῶτον*. Denique de multis vitæ consiliorum regulis historia nos monent. Et prudenter in exemplis considerandum est, ad quas regulas vitæ accommodanda sint. Sed nunc de nobis in ecclesia dicamus.

*Historia opus
vult.*
Vultus.

Præcipue historia opus est in ecclesia: Primum, quia Deus immensa bonitate sua se patefecit, & patefactiones suas scribi voluit. Vult sciri initia generis humani, ecclesiæ exordia, instaurationes, conseruationem & reuelationem promissionis de Filio, gloriosam promulgationem legis, missionem filij, & illustria testimonia, quæ subinde edita sunt, vt nos de doctrina confirmaremur. Vult sciri discrimen ecclesiæ, & aliarum congregationum siue sectarum, & cognosci omnibus temporibus, qualis fuerit ecclesia. Ideo historiam Deus nobis per patres & prophetas optimo ordine, & numero annorum diligenter tradito, scribi voluit. Ac singulare decus est ecclesiæ, quod non alibi in toto genere humano inuenitur antiquior series imperiorum & temporum. Nec alia gens habet retro annotatos certo numeros annorum.

*Series antiquior
sup. in ista.*

Præterea non modo decus est ecclesiæ, sed testimonium etiam de Deo, de prouidentia, de veritate doctrinæ in ecclesia, quod ordine monarchias quatuor statim initio secundæ, videlicet Persicæ, describit. Simul etiam multa magna bella regum Aegyptiacorum & Syriacorum prædicit. His vaticiniis cum euentus respondeat, fatendum est, & prædictiones illas a Deo traditas esse, & hanc doctrinam solam de Deo, quæ simul tradita est per illos ipsos prophetas, veram esse. Item, seruari a Deo ecclesiam inter horrendas imperiorum confusiones, & propter eam Deo curæ esse imperia.

2.

Secundo, vt libri prophetici melius intelligantur, omnium temporum historia complectenda est. Et considerent iuniores, sere ibi Herodotum ordiri suam historiam, vbi Ieremias desinit, videlicet in rege Aprie, qui Ieremiam interfecit. Erit igitur continua mundi historia, Libri prophetici, Herodotus, Thucydides, Xenophon, Diodorus de Philippo, Alexandro, & successoribus, Polybius, Liuius, & deinde alij post Liuium.

*Herodotus in
ord. m. p.*

*continua munda
in historia.*

Tertio

Tertio, ad diiudicationes grauissimarum controuersiarum, prodest nosse historias. Vt statim post Apostolos orta sunt certamina plurima.

5 Cerinthus, Ebion, deinde Samosatenus & Arius lacerant doctrinam de Filio Dei.

Manichæi sinxerunt duo principia pariter aeterna, contraria, Bonum & Malum, *quæ non videntur*. Probauerunt necessitatem Stoicam, damnauerunt certos cibos.

10 Tatianus & alij multi damnauerunt coniugium. Alij vt Carpocrates, sinxerunt raptus diuinos, & voluerunt communes esse mulieres. Multi & nominatim Pelagius penitus damnauerunt doctrinam de gratia, & iustitia fidei.

15 In talibus materiis valde prodest scire, per quos veritas defensa sit, quibus argumentis mendacia refutata sint, quæ testimonia diuinitus edita sint. Vt Iohannes refutauit Cerinthum, & Cerinthum ruinam balnei oppressit, Samosatenum refutauit Gregorius Neocæsariensis, clarus miraculis, & Dionysius Alexandrinus. Marcionem
20 & colluuiem Manichæorum refutarunt, Polycarpus auditor Iohannis, & Ireneus auditor Polycarpi. Manem, qui primus author fuit Manichææ impietatis, interfecit rex Persicus, detracta ei cute, quod in curatione filij cõperit eum esse impostorem non medicum. Marcion
25 Diaconi coniugem ex Cypro abducit, quæ postea reuersa multa de sectæ turpitudine narrauit. Arium refutauit tota Nicena synodus, in qua multi martyres fuerunt: Et ostendit Deus iudicium suum aduersus Arium, qui cum haberet nouam aulæ beneuolentiam, Byzantium iturus
30 ad disputationem, subita consternatione oppressus, declinans de via ad latrinam, ibi sanguinem & intestina effudit. Atque ita pene vt Iudas mortuus est, vt hoc tempore aliquot hypocritæ extincti sunt subitis terroribus, qui confessi sunt, se contra conscientiam oppugnasse veritatem. Latomus Louanientis inter horrendos mugitus
35 confessus est, se contra conscientiam aduersatum esse veritati. Pelagium refutarunt Ambrosius, Augustinus, Prosper & alij.

Post ea tēpora cum Romanū imperium dilaceratum

esset a Gortis, Vandalis, & Hunnis, infusa barbaræ gen-
tes in Italiam, Græciam, & Asiam, mutarunt linguam, &
multas ecclesiās & scholas deleuerunt. Inde sequuntur sunt
in doctrina tenebræ, & noua doctrinæ forma nata est, &
multæ superstitiones receptæ & confirmatæ sunt. Vt, sa-
crificia pro mortuis, & inuocatio hominum mortuorum
& initia monachorum. Et paulatim creuit Romani pō-
tificis potentia, quæ deinde Germanicorum imperato-
rum liberalitate instructa est magnis opibus, qui ei mul-
ta oppida in Italia attribuerunt. Hanc potentiam aux-
runt postea fraudibus & bellis, & ex imperij reliquiis
multa occuparunt.

Ho-um bellorū causæ ex veris historiis iudicari pos-
sunt, quæ ostendunt, quibus occasionibus regna pōtē-
Romanus dare & eripere regibus conatus sit, & finerit, 15
summam monarchiam imperiorum Petro datam esse,
iuxta versum scriptum in corona Rodolphi, quem Papa
imperatorem nominauit contra Henricum quartum:
Petra dedit Petro, Petrus diadema Rodolpho. Leguntur
& synodi pontificiæ, in quibus cōfirmati sunt errores & 20
pontificia tyrannis. Magna igitur utilitas est historiæ in
diuidicatione multarum controueriarum.

Postremo & hæc ingens utilitas assidue cogitanda est,
in collatione historiarum ethnicarum & nostrarum. In
historiis ethnicis tantum cernuntur exempla iræ Dei 25
contra atrocia scelera, iuxta regulas: Qui gladium ac-
ceperit, gladio perbit. Item, contra periueros: Non ha-
bebit Deus insontem, qui vane nomen eius vsurpat. I-
tem: Væ qui spoliās, quia spoliaberis. Item: Omnis ani-
ma, quæ fecerit abominationes has, eradicabitur, &c. 30
At in historia ecclesiæ vtriusque generis exempla pro-
ponuntur. Exempla iræ in pœnis, vt diluuij, confla-
gationis Sodomæ, interitus Pharaonis, & alia mul-
ta, quæ ad legem referantur. Item exempla misericor-
diæ seu gratiæ, quæ ad euangelium referantur. Et testi-
monia manifestæ præsentis Dei in ecclesia, quæ doc-
cent nos de fide, de vera inuocatione, de veris cultibus:
& valde confirmant pias mentes. Vt, pōst lapsum voce
Filij recepti & seruati sunt Adam & Eva. Manifesta præ-
sentia

q. nos quædam
pulsantur pōtē-
fines

q.
vultus
impl. ethnicarum
p.

Histo. in ecc.
vultus yma.

sentia Dei est in familiis Noë, Abrahæ, Isaac, Iacob, Ioseph, & deinde in ecclesia Israel in deserto. Postea quoque in gubernatione Iosue, Gedeonis, Samsonis, Samuelis, Ionathæ, Davidis, Iosaphat, Elie, Elifai, Ione, Ezechia, Eisaï, Ieremiæ, Danielis, manifesta præsentia Dei in ecclesia conspicitur. Hanc totam seriem ecclesiæ omnium temporum intueri vtile est. Ac in vniuersa historia discernantur narrationes de ecclesia ab ethnicis materiis, & vbi singulis temporibus fuerit ecclesia, quæ habuerit doctrinæ vocem, quos præcipuos Doctores & testes, quæ certamina, quales ærumnas & liberationes, considerentur.

*hinc legendi
historias.*

Hanc admonitionem de vtilitate historiæ & de ecclesia discernenda ab ethnicorum tenebris, initio propter iuniores recitavi, & vt audius legant historias, & vt ecclesiam rectius nosse discant.

D E O R D I N E L I B R I.

Vtile est, semper in conspectu habere, quātum fieri potest, omnium temporum seriem, & præcipuas generis humani mutationes. Ad id maxime conducit nosse dictum, quod recitatur in Iudæorum commentariis hoc modo:

hinc q. 1. v. 1. v. 2. v. 3. v. 4. v. 5. v. 6. v. 7. v. 8. v. 9. v. 10. v. 11. v. 12. v. 13. v. 14. v. 15. v. 16. v. 17. v. 18. v. 19. v. 20. v. 21. v. 22. v. 23. v. 24. v. 25. v. 26. v. 27. v. 28. v. 29. v. 30. v. 31. v. 32. v. 33. v. 34. v. 35. v. 36. v. 37. v. 38. v. 39. v. 40. v. 41. v. 42. v. 43. v. 44. v. 45. v. 46. v. 47. v. 48. v. 49. v. 50. v. 51. v. 52. v. 53. v. 54. v. 55. v. 56. v. 57. v. 58. v. 59. v. 60. v. 61. v. 62. v. 63. v. 64. v. 65. v. 66. v. 67. v. 68. v. 69. v. 70. v. 71. v. 72. v. 73. v. 74. v. 75. v. 76. v. 77. v. 78. v. 79. v. 80. v. 81. v. 82. v. 83. v. 84. v. 85. v. 86. v. 87. v. 88. v. 89. v. 90. v. 91. v. 92. v. 93. v. 94. v. 95. v. 96. v. 97. v. 98. v. 99. v. 100.

T R A D I T I O D O M V S E L I A E

Sex millia annorum mundus, & deinde conflagratio. Duo millia inane. Duo millia Lex.

Duo millia dies Messie. Et propter peccata nostra, quæ multa & magna sunt deerunt anni, qui deerunt.

Hoc modo Elias de duratione generis humani varicatus est & præcipuas mutationes distinxit. Duos primos millenarios nominat inane, quod simplicissime sic interpretor, nondum homines procul disitis regiones occupasse ante conditam Babylonem. Alij dicunt, non minari inane, quia nondum certa poltia ecclesiæ constituta fuit, & nondum segregata fuit ecclesia a cæteris gentibus. Nondum etiam erant imperia, qualia postea in monarchiis fuerunt. Sed quæcunque causa est, quare sic dixerit Elias, hoc non dubium est, primam ætatem fuisse

2. iiij.

florentissimam. Quia natura hominum minus languida fuit, quod ostendit longæuitas, & fuit excellens decus quod sapientissimi senes, pleni diuinæ lucis simul vixerunt, & de Deo, de creatione, de edita promissione testes fuerunt, & multi artes inuenerunt & illustrarunt.

Secundum tempus a Circumcisione numerarur, vsque ad natum Messiam ex virgine, quod non multo minus duobus millenariis continet.

De tertio tempore significat fore, vt non compleantur duo millenarij, quia nimium crescet impietas, propter quam citius delebitur totum genus humanum. Et Christus se palam ostendet in iudicio, vt inquit: Propter electos dies illi breuiores erunt.

Distribuemus igitur historiam in tres libros, iuxta dictum Eliaz.

Primi libri narratio breuis est, etsi haud dubie ante diluuium Deus multa illustria testimonia de sese edidit, & varia certamina fuerunt ecclesiæ & imperiorum, & multa admiratione digna in artium inuentione excogitata & tradita sunt.

Secundus liber erit prolixior, quia tunc & ecclesia habet suas mutationes, promissio repetitur, & alligatur ad certam stirpem, & ecclesia distinguitur a cæteris gentibus, & fit promulgatio legis, & collocatur ecclesia in sede & politia certa. Et in id tēpus incidunt monarchiæ, in quibus magnæ mutationes generis humani acciderunt, dignæ consideratione. Ac prædixit Deus seriem quatuor monarchiarum, vt significet Messiae aduentum & finem mūdi, videlicet humanæ generationis, & tempus vltimi iudicij. Intelligas autem Monarchiam non quidem complexam omnes regiones & gentes, sed tantam quæ magnam partem orbis terrarum tenuit, & tantam habuit potētiam, vt cæteros reges compescere posset. Ideo enim voluit Deus monarchias constitui, vt homines legibus, iudiciis, & disciplina regerentur.

Hoc vt fieret, Deus dedit monarchas instructos potentia, qui & leges honestas conderent, & iudicia ac disciplinam armis defenderent. Et mutat Deus imperia,
cum

cum hæc officia negliguntur, & principes vel ipsi faciūt vel non puniunt iniustas cædes, libidinum confusiones, direptiones, & alia atrocia scelera. Vult enim Deus, politicum ordinem testimonium esse, de prouidentia, & de iudicio suo, & vult hoc modo utcumque seruari societatem hominum, coniugia, disciplinam, doctrinas, & vult imperia esse hospitia ecclesiæ.

Est & hoc singulare monarchiarum decus, quod aliqui præstantes reges in numero monarcharum vocati sunt ad veri Dei agnitionem, & ad ornandam ecclesiam: vt, Nabuchodonozor, Euilmerodach, Darius, Medus, Cyrus, Artaxerxes, Longimanus, Constantinus, Theodosius, Arcadius, Valentinianus, Carolus Magnus, Ludouicus Pius, Henricus Saxo, Otto primus, vt de cæteris non dicam.

Ostendit autem liber Danielis, Deum ipsum quatuor monarchias numerare, & significare, quartæ Monarchiæ tempore Messiam palam prædicaturum esse Euangelium, & sacrificium facturum, ad quod mittendus erat, & deinde finem fore generationis hominum, & sequenturam esse resurrectionem hominum mortuorum. Voluit enim Deus sciri, hanc generationem hominum non fore perpetuam. Voluit item sciri tempora vtriusque aduentus Christi. Ac magna confirmatio est piorum, cum videmus hunc fuisse Monarchiarum ordinem & successionem, vt prædicitur, non dubitemus, sequenturum esse iudicium. Sic autem numerantur monarchiæ.

1. Prima est Chaldaeorum, qua & Assyrij vicini comprehenduntur. Nā alias statim initio potentiores fuerūt reges in Babylone, alias vicini reges in Niniue. Nec dubium est Babylone & Niniue diuersas vrbes esse.

2. Secunda dicitur Persarum.

3. Tertia Alexandri & proximorum successorum.

4. Quarta Romanorū, quam significat Daniel tandem dilacerandam esse, & pedes partim ferreos, partim luteos fore. Etsi alij ferreos pedes intelligūt regnum Turcicum, cæteros monarchas luteos pedes: tamen ego existimo Turcicum regnum, quod manifestas blasphemias contra verbum Dei profiretur, & ex professo delere nomen

Christi conatur, non annumerari monarchiis, quas Deus legum & disciplinæ causa constituit. Sed ferreos pedes intelligo aliquot potentes imperatores Germanicos, vt Carolum primum, Ludouicum filium, Henricum Saxoniæ, quem vltimate Aucupem nominant. Veteres Germanicæ historiæ nominant eum Humilem, vt sic dicam. Deinde Orthones, Henricum Bambergensem. Postea fuerunt multi imbecilliores, quos significant lutei pedes. Sed mixti fuerunt & fortes principes, qui res viles gesserunt: vt Lotharius Saxo. Nam Turcicum imperium prorsus a monarchiis seiungo, quas Deus legum & disciplinæ causa constituit. 10

Sunt igitur peculiæ descriptiones Turcicæ tyrannidis, Vt apud Ezechielem prophetia de Gog & Magog proprie ad Turcas pertinet. Et cornu loquens blasphemias, & conterens ecclesiā apud Danielem, de toto Mahometico regno concionatur. Singularis furor est ortus a diabolis in hac vltima senectū mundi, Deo permittente propter horribilia hominum peccata. Tyrannis Mahometica dissimilis omnium regnorum: quia ex professo conatur delere nomen Christi: nec ornat genus humanum legibus aut disciplina, sed vastat orbem terrarū: vt & nomen Turca vastationem seu vastatorē significat. 20

Sit autem grata nobis consideratio, quod Deus & Germanicam gentem hoc honore ornauit, vt reliquias Romanæ monarchiæ eam tenere, & præcipuos esse custodes Europæ voluerit. Nec dubium est, Italiæ post longas vastationes salutarem pacem & ornamenta ciuilia restituta esse Caroli & Ludouici virtute, & ab his defensam esse Galliam & Germaniam, depulsis a Gallia Saracenis & a Germania Vngaris, ornatas esse ecclesias, & excitata doctrinarum studia, cum in Aegypto & in Aphrica penitus deletæ essent ecclesiæ, & in Asiam infusi essent Saraceni & Turci, qui ibi quoque debebant ecclesias & literas. Vt igitur in Europa reliquiæ ecclesiæ & doctrinarū seruarentur, rursus ibi diuinitus pulchra coniunctio facta est, Italiæ, Galliæ & Germaniæ, quæ ab vno Carolo tenebantur, qui tanquam monarcha erat Europæ, & custos pacis, religionis, legum & disciplinæ. 30

Postea

Postea Italiae & Germaniae coniunctionem retinuerunt
Ottones. Henricus Bambergensis, & Conradus Spiren-
sis. Post hunc, cum iam Romanorum pontificum potē-
tia creuisset, turæ Pontificiæ accenderunt in Germania
 5 bella ciuilia, quibus potentia Germanici imperij præci-
 pue læguēfacta est. Non enim procul abest dies triūphi,
 in quo se Filius Dei palā ostendet generi humano, & ec-
 clesiā gloria ornabit, & omnes impios in æternas pœnas
 abiiciet. Interea tamē, vt minus sit confusio nū optandū
 10 est, vt Principes in Germania hoc decus sapientia & vir-
 tute tueantur, ne priuatis discordiis Germaniam ipsi di-
 lacerent. Hanc curam præcipuam esse oportebit sum-
 mi in terris senatus, videlicet collegij Electorum, vt Eu-
 ropa & caput & vires habeat contra Turcicam barbariē
 15 & tyrannos, qui iniusta bella mouent, pernicioſa toti Eu-
 ropæ. Nos autem Deum ardentibus votis, & gemitibus
 precemur, vt in hac turbulenta senecta mundi, & ruinis
 imperiorum, seruet aliqua ecclesiæ hospitia, & tribuat
 eis salutarem gubernationem.

20

ANNORVM SERIES EX

P H I L O N E.

- M**ILLE sexcenti quinquaginta sex ad diluuium.
 Ducenti nonaginta duo ad Abraham natum.
 35 Quadringenti viginti quinque ad Moysen natum.
 Octoginta ad exitum ex Aegypto.
 Quadringenti octoginta ad templum Salomonis;
 Centum triginta octo ad regem Ioas, & finem stirpis
 Salomonis.
 80 Ducenti nonaginta vnus ad migrationem spontaneā
 Ieconia.
 Vndecim ad excidium Ierosolymæ sub Nabuchodo-
 nosor.
 Septuaginta exilij Babylonici post destructam Iero-
 35 solymam.
 Triginta sex, Iesus magnus sacerdos, cuius fit mentio
 in Zacharia sub Cyro.
 Octo, Ioiakim absente patre.
 Viginti, Iesus reuersus a rege Persico.

Quadraginta octo, Ioiakim iterum.
 Viginti & vnus, Eliakim.
 Viginti quatuor, Ioiada.
 Viginti quatuor, Ioathan,
 Decem Iaddua sub Alexandro.
 Summa annorum ad Alexandrum vsque: Tria millia
 quingenti octoginta quatuor.
 Tredecim: Simon priscus, celebratus a Siracide.
 Viginti: Eleasar.
 Viginti septem: Manasses.
 Viginti octo: Simon iustus.
 Triginta nouem; Onias filius eius, interfectus ab An-
 dronico praefecto Antiochia, quem pecunia corruperat
 Menelaus ad Oniam interficiendum, vt ipse Menelaus
 Pontificatum occuparet.
 Anni quinque: Iudas Maccabaeus.
 Nouendecim: Ionathas.
 Octo: Simon frater Iudae Maccabaei.
 Viginti sex: Iohannes Hircanus.
 Vnicus annus: Aristobulus.
 Viginti septem: Alexander.
 Nouem: Alexandra.
 Triginta quatuor: Hircanus vltimus.
 Triginta septem: Herodes. Natus est autem Christus
 anno 30. Herodis.
 Hanc Philonis tabellam addidi, quanquam propter
 interregna desunt anni aliquot. Sed propter Phi-
 lonem & propter seriem historiarum pro-
 dest studiosis, & hanc tabellam
 in conspectu esse.

LIBER.

13

LIBER PRIMVS,

QVI COMPLECTI-

TVR DVO MILLIA

annorum inde vsque ab
initio mundi.

10 **S**INGVLARI consilio Deus in eccle-
sia extare & semper conseruari voluit
initia mundi, & seriem annorum: quæ
quidem & testimonium est de ecclesia,
15 & magnum decus. Vult enim sciri Deus
originem generis humani, & diuinas patefactiones, &
testimonia patefactionum, & quæ doctrina, & quomo-
do propagata sit. Vult sciri certo, ideo conditum esse
genus humanum, vt inde æterna ecclesia colligatur. Vult
& causas sciri calamitatum humanarum, & mortis, & a-
20 gnosci Filium, per quem liberabimur ab his malis, & re-
stituentur iustitia & vita æterna. De his tantis rebus vt
certi essemus, anni metæ in motu solis constitutæ sunt,
& primis patribus ostensæ sunt, & in doctrina primorū
patrum diuinitus tradita annorum series, diligenter per-
25 scripta est. Et addidit Deus omnibus tēporibus illustria
testimonia, quæ ostendunt eam doctrinam a primis pa-
tribus transmissam ad posteros, veram, & non fabulosam
esse. Huic doctrinæ diuinitus traditæ, & initis mundi &
generis humani, & de patefactionibus diuinis constan-
ter assentiamur.

30 Sumamus igitur ex primo libro Moisis narrationes
de creatione mundi & hominum, de hominum lapsu &
causis calamitatum, de restitutione ecclesiæ post lapsum,
& de annorum serie, & firmissima assensione eas ample-
ctamur. Nec alias imaginationes, siue Democriti, siue
35 Platonis, siue Aristotelis anteferamus. Itaque hæ res ma-
ximæ initio actæ sunt, quas Deus voluit notas esse:

- I. Creatio mundi & hominum.
- II. Institutio ecclesiæ & coniugij.

II. Certum opus quod esset testimonium obedientiae.

III. Institutio dominij.

V. Lapsus, causa mortis & calamitatum.

VI. Restitutio ecclesiae, & poenae mitigatio.

VII. Prima promulgatio promissionis de Salvatore, reddituro iustitiam & vitam aeternam: Semen mulieris conteret caput serpentis.

Harum maximarum rerum cognitionem in ecclesia necessariam esse non dubium est, & quanta sit magnitudo, pia mentes utcumque cogitare possunt, etiam prophani homines has narrationes derident, aut in *μυθολογίας* transformant. Nos vero credamus voci divinae, & in singulis narrationibus amplitudinem consideremus.

I. Primum sciamus unicum hunc mundum creatum esse, in quo se Filius Dei patefecit: Nec esse aut fuisse alios mundos, quia in Moïse expresse dicitur: Postquam homo conditus est, Deus postea cessauit alias res cōdere & creare, videlicet, alios nouos mundos, aut nouas elementorum aut animantium species. Et cōdito homine quieuit Deus: quia vult in homine acquiescere, & eo delectari, & in tota aeternitate communicare sese, suam sapientiam, iusticiam & lētitiam.

II. Secundo cogitemus, qualis sit conditus homo, videlicet talis, ut sit imago similis Deo. Interpretatur autem Paulus imaginem, ad Ephesios 4, iustitiā & sanctitatem veritatis. Cōplectitur ergo imago incorrupta potentiam cognoscentem, in quam transfusa est lux diuina, quā est vera & firma agnitio Dei & legis, & notitia de vera obedientia, & de iudicio Dei. Deinde cōplectitur & voluntarem & cor, quod ardebat moribus Spiritus sancti, & integra obedientia, sine peccato. Adhuc dona coniuncta sunt libera & non impedita electio voluntatis. Sunt autem in Deo summa bona, sapientia, iustitia, & libertas electionis. Horum summorum bonorum radios cum in nos transfuderit, testimonium ostendit, vere a se hanc creaturam diligi. Et quidem ideo transfudit ea in nos ut hę ipsae notitiae testentur, esse Deum, & doceant nos, qualis sit, & discernāt eum a malis naturis. Iam cogita,

*imago qm
habetur in
Deo.*

*vis huius in
Deo.*

gita, quantum decus fuerit homo antelapsus, cum vere esset domiciliū & templum Dei, sine peccato, sine morte. Et cogita: quāta fuerit ingratiitudo, auertere se a Deo ad diabolos & excutere Deum. Excusso autem Deo, qui est fons vitæ, sequuta est mors, vt postea dicitur.

III. Tercio, ecclesiæ initium est ipsa creatio hominis, cum illis donis, quæ erant data, vt Deum celebraret. Et addidit Deus mandatum de externo testimonio, quo ostenderent obedientiam erga Deum, & vt esset occasio colloquendi de Deo, videlicet mandatum de ligno seu arbore scientiæ boni & mali. Cæterum radius lucis diuine insitus menti notat mandata moralia, & in his obscurior erat prohibitio vagarum libidinum. Ideo mox post creationem & alterum mādatum expresse traditum est: Erunt duo in carnem vnam, id est, inseparabiliter iuncti. Hac voce sancitur coniugium, & expresse prohibentur omnes vagæ libidines.

IIII. Quarto recitatur coniugij institutio, & insertæ sunt narrationi multæ grauissimæ sententiæ, quarum explicatio nota sit. Sunt autem initio creati duor: quia Deus voluit genus humanum esse ecclesiam. Et conditi sunt mas & femina, vt esset ordinatus & dulcis amor.

V. Quinto, condita ecclesia, & sancita lege coniugij, institutum est etiam dominium rerum corporalium, quæ necessariæ sunt vitæ corporali: Ita agnoscamus res præcipuas statim initio ordinatas esse: ecclesiam, & economiam & politiam. Est autem ordinatum dominium in his verbis: subiicite vobis terram: & dominamini piscibus maris, &c. Id est, generi humano trado hoc ius, vt de vsu harum rerum tales ordinationes faciat, quæ prosint ad æqualitatem, cōseruatricem societatis. Hic distinctio dominiorum, & contractus comprehenduntur. Post diluuium vero hæc eadem lex repetita est, & expresse addita summa lex, quæ est neruus imperiorum de pœna homicidiæ. Hæc lex fons est politicæ gubernationis in hac deprauata natura, & initium imperiorum, vt postea dicemus.

VI. Sexto recitatur lapsus primorum parentum, &

*Sunt hys
narrat
24. 1. 2. 3. 4.
De iustitia
Post. 1. 2. 3. 4.
hys
Darius.*

mox restitutio, & inchoatio vniuersæ ecclesiæ, quæ secuta est post lapsum. Et exponitur causa mortis & calamitatum ignota philosophiæ. Hic rursus maximæ res proponuntur: Concio arguens peccatum, & arcana promissio de vêturo semine mulieris, per quod deletio peccato & morte, ostendit Deus restituendam esse iustitiam & vitam æternam. Hæc concio fuit initium nouæ ecclesiæ, & vox vna & eadem est, qua colligitur ecclesia, vsque ad postremum tempus generationis mundi. Hac voce tunc cum argueretur peccatum, primi parentes senserunt se amississe primam naturæ lucem, rectitudinē & lætitiā qua in Deo latati fuerant. Et extincti fuissent terroribus mortis: sed audita promissione, quam Filius Dei patefecit, (qui ideo xps dicitur, qui ex sinu æterni Patris hoc arcanum decretum protulit) rursus senserunt se recipi a Deo, & reddi sibi vitam. Hoc primū fuit miraculū post creationem rerum, quod de promissione testimonium fuit, quod Deus morituris opitulatus est sine causis secundis, & ostendit se ecclesiam collecturū & seruaturū esse, etiam extra illum naturæ ordinem, quem antea cōdiderat. Ac prorsus miranda res est. Non potuit Adam ratiocinari, Deum aliud velle, nisi iuxta legem, videlicet homines perituros esse, cum cogitaret: Iustitia Dei immutabilis est: Iustitia Dei est, vt inobediētes pereāt: Ergo immutabile est decretum de nostro exitio, &c. Huic argumento nulla creatura respondere posset. Sed Filius Dei responsionem ostendit, qui minorem sic explicat: Iustitia Dei est, vt inobediētes pereant: Nisi satisfiat iustitiæ Dei pœna deprecātis Filij pro genere humano, & in sese iram inenarrabili misericordia deriuantis. Prolata igitur promissione rursus ecclesia cōdita est, ac deinceps semper huius promissionis doctrina fuit ecclesiæ propria, & eam ab alijs cœtibus, qui se postea a primis parentibus seiunxerunt, distinxit.

VII. Septimo recitantur causæ calamitatum. Pœnæ sunt primi lapsus, mors, ærumnæ ecclesiæ, tristissimæ insidiæ diabolorum, iuxta dictū: Ponam inimicitias inter serpentē & semen mulieris. Simul autem amplissima consolatio proposita est de gloriosa victoria, qua ecclesia

ſia omni tempore ſeruabitur ab illo Domino, qui aſſum-
pta humana natura erit ſemē mulieris. Hæc tota doctri-
na paulatim illuſtrata eſt, vt non dubito, colloquiis Filij
Dei cum parentibus, ſicut Iohannes inquit: Filius, qui
eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit nobis. Et ipſe affirmat: ſe
initio locutū eſſe in eccleſia, cum inquit: *ἡνι ἀρχῇ ὄντι καὶ
λαλῶ ὑμῖν.* Et in prouerbiis Salomonis: Delectatio ſa-
pientię filij cum filiis hominum.

VIII. Octauo, Paradifus ſignificat & locum terrę
meliorem, & talem hominum ſtatum, in quo ſine pecca-
to & ſine morte vixiſſent. Et cum quatuor fluminū fon-
tes in paradifo fuerunt, ſignificatum eſt, illam meliorem
partem terrę homines fuiſſe habitaturos, quę irrigatur
ab Euphrate, Tygride, Gange & Nilo. Id ſpaciū pro-
pemodum eſt tertia pars totius orbis terrę.

Eiici autem ex paradifo eſt, ex illo meliore ſtatu eiici,
& quidem habere omnia elementa minus felicia. Fuiſſe
autem ſedem primorum hominū in regione vicina Da-
maſco non dubium eſt. Quare & ibi conditos eſſe cre-
damus. Poſtea deſcribitur generatio primę ſobolis, &
oſtēditur, qualis fuerit prima eccleſia, & quę certamina
ſtatim inter fratres exorta ſint: Ac ibi cōciones legis re-
citantur, & ſancitur lex, quę prohibet & punit homici-
dia, & expreſſe dicitur de venturo iudicio: Si bonus fue-
ris, eris acceptus: ſin malus, peccatū tuum quieſcet, do-
nec reuelabitur. Hic ſignificatum eſt, futurum eſſe, vt ali-
quandiu differātur pœnæ. Quanquā autem differuntur,
tamen certo venturas eſſe inquit. Ac verbo Quieſcendi
horribilis ſecuritas generis humani taxata eſt, quę cœca
& furens contemnit iram Dei donec ſentiuntur pœnæ.

Poſtea narrātur pœna Cain & ſeries poſteritatis ipſius,
& artium inuentio. Neceſſe eſt, & anni rationem ſtatim
initio cognitam & traditam eſſe, quia ſeries annorum
inde vſque ab initio generis humani in ſacris libris dili-
genter recitata eſt. Et poſtea in narratione diluuij, men-
ſes numerantur. Eſt autem magna pars ſcientię de mo-
tibus aſtrorum, ſcire motus ſolis & lunę. Quare ſaten-
dum eſt, & huius doctrinę initia a primis parentibus tra-
dita eſſe. Et cum Adam ante lapſum aſpiciens totū cœli

b. j.

& terræ opificium, multa intellexerit, quæ postea homines acie mentis penetrare non poterant, non dubiū est, cum semina doctrinarum de Deo, de cœli motibus, & de rebus nascentibus tradidisse posteris.

Longæuitas etiam patrum signum est, quod ostendit, doctrinam ab eis propagatam esse. Ideo enim longa vitæ spacia multis concessa sunt, vt essent testes de conuincis patefactionibus Dei, de forma, collectione & defensione ecclesiæ, & totius doctrinæ illustratores.

Initio & figuras literarum excogitatas esse necesse est. Quia, vt patrum series annotaretur, opus fuit literis. Et citatur prophetia Henoch, quam scriptam esse consentaneum est.

Ac memoria dignum est, quod veteres quidem temporamundi sic distribuerūt: Vt in homine præcipuæ vires sunt *ἡ μνηστικὸν, θυμικὸν & ὁπθυμικόν*. ita dicunt initio in genere humano præcipue regnasse *ἡ μνηστικὸν*, id est, excelluisse sapientiam, cum artes inuentæ sunt, & gubernatio adhuc paterna fuit, plena sapientiæ, iustitiæ, & autoritatis. 15

Secunda ætas fuit *θυμικὴ*, in qua excelluit fortitudo in bellis, & imperia constituta sunt. In hac ætate cōplector quatuor monarchias, sic vt initium sit a Nimrod, vsque ad Iulium Cæsarem, post quæ secuta est senectus hominum languida, & dedita voluptatibus. In hac regnat *ὁπθυμικὸν*. 20
Etsi enim & in postrema senectâ multū est bellorum: tamen nō geritur res simili vigore animorum & labore. Tumultus assidui sunt, quibus fiunt vastationes, non constituuntur nec ornantur imperia. Ita paulatim laqueferi naturā cōsideremus, & cogitemus, multa deliria in ecclesia & imperiis sequutura esse, & ardentibus votis petamus, vt Filius Dei nos in hac squalida senectâ gubernet, vt Esa. 26 dicitur: Etiā in senectâ vos gestabo. 25

Scribit etiam Iosephus, Adam duas lapideas tabulas collocasse, in quibus scripsit initia creationis, lapsum hominum, & promissionem. Has tabulas existimo rāquam templum fuisse, & certi loci signum, in quem solitus est conuocare suam ecclesiam, & vbi sacrificia facta sunt, & recitata doctrina. Fuitque vox promissionis testimoniū discere, 30

discernens veram ecclesiam a cœtu Cain, qui secesserat a patre, & habuit suos ritus & suam sectam. Ita statim initio veræ doctrinæ vocem & veram ecclesiam pars humani generis deseruit, & promissionem oblita est, & tamen condita ciuitate, necesse est eos aliquam legis particulam retinuisse.

- Postea in Moïse breuiter annotata est series annorum vsque ad diluuium: quia, vt supra dictum est, vult Deus sciri initia rerum, & tempora suarū patefactionū. Acres miranda recitatur hæc sola de Henoch, qui non est mortuus, sed viuens in cœlum trāslatus est. Quod non existimemus clā nemine spectante factum esse, sed vel in ecclesiæ congregatione, vel spectantibus aliquot patribus fide dignis. Quia hanc transitionem voluit Deus testimonium esse de vita & salute æterna, danda his, qui Deū recte inuocant in agnitione promissi seminis. Ac duo similia testimonia generi humano ostēsi sunt ante aduentum Messię: alterum Henoch ante diluuium: iterū Elię post diluuium. Et prophete testati sunt, Messiam abolita morte, redditurum esse vitam æternam, & conculcatum caput serpentis.

- Citatur & prophetia Henoch, de postremo iudicio in epistola Iudæ: Ecce venit Dominus cum sancto exercitu suo, vt faciat iudicium cōtra omnes, & arguat omnes impios, &c. In ea prophetia haud dubie comprehensa fuit copiosior doctrina de promissione, de Messia, de futuris mutationibus generis humani.

D I L V I V M.

- ANNO a condito mundo millesimo, sexcentesimo, quinquagesimo sexto, cum Noha inchoasset annū sexcentesium, mense secūdo eius anni, die septimodecimo, ingressus est Noha cum coniuge & filijs in arcam, & in ea mansit integrum annum solarem. Rursus ingressus est mense secundo proximi anni, die septimo & vicesimo. Nā ad menses lunares duodecim, addēdi sunt decem dies, qui nominātur epactæ. Ita cōgruit ratio ad anni solaris periodum. Et numerus mensium & dierū in hac narratione ostendit, annum solarē complexum esse duodecim menses lunares, & dies decem. Ideo dicitur

b. 17.

Noha egressus esse ex arca, anno ætatis suæ sexcētesimo primo, videlicet anno a condito mundo, millesimo, sexcentesimo, quinquagesimo septimo.

Interea dum in arca vehitur familia Nohæ, totum genus humanum vniuersali diluuiio periit. Hæc pœna primum significat, conditam esse hanc rerum naturam, vt seruiat electis & iustis. Ideo sequuturum esse vniuersale interitum impiorum, & iustos mansuros esse in possessione æterna operum mundi. Deinde hoc exēplo testatur Deus, se deinceps quoque peccata puniturum esse, quanquam sic mitigat iram, vt promittat condita Irīde, se deinceps non puniturum esse genus humanū vniuersali diluuiio. Sed simul significat, in extrema pœna igni conflagratum esse mundum, & se ex ea massa nouam mūdi formam facturum esse. Ideo colores sunt in Irīde duo. Cæruleus significat genus humanū aquis periisse. Igneus, seu purpureus, postea periturum esse igni, vt in secunda epistola Petri scriptum est.

Eodem anno a mundo cōdito 1657, cum Noha egressus est ex arca, rursus ecclesiæ data sunt testimonia, cum sacrificium de cælo incensum est, & testimonio ecclesiæ duæ res additæ sunt: Promissio de mansuro naturæ ordine: & institutio politicæ gubernationis. Tunc enim expresse lata est lex, vt homicida occidatur ab homine, qui præest cæteris hominibus. Hæc lex præcipua in ordine politico est, & neruus humanæ societatis. Ita cernis rursus initia ecclesiæ & politicæ. Deinde recitantur nomina eorum, qui ex filiis Nohæ propagati sunt, & stirpes diuersarum gentium. Voluit autem hanc seriem Deus notam esse, vt sciremus, ex qua stirpe voluerit Deus nasci Messiam, & vbi fuerit expectandus & conspiciendus. Nobis ad hoc etiam prodest nosse patrum nomina, vt sciamus gentium origines, quod non solum iucundū est, sed etiam vtile. Series enim testatur, primam doctrinam de Deo esse hanc, quæ in scriptis Moisi, & deinceps in prophetarum scriptis tradita est. Et cum fateantur Græci, se ab Iapeto, & Ione ortos esse, ostendunt hanc narrationem Moisi veram esse, & se recentiores esse hæc stirpe, quæ hic commemoratur. Recensebo igitur nomina filio-

filiorum Nohæ, & eorum qui ex eis propagati sunt.

Filij Nohæ fuerunt Sem, Cham, & Iaphet. Ex his omnes gentes procreatæ sunt. Ac posteritas Sem loca vicina Euphrati versus orientem occupauit. Cham loca vicina Iordani & Nilo progressus versus meridiem. Iaphet minorem Asiam versus occidentem tenuit, vnde multæ gentes in Europa propagatæ sunt.

FILII SEM QVINQVE.

20 **E**LAM stirps est Persarum, quod in lectione prophetarum scire necesse est, vbi cum nominatur Elam, intelliguntur Persæ. Et fit mentio apud Xenophontem tribus Elamidos de Cyro. Significat autem nomen Elā adolescentem. Et inde nomen est Alma, Elsaïa 7: Ecce

15 virgo concipiet.

Assur, id est, beatus, inde Assyrios esse vox ipsa ostendit. Et expresse dicitur in textu, ab Assur conditam esse Niniuen, quam fuisse in Assyria constat. Significat autē Niniue, Nini domum, seu simpliciter habitationem.

20 Ninus, id est, filius. Elsaïa 14. Et sciant studiosi, diuersas vrbes esse, & interdum diuersorum regum arces fuisse, Niniuen & Babylonem.

Arphachsad, id est, sanans vastitatem: Ab hoc orti sunt Chaldæi: & ab eius nepote Eber, Ebræi, id est peregrinatores.

25 Ab hac stirpe ortus est Abraham, vt Genesis 11 legitur. Constat igitur, Messia stirpem esse Sem, filium Nohæ.

Lud, id est, natus.

30 Aram, id est, sublimis. Hinc Syrii orti sunt. Et metropolis Syriæ est Damascus, vt Elsaïa 7 scriptum est: Caput Aram Damascus.

POSTERITAS CHAM.

35 **C**HVS stirps Aethiopum in vltima ora Aphricæ, vbi Nili fontes sunt, vt Genesis 2: scriptum est: Circuit omnem terrā Chus. Apud Ptolemæum in illa interiori Libya nomen est Chusitæ.

Filij Chus, sunt, Saba & Euila. A Saba sunt Sabæi. Ab Euila pars Indorum.

b. iij.

Nimrod, id est, amarus dominator. Hic in Babylone primus ita dominatus est, ut vicinos vi coegerit in unam imperij formam. Ab hoc igitur initium factum est, imperia vi & armis constituendi, cum antea plus valeret paterna autoritas, & leniori patri ceteri ultro parerent. Postea cito, cum mores fierent deteriores & grassari aliqui rapinis & caedibus coepissent, nec vellent a parentibus & vicinis coherceri aut puniri, & haberent turbam scelerum sociam & receptus, necesse fuit tales praesidiis reprimi, & ad iudicia ac poenas pertrahi.

Ita primum imperia armis constituta sunt per virum fortem, praesidia ordinantem & ducentem, & iudicia praesidiis defendentem. Quia sine executione lex est inanis sonitus, ut Aelchines inquit: *ἡ δὲ τοῦ Νιμρὸς πολιτεία, μὴ ἐκ νόμου, ἀλλὰ ἐκ ἀδικουμένων.* Ideo dicitur Nimrod fuisse robustus venator coram Domino, id est, venator ducens exercitus, ut armis cogeret homines ad legitimam obedientiam. Additur autem, Coram Domino, quod significat, Deo dante ei robur & victorias, & successum in constituendo & retinendo imperio. Non enim retinetur obedientia, nisi Deo iuvante, ut ait Daniel: Deus transfert & stabilit regna.

Mizraim, id est, rebellis. Hic occupavit eam regionem quae postea nominata est Aegyptus. Ac nunc quoque Arabes & Turci, nominant eam Mizri. Filij autem Mizraim Ludim, a quo Lydii ortos esse magis consentaneum est quam a Lud. Quia ex Aegypto brevis navigatio est ad litus minoris Asiae, & mores Lydiae gentis magis congruunt cum Aegyptiis. Et quia Lydij postea novas sedes in Italia quaesiverunt, aiunt ab ipsis spectacula nominari ludos. Sed hoc nomen videtur a Lezin factum esse quod est ludentes, Mimi, subannatores.

Laabim, unde sunt Lybies fortassis ab aestu. Nam Laab significat flammam.

Phut, unde sunt populi in occidentua parte Africae, circa Mauritaniam, ubi manet vetus appellatio fluminis Phut: Sic enim nominatur apud Plinium. Apud Ptolemaeum scribitur Phut, sed existimo apud Plinium rectius scriptam esse hanc appellationem. Est enim urbs Phythia.

Phythis. Et congruit significatio. Nam Phut significat eardinem. Est autē Mauritania finis terræ, Oceano proxima in occidente. Et ab hoc nomine est nomen regis Epaphi, qui certauit cum Phaetonte.

Enamim, simpliciter est fons aquarum. Et concinnum est quod inde dicūt nomen esse Cyrene, quod significat urbem fontis. Cum autem certissimum sit Aegyptū cito occupatam esse, (est enim inter prima regna mundi Aegyptus) credibile est, cito & inquisitam & occupatam esse vberriam regionem, quæ nominatur Cyrenaica: nec primos esse possessores posteros Argonautarū, quorum mentio fit apud Pindarum & Herodotum.

Magis etiam celebrata est ea regio propter miraculum fontis, qui in meridie frigidissimus est, nocte calet, qui nominatur Fons solis. In de nomen videtur esse Cyrense, quod simplicissime, vt sonat, significat urbē fontis. Ac propter nominis convenientiam dicitur eam regionem primum occupasse hic vir Enamim, qui fuit nepos Cham. Nec procul a fonte isto fuit templum Hāmonis, quam appellationem fuisse eandem, quæ est Cham: consentaneum est.

Chanaā, id est, mercator. Sinodij enim & Tyrij nauaræ & mercatores præcipui fuerunt, propter maris mediterranei opportunitatem. Filij Chanaam recitantur in Genesi, qui partim littus maris Syriaci occuparunt, partim Libano vicina.

Sidon, id est, venator, condidit Sidonem notissimam urbem, ex qua postea deducti coloni propter dissensionem ciuium, condiderunt in vicinia Tyrum.

Heth condidit Hebron, vbi aliquandiu habitauit Abraham, & ibi locum sepulturæ coniugi emit, in quo & ipse postea sepultus est.

Iebuseus possedit Gabaa & Ierusalem. Ac expresse in Genesi descripti sunt limites regionis, quam tenuit posteritas Chanaam, quæ postea deleta est propter idola, libidines & alia peccata, & diuinitus collocati sunt in eam possessionem Israelitæ qui fuerunt orti a Sem.

Consideres autem, posteros Sem versus orientem in maiore Asia sedes magna ex parte tenuisse. Nam Heb. iiij.

uila Indiam esse constat ex Genesi, vbi dicitur Ganges fluere per terram Heuila. Natus est autem ex Heuila pronepote Sem. Posteriores autem Cham tenuerunt aliquandiu terram Canaan, Aegyptum, Aethiopiam & Libyen. Posteriores Iaphet sparsi sunt in minorem Asiam, & progressi sunt versus Septentrionem, & multas Europae partes occuparunt.

P O S T E R I T A S I A P H E T.

Iaphet, id est, dilatio.

10

Filii Iaphet fuerunt:

Gomer, id est, finiens. Ab hoc orti sunt Cimmerici, qui postea Cimbri dicti sunt. Nam Ezechiel capite 38, expresse inquit: Gomer & Togorma latera esse Aquilonis. Fuisse autem Cimmericos ultra Thraciam, circa Maeotidem paludem, appellatio Cimmerici Bosphori, & oppidi Cimmerici testatur. Nec longa via est a Bosphoro Cimmerico per vicinam Russiam, Lituaniam, Livoniam, & Borussia ad Cimbricam Chersonesum, vbi in hoc littore postea late regnarunt. Inde & Sicambri dicti sunt.

Magog, id est, de Gog, quod significat testum. Ait autem Ezechiel, & gentem Magog Septentrionalem esse, & quidem postremis temporibus, late vastaturam esse Israel, id est, Ecclesiam Dei. Quare Scythicam gentem esse, id est, Turcicam intelligimus, quae olim in plaustris circumferebat ruguria, ut subinde alia loca facilius occuparet. Cumque Apocalypsis ostendat, postremo regnatum esse Gog & Magog, & nunc Turci latissime dominantur, consentaneum est, Turcicam gentem significari appellatione Magog.

Madai, id est, modius seu mensura. Ab hoc Medii orti sunt, qui versus Orientem progressi sunt. Gens clara, ut Daniel & Herodotus testantur.

Iauan, vel Iacon, id est, defraudator. Ab hoc certissimum est, gentem Ionicam esse ortam. Et firma testimonia ex Daniele sumi possunt, quae ostendunt, appellatione Ionum comprehendere Graecos. Nam euerforem regni Persici nominat regem Iauan, id est, regem Graecorum.

Sunt

Sunt autem filij Iauan.

Elisa, a quo sunt Aeoles in minore Asia.

Tharsis, a quo condita est Tharsus, quæ fuit metropolis Cilicum.

5 Cethim, id est, percussores, a quo Macedones ortos esse, certum est ex libro Maccabæorum. Et vetustas non dicit Macedo, sed μακίπ, quasi dicas a Cethim.

Adodanim, quod significat cognatos miseros, sunt Dodonæi in Epiro. Adeoque vetus est Dodonæ appellatio,

10 ut ibi Hellum regnasse dicant. Ideo nec reprehendo eos, qui Dodonæos in Rhodum collocant. Nam & Rhodij fuerunt Dorienfium coloni. Et manifestum est, Græcos, id est natos ab Ione, multas terras occupasse in littore minoris Asiæ, in vicinis insulis, & in Europa. Pars etiam

15 Italiæ oram occupauit. Et consentaneum est hunc Ionē esse, quem Latini Ianum nominauerunt, patrem & Latinæ & Græcæ gentis. Cum autem ex hac narratione in Moise discamus, vnde natus sit Ion, videmus historiam Mosaicam antiquiorem esse gente Græca. Et ignorantiam Græcorum deprehendimus, qui cum nesciant, quis

20 fuerit Ion, alium quendam multis seculis post Iaphet fin gunt, natum ex Creusa Erechrei filia.

Thubal, id est, germen. In his gentium appellationibus quædam certæ sunt, ex nominum similitudine, & testimonijis propheticis, & aliarum historiarum. Vt Mizraim, Chus, id est, Aethiopes, Sidon, Iauan, Kitthim, & aliarum quædam, nec tamen similis est certitudo omnium interpretationum. Thubal interpretatur Iosephus Hispanos, & nominat Iberos. Fuerunt autem initio Iberiæ

30 Chalybes in Asia vicini, inter pontum Euxinum & mare Caspium, metallicis venis clarissimi. Nomen autem Chalybes factum est ex alio vetustiore Alybes, quod congruit cum nomine Iobel, exigua metathesi literarum. Ac significat Iobel res natas in terra, *Ein geuuechs vnter der*

35 *erden*. Inde Ialybes, *Die dasselbige gesucht haben*. Sicut nos dicimus, *Die Berckleute*. Hinc nomen vrbs fuit Alybe quam sic nominat Homerus:

τηρόθεν δὲ Ἀργεῖς, ὅστι ἀργύρεϊ βῆτι γένεθλα. Et Argonautas Scribit Apollonius ad Chalybes in Asiam venisse

de quibus inquit.

*Hæc gens tellurem rigidam non vertit aratro,
Sed ferri venas scindit sub montibus altis,
Mercibus hæc mutat, quæ vitæ alimenta ministrant.*

5

Hos Iberos & Chalybes in Asia, qui ibi venas metallicas scrutati sunt, ortos esse a Thubal consentaneū est.

Nam & Ezechiel collocat Thubal in Septentrionem. Scribit autem Iustinus in postremo libro, Chalybes in Hispaniam venisse, credibile est, illius gentis homines quæsiuisse venas metallicas & in aliis terris ideo non temere interpretatur Iosephus Thubal Hispanos, quia Chalybes ex Asia in Hispaniam migrarunt. Existimo autem varias gentes etiam initio in Hispaniā ex vicino Africa littore infusas esse.

15

Mosoch, id est, extendens, videlicet ab extendendis arcubus seu iaculando videtur nomen factum esse. Aut certe significat longinquos, & procul extensos, *Die da weit liegen*. Congruit autem appellatione quæ ad huc manet, Moscouiæ, quæ est a veteribus appellationi busti, quæ extant, *могучи*, & *могучиши*, id est, Moschici & Mossinceci in Argonautico carmine. Et scribit poeta dictos esse a casis ligneis, quarum nomen fuit *мошви* apud ipsos. Ea gens, ut pleræque aliæ, cum primum in litore Ponti Euxini sedes teneret ad fluvium Thermodōtem, ubi postea Cappadoces fuerunt, deinde versus Septentrionem progressa est. Psalmus inquit: Hei mihi, quod exulo in Mesech, significat gentis eius feritatem insignem esse, sicut in Argonautico carmine describitur.

30

Tiras, id est, destructor. Ab hoc Trhaces esse ortos aiunt. Mirum est autem, fluviorum appellationes durabiliores esse, quam terrarum & montium, quum tamē fluvij moveantur, ac sæpe numero alveos suos mutant, contra vero montes stent immoti.

35

Quumque nomen sit fluvij in Russia, Tiras, quem hodie nominant Nistrum, consentaneum est, ab hac appellatione filij Iaphet & fluvium & gentem nuncupatam esse.

F L.

Ascanes, Riphath, & Togorma.

5 **C**ommunis Ebraeorum sententia est, ab Ascanē or-
tos esse Tuiscōnas, exigua mutatione literarum, prę-
posito articulo, Die Ascanes, Inde Tuiscōnes.

10 Etymologia nominis Ascanes significat eum antecel-
luisse autoritate propter doctrinam & virtutem, cum
præesset regioni. Quia Ascanes est sacerdos, aut custos i-
gnis, Esch Cohen. Fuit autem vetustissima superstitio a-
pud ignem ex sacrificiis seruatum dicere preces.

15 Terra Ascania fuit supra Phrygiam, in Bithynia versus
Cimmerium Bosphorum. Et in ea regione fuit palus A-
scania, quę diu nomen retinuit etiam Romanis tempori-
bus. Et ductor exercitus inter auxilia Troianorum nomi-
natur, Ασκανιος, Ilidos 2, vbi hæc sunt verba:

Φόρκυς αὐτὸν Φρύγας ἦγε, καὶ Ἀσκανίος Στεειδῆς,

20 *τὴν δὲ Ἀσκανίαν,* hoc est, Phrygas ducebat Phorceys,
& Ascanus Deo similitis, procul ex Ascania. Nec mirum
est, posteros Ascanis deinde in alia loca migrasse, vt pro-
gressi sunt Cimbri, & ex locis vicinis Bithyniæ Caucō-
nes, & Caici, & Heneti.

Denique vilitas fuisse magnarum gentium migra-
tiones nihil dubium est. Sæpe etiam diuersę gentes con-
25 iunctę sunt, & sedes in vicinis locis ceperunt, vt manife-
stum est, Teutonicę genti permixtam esse Henetam, &
inde vsque a Carpatho ad Albim sedes promiscuas ha-
buisse.

Quid nunc vilitatius est priuatorum migrationibus?
30 Quarum cōsideratio commonefaciat nos de imbecilli-
tate rerum humanarum, vt cogitemus, vnicam esse per-
petuam patriam cœlestem, hanc expetendam esse, & ad
eam præparandos esse animos nostros.

Riphath, inde Riphei, id est Gigantes. Notissima est
35 autem appellatio Ripheorum montium, de quibus etsi,
quid alij scribant, non ignoro, tamen in illa parte Se-
ptētrionis hæc appellatio celeberrima fuit, in qua fuerūt
Sarmatæ, & inter Sarmatas Heneti, sicut Ptolemæus in-
quit: Sarmatarum gentem maximam Henetos esse. No-

mino autem Henetos omnes, vbicunque confederunt, quæ lingua Polonica vtuntur, etiamſi dialectis differunt.

Nec discrepat ab hac noſtra interpretatione Ripheorum Iosephus, qui ait, a Riphath Paphlagonas ortos eſſe, quorum appellatio poſterior eſt. Nam in eo ipſo loco, quem Paphlagonas tenuerunt, fuiſſe Henetos ex Homero & Argonautico carmine apparet. Sic enim inquit Apollonius:

Παφλαγόναν, τοῖσιν δ' Ἐννετίος ἐμβασιλεύει

Progreſſi autem Heneti in littore maris Euxini, com-¹⁰
pleuerunt magnam partem lateris Arctoſis in Europa, &
adhuc tenent eas regiones, quæ nunc nominantur Ruſ-
ſia, Lituania, Polonia. Et lingua & nomē Venetæ regio-
nes ad ſinum Adriaticum oſtendunt, Henetos in Illyri-¹⁵
cum & vicinas regiones progreſſos eſſe, ſiue ab Anteno
re eo ducti ſunt ex Aſia, ſiue, cum iam in Europa eſſent,
paulatim aliis occaſionibus ad meridiem proceſſerunt
in terras mitiores, minus frigidas, & frugum & vini fera-
ces. Inde effuſi ſunt in has regiones, inter Viſtulam &
Albim, & occuparunt Bohemiam, in qua antea fuerunt²⁰
Hermunduri & Boii, & compleuerunt littus Balticum,
vnde nomen eſt in Pruſſia ſinus Venedici.

Cum igitur magnam Europæ partem tenuerunt He-
neti, & adhuc teneant, & magna regna conſtituerint, cō-²⁵
ſilio & virtute eos antecelluiſſe non dubium eſt. Sunt
igitur a Riphath, Riphei, qui ſunt Sarmatæ & Heneti. No-
men Heneti, ſonat, ſignificat Ebraïs Vagabundi, vt Græ-
ci dixerunt, Νόμαδες, id eſt, ſubinde alia paſcua & alia loca
querentes.

Sarmata rectius Sauromata eſt, id eſt, Dux altitudinis.³⁰
Quod intelligo de regione ardua, quia aſſurgit terra ver-
ſus Septentrionem, quaſi dicas, Ducem ſuperioris regio-
nis. Ex nomine Sarmata exiſtimo factum eſſe nomē
Sorabi, paucis literis mutatis, quæ appellatio adhuc eſt
magnæ regionis in Illyrico Seruia. Et in hiſtoria Ca-³⁵
roli Magni legitur, ad Salam ab eodem domitos eſſe So-
rabos. Vbi adhuc ſunt nomina Sorben & Sorbek.

Inter filios Sem in primo libro παλαιῶν, παλαιῶν cap. i.
nomi-

nominatus est Gether, a quo Getas ortos esse consentaneum est.

Getas autem Gottos postea nominatos esse non dubium est, qui progressi tenuerant eam regionem, quæ nunc VVallachia dicitur, & occupauerunt ripam Vistulæ, & Sueciam & vicinas regiones, vbi nomē hæsit Gothia. Significat autem Geth molam, Gether dominus molæ, fortassis quia posteritas loca vberima tenuit.

Getas autem locutos esse Teutonica lingua non dubium est. Fuerunt ergo mixti genti Teutonicæ, quæ nomen habet Tuscones ab Ascane, vt supra dictū est, quod adhuc vsitātū est. Vnde autem sit nomen Germani, quod olim vsitatus fuit, mirum est. Quidam inepte fingunt a Romanis nostros homines dictos esse Germanos, id est, fratres Gallorum, quod lingua, habitus & mores Gallorum & Teutonum similes essent.

Vnde autem nomen sit Gallorum, nihil dubium est. Nam VVallen in lingua Teutonica significat peregrinari, & aliquas nostras gentes Rhenum transgressas, in locis fertilioribus cōsedisse nomina ostendunt, vt Tungri, Senones, & aliæ quædam appellationes. Nomen igitur vniuersi a peregrinando sibi indiderunt VVallen, quod est Galli. Nec vero appellationem Germaniæ Latinam esse arbitror, sed cum iisdem syllabis apud Herodotum inter appellationes Gentium, quæ Persis vicinæ fuerūt, sint Τεργεῖνες, Δάες, Σάρες, inde etiam a Caspio mari paulatim progressas esse arbitror, fugientes bella aut tyrannidem.

Fortassis vt discederent ab ethnicis idolis, hortatores & doctores Israelitas habuerunt, a quibus doctrinam de vero Deo, & alias honestas leges multos in oriente didicisse non dubium est. Ideo enim dispersæ sunt decem tribus, vt ad alias gentes quoque perferretur notitia de vero Deo. Sicut Herodotus scribit, in Colchica fuisse ritum Circumcisionis.

Nomen Germaniæ congruit cum Garmania. Sed etymologia potest esse, Gerim Ani, id est, aduenæ miseri seu pauperes. Nomen Dai significat scientes. Sacæ a Sagan, quod interpretantur sacerdotem seu vatem. Vnde

*Clp. Lib. 1.
no 21. p. 19.*

Latinis est Saga, & prælagium. Et apud Efaïā & Esdrā est pro rectore populi. Inde est nomen Germanicum *seger*, benedictio.

Hæc pauca de multarum gentium stirpibus & dispersione addidi, quia ecclesiæ doctrinam antiquissimam & primā esse inde intelligitur, cum ibi certę stirpes multarū gentium cernūtur, quas ab illis maioribus ortas esse nomina & testimonia prophetica ostendunt. Deinde in tantis dispersionibus quærendum est, vbi & quæ fuerit ecclesia Dei. Ideo enim præcipue voluit Deus extare chronica, seu historias, & annorum seriem, vt sciamus ordinem patefactionum diuinarum, & vbi & qualis semper fuerit ecclesia.

Vixit Nohe post diluuium annos trecentos quinquaginta. Et rediisse arbitror ex Armenia in veterem patriam, id est: in loca vicina Damasco, vbi antea vixerat, & vbi primos parentes conditos esse sciebat. Et post diluuium agnoscere regionem potuit, consideratis spaciis dierum, & vmbri in gnomone. Certum est enim, filium Nohe Sem rursus vixisse in illa regione, cum fuerit rex Salē, quæ postea nominata est Ierusalem. Est enim Sem ille ipse, qui nominatur Melchizedeck.

Fuit igitur ecclesia Dei in illis locis, vbi fuerunt Nohe, Sem, & filij Sem, tantisper, donec retinuerunt veram doctrinam. Ac Sem doctrinæ lucem retinuit. Sed cum eius posterij in Babylone essent, ibi paulatim vera doctrina extincta est, & impij cultus recepti & stabiliti sunt. Eduxit igitur Deus Abraham ex Babylone ad patrem maiorum suorum Sem, vt rursus insignem ecclesiæ cœtum coniungeret statim post mortem Nohe: Nam a Diluuiō ad mortem Nohe sunt anni trecenti quinquaginta. Post mortē Nohe sunt anni sedecim vsque ad migrationem Abrahæ ex Charam in Palæstinā, vbi Deo gratias agit, quod eductus sit ex Vr Chaldæorum, id est, ex cultu idolorum Chaldææ. Nam Vr significat lumen, & inde nomen cultus fuit, quia ex igne diuinitus accēso apud patres seruabantur lychni. Inde nomen fuit Orimada, id est, lumen sanctum: Orim Hefed.

Cum igitur venisset Abraham cum fratre ad Sem, cogit-

cogitemus quam pulchrum collegium fuerit Sem, qui viderat diluuium, & deinde aliorum. Fuit autem Abraham natus ex filiis Sem hac serie:

	Sem,	Rehu,
5	Arphaxat,	Saruch,
	Sale,	Nachor,
	Eber,	Thare,
	Phaleg,	Abraham.

Cogitandum est autem, quam dulcis consuetudo fuerit Sem & Abraham & cognatorum, cum octauum ex posteris videret Sem ad ecclesiæ societatem vocatum esse, & ei certam sedem promissam esse, & promissionem ei renouatam esse de Messia, propter quem deleta morte restituenda esset vita æterna. Non igitur cogitemus fuisse ecclesiam illo tempore ignotā & futilem turbam: sed sciamus ibi generis humani lumina fuisse, & vidisse multa illustria testimonia præsentis Dei.

Semper autem & doctrina consideretur, quam præcipui viri in ecclesia professi sunt, quæ & a cæteris gentibus distinxit ecclesiam. Repetita est ad Abraham promissio de semine venturo, quod abolito peccato & morte redditurum esset iustitiam & vitam credentibus. Hunc verum Deum inuocabant patres, Sem, Abraham, Loth & eorum auditores, qui se tradita hac promissione patefecerat: & inuocabant fiducia illius venturi seminis, propter quod solum sciebāt se recipi & exaudiri. Sicut Dominus inquit: Abraham vidit diem meum, & lætatus est. Hac fide, inuocatione, & confessione distinguebātur ab aliis gentibus membra ecclesiæ, & damnabant sectas, quæ ab hac doctrina discesserant, & excogitabant quoti die novos cultus, noua numina & idola. Voluit Deus etiam semper vocem legis repeti in ecclesia, vt ad Nohe repetita est lex prohibens homicidia. Ad Abraham repetita est lex prohibens incestus libidines, & ostensa pœna Sodomorum, quæ deleta sunt:

Anno ab initio mundi 2047.

Anno post mortem Nohe 41.

Anno ab aduentu Abraham in Palæstinam 25. Cum non multo ante Abraham victor pepulisset exercitum

regum, qui abduxerant magnam multitudinem ex illis vrbibus, quam Abraham reduxit. Ac semper in sola ecclesia Dei mansit lex diuina incorrupta, vt sit testimonium, qui populus sit ecclesia.

Quamquam autem lex non erat ignota gentibus, tamen, quia gentes noua nomina & novos cultus fingebant & permittebant tetras confusiones libidinū, etiam voce legis distinguebatur ecclesia a cæteris gentibus. Et quia damnavat scelera, gentes scruitiam exercebant in ecclesiam, quæ tamen mirabiliter a Deo protegebatur. 10
Inde intelligi potest, qualis fuerit ecclesia, scilicet subiecta cruci, cum imperia tenerent multi impij, vt in Babylone & in Sodomis. Interea tamen Deus ostendit testimoniam suæ præsentiam in ecclesia mirandis liberationibus, vt docent historiae Abraham & Loth. 15

DE MONARCHIIS.

3. 4. 5. Monarchia
per Abraham
2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.
VT semper in historiis querendum est, vbi, & quæ ecclesia Dei in genere humano fuerit: ita & series imperiorum consideranda est, quæ voluit Deus constitui, & 20
discipline causa, & propter defensionem communis societatis. Nam si mali non reprimerentur, sed impune raperent aliorum res, coniuges, filios & filias, & trucidarent quos vellent, nulla posset manere honesta societas hominum. Cum autem initio fuissent paterna imperia, 25
& nulla familia fontes reciperet, postea cum multitudo creuisset, & plures essent mali, & fontes haberent socios & receptus, Deus hoc nouo consilio muniit societatem, videlicet excitato duce, qui armis & præfidiis coherceret populos ne latrocinia exercerent, & vt ad iudicia & 30
pœnas vi traherentur. Adeoque cito creuit hominum malitia viuente adhuc Noha, vt circiter annum centesimum post diluuium & turris Babylonica condita sit, & gentium diuisio facta sit, & mox Nimrod imperium armis constituere cœperit. Significat autem Nimrod a- 35
marum dominatorem, quia hæc forma imperij fuit terribilior, quam antea paterna autoritas.

Et nominatur Venator coram Domino, quia & feras & latrones cepit, & a Deo armatus est robore & successibus

libus, vt cōstituere durabilem imperij formam legibus,
iudiciis, & p̄sidiis, & fontes vi trahere ad p̄nas posset.
Ita initium regnorum in Babylone fuit, postea alibi alia
orta sunt. Sed Deus singulari consilio societatem gene-
5 ris humani sic munit, vt ordine maxima imperia, quæ
monarchiæ nominantur, constitui voluerit, vt plures gen-
tes coniungi possent, & vniū summi imperij potentia
facilius tyranni puniretur. Ac in ipsis monarchiis exorta
tyrannide, summa potentia vel ad alios duces, vel ad a-
10 lias gentes translata est. Hic ordo imperiorum & causæ
mutationis considerandæ sunt, quæ comprehenduntur
in dicto Syracidæ, cap. 10: Regnum a gente in gentem
transfertur, propter iniustitiam.

Haftenus in primo libro complexi sumus duos mil-
15 lenarios, in quibus tectantur initia mundi & generis
humani, & primæ ecclesiæ. Post diluuium posteritas No-
hæ, a quo iterum propagatum est genus humanum, &
per eum instaurata ecclesia: & inde per eius pronepotem
Nemrod inchoata forma imperij.

20 Atque hæc sunt initia primæ monarchiæ, quæ tamen
varias vices habuit. Nam a posteris Cham, post annos
fere ducentos translata est summa potentia ad posteros
Sem, videlicet ad Assyrios, cum Ninus conderet Nini-
uen. Prima igitur monarchia alias Chaldæ, alias Assy-
25 ria nominatur. Et Xenophon recte scribit,
primos hominum Chaldæos
late regnasse.

ANNO a condito mūdo 2007. mortuus est Noha. Deinde 16. anno Abraham cum fratribus filio Loth, venit ex Haram in Sichem, ubi quæ fuerint ærumnæ peregrinationum eius, & qualē collegerit ecclesiā, ostendunt narrationes in Moise. Ac iā in Assyria & Babylone monarchiā tenebat Nini filius, post matrē Semiramidem. Ac singulare & potens regnū in Aegypto esse cœperat, ubi regum communis appellatio erat Pharaō, a libertate sumta. Nam Pharaones significat liberos.

Attingit autem historia Israelitica res gestas a regibus Babylonici, Assyrii & Aegyptiis, ideo recitabo quantum extat de regno Babylónico, & Assyrio, ut in multis historiis ordo temporū melius cognosci possit, & hic quoque cernatur antiquitas stirpis Israeliticæ, & consideretur, quomodo ecclesiā & duriter ab omnibus quassata sit, & tamen seruata diuinitus. & quomodo propagata sit doctritā in has ipsas vicinas gentes.

Nemrod post annos circiter centum a diluuiō,

Deinde post annos fere ducentos Ninus cōdidit Niniuen in Assyria, ac summa potētia ad Assyrios translata est, qui & Niniuen & Babylonem tenuerunt.

Semiramis vxor Nini, condidit mœnia Babylonis, & fossam fieri curauit, & progressa plures regiones occupauit.

Ninias filius Nini & Semiramidos vixit in ocio, adeo ut deinde in scriptoribus Ionicis propter ignauiam vituperetur, ut narrat Athenæus lib. 2. *Ἀπὸ τοῦ ἱστορίου καὶ τῆς ἀλλοτρίου ἀπορίας.* Hoc regnante Abraham venit in Palæstinam.

Post hunc in historia Sodomorū fit mentio regis Sennaar, id est Babylonis, Amraphel, id est, dicens euerfionem. Genes. 14. Credibile est autem, varias mutationes in his vicinis regnis, Chaldæo & Assyrio accidisse. Ac nomina regū Assyriorum recensentur, sed quia res gestæ

stæ non sunt additæ, omitto cætera nomina.

Hoc plurimi scribunt, ex Assyriis regibus vltimum tenuisse monarchiam, id est Babylonē & Niniuen, Sardanapalum. Hic fortassis & propter vitia, & quia distinetioni monarchiæ proximus fuit, celebratus est Nomen est plenū arrogantiae. Cum enim ruinæ impendent, creseit superbia, sicut dicitur: Tolluntur in altum, vt lapsi grauiore ruât. Sar, id est, Dux: Dan, Iudex: Nihil, Euerfor. Sic & Gigantes nominarunt se Nihil.

10 Aiunt autem hunc Sardanapalum fucis pinxisse faciem, & in gynecæis omissa imperij cura, obscenis voluptatibus deditum fuisse. Propterea duo principes, prefectus Babylonicus Phul Belochus, & Arbaces Medus, bellum aduersus eum mouerunt. Narrant quidam, ab

15 Arbace Medo interfectum esse, sed Duris scripsit, eum incensa regia Babylonica sese & mulieres, & reliquam turbam, quæ ibi fuit, incendio perdidisse: & quidem incendium durasse dies quindecim.

Hic tristis exitus ad exempla iræ Dei pertinet, multatis imperia propter principum & populi delicta, & in signibus pœnis magnitudinem iræ ostendentis. Sunt autem ab exitu Abrahæ ex Charan, vsque ad Sardanapali interitum, anni mille triginta tres. Ac periit Sardanapalus regnante in Iudæa Osiæ.

25 Postea Phul Belochus, id est, euerfor vastans, prefectus Babylonicus, tenuit Babyloniam & Niniuen, & regnavit annos quadraginta octo: Arbaces vero Medus dominatus est Medis & Persis. Sed nunc pertexo seriem regum Assyriorum, vsque ad monarchiam Persicam.

30 Nam Assyrij deinceps decem tribus Israeliticis, & postea tribu Iudæ assidue adfixerunt. In libro 4 Reg. cap. 15 dicitur hic Phul Belochus intulisse bellum regi Israelitico Menahem.

Successit patri Phulassar. id est, euerfor Assyrius, qui in libro quarto Regum capite 15 nominatur Tiglat Philassar: siue a traductione Israelitarum in exilium: siue ab ipsa Galilæa. Quia hic primus Galilæa potitus est, & tribum Nephthali abduxit: in Assyriam. Regnavit annos tres & viginti.

c. ij.

Salmanaſſar, id eſt, pacificus Aſſyrius, regnauit annis decem. Anno quinto Samariã obſidione cinxit. Cumq; in tota regione decē tribuum oppida paſſim deleuiſſet, maiorem populi partem abduxit in exilium.

In capite decimo Hoſeã fit mentio huius regis Sal-
man, vbi dicitur: Sicut vaſtauit Salman domum Arbela
in die prælij, matre ſuper filios allifa: ſic faciet vobis
Bethel, propter malitiam ſclerum veſtrorum. Vbi La-
tinus interpres lectionem inepte corrumpit, cum hæc ſit
natiua ſentētia: regem Salman deleturum eſſe Samariæ
regnum, ſicut euerit urbem Arbela.

Apud Ptolemæū nomen eſt regis Nabonaſſar, a quo
numerat ad Alexādrī mortem annos quadringentos, vi-
gintiquatuor. Hunc eſſe Salmanaſſarē annorum nume-
rus oſtendit. Nomen autem Nebo ſignificat diuinū, quia
idolū fuit eius nominis, a vaticinādo ſic dictū, vt Græci
Pythiū nominarūt. Nebonaſſar, id eſt, diuinus Aſſyrius.

Sennacherib filius Salmanaſſaris, id eſt, biceps gla-
dius, regnauit annos ſeptem, qui vt imitaretur patrem,
reliquam partem populi Dei delere conatus eſt, cinxit
obſidione Ieroſolymam, vbi cum Deus ab Eſaiā & Eze-
chia inuocatus eſſet, Angeli miſſi trucidarūt exercitum
Aſſyrium. Rex fugiēs cum rediſſet in Niniuem, in tem-
plo a filiis interfectus eſt. Harum rerum fama tam cele-
bris fuit, vt lib. 2. Herodoticearum mentio fiat, quāquam
non recitantur integre. Nomen tamen *Σαναχερibes* re-
tinet, ſtatuae eius inquit in templo Aegyptiaco ſtare,
cū hac inſcriptione. In me aliquis pius ſit: *εἰς εὐχὴν τῆς οὐρανῶν
θεοῦ ἐστὶν ἡ ζωὴ*.

Aſſarhaddon, id eſt, Aſſyrius acutus, ſucceſſit interfe-
cto patri. regnauit annos 10. Hic rurfus mutata ſunt hæc
vicina regna, & Aſſyrii amiſſa monarchia domiti ſunt a
Babyloniis. Fuitque monarcha Chaldaus Merodach.

Merodach, id eſt amara contritio, Babylonius, domi-
tis Aſſyriis tenuit monarchiā annos quadraginta. Hu-
ius mentionem facit Eſaias cap. 39.

Benmerodach, id eſt, filius prioris Merodach, recupe-
ratoris monarchiæ apud Babylonios, Regitauit annos
viginti & vnum.

Nab u-

Nabuchodonozor, primus, id est, diuinus iudex, Assyrius, vel tribulator, regnauit annos triginta quinque. Gestit bellum cum rege Aegyptio Neco, cuius belli mentio fit in historia Iosiae, 4 Regum 23. Et 2. Paral. 35. vbi scribitur, Iosiam interfectum esse in Mageddo. Quae appellatio de eadem historia extat & in Zacharia, cum inquit Dominus: Aspicient me, quem confixerunt: In eo die erit plactus, sicut fuit in Campo Mageddon, videlicet in interfecto Iosia.

10 Herodotus lib. 2. mentionem facit eius belli, & pugnae locum nominat Magdalum, sicut Ieremias eius nominis mentionem facit. Sed vicina sunt oppida in littore in regione tribus Manasse, Mageddo & Magdalum.

Nabuchodonosor magnus, regnauit annos quadraginta tres. Celebratissimus est in historia prophetica, propter exiliū tribus Iuda in Babylone. Anno sedecimo sui regni cinxit obsidione Ierosolymā regnante Zedechia. Apud Ieremiam capite 39. scriptum est obsidionem durasse annum integrum & sex menses. Proximo mense postquam vrbs Ierosolyma capta est, iussit rex Nabuchodonozor deleri urbem & templum, & transtulit Iudaeorum multitudinem in Chaldaeam, vbi exulauit tribus Iuda annos 70.

Et quanquā ingēs calamitas est exilium, & ira dissipata erat gens Iudaica, & euerſa vrbs Ierosolyma, & deleta politia, vt humanis consiliis restitui non posset: tamē Deus mirabiliter & seruauit gentem, & reduxit, & in exilio magna gloria ornauit. Nam Danielis confessione & doctrina cōuersi sunt ad veri Dei agnitionē quatuor monarchae: Nabuchodonosor, filius Euilmerodach, & deinde Darius Medus, & Cyrus Persa. Hae non sunt facta sine insignibus miraculis, in quibus Deus testimonium ostendit de sua doctrina & de ecclesia, quorum aliqua in historia Danielis recitantur, quem hic Nabuchodonozor in Babylonem abduxerat.

35 Obserues autem, hunc victorem Nabuchodonozorē ortum esse ex Babyloniis regibus, videlicet a Merodach cum iam post Sennacherib rursus dominarentur Babylonijs Assyrijs.

c. iij.

Euilmerodach, id est, insipiens Merodach, seu iunior Merodach, regnavit annos triginta. Primo anno, cū patri Nabuchodonosor Magno successisset, liberauit Ieconiam ex carcere, & ei regium honorem & victum attribuit, ut in ultimo capite quarti Regum scribitur, & in ultimo capite Ieremias.

Consentaneum est autem, & hūc amplexum esse doctrinam Danielis de vero Deo, quam & pater publico edicto professus est, eamque ob causam clemētiam exercuisse erga regem Ieconiam. Et fortassis ideo principes impij nominarunt eum stultum Merodach. 10

Balsar, id est, dominus exercitus, regnavit cum fratribus annos quatuordecim. Hic amplexus est idolorum cultum, & vero Deo populi Israel palā in conuiuium maledixit, ut scriptum est Danielis 5. Tam cito honorū principum posteritas deseruit proximorum patrum doctrinam & exempla. Sic autem punitæ sunt eius blasphemias, ut capta Babylone, & ipso interfecto, monarchia translata sit ad Persas. 15

Cum autem Herodotus in lib. 1. nominet Labynitum eum qui capta Babylone a Cyro interfectus est, consentaneum est hunc Balsarum esse apud Herodotum Labynitum, quod significat, gladium tradentem vel inclinantem. 20

Hic finis est primæ monarchiæ, quæ nominatur monarchia Chaldaeorum & Assyriorum. Ac rursus hic illustre exemplum propositū est cōmunis regulæ: Regnum a gente in gentem transfertur propter iniustitiam, ac præsertim propter blasphemias ac scæuitiam, quæ in ecclesiā exercetur. Excitatus est autem Cyrus, ut postea dicā, ut populum Iudæorum rursus mitteret in Iudæam, ad instaurationem tēpli & politiæ. Ipse enim doctrinam de vero Deo a Daniele didicerat. 30

Hactenus recitavi catalogum aliquot regum Chaldaeorum & Assyriorum, præsertim eorum, quorum fit mentio in prophetica historia, quorum seriem in conspectu habere vtile est. 35

DE

VT patefactionum diuinarum series, & tota historia ecclesiæ conspectior esset, Deus singulari consilio monarchias & instituit, & notas esse voluit. Quare, postquam catalogum regum Chaldæorum & Assyriorum breuiter recensui, rursus dicamus, quæ & vbi fuerit ecclesia, Dictum est autem, Abraham migrationem in terram Canaā incidere in tempora filij Semiramidos, quia tunc sub rege ignauo & impio creuerunt & tenebræ, & tyrannis contra pios. Ac historia peregrinationis legatur in Moïse. Nos breuiter tempora annotamus.

Anno mundi bis millesimo vicesimo tertio, Abraham ex Haran, notissima vrbe in historiis (in quibus nominatur Charra, & factum est nomen ab æstu) venit in terram Canaan, vbi primum eius domicilium fuit in Sichem, quæ vicina fuit illi loco, vbi postea Samaria fuit, & vberima regio est terræ Palestinæ. Ac tunc erat Abraham annorum septuaginta quinque. inde in Aegyptum propter famē profectus est, ac post aliquot annos rediit.

Anno Abraham nonagesimo nono instituta est circumcisio, cum iam aliquoties repetita esset promissio de vêturo semine, propter quod Deus tollit peccatū & mortē, & restituit iustitiam & vitam æternam. At tunc nouo & admirabili signo, videlicet Circumcisione, distincta est Abraham posteritas a cæteris gentibus, & promissa est ei certa sedes, & decretum est in ea posteritate semper fore ecclesiam Dei, donec nasceretur Messias. Fore etiam membra ecclesiæ omnes, qui doctrinam eius populi amplecterentur, etiam si ritum circumcisionis non assumerent illi, qui non erant nati ex semine Abraham, Sic voluit Deus certo sciri, quæ & vbi esset ecclesia Dei, & conspici discrimen ecclesiæ a cæteris gentibus, ac intelligi, vocem promissionis de Messia seiungere ecclesiam ab omnibus gentibus. Hanc qui non norant, non erant membra ecclesiæ. sicut scriptum est: Abraham vidit diem meum, & lætatus est. Et existimo, ipsum Filium Dei visibili specie hospitem fuisse Abraham, in cœna, quæ de-

c. iiii.

scribitur in cap. 18. Genes. Cogita autē, quam venerā-
 dus cœtus ecclesiæ fuerit, cum ibi conuenirent Sem fi-
 lius Nohæ, qui viderat vtrumque mundum, & nomina-
 tur Melchizedek, ac rexit oppidum, quod postea dictū
 est Ierusalem. Et Abraham, qui erat in vicina vrbe He-
 bron, quæ a Ierosolyma distabat circiter quinque Ger-
 manica milliaria. Item Loth & Abimelech Rex in Ge-
 rare, quæ distabat ab Hebrō circiter duo milliaria Ger-
 manica. Et multi alij præstantes viri.

DE POENA SODOMÆ.

SIMVL autem confideres testimonia patefactionum
 diuinarum. Eodem anno, quo instituta est circūcisio,
 & manifesta miracula addita sunt: Anus effœta, & quæ
 antea fuerat sterilis, fit grauida, & confirmata est ecclesia
 dulcissimis consolationibus. Mox addita sunt & alia mi-
 racula, quæ sunt exempla iræ Dei, quibus Deus testatus
 est, se seruare ecclesiam, & puniturum esse impios. Tunc
 enim horribiliter Deus propter tetras libidinum confu-
 siones flammis de cœlo sparſis deleuit vrbes Sodoma, 20
 Gomorram, Adamam, Seboim & Segor, quarum ruinis
 demersis in terram, in earum vrbū sede factus est lacus
 exhalans perniciosos fumos Α' σφαλιτῆρας, qui extenditur
 Germanicis milliariis octo. Et Strabo inquit: *ἡ πόλις δια-*
κεῖται ἐν τῇ θάλασσῃ. Et manet hodie hoc illustre testimonium 25
 iræ Dei.

Prodest & seriem annorum considerare, vt videamus
 vtrumque, & exiguo tempore hominum scelera magna
 incremēta accepisse, & Deum subinde noua testimonia
 in pœnis & liberationib. ostēdisse. Deletæ sunt hæ vrbes 30
 Sodoma, Gomorra, & cæteræ, anno quadagesimo post
 mortem Nohæ. Et post diluuium anno trecētesimo, no-
 nagesimo, viuentē adhuc Sem, qui & diluij & huius in-
 cendij spectator fuit, qui quidem vt testis & custos esset
 veræ doctrinæ, vixit post Abraham mortē anno 35. Hi ta-
 les viri, Sem, Abraham, Loth, cum de voluntate Dei il-
 lam viciniam docerent, & cum Abraham recens ciues So-
 domorum abductos, reduxisset, tamen ab impiis adeo
 spreti sunt, vt tanta scelera multi palam facerēt, nec ve-
 rerep-

rerentur oculos talium virorum, quibus vere adesse Deū ex multis non dubiis testimoniis sciebant. Profecto horribile spectaculum est tantus furor impiorum, cum optimos haberent doctores, voluntatem & iudicium Dei ostendentes. Sed hoc insigne exemplum monstrat, quomodo ecclesia in hoc mūdo inter impios spreta premitur, & seruetur tamen.

Hic cogitentur ceteræ historiæ comprehensæ in Moïse, de Abraham, de oblatione Isaac, de filiis Isaac, Iacob 10 & Esau, de peregrinationibus Iacob, & filiis eius. Et consideretur qualis illa ecclesia fuerit, quæ doctrina, quæ ærumnæ & liberationes, quæ testimonia præsentis Dei fuerint. Hic enim breuiter annorum seriem annotamus.

Diligentissime vero consideretur historia Ioseph, per 15 quem regnum Aegyptium eo tempore florentissimum constitutum est, & propagata vera doctrina de Deo in Aegypti parte.

Iacob fuit annorum nonaginta vnus, cum ei ex Rachel natus est filius Ioseph.

20 Ioseph anno decimo septimo ætatis suæ in Aegyptū venditus est viuente adhuc Isaac, qui in communi dolore & luctu fuit cum filio Iacob.

Vixit autē Isaac post veditū Ioseph annos duodecim.

Ioseph, cum esset triginta annorum, ex carcere liberatur, & constituitur princeps in regno Aegyptio, vt ca- 25 pite 14 Genesis scriptum est.

Postea cum fames sequuta est, forma regni Aegyptiæ ei constituta, & tributa ordinata sunt, & sacerdotū collegio redditus attributi sunt, vt essent doctrinæ custodes.

30 Etsi autem doctrina de Deo post Ioseph mutata est, & post exitū Israelitarū ex Aegypto, & sepe postea magnæ regni vastationes acciderunt: tamen doctrina de motibus cælestibus, & de natura rerum in Aegypto conseruata est tot monarchiarum tempore, Assyriæ, Persicæ, Græcæ & Romanæ, vsque ad barbariem Mahometicā, fere 35 tribus millibus annorum.

Iacob descendit in Aegyptum anno ætatis suæ centesimo tricesimo, vixit annos centum quadraginta septē. Fuit igitur in Aegypto fruens dulcissima consuetudine

filij Ioseph, annos septem & decem, ac videns florentem regni statum, quod tunc habebat regem pium, cum quo saepe colloquebatur, & qui late propagari veram doctrinam curauit, & multis vicinis gentib, in fame opē tulit.

Ioseph vixit annos centum & decem. Nec inde vsque a Ioseph ad tempora certaminū Moisi, alia historia de Israelitis recitatur, præter expeditionem filiorū Ephraim quæ extat in 1. Paralip. cap. 8. vbi narratur, filios Ephraim duxisse exercitum ad occupandam Palæstinam, viuente patre Ephraim, sed interfectos esse. Consentaneum est autem, eos, cum initia tyrannidis Aegyptiæ viderent, & scirent promissiones diuinas patribus de occupanda & tenenda Palæstina traditas esse, humanis consiliis voluisse excutere seruitutem, & confisos esse singulari generis præstantia, quod essent orti a Ioseph, & amplissima promissione ornatus esset pater Ephraim. Hac fiducia humana, cum sine vocatione diuina bellum mouissent, repulsi & interfecti sunt. Id exemplū monet, ne ecclesia sine vocatione diuina bellū moueat ad seruitutem corporū excutiendam, sed sciat, Deum etiam inter medias arum rumnas seruitutis, tamen suas reliquias seruaturum esse.

Postea exasperata est tyrannis regum Aegyptiorum contra Israelitas, de qua legatur historia in Exodo: ideo autem in regno florentissimo, & in tanta multitudine Israelitarum in exitu ex Aegypto, & in vicinis gentibus tot illustria miracula exhibita sunt, quia Deus certissima testimonia de sese, & de sua lege, de promissione, de collectione ecclesiæ conspici voluit: Quæ quidem cogitari vult omnibus ætatibus, vt assensio de Deo, & de tota ecclesiæ doctrina in nobis confirmetur. Sed priusquam ad eam historiam accedimus, breuissimè de doctrina Iacob dicamus.

Promissio tradita Abrahæ de semine redditū nobis iustitiam & vitam æternā deletō peccato, & abolita morte, repetita est Genesis 28. Et hanc recte intellectam esse de æternis bonis, & collectione æternæ ecclesiæ constat postea ex concionibus ipsius Iacob, vt cū cap. 48 inquit: Deus benedicat his pueris, & Angelus qui eripuit me de

de cunctis malis. Hic & Deum nominat, & nominat Angelum, videlicet filium Dei, ἀγγελον missum ad patres, & hunc affirmat non esse creaturam: Quia dicit, se per hunc Angelum a cunctis malis, a peccatis & morte liberatum esse. Hæc vetusta testimonia de Filio Dei, sæpe cogitemus, vt sciamus, vere Filium esse ὑψιστου etiam ante assumptam humanam naturam. Et semper adfuisse ecclesiam, sicut & Irenæus inquit: Semper adfuit generi humano ἀγγελος. Ita sint nostra chronica narrationes nō tantū de rebus politicis, sed multo magis de hoc rege, Filio Dei & de eius præsentia in omnibus mirandis operibus, in ecclesia

Prædicat autem Iacob tempus aduentus Saluatoris. Et nominat eum Siloh, vt significet se respicere ad primā promissionem, in qua dicitur: Semen mulieris conteret caput serpētis. Nam etymologia Siloh est, ἡσυχαια. Sic nominat fœtum venturæ matris. Exptesse autem prima promissio loquitur de restituenda iustitia & vita æterna. deletō peccato & abolita morte. Itaque vocem Euangelij eandem docuit Iacob, quæ in scriptis prophetis & apostolicis de Filio Dei, & æternis eius beneficiis postea scripta est, & quæ est propria ecclesiæ doctrina, & eam cæteris gentibus discernit.

DE EXITV ISRAELITARVM

ex Aegypto.

Non longo tempore post mortem Ioseph reges Aegyptij abiecta doctrina Ioseph rursus idola coluerunt, & magicas artes amplexi sunt. Ita non diu retineñt homines lucem veritatis, nisi diuinitus seruetur, sicut tunc veritas in populo Israel conseruata est. Cum autem Aegyptij odissent Israelitas, & metuerent eorum multitudinem, dura seruitute eos premere cœperunt, & edicta proposita sunt de necandis infantibus. Hæc calamitas longo tēpore durauit, videlicet a nato Moise annos octoginta.

Inquit autem textus, in Exodo cap. 12, Hebræos fuisse hospites in Aegypto annos 430. Inde Paulus numerū sumsit, inquit ad Galatas cap. 3, post promissionē Abra-

hæ datam vsque ad legis promulgationem annos esse quadingentos & triginta. Sunt igitur anni in exodo & Paulo non numerandi a descensu Iacob in Aegyptum, sed a prima migratione Abraham, cum ex Haran egressus promissionem accepit, cum esset annorum septuaginta quinque. Et mox in Aegyptum profectus est propter famem. Horum annorum computatio hæc est:

25 Viginti quinque anni a migratione Abraham ex Haran ad natum Isaac.

60. Sexaginta. Natus Iacob.

10

90. Nonaginta natus Ioseph.

110. Centum & decem vixit Ioseph.

65. Sexaginta quinque post Ioseph natus Moyses.

80. Octoginta a nato Moise ad exitum ex Aegypto.

Summa 430. anni.

15

Legatur autem integra historia de exitu Israelitarum ex Aegypto, & de legis promulgatione in libro Moysis, quia inter res maximas in genere humano verissime est illi patefactio Dei facta, cum legem cœlesti voce edidit in monte Sinai, audientibus sexcentis millibus virorum. Et ut non dubium esset, hanc esse doctrinam diuinam, addita sunt tot testimonia: Eductio populi per mare rubrum, aquis cedentibus, & postea Pharaonis interitus, manna de cælo sparsum, dum quotidie singulis duo *χενicia* dati sunt, id est, quatuor sextarii, & alia genera miracula, quorum consideratio in nobis fidem de tota doctrina in ecclesia confirmer.

In ea historia hoc quoque nobis gratū sit, quod Paulus affirmat, ipsum Filium Dei & ductorem & custodem Israelitis adfuisse, & cogitemus, eum semper etiam ecclesie sue adesse, ut inquit: Petra autem erat Christus. Et placet mihi veterum interpretatio, qui cum Paulus inquit, legem per manum Mediatoris datam esse, intelligunt ipsum Filium Dei, æterni Patris, fuisse oratorem ad populum, dicentem verba legis, quia ipse postea in natura humana etiam inquit: Nō veni solvere legem sed implere. Hæc suo loco copiosius declaranda sunt.

Est autem annus a condito mundo ad exitum Israelitarum ex Aegypto bis millesimus quadingen-

dringentesimus, quinquagesimus tertius.

430. Ab exitu Abrahæ ex Haran, quadringentesimus tricesimus.

406. Post conflagrationem Sodomæ: anno quadringentesimo sexto.

480. Anno ante fabricationem templi Salomonis quadringentesimo octogesimo, vt scriptum est, 3. Regum, 6. cap.

Considerandum est autem, quæ regna tunc in genere humano præcipua fuerint, quibus spectantibus Deus ecclesiam suam in loco certo constituere voluit. Magna fuit potentia monarchiæ Assyriæ, sed celebritas maior fuit regni Aegyptij, propter opulentiam & artes. Inter hæc regna collocauit Deus ecclesiam suam, & illustribus testimoniis suam patefactionem ostendit.

Nomina autem regum Aegyptiorum posteriorum, vt Necao & Apriyis, qui extant in Herodoto, ad historias regum Iudæ perspicue accommodare possumus, quia tempora nota sunt. Sed priorum regum tempora apud Herodorum & Diodorum non sunt ordine annotata:

Osiris, id est, auxiliator vir, seu beatus vir, qui existimatur vixisse tempore Abrahæ, & Isis coniunx, Ischa, id est, virago.

Ortus, id est, lumen. Or, qui præcipue doctrinas in Aegypto monstrasse dicitur, existimo vsum esse consilij Abrahæ, & doctrinam de vero Deo populis tradidisse. Fuit autem adiuncta doctrina de moribus cælestibus.

Filius nominatus est Bocchoris, id est, primogenitus vir.

Deinde Busiris, id est, munitor, qui maxima opera extruxit. Et Diodorus Siculus scribit, eum cõdidisse Thebas Aegyptias. Cum autem celebrata sit Busiridis crudelitas, qui dicitur mactasse hospites, consentaneum est, famam crudelitatis ortam esse a sauitia, quam erga Hebræos exercuit, necatis ipsorum infantibus. Et cum pyramides aliquas construxerit, labore Hebræorum constructas esse consentaneum est. Nam prope oppidum Busirin sunt tres pyramides celebratissimæ, quarum Plinius mentionem facit. Apparet autem eodem nomine

plures fuisse reges Busrirides.

Postea fuit interregnum, quia deleto rege in mari rubro, cum educti sunt Israelitę, diu in Aegypto varias seditiones fuisse credibile est.

Post Busriridem nominatur à Diodoro post longum interuallum rex Miris, id est, acerbus vel crudelis. Hic rursus deterfit Nili alueos, & eduxit lacum Myrin, & instaurauit potentiam regni Aegyptij. Ideo clarior est multis aliis regibus.

Post hunc fuit, tempore Samsonis ante bellū Troianum, filius Myridis Sesostris, id est, ponens exactores, vel direptor, sub quo Aegyptij regni potentia valde creuit. Hic enim multas vicinas gentes domuit, & late in Asia regnauit, & nauigiis lustrauit maria, insulas & littora, ut terrarum metas inueniret, quarum cognitio initium fuit doctrinę cosmographiæ. Fuisse eum ante Persica tempora ostendit narratio de Dario, qui cum vellet suam statuum collocari ante Sesostris statuum, a sacerdote prohibitus est, quia Darius nondum magnitudinem rerum gestarum Sesostris æquasset. Hanc libertatem sacerdotis Darius laudauit.

Post Sesostrin collocat Diodorus filium eodem nomine. Herodotus nominat Theronem, quod existimo commune nomen esse Pharaon. Hic cæcus factus vixit in ocio.

Post eum regnauit Protheus, quem Diodorus nominat Cethem. Existimo autem a Græcis Prothea nomen esse, propter magiam, qua varias præstigias effecit. Ad hunc venit Paris cum Helena, & deinde Menelaus. Congruunt autem Troiani belli tempora ad tempora regis Saul.

Post Protheum collocat Herodotus Rampsinum, id est, altum scutum, sub quo narrat furtum insigne, & fratrem furis, cui rex filiam dedit uxorem propter astutiam.

Deinde Cephus, id est, petra, apud Diodorum, seu Cheops apud Herodotum, ignauus & auarus, qui etiam filiam prostituit propter pecuniam.

Huius filius fuit Cephrim, id est, leo inuisus populo, pro-

propterea quod templa multos annos clausit.

Post hūc nominatur Mycerinus apud Herodotum, seu Cerinus apud Diodorum, id est, ordinator, quia hic restituit iudicia, iustissime iudicauit, & rectè iudicantibus præmia dedit.

Deinde nominatur Anyfis cæcus, & Sabacus, qui videtur esse Sefac, 3. Regum 14. auarus, vnde nomen est Saccus munerum.

Sethon, cui bellum illaturus Sennacherib Assyrius non potuit progredi in Aegyptum, amisso exercitu in Iudæa.

Plammeticus, cuius patrem Sabacus occiderat, regno potitus expugnauit urbem Azotum in Syria.

Necos vicit Iosiam prope urbem Mageddo. Herodotus nominat Magdalum, quod generaliter arcem significat. Postea idem Necos a Nabogdonosor victus est, vt Ieremias narrat cap. 46.

Filius Plammis.

Deinde Apryes, quem nominat Ieremias Ophrea, 20 cap. 44. Sidonem deleuit, & Ieremiam interfecit. Postea ab Amasi duce, qui Cyrenaicam, quæ defecerat, pacauit, strangulatus est.

Hic & nomina regum, & rerum gestarum narrationes apud Herodotum congruunt cum Ieremię historia, 25 quare & tempora facile agnoscī possunt. Gratum est autem videre, vt prophetiam historicam continua serie Herodotus sequatur. Simul & hoc cernitur, prophetiç historiam longe vetustiore esse Græca. Deinde vero Græcam consentientem, testimonium præbere prophetiç historiae. 30

Hactenus vero ad Amasin vsque ducta est series Aegyptiorum regum, vsque ad Persicam monarchiam. Quia Amasis tempora incidunt in Persicæ monarchiæ initia.

35 Cum Amasis tenuisset Aegypti regnum annos quadraginta quatuor, vt scribit Herodotus, successit filius Plammenitus, hoc est, clypeus inclinat, qui cum sex menses regnasset, captus est a Cambyse rege Persico, & aliquanto post interfectus. Suntque apud Herodotum

de Psammenito hæc narrationes, dignæ memoria: Cum filia duceretur inter captiuos seruili habitu, missas ad a- quam ferendam, sedit pater Psammenitus inter captos, videns prætereuntem filiam: ac cæteris plorantibus ipse tacitus sedit, oculis in terram defixis. Postea cum filius duceretur inter cæteros interficiendus, sedit eodem modo tacitus. Post hos cum familiaris quidam duceretur inter captiuos, plorare & caput ferire cœpit. Hæc cum animaduertisset Cambyfes, interrogari eum iussit, cur nunc ploraret, cum antea tacitus vidisset duci filiam & 10 filium? Respondit, Domestica mala maiora esse lacrymis, sed amici calamitatem posse lacrymis significari. Aiunt autē, Cræsum, qui simul adfuit, & principes Persicos illacrymasse, & Cambyfen misericordia motū iussisse filium ei restitui incolumem. Ad quem reducēdum 15 cum nuncij mitterentur, iam adolescēs interfectus erat. Ipsi tamen Psammenito tūc vitam donauit Cambyfes: & erat ei redditurus AEgyptum, vt eam tanquam regius præfectus gubernaret. Sed cum Psammenitus non quiesceret, & sollicitaret AEgyptios ad defensionem, iussit 20 eum postea Cambyfes interfici.

Deinceps AEgyptum retinuerunt Persici reges vique ad Darium Nothum, cuius anno sexto Amyrteus Saites defecit a Persis, & in AEgypto regnauit. Et post hūc Nephertites, Achoris, & Nectanebos prior & posterior, 25 quem expulit ex regno Persicus rex Ochus, qui Sidone incensa progressus recuperauit A Egyptum. Fugiens autem Nectanebos in Aethiopiam, exul ibi mortuus est.

Deinde post annos fere viginti occupata est A Egypt⁹ ab Alexandro: post quem nati ex Macedonica stirpe re- 30 ges AEgypti fuerunt, de quibus infra dicemus in tertia monarchia.

Nunc veterum regum AEgyptiorum catalogum contexui, vt aliquo modo conspici possit, quomodo series rerum AEgyptiarum ad primam & secundam monar- 35 chiam, & ad politiam Israel congruat. Excelluit autem AEgyptus artibus & legibus, & aliquantisper doctrina Ioseph ecclesiam ibi plantauerat. Sed reliquis temporibus plena fuit Agyptus teterrimorum idolorum: ideo crebris

crebris mutationibus regni, & variis calamitatibus pun-
 5 nita est. Postquam autem de Chaldaeis, Assyriis & Aegy-
 ptiis diximus, in quibus regnis tempore primæ monar-
 chiae multæ mutationes & vastationes acciderunt: nunc
 10 rursus de politia Israel dicemus, & breuiter catalogum
 iudicum & regum inseremus. Nam res gestæ legenda
 sunt in prophetica historia, & simul considerandum est,
 Qualis ibi fuerit ecclesia, Quæ sint a Deo illustria testi-
 monia ostensa, Qui prophetae missi sint, Quæ fuerit for-
 15 ma gubernationis, Quomodo defensa sit politia Israel
 propter ecclesiam, non humanis consiliis, sed a Deo
 subinde excitatis ducibus, sicut & Zacharias dicit: Non
 in exercitu, non in robore, sed in Spiritu meo, dicit Do-
 minus.

IUDICES POPVLI ISRAEL.

Cum Israelitæ quadraginta annos in deserto fuisset,
 Moises moritur, quadagesimo anno post exitum
 ex Aegypto, cum vixisset annos centum & viginti.
 20 Huic successit Iosua, qui fuit dux populi Israel, annos
 triginta duos.

Non fuit autem successio ducum ex certa stirpe, aut
 electio certi senatus, sed velut aristocratia erat seniorum
 in singulis tribubus, & summa autoritas erat legis diui-
 25 nae, quam sacerdotes quotidie docebant: Et hi consule-
 bantur de grauissimis negociis, vt in Deuteronomio
 mandatum erat: Ita lex Dei erat domina & rector hu-
 ius populi, nec quisquam appetebat regnum, quia scie-
 30 bant hunc populum Dei esse, & a Deo protegi, nec hu-
 manis consiliis formam gubernationis nouam consti-
 tuendam esse, sicut Gedeon inquit: Non dominabor ve-
 stris, nec dominabitur vestris filius meus, sed dominabitur
 vestris Dominus. Sic diuinitus conseruata est hæc aristo-
 35 cratia annos post Iosua trecentos viginti quinque vsque
 ad mortem Eli. Excitauit autem Deus alias ex alia tri-
 bu felices duces, vt ostenderet diuina potentia colligi &
 seruari ecclesiam, nec felicem esse gubernationem, nisi
 Deo iuuante. Simul autem defensionis miracula testi-
 monia fuerunt de doctrina huic populo tradita, & osten-
 d. j.

derunt in hoc populo vere fuisse ecclesiam Dei, & præsentem in ea esse Deum. Ac duces post Iosuum fuerunt: Orthoniel ex tribu Iuda annos octo.

Ehud ex tribu Benjamin annos octoginta. Interfecit Eglon regem Moab, & profligatis Moabitis trucidauit decem millia hominum.

Debora & Barach ex tribu Nephtali, annos quadraginta. Vicerunt Sisaram, ducem regis Iabin, qui tenuit Hazor, quæ tunc adhuc fuit regia Cananæorum, in sorte Nephtali.

Gedeon ex tribu Manasse, annos quadraginta. Vicit Madianitas.

Abimelech, natus ex concubina Gedeon, interfecit fratres septuaginta, & velut tyrannus regnauit in Israel tres annos, & interfectus est a suis ciuibus. Tanta calamitas accidit posteritati Gedeonis, quem Deus singulari modo vocauerat, & ornauerat illustribus victoriis & testimoniis, quia ipse tandem instituit cultum sine mandato Dei. Et voluit Deus ostendere, se non velle quam occupare dominationem fiducia generis: sed retinendam esse aristocratiam, & a Deo expectandam esse gubernationem.

Thola, ex tribu Isachar, annos viginti sex.

Iair, ex tribu Manasse, in Galaad, quæ regio fuit ultra Iordanem, versus Libanū & Arabiam: postea dicta Iturea, id est, scopulosa, quod Græcis est *Τετρακτύς*, id est, aspera. Præfuit annos viginti duos.

Iepthe, ex tribu Manasse, in Galaad, annos sex, temerario voto mactauit filiam tanquam hostiam.

Abesän Bethlehemitæ ex tribu Iuda, annos septem. Quidam scribunt, hunc esse Boos, patrem Isai, auum Davidis.

Elon, ex tribu Zabulon, annos decem.

Abdon, ex tribu Ephraim, annos octo.

Samson, ex tribu Dan, annos viginti.

Postea non nominantur duces, sed præcipua autoritas fuit summi sacerdotis Eli, cuius fuit infelix exitus, amissa arca, quam Deus mirandis modis restituit Israelitis, vt ostenderet, ecclesiam suam non humanis consiliis & viribus

ribus, sed diuina potentia colligi & seruari.

Nec tamen aut veteribus exemplis, aut hoc recenti & illustri miraculo moti sunt Israelitæ, quo minus humanis consiliis mutarent formam gubernationis a Deo institutam. Sunt autem anni Eli vique ad eius mortem quadraginta.

Samuel & Saul annos quadraginta. Quanquam autem Samuelis gubernatio felix & salutaris fuerit, tamen populus expetiuit nouam gubernationis formam: Hic errorem & hanc cupiditatem populi Deus reprehendit.

At si quis interroget, quod fuerit populi peccatum cum videatur sapienter deliberatum esse, vt certus dux esset? Simplex responsio est hæc: Duo magna peccata taxari, Diffidentiam, & Audaciam nouæ formæ constituendæ, humano consilio, in politia diuinitus constituta. Vult enim Deus intelligere ecclesiam protegi, & seruari eam a Filio, qui est caput ecclesiæ non humanis præfidiis. Et vult eam expectare defensionem diuinitus, sicut expectauerat liberationem in Aegypto, plus octoginta annis. Hac fiducia tunc seniores abiecta, cogitabant de humanis præfidiis.

Alterum delictum est Audacia constituendi nouam formam in politia a Deo constituta. Nam Deus neque doctrinam, neque cultus, neque legem, quam traderat, mutari voluit. Quare nec formam politicæ mutari volebat, quia talis mutatio etiam legem & doctrinam labefaceret, sicut vincula legum sæpe reges ægre ferunt. Multi etiam insecuntur religiones ad suas cupiditates, vt reges Samariæ nouum cultum regni causâ instituebant. Nec desunt exempla veteris dicti, vlli ætati: pietas, sanctitas, fides, priuata bona sunt. Qua iuuat reges cant.

Hæc consideratio de delictis populi commonefacit nos de protectione ecclesiæ, & de impia pontificum, & aliorum audacia, qui noua dogmata & novos cultus instituerunt aut stabilierunt, relicta puritate primæ ecclesiæ. Item, qui contra vocationem mouent respublicas.

Assentitur autem Deus, & regem constituit. Sed præ-

d. ij.

dicat onera regni: Hoc est ius regis, &c. Hic dicunt alii
qui describi tyrannum, non regē: nec dici hæc ita, tan-
quam approbante Deo seruitutem. Sed textus nominat
Ius regis, & loquitur de oneribus, stipendiorum causa
impolitis, nō tribuit potestatem instituendi extremam
seruitutem cōtra legem diuinā. Quia Deuteronomij 17:
præceptum est, vt rex discat legem, & eam sequatur in
tota gubernatione, Et punitur Achab, qui distinctionem
dominiorum, in lege sancitam, tollere voluit, cum Na-
both inuito erepturus erat vineam. Quamquam autem
& interdum mixtis & salutaris est forma regni, tamen as-
terior est quam aristocratia. Et pauci in magna potentia
moderati sunt.

Constituto autem regno, multa deinceps consideran-
da sunt, bona & mala. Summum bonum in qualibet
congregatione est conseruatio veræ doctrinæ de Deo,
& ecclesia. Quia homines ad agnitionem Dei, & ad æ-
ternæ ecclesiæ societatem, non tantum ad huius vitæ
mortalis ingentes ærumnas conditi sunt, sicut dicitur
Matthei 16: Quid prodest homini, si totum mundum lu-
cretur, animam vero amittat? Item: Primum quærere re-
gnum Dei, & cætera adiiciuntur vobis.

Laudatur ergo a Moise & aliis prophetis politia Is-
rael, quod in ipsa luceat vera doctrina, & quod ibi sit
certo ecclesia Dei. Ideo dicitur Deuteronomij 4: Nec
est alia natio, quæ habeat appropinquantem sibi Deum
sicut adest Deus noster cunctis obsecrationibus nostris.
Ad has laudes pertinet totus liber Salomonis, cui titu-
lus est Canticum.

Hoc igitur in regio statu bonum est, quod aliquo mo-
do piorum regum labor Deo iuvante profuit ad do-
ctrinæ conseruationem, vt David, Salomon, Iosaphat,
Ezechias, Iosias, studia doctrinæ & veros cultus adiu-
uerunt.

Secundum bonum regij status fuit, quod in regum
victoriis Deus illustra testimonia suæ præsentie in hoc
populo ostendit, sese patefecit, & testimonia doctrinæ
& ecclesiæ exhibuit, & prophetas regibus adiūxit. Sum-
mam etiam promissionem de Messia repetiuit, & ad
stirpem

stirpem Davidis alligauit, vt certo sciretur, vbi & quando Messias venturus erat. Et huic promissioni hoc bonū adiunctum fuit, quod certo sciebant, illam politiam duraturam esse, donec Messias exhibitus esset. Hæc bona non fuerunt in ethnicis imperiis. Ideo hoc regnum longe antecelluit in genere humano. Ac interiectum fuit aliis regnis, Aegypto, Assyriaco, Chaldeo, & Persico, vt inde agnitio veri Dei propagaretur, etiam ad multas alias gentes.

10 Tertium bonum fuit regij status, quod vtcunque profuit ad durationem politiae. Sunt enim, a principio David vsque ad mortem Zedechiae, anni quadringenti, sexaginta septem. Et tamen postea quoque post reditum ex Babylone duces fuerunt ex stirpe David vsque ad Macabæos annos trecentos septuaginta tres.

15 Hæc bona fuisse magna & singularia opera Dei, agnoscendum est, sicut scriptum est: Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Et vt hæc summa bona nostris politiis etiam tribuat, ardentibus votis petamus. Et vbi dantur, agnoscamus ea esse Dei opera, & grati Deum autorem, & custodem celebremus, & retinere ea studeamus.

20 Vt autem cætera diuina opera diabolus odio Dei corrumpere conatur, vt in ipsa natura humana tristissimam destructionem fecit: sic & ordinem in gubernatione variis furoribus turbat: & infirmitas humanæ naturæ per sese facile labitur, & extra ordinem ruit. Hæc sunt causæ innumerabilium vitiorum & calamitatum in gubernatione. Itaque & in regno populi Dei multa magna
25 mala accefferunt ad diuina beneficia, Ambitio & æmulatio primum regem Saulem impulit ad crudelitatem & tyrannidem. David voluptati indulgit, ideo per seditionē a filio pulsus est. Salomon ad voluptates addidit cultum idolorum, ideo postea dilaceratum est regnum. Hæc dilaceratio peperit assidua bella ciuilia, seditiones & idolorum cultus. Et post annos ab initio Ieroboam ducentos
30 quadringenta quatuor, tristissimam dissipationem decē tribuum, quæ posteritatis Iacob pars maxima fuit, ac ne quaquam existimauit futurū vt ex hac sede eiceretur,
d. iij.

quæ & diuinitus promissa erât, & ingentibus miraculis tradita & defenſa fuerat. Sed hoc exemplo multa Deus monet. Oſtendit promiſſionē præcipuâ non eſſe de hoc politico regno, ſed de æternis bonis. Et voluit in pœnis diſci diſcrimē promiſſionū æternarum & temporalium. 5 Ac proſpecto oportuit eſſe excellentem eruditionem ſacerdotum, qui docuerunt rectum intellectum promiſſionum. Et ob hanc cauſſam Prophetæ miſſi ſunt.

Poſtea huius regni exemplis monet Deus omnes homines, vt reuerenter donis Dei vtantur, & cogitent de iudicio Dei, & ſeſe ad pœnitentiam & veram inuocationem exuſcitant. Ac magnitudo pœnarum vtrumque oſtendit, iram Dei aduerſus peccatum, & rurfus præſentiam Dei potenti dextra inter tantas conſuſiones ſeruantis tamen regni partem, quatenus ſeruatur, (ſicut inquit Ieremias: Miſericordiæ Domini quod non conſumti ſumus. 15

Intuentes itaque hiftoriam populi Iſrael, ſciamus nos de multis magnis rebus communeſcieri. Ab initio huius Chronici diximus ex his hiftoriis non tantum exempla politica gubernationis petenda eſſe, qualia præbent reſ geſtæ in aliis imperiis: ſed multo magis teſtimonia patetfactionum Dei, & iræ ac miſericordiæ, & imagines calamitatum & liberationum eccleſiæ. Ac vult Deus his teſtimoniis confirmari in nobis fidem & inuocationem & cæteras virtutes. Etſi autem hæc cogitatio vtiliſſima eſt, & in lectione ſacrorum voluminum omnia exempla diligentius illuſtranda ſunt, tamen in hac temporum annotatione neceſſe eſt nos breuioreſ eſſe. Sed lectoreſ adhortor, vt mente integras hiftorias intueantur, & cogitent, quare eas Deus eccleſiæ propoſuerit. 30

Dauid vixit annos 70. Regnauit annos 40. 2 Regum 5. In huius hiftoria non hoc tantum conſiderandum eſt, quod ornatus eſt a Deo multis admirandis & ſalutaribus victoriis, quæ fuerunt teſtimonia præſentia Dei in hoc populo: ſed multo magis hoc, quod ad eum repetita eſt promiſſio de Meſſia. Eius promiſſionis quoque teſtimonia fuerunt illæ victoriæ. Ac non ſolum regis officio feliciffime functus eſt, ſed etiam doctor fuit præcipuus 35

patrus in hoc populo. Et in suis scriptis non tantum legis doctrinam, sed etiam Euangelium cōplexus est. Docuit quis sit Messias, & quæ sint eius beneficia. Et quidem Dauidis dolores typi fuerunt dolorum Christi.

5 Cumque vir tantus esset Dauid, simul fit exemplum infirmitatis humanæ & pœnarum. Turpiter labitur, & horribiliter punitur, & sustinet non solum suorum scelerum conscientiam, sed etiam ingētium scandalorum, quæ peperit seditio. Est enim nimis verum dictum Thucydidis: *ὅτι πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις ἐστὶν ἁμαρτία*.

10 Sed idē Dauid testis est misericordiæ & remissionis peccatorum. Vult enim Deus nos tenere regulam. Viuo ego, dicit Dominus: nolo mortem peccatoris, sed vt cōuertatur & viuat. Et vult nos intueri exempla eorum, 15 qui redierunt ad pœnitentiam, ne desperatione opprimamur. Hæc sunt præcipua in Dauidis hystoria, quem, etsi non parua macula deformatus est, tamen cogites fuisse *συνεστραφέντα*. Quia & ecclesiæ politiæ eius labores profuerunt, & rursus ad Deum conuersus est.

20 In hanc totam imaginē intuentes, de nobis ipsis quoque cogitemus, & ardentibus votis precemur Filiū Dei, vt nos quoque faciat vasa misericordiæ. Confirmemus etiam nos ipsius doctrina & exēplis, sicut ipse vult suas liberationes testimonia esse de promissione & volunta 25 te Dei, quod & aliis inuocantibus opitulari velit, sicut inquit Psalmo 33: Accedite ad eum, & facies vestræ non cōfundentur. Ille pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum.

30 Salomon filius Dauidis circiter vicesimum ætatis annum successit patri. Regnavit annos 40. Fuit igitur breue spatium ætatis, anni videlicet sexaginta aut circiter. Vt autem regna debent esse & defensio & gubernatio in pace, iuxta vtramque tabulam Decalogi, id est, vt vera doctrina de Deo proponatur, & vera inuocatio fiat, 35 regantur mores, exerceantur iudicia, ordinētur tributa & præsidia, dedit Deus post bella Dauidis pacem Salomoni, & instruxit eum excellenti sapientia, & adiunxit sapiens collegium prophetarum, & aliorum excellentium eruditione & pietate. Sunt igitur eius opera conueniētia d. iiij.

paci, ædificatio templi, studia doctrinæ, monumenta li-
 brorum de historiis ecclesiæ, de natura rerum iudicia &
 ordinatio tributorum & præsidiorum. Fuitque Salomon
 & rex & doctor, sicut se nominat ecclesiasten, id est, con-
 ciliatorem. Extant adhuc tres libelli, qui sunt testimo-
 nia fidei ipsius, & doctrinam dulcissimam continent. Est
 igitur & Salomon exemplar boni regis in pace. Sed ta-
 men idem fuit etiam exemplum humanæ infirmitatis.
 Hæc excellens sapientia tunc senescit, cum maxime vi-
 gere debebat, & cedit mulierum affectibus quibus ædi-
 ficauit templa idolorum. Qua in re primum lapsus con-
 sideretur, quod in ecclesia rex & doctor excellens, in
 quo fuerat Spiritus sanctus, admittit idolorum cultum.
 Simus igitur vigilantes, & petamus nos gubernari a Deo,
 ne approbemus aut stabiliamus idola. Deinde magnitu-
 dinem pœnæ intueamur. Tertio Regum vndecimo scri-
 ptum est, hunc lapsum Salomonis causam esse dilace-
 rationis regni, quæ postea sequuta est, & quæ noua idola
 & assidua ciuilia bella peperit. Nec dubium est, in hac
 postrema mundi senecta, orbem terrarum a Turcis va-
 stari, & lacerari ciuilibus bellis, ideo, quia Deus horri-
 biliter irascitur cum aliis sceleribus, tum vero præcipue
 idolis, quæ in ea parte generis humani, quæ ecclesiæ ti-
 tulum habet, dominantur. Quare assiduis gemitibus pe-
 tamus a Deo, vt veram inuocationem vbique accendat,
 & omnia idola delet.

Roboam filius Salomonis successit patri, cum esset
 annorum quadraginta vnus. Regnavit annos 17. Vixit
 annos 58. Fuit negligens in tollendis idolis, in imperio
 superbus & ignauus. Fuit igitur infelix & calamitosa v-
 niuersa eius gubernatio. Creuit sub eo idolorum cultus.
 Spreta seniorum consiliis, cum non vellet leuationem
 onerum publicorum admittere, defecerunt ab eo decem
 tribus, & aliud regnum constituerunt. Gessit bella in-
 feliciter cū rege Ieroboam, & cum Aegyptiis. Ita post
 auream ætatem Salomonis & peccata cumulata sunt, &
 magnæ calamitates secutæ. Hæc exempla ostendunt, nec
 diuturnum esse felicem statum regnorum, nec sedem
 eandem imperiorum diu manere, sicut in Syracide dicitur:

Regnum

Regnum a gente transfertur ad gentem propter iniustitiam. Quamquam autem & ecclesiæ nocent imperiorum ruinæ, tamen Deus potenti dextra reliquias conseruat, & propter eas aliquantisper imperia retinet, ne desint

5 hospitia. Hanc consolationem prophetæ sæpe repetit.

Abia filius Roboam regnavit tres annos in Iuda. Vicit magno prælio exercitum Ieroboam.

10 Ala regnavit in Iuda annos 41. Delevit idola, etiam sue matris impios cultus sustulit. Vicit Aethiopes. Sed postea mutatus fecit fœdus cum rege Syriæ, & obiurgatus prophetam inclusit in carcerem.

Iosaphat pius & felix: Regnavit in Iuda annos viginti quinque. Fecerat fœdus cum rege impio Achab, propter quod a Deo obiurgatus est. Postea domi iudicia constituit, & iudicibus pia mandata dedit, quæ recitantur 2.
15 Paralip. 19: Non hominis exercetis iudicium, sed Dei. Et vobiscum est iudicio, videlicet & adiutor & vindex. Sit timor Domini vobiscum. Recte cognoscite, & sitis executores. Vicit Ammonitas sine prælio, ut victoria testimonium esset præsentis Dei in isto populo, & doctrinæ.

20 Tempore Iosaphat fuit Elias propheta, & aliquandiu deinceps. Successit huic Elisæus, quos excitavit Deus imensa bonitate in regno impio decem tribuum, ut inde reliquias ecclesiæ exciperent, & idola delerent, & docerent populum querere doctrinam & veros cultus

25 in Ierosolyma, & ostenderent testimonia de vera doctrina, ut aliquanto diutius hæ decem tribus in patria retinerentur. Nam post hos statim abductæ sunt. Ac ut autoritas maior esset, uterque natus est, non sub rege Iuda, sed regibus Samariæ. Elias in oppido Thesbi vltra

30 Iordanem, Elisæus in Galgala, non procul a Iericho. Incidit autem gubernatio eorum in medietatem mundi. Nam sub patre Iosaphat completa sunt tria millia annorum a condito mundo. Ita Deus non longis intervallis doctores misit, quibus addidit illustria testimonia: Post Nohã, Abraham, Ioseph, Moïsen, Iosua,

35 Samuelem, Davidem, & mox valde insignes, Eliam & Elisæum: Elisæum audiuit Esaias: hunc Ieremias, Iere-

miam Daniel: Daniele Aggæus & Zacharias. Deinde fuerunt Malachias, Onias, Maccabæi, Simeon, Zacharias Iohannes Baptista, qui monstrauit Christum præsentem. Gubernatio autem Eliæ, quantum ex scripta historia sumi potest, complectitur circiter annos viginti, Elisæi gubernatio circiter annos septuaginta. Fuit autem ingens beneficium, tales doctores tam longo tempore habere, qui de dubiis quæstionibus respondere poterant. Ac propagata est horum doctrina ad posteros, quia cætus discipulorum eos habuisse manifestum est. 16

Necesse est autem, totā seriem prophetarum, eorum vocem, consensum doctrinæ, miracula, coniunctionem inter ipsos, considerare. Nam consentiens vox doctrinæ erudit & confirmat piæ mentes, & illius pulcherrimi agminis coniunctio ostendit, & esse ecclesiam Dei, & qualis sit. Monet docentes, ut ipsi quoque coniunctionem inter se tueantur. Quid pulchrius est tali collegio, quale est Elisæi & discipulorum, & in quo Deus habitat, & manifesta testimonia ostendit, & in quo studia sunt veræ doctrinæ de Deo, & de naturâ rerum? Et ordine aliqua prophetarum collegia fuerunt. In hæc intueamur, quærentes, quæ & ubi fuerit ecclesia Dei. Quanquam interea in illo regno Israelitico præter hæc collegia fuit magna multitudo impiorum, sacrificulorum, multi reges cultores idolorum, multi seditiosi duces, qui regnum occuparunt, & patriam dilacerarunt. Sic inter varias cõfusiones ecclesiam tamen Deus seruat, in qua pii omnes, ac præcipue doctores, eo coniunctionem magis amare, & omnibus officiis fouere debent, ut ipsa coniunctio decus aliquod afferat, ornet doctrinam & nomen Dei, & conferat pietatem. 20 25 30

Ioram regnauit in Iuda annos 8, dissimilis patri Iosaphat, interfecit omnes fratres suos coluit idola exemplo materno. Erat enim natus ex matre filia regis Samariæ Achab. Fuit infelix eius gubernatio. Tunc enim Arabes Iudæam vastarunt, & filios Ioram interfecerunt. 35

Ochosias regnauit in Iuda annum 1, captus a rege Samariæ Iehu, & ex vulnere mortuus in Mageddo. Athalia vero mater, nata ex rege Samariæ Amri, impia & crudelis, 40

lis, vt regnū retineret, interfecit omnes regni hæredes, præter puerū Ioas, clā ereptū sauitiæ mulieris tyrannicæ. Hoc tēpore regnū Iuda a stirpe Salomonis translātū est ad posteros Nathā, qui etiam fuit filius Davidis. Hic rursus exemplū proponitur, quod ostendit, regna mutari & extingui familias propter idola & tyrannidem. Tota posteritas Salomonis deleta est. Interea tamē Deus mirabiliter seruat promissiones de regno Iuda, & de venturo Messia. Transfert enim regnum ad posteros Nathan, ex quibus vult nasci Messiam. Ideo in genealogia Christi apud Lucam omisso Salomone inseritur Nathan. 2

Athalia tyrannica mulier regnavit annos septem, interfecit posteritatem Salomonis, & publice cultum & sacerdotium Baal in Iuda instituit. Ideo Ioiadas summus sacerdos ipsam & sacrificulos Baal interfecit, & cultum Baal sustulit.

Ioas seruatus a coniuge summi sacerdotis, regnavit in Iuda annos quadraginta, instauravit templum, & fuit initio rex pius & felix, donec vixit Ioiadas summus sacerdos, cuius consiliis obtemperavit. Post eius mortem cepit idola colere, & interfecit Zachariam illius filium, a quo ipse seruatus erat. Postea Syriaci exercitus populati sunt Iudæam, & Ioas a servis suis interfectus est. Regnāte hoc Ioa mortuus est Elifæus.

Amasias regnavit in Iuda annos 29. initio pius & felix vicit Idumæos, Postea coluit idola, & moto bello non necessario dissuadentibus prophetis, victus est, & templum spoliatum est. Post aliquot annos ipse Amasias fugiens ex Ierosolyma, interfectus est in Laches.

Tempore Amasie Sardanapalus fuit, quo oppresso monarchia Chaldæa diuisa est, & retinuit Phul Belochus Babylonem & Niniuen. Arbaces vero fuit rex Medorum & Persarum. Hætenus vero Chaldæi & Assyrij nō intulerunt bellum Israelitis & Iudæis, sed deinceps Assyrij duriter affligerunt decem tribus, & ecclesia crescentem potentiam illorum regnorum magnis calamitatibus experta est. Sed vicit tamen conuersis regibus ad agnitionem veri Dei, Nabogodonosor, Dario Medo, Cyro & aliis.

Ozias, cuius & alterum nomen est Azarias, regnavit in Iuda annos quinquaginta duos. In initio pius & felix, vicit Philisteos & Arabes, sed postea, cum officio sacerdotis fungi vellet, & per sese sacrificaturus esset, Deus iram suam publica poena declaravit. Regem enim subita lepra percussit, quæ postea hæsit in eo in longa senectæ.

Sub eo concionari cœpit Esaias natus in familia regia, qui cum a Manasse ferra dissectus sit, fuit in ministerio prophetico annos circiter octoginta. Prædixit mutationes præcipuorum regnorum, quæ postea sequutæ sunt, regni Israel, Aegyptiaci, Syriaci, Babylonici, Assyriaci, eversionem Tyri. Et quidem nominatim vaticinatur, Macedones, Citim & Dodoneos posituros esse Tyro & Babylone. Doctrinam vero de Messia & de gratia splen didissime illustravit.

Ioathan regnavit in Iuda annos sedecim. Pius & felix, vicit Ammonitas. Anno secundo Ioathan inchoantur Græcorum Olympiades, secundum quas Græcis longo tempore vîtatum fuit seriem rerum gestarum in publicis monumentis perscribere. Sumi etiam initium certum potest, retro numerando. Quia certissimum est, regni Alexandri mox post mortem Philippi initium esse primum annum Olympiadis centesimæ undecimæ.

Nomen autem Olympias comprehendit annos quatuor. Et factum est ab ordinario conuentu Græcorum ad Elidem, qui celebrabatur semper post quartum annum, in mense quod Græcis initium erat anni, videlicet in plenilunio, quod solstitio æstiuo proximum est. Sic conuentus ille anni initium Græcis erat. Ideo series annorum inde commode sumebatur. Quæ autem insignes historiæ Græcorum antecesserint hanc annotationem annorum infra dicemus. Consideranda est enim temporum collatio, ut sciamus ecclesiæ doctrinam antiquissimam esse.

Achas regnavit in Iuda annos sedecim, fuit impius, infelix, fasciatus idolomania multipliciter, clausit templum Dei in Ierusalem, & in oppidis idola collocavit, cremavit & filium in sacrificio.

Eius tempore Rex Israel & Syriæ vastarunt Iudæam, & Iero-

& Ierosolymam obsederunt. Achas igitur spoliato templo, mercede inuitauit Assyrios, vt regi Israel & Syria bellum inferrent. Propter hanc societatem obiurgatus est Achas ab Esaia.

Regnante Achas, anno primo 7. Olympiadis, Romulus & Remus cōdere Romam cōeperunt, vt scribit Dionysius Halycarnassensis, & mœnia primo inchoata sunt die vicefima prima Aprilis.

Ezechias regnanit in Iuda annos viginti nouem, pius & felix, rursus aperuit templum, deleuit idola Achas, & restituit veros Dei cultus, & praecepit dari sacerdotibus ea, quæ lex eis attribuit.

Ipsō regnante res tristissimæ in Israel acciderunt, & Deus ipsum inter tantas calamitates singularibus miraculis cōsolatus est. Ita mirabiliter Deus inter ingentes confusiones generis humani seruat ecclesiam. Nam anno ipfius sexto Salmanassar deleuit regnum decem tribuum, & maximam populi partem abduxit, & in Assyriam & Medorum regionem collocauit, cuius calamitatis magnitudo non satis cogitari potest. Quam miserū est ecclesiam & familias honestas ex certis domiciliis & fundis excuti, & alibi collocari, vbi aut in seruitute uiuant, aut non habeant certa hospitia. Et tamen tristiora nunc fiunt a Turcis. Vetusitas raro distrahebat singulas familias, sed colonias deducebat, & familiis alias sedes distribuebat, vt simul uiuerent parentes, filij & filia. Sed Turci distrahunt coniuges, parentes, filios & filias, & distractos vendunt vel interficiunt.

Deplorat autem Esaia hanc dissipationem decem tribuum, inquiens: Iniquitates nostræ, sicut venti dissipauerunt nos. Cum autem videamus vastationes similes, petamus vt Deus mitiget pœnas, & seruet ecclesiæ reliquias.

Postea anno quartodecimo Ezechia, Sennacherib exemplo patris conatur delere reliquias populi Dei, & vastat terram Iuda, & cingit obsidione Ierosolymā. Sed Esaia & Ezechia inuocantibus Deum, subito miraculo Deus trucidat exercitum Assyrium.

Sequenti anno ægrotanti Ezechia promittit Deus

sanationem, & signum additur, solis regressus. His miraculis Deus & consolatus est ecclesiam, quæ viderat antea tristissimum spectaculum, abductionem decem tribuum, & ostendit præsentiam suam in ecclesia. Vidit autem Ezechias interitum regni Assyriaci post necē Sennacherib, & filij eius Assor Haddon, qui a Merodach interfectus est, quidē deleta Ninive Assyriam rursus subiecit Babylo-
niam.

Manasses regnavit in Iuda annos 55. impius & infelix. Coluit idola, cremauit filios in sacrificiis in valle 10
Hinnon: vnde postea nomē factum est Gehennæ, id est, vallis prædationis (*Ein Mordergrube.*) Prophetā Esaiam senem ferra dissecuit. Cumque Chaldæi vastarent Iudæam, ipse Manasses captus, & in Babylonem abductus est, vbi annos decem retētur est. Sed cum rursus ad Deū 15
conuersus esset, & peteret sibi remitti peccata, & mitigari pœnas, rursus in regnum remissus est. Ac rediens deleuit idola, quæ coluerat. Fit igitur insigne exemplum salutaris pœnitentiæ. Et tamen prophetæ inter causas exidij Ierosolymæ, quod sub Nabogodonosor sequutum 20
est, numerant peccata Manassæ: Quia cōsentaneum est, exēpla eius multos & ipso viuo, & postea imitatos esse. Ac pœnæ corporales veniunt, quanquā mitigantur, etiā cum culpa remissa est.

Amon regnavit in Iuda annos duos, fuit impius & infelix, & coluit idola, nec patris pœnitentiā imitatus est. Interfectus est autem a suis seruis.

Iosias regnavit in Iuda annos triginta vnum, pius & felix, deleuit idola, & restituit veros Dei cultus, & sacerdotum gradus & officia. Instauravit templum, & reperiit 30
librum Moisis in templo, & rursus proferri ac legi iussit.

Anno eius tertridecimo Ieremias concionari cœpit, qui annos quadraginta fuit in ministerio prophetico, vique ad excidium Ierosolymæ. Et aliquanto diutius postea in Aegypto, vbi ab Aprie rege interfectus est. 35

Regnante Iosia pax fuit in Iuda. Sed ipse non necessarium bellū mouit aduersus Necaon regē Aegypti, qui Assyriis bellum intulerat. Cum igitur in cāpo Mageddo vulnus

vulnus accepisset, aliquanto post mortuus est. Estque exemplum Iosias pij principis, restituentis veram doctrinam. Talium protectorem se esse Deus in ipsorum historiis ostendit, sicut inquit: Glorificantes me glorificabo, &c. Sed tamen hi quoque, vt est humana infirmitas, sua errata habuerunt, propter quæ & ipsi puniuntur: sed Deus eis mitigat pœnas, vt ostendunt historiae Asæ, Iosaphat, Amazia, Osiæ, Ezechia & Iosia.

Ioachas regnavit in Iuda tres menses. Postquam enim

10 Iosiam prælio vicit rex Aegyptius Necao, vastata Iudæa successorem Iosia in Aegyptum abduxit, & interfecit.

Ioakim vel Ichoiakim, regnavit in Iuda annos vdecim, præfectus regno a Necao, fuit impius & infelix. Cumque Nabogdonosor bellū inferret regi Aegyptio,

15 in quo interfectus est Necao, indixit tributum huic regi Ioakim, & abduxit multos Iudæos in Babylonem, inter quos & Daniel, & alij quidem nobiles adolescentes abducti sunt, quos rex honeste educari & doceri curavit. Cum autem Ioakim postea rursus defecisset a rege Ba-

20 bylonico, reuersus Chaldæus cepit Ioakim, & eum interfici iussit, & proiici cadauer ante urbem Ierosolymā inter cætera cadauera, sicut prædixerat ei Ieremias, capite vicesimosecundo: Sepultura asini sepelietur.

Ioachin siue Ieconias regnavit in Iuda tres menses.

25 Cumque Nabogdonosor urbem Ierosolymam obsidione cinxisset, suasis Ieremias contra exempla priorum prophetarum, vt fieret deditio. Vtrūque enim prædixit, futurum vt Ierosolyma deleteretur, & abductos Iudæos in exilio Deo curæ fore, & post septuaginta annos reditu-

30 ros, & patriam politiam instauraturos esse: Huic prophetæ cum crederet Ieconias, fecit deditionem. Quare & ipse & alij multi Ieremiæ consiliū sequētes in Chaldæam abducti sunt, quos ibi Deus protexit. Cæteri prophetæ inde vsque a Iosua suaserant defensionem, Iere-

35 mias dissuadet, & seruatur ecclesia nouo modo, videlicet in exilio, cum disputarent impij, promissam esse defensionem stirpi Iudæ, in hoc ipso loco. Sed pij sapienter discernebant promissionem æterni regni & suæ politia, & sciebant Deum promissa præstare mirabiliter,

& promissiones bonorum corporalium intelligendas esse cum exceptione castigationis & crucis. Hæc doctrinam in illo excidio politiæ discabant, vt vera consolatione confirmati non deficerent a Deo, & expectarent reditum diuinitus.

Zedecias regnauit in Iuda annos vndecim impius & infelix, defecit a rege Nabogdonosor. Rediit igitur Nabogdonosor, & urbem Ierosolymam cinxit obsidione integrum annum, & menses septem. Et si autem Ieremias suadebat deditionem, tamen pertinacia tanta fuit, vt defendere urbem conaretur, cum quidem fame intra mœnia quotidie multi perirent. Sed confirmabatur furor a malis doctoribus, qui vociferabantur, non posse deleri regnum Iuda, quia in promissione dicitur: Non auferetur sceptrū & doctor de Iuda, donec venerit Siloh. Nec tamen cogitabant, Deum mirabiliter præstare promissā, & in promissionibus corporalibus exceptionem castigationis & crucis intelligi oportere. Seruauit autē Deus etiam in exilio regiam posteritatē, & populum magnis miraculis seruauit & ornauit, quibus & quatuor reges ad agnitionem veri Dei cōuersi sunt: Nabogdonosor & filius eius, Darius, Medus & Cyrus. Non igitur defuerunt duces & doctores huic populo, cum dederit Deus exiguō tempore illustres doctores, Daniele, Ezechielem, & deinde alios, & manifestis miraculis ostenderit suam præsentiam in hoc populo.

Capta autem vrbe rex Zedecias ex fuga retractus est, & ad regem Babylonum cum adductus, vbi filij eius interfecti sunt, & pater effossis oculis Babylonem abductus est. Abducta est & maxima pars populi in Chaldaea.

Nominatim autem iusserat rex parci Ieremiæ, & ei concessum est manere in patria cum reliquis populi, quarum tamen rabies tanta fuit, vt inter sese dimicaret, & contra mandatum Dei, quod eis Ieremias exposuit, in Aegyptum descenderet, vbi partim fame, partim crudelitate regum Aegyptiorū perierunt. Ita in pœnis furor est summa pœna, & calamitates auget.

Hæc tota historia plena est exemplorum multiplicium.

eum. In pœnis & furoribus impiorum cernitur ira Dei. Rursus & misericordia cernitur, cum inter tantas calamitates reliquæ ecclesiæ mirabiliter a Deo seruantur, sicut inquit Ieremias, Misericordiæ Domini, quod non consumiti sumus. Videmus autem & nos hoc tempore ruinas imperiorum & alias calamitates. Quare agnoscamus iram Dei, & conuersi ad Deum petamus & expectemus pœnarum mitigationem, & ecclesiæ conseruationem.

Tempus exilij tribus Iudæ in Chaldæa post destructionem Ierosolymæ & templi, fuit annorum 70. vsque ad Cyri edictum, vt suo loco dicemus in secunda monarchia. Nam adhuc recitamus res præcipuas, quæ tempore primæ monarchiæ acciderunt, quo tempore fuerunt florentissima regna Chaldæorū, Assyriorum, Aegyptiorum, Ierosolymæ & Samariæ.

Iam in exilio cōsiderentur testimonia præsentiae Dei in ecclesia, quæ ostendit Deus, vt cōfirmarentur pij aduersus alios, qui vociferabantur, Iudæos, cum amisissent regnum, patriam & templum, nihilo magis curæ esse Deo, quam alias gentes, vt iudicant homines ex aduersis vel secundis rebus. Sed statim cum adoratio statuē mādabatur, ostendit Deus præsentiam suam, seruatis iis, qui propter confessionem in flammis cōiecti erant, vbi simul conspectus est Filius Dei inter tres viros.

Accesserunt & alia multa miracula: interpretationes somnij de ordine regnorum, de pœna Nabogdonosor, & restitutione eius, de pœnitentia eius, & haud dubie alia multa illustria testimonia præsentie suæ in ecclesia Deus ostendit, quæ consideremus, & vt solamur, quæ & vbi fuerit ecclesia, & qualis fuerit in cruce, & discamus discriminē ecclesiæ & imperiorū politicorum ac sepe legatur integra Danielis historia.

Confirmant autem nos quoque his temporibus hæc miracula, quia testatur doctrinam prophetarum veram esse, & ibi tantum esse veram ecclesiam, vbi recipitur doctrina prophetica. Iam Iudæi post deletam a Tito Ierosolymam nō retinent Danielem, qui prædixit Christum stante politia Mosaica venturum esse, & numerum annorum expressit. Prædixit & futurum esse, vt intesir

ciatur, & tamen tollat peccatum & mortem, & deinde politiam Iudaicam interitutam esse, & Iudæos non fore populum Dei. Has prophetias omnes Iudæi scelerate corrumpunt.

Monemur autem & hoc exemplo, vt querentes ecclesiam non solum spectemus, qui retineant scripta prophetica, sed qui retineant ea sine corruptelis. Vt Papa & hæretici falso iactitant se retinere scripta prophetica & apostolica, quia affingunt peregrinas opiniones.

Legantur & conciones propheticae eius temporis, apud Ezechielem, Danielelem, Haggæum, Zachariam, Esdram. Ac de vaticinio Danielis, & de 10 hebdomadibus infra dicitur. Valde prodest etiam ad cōsolationem priorum, considerare insignia exempla conuersionis regis Nabogdonosor, Darij, Cyri. Quam illustre exemplum est regule: Gratia exuberat supra peccatum, conuersio regis Nabogdonosor: Interfecit hic rex multos sanctos, deleuerat templum, postea mādauit adorari statuas, coniecit in ignē viros sanctos, taxantes impios cultus. Tāta delicta attraxerunt horribilem pœnam, a qua tamen Deus eum propter preces sanctorum liberauit. Et postea commonefactus hac pœna audit prophetas, & verum Deum agnoscit, & ad eum conuertitur, ac recipitur, quanquam tāta fuerat moles peccatorum, vt magnitudo non cogitari satis possit. Sic igitur cogitate: Ostdit Deus iram suam aduersus tantos reges, Dauidem, Manasse, Nabogdonosor, quare nos quoque iudicium metuamus, & vere expauescamus agnitione nostrorum delictorum. Et cum receperit Deus contaminatos tam horrendis sceleribus, non dubitemus gratiam exuberare supra delictum, & Filium potentiorē esse toto regnō peccati.

Discamus etiam recte intelligere dictum Danielis ad regem: Peccata tua remove iustitia: & iniquitates tuas beneficiis erga pauperes: & erit sanatio delictorū tuorum. Concio est pœnitentiæ, in qua prior pars præcipit conuersionem: Abiice peccata, & conuertaris ad iustitiam & beneficentiam erga iniuste oppressos. Sicut & I. Iudas inquit: Desinite male facere, & discite recte facere. Secunda

cunda pars est absolutio, videlicet promissio remissionis peccatorum, quam oportet fide accipi. Ac in priori parte, cum præcipitur cōuersio, non hoc dicitur, nostras virtutes mereri remissionem peccatorum, sed tantum traditum est præceptum, in quo & verba recte intelligenda sunt. Regia concio est de toto Decalogo. Quumque nominatur iustitia, comprehenduntur vera agnitio Dei, agnitio promissi Saluatoris & fides: deinde præcipiuntur beneficia in gubernatione, vt cogitet imperia a Deo cōstituta esse, vt foucant & regant legitimam societatem, ac præsertim vt oppressæ Ecclesiæ opem ferant.

DE REGNO SAMARIE.

Supra dictum est, post Salomonem dilaceratum esse regnum populi Dei, & a Iuda decem tribus auulsas esse. Ea dilaceratio regni & bella ciuilia assidua peperit & novos ac impios cultus. Quia reges Samariæ, ne maior esset autoritas regum Iuda, propter templum & collegium sacerdotum, contra legem diuinam instituerunt, vt in suo regno duobus locis, in Bethel & Dan, conderentur templa, vbi vituli aurei collocati sunt, vt significarent ibi sacrificandum esse, & sacerdotes eo attrahebantur mercede vndique ex leuissimis hominibus, ita & doctrinæ & cultuum deprauatio regni mutationem secuta est. Postea & alia ethnica idola, Baal & alia, addita sunt.

Quanquam autem in publica gubernatione talis deprauatio a regibus instituta fuit: tamen Deus immensa misericordia in hoc impio regno excitauit excellentes prophetas, Eliam, Eliseum, Amos, Oseam & alios, per quos ecclesiam collegit, reuocatam ad veri Dei agnitionem, & ad veros cultus: ita fuit ecclesia sparsa etiam in regnum Samariæ, quanquam ordinaria gubernatio erat impia, vt sub Phariseis & Sadduceis sparsi erant aliqui pii, Zacharias, Ioseph, & multi alij, qui recte senserunt, vt nunc sub regno Pontificio aliqui sunt recte sentientes, qui confessionem ostendunt, quorum alij plus, alij minus lucis habent. Et quidem Elias & Eliseus magnos cœtus docuerunt, annos amplius centum. Regnum vero

e. ij.

durauit annos ducentos quadragintaquatuor. At Salma
nassar Assyrius maximam partem populi abduxit, & col
locauit familias in aliis regionibus, vbi aliqui retine-
runt veram doctrinam, & docuerunt multos inter eth-
nicos. Tales fuerunt familiae Tobiae in Ninive, & Ra-
guelis & Gabeli in vrbibus Medorum, & passim multas
fuisse consentaneum est. Ita Deus mirabiliter ex de-
cem tribubus aliquas ecclesiae reliquias etiam inter gen-
tes seruauit, & voluit earum distractionem gentibus
prodesse.

Manserunt & exiguae reliquiae decem tribuum, in
patria sede dissipatae, & sine regno, vt in Osea pra-
dictum est: Nō faciam furorem irae meae, quia Deus ego
sum in medio tui sanctus, sed non ingrediar in ciuitate:
id est, cum promissionem tradiderim posteritati Iacob,
seruabo aliquas reliquias ecclesiae in decem tribubus,
nec penitus eas delebo: sed non intrabo in ciuitatem, id
est, regnum destruam, nec amplius ciuitatem volo esse
regiam sedem, nec defendam eam, sicut antea defendi.

J. GRAECAE HISTORIAE QVAE AD

tempus primae monarchiae pertinent.

Nomen Iapeti Graecis notum est, sed vnde sit, igno-
rant. Liber Moïsis narrat, eum esse filium Noe.
Ex Iaphet natus est Iauan, a quo Graecos ortos esse no-
men gentis Ionicae testatur. Et non dubium est prophe-
tas, cum nominant Iauan, intelligere Graecas gentes.
Deinde, vt fit in posteris & in diuersis locis, nouae appel-
lationes accesserunt.

Hellas est ab Hello, qui regnauit inter Dodonaeos,
qui sunt a Dodanim, filio Iaphet. Nomen Graeciae recen-
tius est, a Graeco, qui filius fuit Thessali. Sed veterem Io-
nicam gentem excelluisse sapientia ac virtute, magnitu-
do vrbium & coloniarum multitudo, & vetusta Ho-
meri scripta ostendunt.

Sunt autem anni a diluuiio Noe usque ad bellum
Troianum circiter mille, quod ad tempora Saul refero.
Inde intelligi potest, Graecam historiam multo recen-
torem

tiorem esse Mosaica. Etsi autem vetustiora quædam re-
 censentur ante bellum Troianum, tamen illa non mul-
 tis annis antecedunt. Nihil est clarius Argonautica ex-
 peditione. Sed hanc antecesserunt Erechtheus Athe-
 nienfis, qui clarus factus est repressione Thracum, qui
 Atticam inuaserant. Item: Perseus, qui bellum gessit cū
 Persis, & Gorgonas occidit in Lybia. Postea & Cadmus
 ex Phœnicia in Bœotiam nauigauit, & nomina indicant
 originem. Cadmus enim lingua Phœnicum significat
 10 orientalem. Nomina Semele & Ino fuerunt appella-
 tiones simulacrorum. Semele prorsus significat effigiem
 seu simulacrum: Ino fortunam: Theba, nauim. Etsi
 autem illæ vetustæ narrationes plenæ sunt fabularum, ta-
 men nihil dubium est, multas res veras illis inuolucris
 15 significatas esse. Argonautica expeditio postea celebra-
 tio est, ad quam præcipui principes ex vniuersa Græcia
 conuenerunt, qui in Colchicam ad vellus aureum di-
 cuntur profecti esse, id est, ad venas metallicas. Nam ho-
 die quoque sunt in illa vicinia locupletes venæ. Ac fieri
 20 potest, vt profectionis occasio fuerit crudelitas Aetæ
 regis Colchicorum aduersus Phryxum & eius filios. Fuit
 propemodum talis præstantissimorum principum vltro
 suscepta militia, qualis fuit principum Germanicorum,
 Gallicorum & Italicorum, qui duce Godefrido Bilionæ
 25 recuperarunt Ierosolymam, quorum virtute diu repres-
 si sunt Turci, vt tardius potiti sint Asia & Græco impe-
 rio. Fuit autem Godefridus dux Lotharingæ, vt suo lo-
 co dicemus, in eadem natus familia, in qua nati sunt du-
 ces Bergenses & Iuliacenses. Nomen autem Argo cer-
 30 tam figuram nauis significat, & Argonautarum expe-
 ditio collocanda est in tempus vicinum ætati Samsonis:
 cuius coætaneus fuit Hercules. Cætera de Argonautis
 legenda sunt in carmine Apollonij.

Sequitur Argonauticam expeditionem Thebana hi-
 35 storia, plena horribilium exemplorum. Duxerat ignarus
 matrem Oedipus, qui postea hiatu terræ absorptus est,
 & filij de regno dimicantes, mutuis vulneribus interfe-
 cti sunt. Mater iacens inter filios vulneratos sibi ipsi mor-
 tem consciiuit. Filius Polynicis Thersander, qui Thebis
 e. iij.

potitus erat, postea in expeditione Troiana interficitur a Telepho. Ita rerum series ostendit, nō longū intervallū esse inter Oedipi tempus & Troianum bellum. Et pœnæ scelerum commonefaciunt lectores de iudicio Dei.

DE BELLO TROIANO.

Troianum bellum vicinum esse temporibus Davidis, intelligi inde potest, quia ab initio regni Albanī, ad Romæ initiū trecēti anni sunt, vt Virgilius inquit:

Hic iam tercentum totos regnabitur annos. Sunt autem ab initio Romæ anni retro numerati, videlicet ab anno Achas decimo ad regni Davidis initium, anni trecēti viginti duo. Quare etsi numerum de Troia non exacte quæro, tamen hoc ostēdi potest, Ebræam historiā multo esse antiquiorem Græcā, & Troianum bellum non multo prius fuisse Davidis temporibus. Hæc collatio eo prodest, quia ostendit Ebræam historiā & doctrinam ecclesiæ multo vetustiorē esse rebus Græcis. Legatur autem historia Troiana apud Homerum, & causā consideretur, videlicet adulterium Paridis. Deinde & principum dissimilitudo, virtutes, scelera, discordiæ, pœnæ vagatæ per omnes familias, & mutatio regnorum Asiæ, Græciæ & Latij: ita cū ex vno bello magnæ calamitates in vtraque parte sequutæ sint, agnoscamus, bella horribilē pœnā esse, & non temere mouendas esse respublicas.

Reliquias Troianas duxit Aeneas in Latium. Antenor Henetos vicinos Troianorum in Illyricum & Istriam. Achilles, & Ajax, duo fortissimi viri, & orti ab Aeaco, sic perierunt, vt Achilles ab ignauo Paride per fraudem interfectus sit, Ajax furens sibi mortē conscuerit. Palamedes, qui antecelluit sapientia, ab Vlysse per calumniam oppressus est. Agamemnon reuersus domum a coniuge incesta interfectus est, Vlysses diu vagatus, tandem domi a filio Telegono, qui ei ex Circe natus fuerat, occisus est. Diomedes a patria repulsus in Italiam venit, vbi socij dicuntur in aues conuersi esse, quo significatum est, piratas eos factos, & paulatim interfectos esse. Fuit igitur bellum Troianum vere *ἰσχυρὸν καὶ κακόν*, non tantū ipsis Troianis, sed etiam multis aliis gentibus.

De

LIBER SECVNDVS. 71
DE VETERI DOCTRINA IO-

*num, Atticorum & vicinorum, de Sibyllis, At-
lante, Orione, Lino, Orpheo, Museo,
Homero & Hesiodo.*

- 5 Cvm a diluuiio Nohæ sint anni ad Troianū bellum
circiter mille, consentaneū est, filium Nohæ Iaphet
& eius posteros aliquandiu retinuisse doctrinam a patre
traditam, quam & Sem retinuit, præsertim ante longin-
10 quas peregrinationes & bella. Occupauit autem poste-
ritas Iauan Ioniam, vbi extincta doctrina patrum de Fi-
lio Dei, tamen plus fuit literarum, disciplinæ ciuilib, &
artium quam alibi. Sed ethnici nihil recitant vetustius
Sibyllis, quas fuisse multas credibile est. Nomen enim
15 significat Vaticinam, *Σίβη*, Deus, *Βουλή*, cōsiliū. Sic appel-
latæ fuerunt mulieres, quæ habuerunt sua quædam vati-
cinia, siue accepta a piis maioribus, siue quoquo modo
dæmonū præstigiis sparsa. Citantur carmina Sibyllarum
quorum aliqua existimo retēta esse ex doctrina patrum
20 vt sunt quæ congruunt cum decalogo, de fugiendis ido-
lis, homicidiis, adulteriis, incestus libidinibus, furris &
mendaciis. Hæc carmina cum posterior etas negligeret,
rursus dicuntur a Phocylide aliqua ex parte collecta esse,
& eius nomine in populo deinde repetita.
25 Sciant autem iuniores, aliud doctrinæ genus esse le-
gem, aliud euangelium, id est, promissionem de Filio
Dei: Ac gentes amantes disciplinam, quia lex natura no-
ta est, ex naturali iudicio multas honestas sententias de
moribus tradiderunt. Sed credibile est, has quoque mul-
30 ta legis dicta a patribus accepta retinuisse. At doctrina
de Filio Dei apud ethnicos extincta fuit. Quod autem
Laëtantius citat quo Idam Sibyllinos versus de Christo,
si non falso tribuuntur Sibyllis, consentaneum est acce-
ptos esse a patribus tunc, cum adhuc doctrina de Filio
35 nota esset.

Atlas dicitur ex Libya doctrinam de cælestibus mo-
tibus & stellis in Græciā attulisse, cuius auditorem fuisse
Orionem in Bœotia scribitur, a quo pulcherrimo sideri
nomen inditū est, quia Græcis annum ordinauit. Et con-
e. iiij.

sentaneum est, metas anni descriptas esse ab ortu & occasu Orionis, Pleiadum, & Sirij, quia maxime cōspiciuntur hæ stellæ inter minores. Nomē Orionis, vt ego existimo, est ab ὄρεα, quod significat differentias temporum anni, Ver, Aestatem, Autumnum, Hyemem. Grammatici deriuāt ab ὄρος, id est, ab vrina, quia cosmicus occasus in Nouembri ciet sæuas tempestates. Vnde Virgilius inquit:

Sæuis ubi Orion hybernis conditur undis.

Linus quo tempore fuerit, inde colligi potest, quia ¹⁰ Herculem literas & musicas docuit: quem cum obiurgaret, adolescens iratus tabulam, in qua literas pinxerat, capiti Lini illisit: quo ictu Linus mortuus est. Scribunt hunc ex Phoenicia doctrinas in Græciam attulisse. Reliqui habentur pauci ipsius versus, quorum hic celebratissimus est:

Εὐδία πάντα θεῶν τελέσσει, καὶ ἀνθρώπων ἔδω.

Orpheus Lini auditor, fuit comes Argonautarum. Scripsit bella Titanum, & expeditionem Argonautarū. Scribitur discerptus esse a mulieribus in Thracia, super- ²⁰ stitione aliqua, quia mutauerat leges.

Homerus vixit post bellum Troianum, cum essent exacti anni centum & quinquaginta, & ante conditam Romam annos circiter centum & quinquaginta. Non procul abest ab Esaiæ tempore. Eius carmen ostendit ²⁵ principū familias eius ætatis, & pingit imagines variarum personarum, consiliorum, & mirabilium euentuum in vita. Quæ imagines sunt exēpla & commonefactiones de multis magnis rebus. Simul etiam dulcedo carminis Homerici ostendit, in Ionica gente excellentem ³⁰ fuisse linguæ suauitatem, & magna doctrinarum studia. Hesiodus vixit, cum anni centum post Homerum exacti essent, aliquanto ante tempus exilij Babylonici. Fuit sacerdos templi Musarum in Helicone: Nam Ascrea Hesiodi patria ad radices montis Heliconis sita fuit. Scribit ³⁵ Pausanias eius carmen adhuc suo tempore in plumbeis tabulis in eo templo seruatum esse. Est autē partim coniectio de moribus, partim anni descriptio, seu, vt nos nominamus, Calendarium. Ac talem fuisse ethnicorū sacerdotum

dotum doctrinam apparet, videlicet præcepta de moribus, & qualem cunque anni descriptionem, sumtam ab ortibus & occasibus stellarum. Vetus & alium librum Hesiodi habuit, astrologicum videlicet, quem Plinius citat, in quo plurium stellarum descriptiones fuisse apparet, quam in eo libro, qui adhuc extat. Fuit igitur vetus sapientia Græca particula legis de moribus, cum natura nota, tum accepta a patribus. Item, inquisitio herbarum & remediōrū, cōsideratio stellarum, & qualiscumq; anni descriptio. Et in his doctrinis præcipuā partem a Phœnicibus & Aegyptiis accepit, ad quos multi nauigarunt.

Hesiodum scribunt senem interfectum esse ab hospitibus, seu errore, seu prædæ causa. Considerentur autem multorum excellentium virorum tristes interitus, quorū apud ethnicos sæpe causa fuit confirmatio idolorum, vt mortis Orphei & Hesiodi. Et si autem sit mentio multorū aliorum vatum & scriptorum, in hac antiquitate primæ monarchiæ, tamē eos omitto. Vt cunq; enim ex horum monumentis quos recensui, intelligi potest, quæ fuerit vetus Græciæ sapientia, quod considerandum est.

Simul autem necesse est mente cogitare, quid intersit inter ethnicorum & ecclesiæ sapientiam, & vbi, & quæ interea fuerit ecclesia Dei. Amiserunt enim gentes doctrinam de promissione Mediatoris, & paulatim lex apud ethnicos obscurata est, & magni furores in excogitandis idolis & libidinibus recepti sunt.

DE INITIO VRBIS ROMÆ.

30 **A**Nno mundi 3212, anno primo septimæ Olympiadis, die 21 Aprilis, videlicet quo Pahlia celebrabatur, urbem Romam condere cœperunt Romulus & Remus, nati ex Rhea Syluia, Numitoris regis Albani filia. Plutarchus initiū collocat in annū tertium sextæ Olympiadis. Et si autem exigua differentia est, vnus nempe anni, tamen potius sequimur Dionysium Halicarnassense. Fuit autem annus primus septimæ Olympiadis, annus 10. Achaë regis Iudæ, qui proxime antecessit Ezechiam, suntque ab initio, urbis Romæ ad natum Christum ex virgine, anni septingenti & quinquaginta,

Quæ fuerit forma primæ gubernationis regiæ, quæ
 Urbis incrementa, quæ legum & magistratuum muta-
 tiones inciderint, quanta fuerit ciuium virtus, quæ bella,
 quam varij motus domestici, donec ea vrbs monarchiâ
 orbis terrarum adepta est: Ac deinde quomodo luxu, bel-
 lis ciuilibus, & fatali orbis mutatione rursus amiserit
 & virtutem & imperium ex integris historiis cognoscen-
 dum est. Qua in lectione considerandum est, magna im-
 peria diuinitus constitui, ne fiant infinitæ dissipationes
 hominum, assiduis vastationibus & latrociniiis, sed aliquo
 modo societas generis humani conseruetur, & aliquan-
 tis per familiæ in iisdem sedibus maneant, sint leges, con-
 iugia, procreatio & educatio sobolis, iudicia, disciplina,
 artes, præcipue vero, vt & ecclesia habeat hospitia. Simul
 autem Deus per imperia & punit latrocinia & alia scele-
 ra, & prohibet, ne iniusti reges & gentes latius grassen-
 tur.

Constituit autem Deus imperia mirabiliter. Etsi enim
 armat virtute aliquos insignes duces, tamen in tanta in-
 firmitate humana experiuntur hi ipsi, humana cõsilia &
 vires humanas non sufficere ad constituenda & retinen-
 da imperia: sed fatentur omnes non furiosi, veram esse
 vocem Danielis: Deus transfert & stabilit imperia.

Persica potentia complexa erat florentissimam partem
 orbis terrarum, & erat instructa multitudine & robore
 hominum, & diuitiis ingentibus. Hanc autem potentiam
 euertit adolescens, natus in horridis montibus Macedo-
 nig, quod fieri non potuit, nisi Deo & armante ducem &
 gubernante euentus.

Quid mirabilius est, quam urbem Romam, cum ef-
 fet tam turbulenta, & quassaretur subinde domesticis di-
 scordiis, & sæpe ab externis hostibus vinceretur, tamen
 monarchia potitam esse? Sed Deus subinde aliquos du-
 ces dedit, virtute præstantes, & euentus gubernauit. Ca-
 millum, Fabios, Scipiones, &c. Voluit enim regum tyran-
 nides punire, & in ea vrbe collocare imperij arcem, sicut
 scriptum est: Propter iniuriam regnum a gente in gentem
 trãsfertur. Et magnam opulentiam ac potentiam comita-
 tur luxus, superbia, discordia, & alia scelera, quæ penas
 & mu-

& mutationes imperiorum attrahunt, sicut dictum est:
-nam cetera regna

Luxuries vicini, odiisque superbia vertit.

Intuentes igitur imperia cogitemus de iustitia Dei, pudentis scelera, & de bonitate eius, conservantis aliquam societatem generis humani, & ordinem, ut colligi ecclesia possit, & veris gemitibus petamus, ut det nobis salutaria imperia, & caueamus ne nostris furoribus turbentur. Initio Roma gubernata est a regibus annos 244, teste
 10 Liuiο, quem in Romana historia sequi rectissimum est. Apud ipsum etiam rerum gestarum series legenda est, & considerandum, creuisse potentiam, foris militari labore & disciplina: domi vero modestia & iustitia gubernationis, & ordinum ac onerum distinctione. Postea pro-
 15 prer tyrannidem & libidines pulsam esse familiam regiam, sicut sapissime causae mutationum in imperiis libidines fuerūt, iuxta dictum vniuersale: Omnis anima quae fecerit abominationes has, eradicabitur. Hic breuiter nomina regum adscribemus.

20 Romulus regnavit annos triginta octo.

Numa annos quadraginta tres.

Tullus Hostilius triginta duos. Hic deleuit Albam, & ciues Romam migrare coegit. In his fuit & familia Iulia a Iulo orta, quae regnum Albæ tenuerat. Ideo dixit Vir-
 25 gilius: Aeneae posteritatem regnaturam esse.

Et nati natorum, & qui nascentur ab illis.

Ancus Martius annos vigintiquatuor.

Tarquinius Priscus annos triginta septem.

Seruius Tullius quadraginta quatuor. In huius senectū
 30 incidit initium Persicae monarchiae, ut mox dicemus. Sed breuitatis causa hic omnium Regum Romanorum nomina recitamus.

Tarquinius Superbus viginti quinque. Hic expulsus est regno propter filij scelus, qui Lucretiam per vim copul-
 35 serat. Id exemplum notum sit inter libidinum pœnas.

DE SECVNDA MONARCHIA.

IN fine primæ monarchiae Deus etiam in regno Babylonico summos reges Nabuchadnezar, & eius filium,

ad ecclesiā societate ingētibz miraculis vocauit. quod volebat his testimoniis ostendere, quā & vbi tunc erat vera de Deo doctrina, & vera ecclesiā. Cum autem tertius a Nabogodonosor restitueret idola, & blasphemias caneret contra verum Deum excussus est regno, & monarchia a Chaldeis ad Persas translata est.

Hac translatione Deus simul & puniuit blasphemum regem, & ecclesiā exultantem reduxit in patriam, ne si finis non esset dissipationis, gens Iudæa funditus periret quam voluit Deus habere certam sedem & politiam, vt sciretur, quā & vbi esset vera de Deo doctrina & ecclesiā, & vbi vellet nasci, conspici, & audiri Messiam. 10

Legatur autem apud Daniele historiam de causa translata monarchia, de blasphemis Baldassari, & de manu scribentis in pariete tria verba, quā significant, circumactis periodis regnorum deficere auctoritatem, & mox sequi discordias, quā sunt exitiose imperiis. Quomodo autem congruunt appellationes regum Persarum a Græcis recitata, ad Daniele & Esdras, initio breuiter dicam. 15

Græci Persicos reges sic numerant: 20

Cyrus regnavit annos viginti nouem.

Cambyses annos septem, menses quinque.

Darius filius Histaspis annos triginta sex.

Xerxes annos viginti.

Artaxerxes Longimanus quadraginta. 25

Darius Nothus, nouendecim.

Artaxerxes Mnemon, quadraginta.

Ochus annos viginti sex.

Arfames annos quatuor.

Darius vltimus, annos sex. 30

Apud Daniele Darius Medus nominatur ante Cyrū, Iosephus hunc Darium inquit esse Cyaxarem filium Astyagis, quod consentaneum est. Nam & Xenophon Cyrum Cyaxari adiungit. Ordo igitur hic est apud Metasthenem: 35

Darius & Cyrus simul regnarunt annos duos.

Postea Cyrus solus annos viginti duos.

Artaxerxes Assuerus annos viginti.

Darius

Darius Artaxerxes Longimanus annos triginta septem.
Darius Nothus annos nouendecim.

Artaxerxes Mnemon quinquaginta quinque.

Ocus annos viginti sex.

5 Arlames annos quatuor.

Darius vltimus annos sex.

- In hoc catalogo Metasthenis pleraque nomina cum
Græcorum enumeratione congruunt. Duo autem omis-
si sunt, Cambyfes & Xerxes, quia Cambyfes regnauit
10 viuente patre. Cum igitur non liceret extra regnum pro-
ficisci regem cum exercitu, nisi domi prius rege creato,
Cyrus ducturus exercitum in Scythiam, filium Camby-
fen creat regē Persarum, ita anni Cambyfis, qui regna-
uit absente patre, attribuantur Cyri annis. Post Cyrum
15 hic nominatur Artaxerxes Assuerus, qui est Darius fi-
lius Histaspis, quem scribit Herodotus habuisse coniun-
gem filiam Cyri Atossam. & nominat inter concubinas
Artistona, quam ait valde dilectam fuisse a Dario. Hanc
cōsentaneum est fuisse Ester, cuius historia est in Bibliis.
20 Post Darium filium Histaspis nominant Græci Xer-
xen, qui celebratissimus est propter magnitudinē exer-
citus quem duxit in Græciam. Videtur autem ideo hic
emissus, quia eo discedente domi regnauit filius Arta-
xerxes Longimanus, cui familiaris fuit Esdras. Et post
25 bellum Xerxes statim interfectus est, cum fratrem in-
terfecisset, & haberet incestam consuetudinem cum e-
ius coniuge & filia.

DE CYRO, PRIMO

30

rege Persico.

- CVM imperia diuinitus constitui & transferri cer-
tum sit, vt Daniel inquit, Deus transfert regna &
stabilit, sciamus etiam principes aliquos excellenti sa-
pientia & virtute a Deo ornari, & singularibus motibus
35 regi, vt sint felices in gubernatione, & salutares generi
humano, prosint ecclesiæ, muniant honestam societate-
tem hominum legibus, iudiciis, pœnis, disciplina, com-
merciis multarum gentium. Tales principes diuinitus
instructos excellentia virtutum & felicitate nominant

Græci viros Heroicos. Suntque & in historiis & in quotidiana vita consideranda discrimina gubernatorum heroicorum, mediocrium, & tyrannorum, vt opera Dei discernantur ab operibus diaboli, & vasa misericordiae a vasis iræ, & vt beneficia diuina grati celebremus, & furores tyrannicos detestemur. Et multæ insignes admonitiones sunt in singulorum historiis. Quanta virtutum præstantia est in Samfone, Hercule, Dauide, Alexandro? Hi tamen & retros lapsus habent, & in horribiles calamitates inciderunt. Hæc specula nos admonent de nostra infirmitate, de modestia, ne ruamus extra metas & de inuocatione Dei, vt ardentè petamus nos a Deo, regi & iuari. Multæ liberationes in periculis iustorum in inuocatione susceptis, & subita euerfiones florentis potentiae superborum, qui mouent bella non necessariz, manifesta testimonia sunt præsentiae Dei. Vt, Græsus fiducia potētiae infert bellum Cyro gerenti iustū bellum aduersus tyrannū Babylonicum, qui Gobriæ filium occiderat, & in alios crudelitatem exercuerat.

Sic igitur hæc historiæ legantur, vt mentes simul præsentiam Dei, & multa opera diuina considerent. Cyrus expositus, vt fame moreretur, diuinitus seruator, quocunque modo id factum est. Postea optima disciplina Persica ad virtutē assuefactus est. Cumque velim omnibus notissimos esse libros Herodoti & Xenophontis, non inferam eorum narrationes huic breui commemorationi. Daniele familiarem fuisse regnanti Cyro manifestum est. Arbitror autem & tunc, cum rexit Persiam Daniel, præses in Susis, fuisse eius auditorem Cyrum adolescentem, & ab eo didicisse veram de Deo & de Messia doctrinam, & prædictiones Esaie, in qua nomen Cyri expresse positum est.

Inter disciplinæ exēpla recitat hoc Xenophon, quod docet leges anteferēdas esse propriis opinionibus. Exercebant iudicia adolescentes, & postea sententiarum ratione magistro reddebant. Venerāt autem in iudicium duo, quorum alter procerior detraherat tunicam longiorem breuiori adolescenti, & ei curtam tradidit. Cyrus audita vtriusque oratione, iussit procerum tenere longam

longam tunicam, alterum curtam. Propter hanc sententiam plagas accepisse Cyrus traditur, quia iustitia est æqualitas, non quæ nobis videtur, sed quam lex ordinat. Hæc autem facit hanc æqualitatem, ut suum quisque teneat, & prohibet furta & rapinas.

8 Egressus ex adolescentia fuit socius regis Cyaxaris, qui a Daniele nominatur Darius Medus, & magna bella gessit annos amplius viginti, antequam cepit Babylonem. Nam rex Assyrius Medis bellum intulerat, & hic socium habebat Cræsum. Nominat autem regem Assyrium Herodotus Labyritum, qui existimatur esse Baldassar apud Danielem. Quia vero res Lydorum & Ionæ Græcis notiores fuerunt, bellum Ionicum copiosius descriptum est. Fuit autem eo tempore florētissima Ionæ, & urbibus, ingenuis & artibus ornatissima. Sed a Cyro & Harpago multæ magnæ urbes deletæ sunt, fueruntque tantæ calamitates, ut multitudo nauigiis ex urbibus fugiens ultro se in mare demerserit. Apparet autem libidinum confusiones causam fuisse tantarum poenarum.

20 Eo tempore Phœcia Ionica urbe circūfessa ab Harpago, ciues, deserta patria, nauigarunt in occidentem, & Massiliam in littore Gallico cōdiderunt, ubi longo tempore Ionicam linguā & doctrinas retinuerunt, & iustitiæ ac disciplinæ laude excelluerunt. Nomen est ab ἀλις, id est, naue piscatoria, & μᾶλον, id est, allegare vel quare, quod propter commoditatem portus eum locum nauigantes elegerint.

25 Capto autem Cræso pepercisse hac occasione Cyrus scribitur: Cum in rogiū impositus ter clamasset: O Solon, Cyrus miratus, cur in extremo articulo vitæ hanc vocem sonaret, iussit eum liberari. Ibi Cræsus interrogatus, narrauit suum & Solonis colloquium, qui dixerat, Neminem ante vitæ finem beatum esse iudicandum, quia singulis ante mortē tristitia multa accidere possent. Hæc cogitantem ait se deplorassee suam stultitiam, quod confusus præsentī potentia bellum Cyro intulisset, tunc non cogitans fortunæ incōstantiam, cum quidem & oraculo recte monitus esset, se beatum fore, si se nosset. Quo cū iudicasset se moneri, ne quid moueret: tamē ab adulatori bus incitatū se esse, qui oraculū sic interpretatū

*Cræsus Regem
Ceceli. Hæc.*

essent, vt potentiam suam cōgiteret maiorem esse Cyri potentia, & permotum esse, vt bellū moueret. Hæc cum Cyrus audiuisset, seruauit eum, & inter viros honoratos & amicos secum habuit.

Nominatur ergo Cræsus inter exempla inconstantia⁵ fortunæ. Sed causa magis consideranda est. Errore mouetur, vt bellū non necessarium moueat, ita calamitatē attrahit. Docet igitur, ne res magnas sine necessitate moueamus, sed simus memores nostræ infirmitatis, & necessaria faciamus, sicut præceptū est: Subditus esto Deo,¹⁰ & ora eum, &c. Item: Commenda Deo viam tuam, &c.

Notæ sūt & memorabiles sententiæ in hac historia. Apud Herodotum inquit Solon, β pag. versu vltimo: *ἄνθρωπος αἰσχροπρεπὲς συμφορῇ*. id est, Homo hoc totū quod est, est obnoxium multis calamitatibus & aduersis casibus. Apud Xenophontem oraculum recitatur.

Σαυτὸν γινώσκων διδ' αἰσίων Κροίσος ἡνέκα ὄψε.

Post bellum gestum aduersus Ionios & Lydos Cyrus Babylonem cœpit obsidere: quam cum occupasset, tenuit iam duo maxima regna, Lydium & Babylonicum:²⁰ & antecelluit potentia omnibus regibus generis humani. Etsi igitur res magnas gessit Cyrus ante occupatam Babylonem, tamen initium monarchiæ Persicæ constitutū est hac victoria, qua summam arcem imperij Babylonem cœpit. Et anni septuaginta exilij Iudæorum hoc anno, capta Babylone, finiri esse scribuntur. Hic nominatur annus primus Cyri, scilicet monarchiæ, post captam Babylonem, in 2. libro Paralipom. & primo libro Esdræ.²⁵

Cum autem Cyrus victor, domitis duobus præcipuis regibus Asiam teneret, sciretque sæpe gentes Scythicas in Asiam infusas esse, & magnas vastationes fecisse, vt Asia tuta esset, bellum Massagetis, qui vicini erāt mari Caspio, intulit. Fuisse autem Massagetas Gotthorum stirpem nomen indicat, quod a Getis compositum est, & Mes. Fuerunt autem Mes & Gether posterī Sem, vt Genesis testatur. Ab illis Getas esse consentaneum est. Et vicini in illa regione fuerunt Massagetae, Sæui & Alani.

in

In hoc bello dum abest Cyrus, interea domi Camby-
 ses regnat annos sex. Ita milcentur anni Cyri & Camby-
 sis. Et quanquam Cyrus primo anno monarchiæ post ca-
 ptam Babylonem lætissimum edictum de restituendis
 5 Iudæis in patriam, & de instauratione templi & politicæ
 Iudaicæ ediderat, tamen postea filius Cambyfes prohi-
 buit reditum, quia bellum illaturus erat Aegyptiis, &
 metuebat, ne Iudæi se Aegyptiis adiungeret. Ita nouis
 10 consiliis diabolus impediuit reditum Iudæorum, & ec-
 clesiæ instaurationem. Fuerunt itaque in luctu pij, præ-
 sertim postquam Cyrus interfectus est.

Herodorus scribit, Persicum exercitum a Massagetas
 ingenti prælio victum esse, & simul in acie Cyrū inter-
 15 fectū esse, ac postea cadaueri caput præcisum esse, quod
 Tomyris regina in virem plenum sanguine coniecit,
 addito hoc verbo cum contumelia & exprobratione cru-
 delitatis: Quia sanguinem sitiisset, ibi humano sanguine
 saturaretur. Antea enim Cyrus & exercitum Massageta-
 rum trucidauerat, & filium reginæ ceperat.

20 Etsi autem inquit Herodorus, dissimiles esse sermo-
 nes de Cyri morte, tamen vtrunque magnos exercitus
 trucidatos esse consentaneum est: Et fieri potest, vt Cy-
 rus quanquam Deum recte inuocauit, & fuit veræ eccle-
 25 siæ membrum, ac hæres vitæ æternæ, didicerat enim a
 Daniele veram doctrinam, tamē vt Iosias, moto nō ne-
 cessario bello, cladem acceperit, & inter exempla pro-
 positus sit, quæ monent, nō solum impios & iniusta mo-
 uentes, a Deo euerti, vt Pharaonem, Saulem & alios in-
 30 numerabiles, sed etiam electis, cum in fastigium vene-
 runt, metuendos esse aduersos casus, præsertim si fiant
 segniores, vt multorum præstantissimorum hominū sua
 quædam sunt errata, quæ comitantur pœnæ, vt Aaronis
 Salomonis, Osæ, Iosæ. Et vniuersaliter vult Deus om-
 35 nes sanctos agnoscere infirmitatē humanam, & obtem-
 perare, cum aut p uniuntur propter certos lapsus, vt Da-
 uid, Salomon, Osas & alij multi. Aut singulari consi-
 lio Dei onerantur cruce & ærumnis, sicut scriptum est:
 Humiliamini sub potenti manu Dei: Item: Oportet nos
 similes fieri imaginī filij Dei.

Narrat autem Xenophon, Cyrum placide mortuum esse, & eius orationē recitat, qua ante mortem filios hortatur ad iusticiam & ad cōcordiam. Et addit commemorationem de immortalitate animæ, & de præmiis & pœnis sequuturis post hāc vitam: ac iudicij diuini, & signum & testimonium esse affirmat, horrendos pauores conscientia, qui sunt vindices scelerum, etiam si quis humana iudicia effugerit.

Et si autem magnum decus est, quod Deus Cyrum ad imperij fastigium vocauit, & prudētia, iustitia, fortitudi-¹⁰ ne, & aliis virtutibus, & felicitate in rebus gerendis instruxit: tamen hoc longe maius bonū fuit, quod pectus eius ad agnitionem & inuocationem veri Dei & Messia flexit, & eius imperiū voluit esse salutare ecclesiae. Hæc sunt summa bona gubernatoris, quia politia debent esse¹⁵ hospitia ecclesiae, & ministerium euāgelij & disciplinam tueri, iuxta dictum: Reges erunt nutritores tui. Et Psalmus inquit: Aperite portas principes vestras aperiimini portæ mundi.

Optandum autem erat plura de Cyro in Daniele ex-²⁰ tate, sed legamus quantum tradidit antiquitas, & virtutes Cyri diligenter in Xenophōte cōtemplemur. Nusquam irascitur in tota historia, nō certat ambitione, cedit Cyaxari, ait se non effuse laturum esse, *ὅτι δὲ φράσιν δαὶ ἐκ τῆς ἀ-
ρῆς*. Diligentia tanta fuit, vt non daret mandata in-²⁵ certis, vt negligens paterfamilias dicit: Eat aliquis ad aquam ferendam: Ligna aliquis secato. Sed nominatim certis mandata dedit, & nomina meminit. Iussit præconij fieri in bellis, vt parceretur agricolis, & quam minimū belli esset *σήμερόντων τῷ πολέμῳ λατῶν*. Iubet sic vin-³⁰ cere, vt possessores maneāt in suis possessionibus. Repri-
mi vult armatos hostes, & seruari populū pacis cupidū.

DE ECCLESIA.

A N N I supra ex Moise & historiis prophetici or-³⁵ dine sumti sunt.
Anni ab initio mundi vsque ad destructionem Ierosolymæ 3355.

Adde 70. exilij Babylonici vsque ad captam Babylo-
nem

nem a Cyro, & vsque ad edictum Cyri de restitutione templi, anno mundi 3425.

Vt autem semper in serie temporū considerandū est, quæ & vbi fuerit ecclesia, quæ habuerit testimonia, pericula, liberationes, certamina: ita nūc tēpore monarchiæ Persicæ eadem consideranda sunt. Dictum est autem supra, fuisse ecclesiam annis 70. in exilio & tristi seruitute in Chaldæa, in qua tamen Deus ornauit eam illustribus testimonijs & ingenti gloria, liberatione virorum trium qui in flammis coniecti fuerant, & alijs miraculis: ac recēs ante edictum Cyri Daniel inter leones seruatus est.

Nunc latissima reductio in patriam sequitur. Quamquam autem accesserunt multæ miseriæ, tamen monarchiæ Persicæ vsque ad hoc tempus minus aspera fuit erga ecclesiam, quam aliæ monarchiæ. Cyrus anno primo post captam Babylonem edidit decretum, quo concessit Iudæis reditum in patriam, & dedit mandata de instauratione templi, & attribuit redditus. Fuitque dux populi Iudæorū Zorobabel, nepos regis Ieconix. Deinceps enim sine regio nomine duces ex stirpe David populo Iudæorum præfuerunt. Et fuit summus sacerdos Iesus, filius Iosedeck. Hos duos ductores magna multitudo comitata est, vt scriptum est in libro Esdræ. Hi reuersi in Iudæā rursus condere urbem Ierosolymam cœperunt, & fundamenta templi iecerunt.

Hæc latissima initia turbata sunt partim a vicinis Samaritanis, partim aulicis calūnijs. Cum enim pater Cyrus bellum aduersus Massagetas gereret, & Cambyses domi regnaret, inchoata ædificatio templi edicto Cambyse prohibita est. Et consentaneū est, calumniatores in aula hac vsos esse occasione, quod, cum bellum illaturum esset Cambyses Aegyptijs, disputatū est, Iudæos ex Aegyptia stirpe esse, & cauendum esse, ne Iudei se cum Aegyptijs cōiungerent. Ita a Cambyse tempore vsque ad secundum annum Longimani instaurationis impedita est. Ac tūc rursus noua cōsolatione populus per Haggæum & Zachariam confirmatus est.

Etsi autemeductio ex Aegypto gloriosior est, & manifestis miraculis magis ornata, qua Deus voluit ostend.

dere testimonia de lege, tamen non minus difficile fuit, dissipatas familias colligere, & inermes per tot inimicas gentes ducere, & inter hostes rursus extruere urbem, & collapsam Rēpublicam restituere post annos 70, quam olim fuerat cum valido exercitu alie, am terram occupare. Vtraque res ostendit Deum mirabiliter seruare & regere ecclesiam, & velle peti & expectari diuinum auxilium, sicut & in hac ipsa restitutione consolatur Zachariam, anxium de defensione multitudinis, mulierū, puerperarum, infantum, senum, imbecillum familiarū, cum nondum haberent testa, muros, & præsidia, inquires: Non in exercitu, non in robore, sed in spiritu meo, dicit Dominus. Item: Ego ero murus igneus circum eos.

Quo igitur in loco tunc fuerit ecclesia, & quæ haberet testimonia, ostendit hæc reductio, in qua multa sunt 15 miracula. Tempus cōgruit cum varicinio Ieremiæ, qui prædixit post annos 70, populum reditum esse. Et Daniele fuisse prophetam, a Deo missum, recens protectio inter leones ostendit. Erāt igitur ecclesia Dei ipsius auditores, qui professus est doctrinam in libris prophetarum traditam, & hanc ita illustrauit, vt non solum dixerit, quale futurum esset regnum Messia, & quæ beneficia, sed etiam numerum annorum expressit, intra quos Messias pro genere humano futurus erat victima. Hæc 20 concio præcipuam euangelij doctrinam complectitur. 25

Ac valde prodest omnibus hominibus hæc ipsam cōcionem notissimam esse, quæ quidem & perspicue refutat Iudæos. Quia cum affirmet, stante politia Mosaiica venturum esse Messiam, non dubium est, errare Iudæos, qui nondum venisse Messiam vociferantur. Sape igitur 30 legatur caput nonum Danielis vbi scriptum est: Septuaginta hebdomades decretæ sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam, vt finiatur præuaricatio, & obsignetur peccatum, & fiat propiciatio pro peccato, & adducatur iustitia sempiterna, vt cōpleatur visio & pro- 35 phetia, & vngatur sanctus sanctorum. Scito ergo & cōsiderato: Ab exitu sermonis, vt iterum habitetur & ædificetur Ierusalem, vsque ad Christum Ducem, hebdomades septem & hebdomades sexaginta dux erunt, & rursum

sum habitata erit, & ædificata platea Ierosolymæ, & muri, in angustia temporum. Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus, & non erit populus, & ciuitatem & Sanctuarium destruet populus ducis venturi, & finis eius inundatio, & finis belli, definita vastitas. Et confirmabit testamentum multis hebdomade vna, & in dimidio hebdomadis deficient hostia & sacrificiū, & erit super alias abominatio vastationis perpetua, & definita vastitas effusa erit.

10 In hoc vaticinio & beneficia Messia recitantur, & mors Messia prædicitur, & tēpus aduentus exprimitur. Hebdomades enim intelligendæ sunt annorum hebdomades, vt in Leuitico capite 25, textus loquitur. Sunt igitur hebdomades septuaginta, anni 490.

15 Dicit autē Daniel: Post hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus, sic tamen vt in dimidio hebdomadis confirmet testamentum, id est, doceat & testimonia ostendat, & deinde patriatur & resurgat.

Significat autē Daniel, vnde sit inchoāda numeratio, cum ait: Ab exitu sermonis, vt iterum habitetur & ædificetur Ierusalē. Hæc sermonis egressio non intelligatur Cyri decretum, quia tunc ædificatio rursus prohibita & impedita est, vsque ad Darij Longimani gubernationē. Ad hoc interuallum accommodat aliqui dictum Iohā-
25 nis: Quadraginta sex annis ædificatum est hoc templū. Sed de eo dicto Iohannis hic non disputo.

Sumatur autem initium hebdomadum ab eo tempore, cum abolitis prohibitionibus iam processit ædificatio, sitque initium ab egressione sermonis, de processu
30 ro opere, cum Haggæus & Zacharias vaticinantur opus processurum esse anno secundo Longimani, & postea Esdras mittitur anno 7. Longimani.

Concinnius est autem egressionem sermonis de diuino sermone intelligi, qui per Haggæum & Zachariā
35 traditus est. Quāquam adiungi Esdræ missio potest, quæ non longo interuallo sequitur. Sunt autem a secundo anno Longimani vsque ad mortem vltimi Darij iuxta Metasthenem, anni 145. Adde iuxta Philonem vsque ad tricesimum Herodis, quo natus est Christus, annos 310.

f. iij.

Adde 30 annos ad Baptismū Christi, ita erunt anni 485. Iam 69 hebdomades annorū sunt anni 485. Sunt igitur ad Christi Baptismum 69 hebdomades, & in dimidio vltimæ Christi publice cōcionatus est, ostendit testimonia, passus est, & resurrexit. Ita in Pentecoste proxima post resurrectionem Christi finis est hebdomadam Danielis. Nam postea Iudaica politia reiecta est, templum a Deo damnatum est, & magis magisque prophanatum, donec tota gens sub Tito dissipata, & templum funditus deletum est.

19

Hæc computatio tantum quinquēnio differt a Functioniana, qui orditur hebdomades a septimo anno Longimani. Nec absurdum est, adiungere Esdræ missionem ad Haggæi & Zacharię vaticinia. Et si Ptolemæi numeros sequaris, ab Alexandri morte vsque ad Augustum inuenies a morte Alexandri ad natum Christum annos 324. quibus si addes Persicos annos regni Alexandri post Darium, tamen incurrēt hebdomades in annos Christi.

DE STVDIIS DOCTRINARVM

20

in Græcia.

Primi in Græcia doctores, qui vel de natura rerum, vel de moribus, vel de historiis scripta monumenta ediderunt, plerumque carminibus vsi sunt, vt Linus, Orpheus, Homerus, Hesiodus. Fuerunt igitur primi scriptores poetæ. Deinde alij doctores orti sunt, qui complexi sunt omnes artes, arithmeticam, geometriā, doctrinam de motibus & effectibus cœlestibus, physicam, de qualitatibus actionibus in materia corporum, & de remediis morborum. Harum doctrinarum partem veteres Ionas a suis parentibus Iaphet & Iauan acceperunt consentaneū est, Sed magis coluerunt arithmetice, geometriam, de motibus & effectibus cœlestibus, & artē medicam Phœnices & Aegyptij. Horum eruditi consuetudine Thales & Pythagoras, circiter Cræsi & Cyri tempora excitauerunt maiorū studia harum doctrinarū in Europa, & cœtus discipulorum familiariter docuerunt.

Thales vixit Mileti, & ordinauit annum Ionicis ciuitatibus, & Atticæ, recte monstratis æquinoctiorum temporibus

poribus & interuallis, & descripsit meteora carmine.

Pythagoras natus in Samo adiit Aegyptum, & inde attulit suam philosophiam Tarentum. Ab his duobus diuersa genera philosophiae orta sunt: Ionicum a Thalete, quod fuit minus obscurum, & magis physicum: Alterum Italicum a Pythagora, qui, cum Romae regnaret Seruius Tullus, docuit in vltima ora Italiae, magnae Graeciae, fuitque doctrina obscura, plena aenigmatum, & ad usum communem minus accommodata. Et quia arcanos congressus & suos quosdam ritus Pythagorici habuerunt propter tyrannorum suspiciones deleti sunt.

DE SOLONE.

Cræsi tempore & Solon fuit, cuius Atheniensis, quæ cum seditio Athenis orta esset propter crudelitatem feneratorum, qui cogebant debitorum filios & filias sibi in seruitutem addici aut vendi, ut usurae numerarentur, ciuitas consentiens elegit, ut legum & iudiciorum acerbiter mitigaret, & usuras moderaretur. Hic primam tulit legem, ne deinceps liceret ullum liberum corpus propter debita aut usuras in seruitutem trahi. Item: Ut tunc usurae, quæ ad id tempus debebantur, omnes remitterentur, & ipse primus remisit quinque talenta, id est, tria millia coronatorum. Hunc modum etiam usurarum instituit, ne plus peteretur, quam usura, quæ nominatur centesima, id est, centesimo mense sortem æquas. Postea leges veteres Atheniensium mitigauit, & iudicia constituit.

Nomen autem erat veterum legum, Leges Draconis sic nominatae vel ab autore, vel (ut magis existimo) a loco iudicii, cuius signum terribile erat Draco. Fuerunt enim poenae multorum delictorum asperiores in illa seueriore antiquitate, sicut Demades inquit: Leges Draconis sanguine scriptas fuisse. Fuit autem aliquarum mitigatio honesta, ut, Ne darentur in seruitutem filij aut filiae pro pecunia sumpta mutuo. Contra vero aliquarum laxatio turpis fuit, ut de adulteriis, quæ omnia olim puniebantur supplicio capitali.

Ordinauit & annum ac menses, & ad duodecim menses lunares adiecit epactas dies vndecim, ut congrueret
f. iiij.

ad integrum solis circuitum. Initium anni constituit cō-
iunctionē solis & lunæ proximam æstiuo solstitio. Col-
legit & in integrum corpus Homeri poemata, & in loco
publico collocauit, & instituit, vt ordine singuli libri in
diebus festis publicæ legerentur, & ostendit ad guber-
natores pertinere curam conseruandi bona scripta. An-
tecessit autē Homerus Solonem annos circiter trecentos.

Sapienter actiones forenses ita distinxit, vt earum or-
do pene ad Decalogum congruat. Sunt enim actiones
velut exequutio pœnarum, quibus externa delicta con-
tra Decalogum puniuntur. Demosthenes recitat iura-
mentum iudicum: F E R A M sentēcias iuxta leges, nec
suffragia feram, vt debita condonentur, aut agri aut do-
mus locupletioribus eripiantur, nec reducam exules,
nec liberabo damnatos aut reos, nec accipiam munera
iudicij caussa. Audiam pariter accusatorem & reū, pro-
nūciabo de re, de qua proprie actio instituta est. Hæc &
similia multa exempla in historia Solonis continent vti-
les commonefactiones, quas prodest passim ex scripto-
ribus excerpere.

CAMBYSES, SECVNDVS

Rex Persarum.

CVM Cyrus senex exercitum extra regnum aduer-
sus Massagetas duceret, filio Cambisi regium no-
men tribuit, & viuens adhuc, Persicæ monarchiæ regem
eum esse iussit. Hic Cambyses Aegyptū addidit regno
Persico. Est autem insigne exemplum inconstantiae re-
rum humanarum, quod natus tanto patre, cuius fuit ex-
cellēs virtus, & haud dubie optima disciplina institutus,
tamen mores induit nō solum genere & rege indignos,
sed omnino retros. Motus falsa suspicione iussit interfici
fratrem. Duxit vxorem sororem suam, & lacrymantē
propter fratris necem, exandescens gravidam interfecit.
Hanc domesticam crudelitatem alij furores sequuti
sunt. Cum Prexaspes reprehendisset eius temulentiam,
dixit se ostēsurum esse, sibi mentem etiam inter procula
integram esse, ac iussit in conuiuium adduci filium Pre-
xaspis, quē collocatum ad limen iussit puerum sinistra
manum

manum capiti imponere, & arcum intendit, ac ad cor adolescentis sagittam direxit. Quod cum vulnerasset ictopectore, hærens in corde spiculum patri monstrat, eumque ridens interrogat, satisne certam manum haberet?

5 Pater sibi metuens, artem laudat.

Sed talis cum esset Cambyfes, aliquanto post diuinitus punitus est. Cum enim in equum ascenderet, decidens ex vagina gladius ferit ei femur. Ex eo vulnere post paucos dies mortuus est, cum regnasset annos septem menses quinque. Cum autem viuo patre annos aliquot regnarit, hi anni discernuntur a patris annis. Est autem & ipsius pœna testimonium regule: Omnis qui gladium acceperit, gladio peribit, Ac talibus exemplis pœnarum Deus ceteros homines de prouidentia & de suo iudicio commonefacit.

15 Iustitiæ exemplum de Cambyse hoc narrat Herodotus: Præsidem Sisamnem, qui pecunia corruptus iniustam sententiam tulerat, interfecit, & toti corpori cutem detraxit, eaque instrauit tribunali. Postea filiū Sisamnis Otanem in eam sedē collocauit, ac iussit eum intuentem patris exuias iuste iudicare, ne simili supplicio adficeretur.

20 Sæpe autem dicimus, societatem hominum similem esse gregi, quem etsi passim lacerant lupi & vrsi, tamen fidelis pastor à cæteris pecudibus eos depellit. Sic, etsi grassantur diaboli, tyranni & alij scelerati in genere humano, tamen Deus ceu fidelis pastor sua dextra cætos aliquos protegit, iuxta illud: Nisi Dominus custodierit ciuitatem, &c. Et grassantes tyrannos & latrones tollit.

25 Quamquam igitur & ipse Cambyfes tyrānus est, & mox 30 puniatur, tamen quædam in gubernatione diuinitus iusta sunt, ne dissipetur vniuersa societas generis humani.

DE DARIO, TERTIO

Rege Persico.

35 Cvm abesset Cābyfes in Aegypto, magi aliquot cōspiratione facta regnū a familia Cyri ad sese transferre conati sunt, & vnus ex magis regem se nominauit: Sed re prodita, magi a septem principibus interficiuntur. Postea deliberatio instituitur de forma gubernationis.

Et sunt orationes tres apud Herodotum dulcissimæ de optimo statu.

Orani placet nō creari regem, sed suadet, vt certis legibus principes & ciuitates fœdus faciant de communi defensione, & singuli suam libertatem atque æqualitatem retineant. Quia vnum armare summa potentia nequaquam tutum sit. Ipsa enim magnitudo potentiæ etiā in bonis mentem deteriorem efficit. Cumque cupiditas incitata est, quia facultas est delinquendi crescit audacia, & ruit in omnia scelera. Ac tyrannos inquit delectati malorum familiaritate, & calumniis, optimum esse dicere mouere leges patriæ, vi rapere aliorum coniuges, interficere ciues sine iudicio.

Hanc sententiam refutat Megabyzus, dicens, Vulgi tyrāidem minus tolerabilem esse vnius tyrāide: quia vulgus sit sine sapientia, ac ruat in negocia incitatum, vt rapida flumina. Suadet igitur constitui paucorum optimorum virorum principatum, & addit tutissimam rationem: Consentaneum est, optimorum virorum optima consilia esse.

Darij tertia sententia fuit, qui suasset regem creari, quia etiam inter paucos non sit diuturna concordia: & in magnis imperiis hoc accidere, vt propter discordias principum tandem necesse sit, ad vnum summam potentiam transferre. Rectius etiam esse, patrias leges non abolere, quæ regium statum constituissent.

Hanc Darij sententiam cum ceteri quatuor approbassent, decretum est, vt rex crearetur: & ne certamina orirentur, sed vt electio Deo commissæ videretur, conuenit, vt mane principes in suburbio equis insidentes conuenirent, & cuius equus primus hinnitum ederet, oriente sole, is rex esset. Darius autem cum domum rediisset, hæc decreta narrat suorum equorum curatori OEbari, & interrogat, an arte rem iuuare possit. Ille vero inquit, se consilium inuenturum esse. Ac noctu in eo loco, in quo principes mane conuenturi erant, equum Darij ad equam admittit. Mane igitur desiderio equæ primus edidit hinnitum Darij equus. Sed tamen accessit ecce iste signum, fulgur & tonitrua sereno cœlo, quod iudicatur

iudicatur esse faustum. Desiliētes igitur ex equis omnes principes Persico more Darium adorant, regem salutāt, & ei fausta precantur.

Regnavit autem annos triginta sex, vt Græci numerant. Initio regni, Babylonem quæ a Persis defecerat, post longam obsidionem vicesimo mēse recepit, astutia Zopyri, qui cum sibi nares & aures præcidisset ipse, Babylonem venit cruenta facie, simulans, se a rege hac contumelia affectum esse: quod hortator fuisset relinquenda obsidionis, vehementer accusans regiam sanctitiam. Hæc credentes Babylonij, præficiunt eum exercitui, qui primum, vt ei plus fidei esset, lenibus præliis vicit Persas, aliquanto post autem urbem Cario tradidit. Ita secundo a Persis Babylon capta est.

Tanto autem in honore postea Zopyrus apud Dariū semper fuit, vt cum Darius pomum punicum in manu teneret, dixerit se non optare maiorem thesaurum vllum, quā vt tot haberet Zopyros, quot grana sint illius pomi, significans, regibus nihil vtilius esse fidelibus amicis. Recepta Babylone Darius aliquanto post mouit bellum Scythicum. Vt enim Cyrus a suo regno barbaricas gentes, quæ ex Arctoa regione in Asiam infundebantur, arcere conatus est: ita & Darius infusus iam in Asiam eiicere & longius remouere volebat: Nominat autem Herodotus vicinas gentes Thraciæ ad Bosphorum Getas, Cimmericos, & vltcrius Sauromatas, quæ nomina obseruanda sunt, quia ab his Cimmericis nostros Cimbroso ortos esse, & a Getis Gottom, non dubium est. Ac hodie Gottica nominatur regio, vicina Colchicæ, & sunt in Taurica Gotti, linguam Germanicam retinentes. Ac tunc quidem Dario Getæ sese dediderunt, sed Scythas nō vicit, ac factis aliquot præliis rediit in Ioniam, Postea quia Persica monarchia Macedoniam attingebat, vicini potentiores hanc etiam suo imperio adiicere conabantur præsertim cum ibi & venæ metallicæ vberriimæ sint. Missi sunt ergo legati Persici ad Amyntam regem Macedonicum, qui petierunt, vt terram & aquam traderet Dario. Amyntas metuens potentiam Persicam placide respondet, & Persas in conuiuium vocat. Hic barbari su-

perbe petierunt etiam nobiles mulieres adduci, & inter conuiuas collocari, qui ebrij iam & bassia dabant honestis mulieribus, & attrectabant sinus. Hæc cum iuste ægre ferrent pater Amyntas, & filius Alexander, filius patrem hortatur, vt ex conuiuio discedat dormiturus. Qui cum abiisset, simulabat hilaritatem Alexander, ac aliquanto post hortatur, vt concedant mulieribus, vt aliquantisper surgant, & ait mox redituras esse. Quibus dimissis iubet adolescentes nobiles totidem induere earum vestes, & gladios sumere abditos sub vestibus, & cū Persæ eos attrectarent, ipsos confodere. Hæc ita facta sunt, & lasciuia ac petulantia pœnas legati iustas dederunt. Fuitque hic Alexander proauus Alexandri Magni.

Aliquanto post & Ionicum bellum sequutum est. De fecerant enim a Dario Iones in littore Asia, & incenderrant Sardis, qua in re & auxilia Atheniensium habuerat. Fuit autem defectionis præcipuus suasor Istiaüs, qui cum esset in Persiam vocatus, ibi intellexit Darium velle Ionas in Phœnicum regionem transferre, & Phœnices in Ioniam collocare: Vt igitur tuto significaret hanc rem suæ genti, hoc consilio usus est: Nuncio radi capillos capitis iussit, deinde literas, quas voluit inussit, significantes Aristagoræ, capitaneo in Asia, vt bellum moueret, cumque rursus creuissent capilli, mittit eum ad Aristagoram, & iubet radi capillos capitis, & aspici caput. Intellecto igitur consilio mouit bellum Aristagoras, sed oppressa seditione magna cum difficultate Aristagoras interfectus est, & postea Istiaüs crucifixus.

Erat hoc tempore exul apud Dariū Hippas Pisistrati filius, qui Athenis tyrannidem tenuerat. Et cum frater Hipparchus interfectus esset propter libidines, & postea Hippas leuitiam in ciues exerceret, pulsus est Athenis. Profectus igitur ad Darium, petiuit se in patriam reduci. Eo autem facilius impetrauit exercitum, quia Darius iratus erat Atheniensibus propter societatem Ionicam. Quare misit Darius centum millia peditum, & decem millia equitum, qui cū ab Athenis non plus duobus nostris

nostris miliaribus abessent, deliberatio erat in vrbe, an obsidio toleranda esset in vrbe, aut an dimicandum esset acie cum hostibus. Suadet igitur Miltiades, vt dimicetur, qui exercitum decem millium civium, & mille Plataenses educit, & magno impetu adortus hostes, ac multis Persis in prima acie trucidatis, reliquam multitudinem Persicam fugere cogit.

Aiunt ante aciem terribiles sonitus auditos esse, & visa spectra, quæ Athenienses postea dixerunt fuisse speciem Panos, qui terrorem tantum Persis incusserit, vt fugerent. Inde Panici terrores postea dicti sunt de subitis consternationibus.

Hippiam Pisistrati filium interfectum esse in eo prælio scribunt Cicero ad Atticum, & Iustinus. In Suida vero legitur, vndecunque ea narratio sumta est, profligato exercitu Persico fugisse Hippiam in Lemnū, & ibi morbo extinctū esse inter magnos cruciatus, cum amisisset visum, & ruptis venis sanguis copiose per oculos fluere. Perierit ergo ambo filij Pisistrati tragicis exemplis, et si Hipparchi sapientiam laudat Plato, citans eius versus inscriptos statuis Mercurialibus:

Μνήμα τόδ' Ἰσπεύρηξ' εἴχῃ δίνεα φρονῶν. Item,

Μνήμα τόδ' Ἰσπεύρηξ' μὴ φίλον ἔξαπάτα.

Miltiadis vero interitus exemplum est vilitatæ ingratitudinis hominum. Cum enim præcipue ipsius consilio & fortitudine Persicus exercitus profligatus esset, cūque Lemnum adiecisset ad Atticæ ciuitatis imperium, postea infeliciter tentata pace, ab inuidis accusatus est, & publice damnatus, vt quinquaginta talenta, id est, triginta millia coronatorum penderet. Ac ductus in carcerem, ibi aliquanto post mortuus est.

Postremo de Dario filio Histaspis hoc addo. Hic Darius filius Histaspis est maritus Esther, quem historia sacra nominat Assuerum, cuius tempore quantis in periculis & miseriis fuerit ecclesia, cogitandum est. Nam & in Iudæa adhuc erat impedita ædificatio templi, & Haman per calumniam impetrauerat edictum de tota gente Iudæorum delenda. Sed mirabiliter Deus protexit ecclesiam patefactis calumniis & sceleribus Haman. Nomen

Esther significat absconditam. Fortassis sic nominata est, quia non prodiit in publicum, ne formæ struerentur insidix, aut quia ecclesia tunc duriter oppressa fuit. Apud Herodotum altera coniunx Darij præcipue dilecta nominatur Artistona, quod videtur esse nomē Esther, sicut nomen Vasti est Atoffa.

Philo historiam Iudith etiam refert ad tempus Darij filij Histaspis, & narrat hūc Arphaxat seu Arbacem fuisse Assyriorum ducem eo tempore, quo a Cyro absente, cum a Tomyre exercitus eius trucidatus esset, & Chaldæi & Assyrij defecissent. Etsi autem de tempore historix Iudith disputare nolim, tamen existimo eam antecessisse excidiū Ierosolymæ & Persicam monarchiam, cum adhuc Assyrii, Medi & Chaldæi inter sese bella gererent, & nondum decem tribus prorsus abductæ essent, Non enim vno anno omnia Israelitarum oppida capta sunt. Et textus narrat, Iudith fuisse ex stirpe Ruben, fuitque Dorhiam vrbs, cuius in ea historia fit mentio. vicina Samariæ. Sgnificat autem Iudith confessam. Bethulia, virginem Dei. Doth, legem. 20

XERXES, QVARTVS REX

Persarum.

Græci Xerxen proxime post Darium filium Histaspis numerāt. Metasthenes & Philo omisso Xerxe proxime post Darium filium Histaspis collocant Longimaaum, qui & Darius & Artaxerxes Lōgimanus nuncupatur. Existimo autem præteritum esse Xerxen a Metasthene & Philone, quia Xerxe discedente ex regno necesse fuit regem aliū nominari. Itaque scriptores isti, qui occidentis historias prorsus omittunt, tantum Longimani mentionem faciunt, qui interea domi regnum tenuit, cum Xerxes in Græcia bellum gereret. Et consentaneum est Xerxen post bellum Græcum non diu superstitem fuisse. Cum enim interfecisset fratrem Masistem, cum cuius coniuge & filia fuerat ei incesta confusorudo, breui post & ipse ab Artabano interfectus est. Nos tamen Xerxis historiam breuiter recitauimus, quæ luculenter ab Herodoto descripta est.

Initio

tatis, quod tantus exercitus tam breui tempore pulsus & trucidatus est. Ipse vero Xerxes parua cymba fugit post pugnam ad Salaminem. Vult enim Deus non suscipi bella non necessaria cupiditate gloriæ & fiducia humanæ potentie. Regula est enim: Necessaria mandata diuinitus facienda esse, & petendum esse a Deo auxilium, iuxta dictum: Commēda Deo viam tuam, id est, vocationem tuam, & spera in eum, & ipse faciet. Ac narrat Herodotus, Mardonium Thebis in conuiuio ante pugnam ad Plateas, cum diceretur, mirum esse tam exiguum numerum Persarum reliquum esse, dixisse: Quod Deus decreuit, non posse ab hominibus mutari, neque probabilia suadentibus homines obtemperare: *ὁ, π δὲ θεὸς ἡνέκαται θεὸν ἀμύχανον ὑποτάττει, καὶ ἔδωκε πῶς δὲ λίγους πρὸς μὲνίδου ἀνέλες.*

Postquam exercitus Xerxis trans Hellespontum ductus est, quarto mense, videlicet circiter tempus Olympiorum, circiter tempus solstitij æstiu, pugnatum est iisdem diebus in mari ad Artemisiū in Theſſalia, non procul a Pagasīs, & alibi in terra in faucibus, vbi aditus est ad Phocensem regionem ex Theſſalia, quarum nomen est a calidis aquis, Thermopylæ. Pugna naualis ad Artemisium non magna fuit, sed quia fuit felix, erexit Græcorum animos ad defensionem, & curā instituendæ classis. Pugnam vero ad Thermopylas omnes ætates admiratæ sunt. Ibi enim cum exiguus exercitus custodiret fauces, trecenti Lacedæmonij quadringenti Thebani, & ex aliis locis Græciæ circiter tria millia: Phocenses primi, deinde alij discesserunt ante pugnam, sed manserunt soli ibi Lacedæmonij, Thebani & Theſpiæſes. Hic parvus numerus trucidauit viginti millia in exercitu Xerxis, sed ipsi simul interfecti sunt, Lacedæmonij & Theſpiæſes omnes præter duos. Nec alia similis pugna extat in historiis præter Helueticum factum ad Basileam, tempore synodi, cū Papa in Germaniam misisset Delphinum Gallicum cum exercitu Armoriacorū, qui cum magnam crudelitatem in Alſatia exercuiſſent, ad Basileam acceſſerunt, ibi a tribus millibus Helueticorū milia hominum viginti in Gallico exercitu trucidata sunt, sed

sed simul Heluetij victores occubuerunt, cumque reliquæ Gallici exercitus fugerent, Germania illo terrore liberata est.

Post pugnam in Thermopylis Mardonius exercitum
 5 in Græciam duxit: cumque Phocenses & Thebani se ei
 adiungerent, misit legatos ad Athenienses, qui hortarentur, ut certis conditionibus se Persis dederent. Sed tanta fuit magnitudo animorum, ut non sint admixtæ ullæ
 10 conditiones deditiois. Cum autem ciuis quidam Atheniensis, quem Herodotus Lycidam nominat, Demosthenes Cyrñlum, suator esset accipiendi conditiones, ceteri
 15 ciues Athenienses lapidibus eum obruerunt. Necarunt & mulieres Atticæ vxorem eius lapidibus. Tantus fuit ardor animorū in defensione patriæ, quia barbaros sciebant abolitis legibus & disciplina Græciæ, crudeliter imperaturos esse, & coniuges, filios, filias & facultates eripuros, quibus vellent. His malis seruitutis mortem anteponendam esse statuerunt, ut nunc Turcica tyrannis
 20 ingentia mala secum adfert. Etsi igitur pœna Lycidæ atrocior fuisse videtur, tamen palam iniusta consilia dantes punire iustum est.

Pugna ad Salaminem insulam celebratissima est, in qua Græca classis, nauium 378, toto die prælians, Persicam, quæ multo maior fuerat, ita dissipauit, ut plurimæ
 25 naues Xerxis submersæ sint, & trucidata magna pars exercitus naualis, & reliquæ fuga euaserint. Fuitque tanta clades Persici exercitus, ut Xerxes post paucos dies post hoc prælium paruo nauigio fugiens redierit in Asiam. Relictus est igitur Mardonius cum exercitu in Græcia,
 30 dimicaturus in terra, & ingenti prælio ad Plateas victus est, & Græcia toto bello Persico liberata est. Mardonium vir Spartanus interfecit, coniecto lapide in caput eius. Hic fuit exitus eius viri, qui præcipue hortator fuerat suscipiendi huius belli.

35 Sunt autem exempla in hac historia consideratione digna plurima. Primum, ne quis fiducia potētiores non necessarias moueat, quia Deus subito magnam potentiam delere potest, ut hoc bellum ante biennium finitum est. Ad Thermopylas dimicatus est mense Iunio, & iisdem

fere diebus ad Artemisiū pulsa est classis Xerxis. Deinde
ad Salaminem vicit Græca classis die 16 Martij. Postea
trucidatus est Mardonij exercitus die 4 Augusti. Traiecit
autem Xerxes in Europam, in vere anni superioris,
& post Salaminiam pugna fugit: quare non multo plus
integrali anno fuit in Europa, Deinde consideretur stu-
dium concordia: tuenda: propter communem salutem,
quod in Atheniensibus insigne fuit, qui statim initio sum-
mam imperij Lacedæmoniis cesserunt. Postea ante pu-
gnam ad Plateas, cum Arcades ante ipsos collocari vel-
lent, aiunt se non moturos esse seditionem loci causa,
sed ubicūque collocentur, se fore viros fortes. Ipse etiam
Themistocles dixit, se vicisse socios patientia, celeritate
hostes. Tercio, in hac breuitate temporis confidere-
tur, quantum profuit celeritas, ne detur spaciū per terre-
factis hostibus sese rursus colligendi. Sicut Iulius inter-
rogatur, quomodo tantas res perfecisset, respondit: *Μηδὲν
ἀνὰ χρόνον ἔσθω*. Et reprehenditur Annibal, quod post ca-
ptam Capuam non obsedit urbem Romanam. Quarto
exempla præstatum virorum in hac historia intueamur,
qui post victoriam elati successibus, facti sunt aut negli-
gentiores, aut insolentiores, & tragicos exitus habuerunt,
vt discamus hæc dicta: Deus superbis resistit, humilibus
autem dat gratiam. Item: Abominatio est coram Domi-
no, quicquid est sublime coram hominibus.

Pausania Spartani, qui dux fuit ad Plateas, tanta fuit
modestia in victoria, vt cum eum adhortaretur quidam,
vt capita Persicorum ducum intersectorū affigeret, cruci-
ficut Persæ caput Leonidæ regis Spartani simili contu-
melia affecterant, responderit, se mortuos nulla contu-
melia affecturum esse, ac satis sibi esse, si iusta faciens &
dicens Spartanis suis placeat: fecit & alia modeste: remi-
sit captiuam nobilem ad suos. Sed idem Pausanias, cum
postea Byzantium Græci occupassent, factus superbus &
crudelis, rapuit filiam principis ciuis Byzantij, & hanc
noctu in subita cōsternatione interfecit. Id cum fecisset,
ex statua editus est hic versus, pœnam denunciāns:

Ἐπὶ δὲ θύκας ἄνθρωπον, μέλατος καὶ αὐτὸν ἀνδρῶν ὄψας.

Deinde cū Persis fœdera facere conatus est, hac con-
ditione

ditione, vt daretur sibi vxor filia Xerxis & vt adiutus Persicis auxiliis rex Græciæ fieret, eamque Persico imperio subiiceret. Reuocatus igitur ex Byzantio, cū ephori eum prehensuri & in carcerem ducturi essent, fugit in templum. Ibi cum audissent ephori ipsum fatentem crimen, inclusus fame periit. Et mater Alcithea, cum muros obstrueretur, primum lapidem in ea obstructione locauit. Hic exitus Pausaniæ fuit eo tristior, quod ostendit tantam esse imbecillitatem naturæ hominum, vt nō solum fortuna sit instabilis, sed virtus etiam, quæ durabilior & firmitior esse debebat in præstantibus viris, sæpe extinguatur. Agnoscamus igitur & naturæ infirmitatem & diaboli tyrannidem, & petamus auxilium a Filio Dei, iuxta dictum: Tua est perditio, tantum in me auxilium Israel.

Adeo excelluit sapientia Themistocles, vt præcipue ipsius consiliis Græcia fuerit victrix Persarum. Quare his verbis laudatus est à Thucydide: Erat Themistocles præcipue dignus admiratione præ aliis, quia acie mentis suæ non præmonitus, nec diu considerās, in rebus subitis optima consilia habebat, & de futuris, quid euenturum esset, rectissime coniciebat. Et quæ in præsentia in manibus habebat, explicare poterat, & quæ non noverat, non destitit inquirere. In obscuris autem rebus, quid melius aut deterius esset, omnium maxime prospiciebat, & vt in summa dicam, Naturæ viribus & scelerissima deliberatione optime id eligebat quod maxime profuturum erat.

Tanta cum fuerit sapientia, & cum optime meritis esset, tamen ex tota Græcia expulsus est. Ac primum ei iniusta odia Lacedæmoniorū nocuerunt, postea & apud ciues accessit inuidia, quia minus modeste viuebat. Exul autem Persas accessit, & promisit se ducem fore contra Græcos. Cum autem rex ei exercitum & pecuniam, vt Græciæ bellum inferret, decreuisset, desperatione rei tantæ, ac præcipue metu Cimonis, omisit expeditionē, & mortē sibi consciuit, hausto seu taurino sanguine seu veneno, cum quidem vixisset annos quinque & sexaginta. Hic fuit exitus tanti viri, qui quum excelluerat sa-

pientia, stulte tamen se adiunxit infidis hostibus, & longe maiora viribus suis promisit, & sese in tantum periculum adduxit, vt mortem sibi cōsciscere mallet, quam expectare tristiores exitum, cum metueret fore, vt vel a Græcis, vel a Persis interficeretur. Adeo infelix est sapientia humana, cum a Deo deseritur, iuxta hæc dicta: Nō potest sibi homo sumere quicquam, nisi sit ei datum a Deo. Item: Scio, Domine, quod non est hominis vitæ eius. Item in epistola Iacobi: Si quis indiget sapientia, petat a Deo, &c.

Dum Lacedæmonij fugientem ex Græcia sequerentur, vt ipsum interficerent, fugit primum ad Admetum regem Molossorum, qui cum ei inimicus esset, monitus ab vxore Admeti, factus est ei supplex, hoc singulari ritu quem docuerat eum regia coniunx. Cum domum veniret Admetus, in vestibulo ad aram Themistocles tenens manibus filiolum Admeti & patri ostendens, propter eum orat se supplicem recipi, sibi parci, nec dedi se hostibus. Hic ritus propter filium petendi iudicabatur esse sanctissimus. De dit igitur ei Admetus aliquantisper tutum hospitium. Sed cum timeret Græcos, qui poscebant eum sibi dedi, curauit eum in Asiam transuehi.

Duo autem viri celebrantur in eo bello, qui ad ceteras virtutes, modestiam & iustitiam adiunxerunt, Aristides & Simon, qui & res magnas & viles patriæ gesserunt, & cum essent in omni officio iusti & moderati, placidos habuerunt exitus.

Fuit & Xerxis exitus tragicus, qui post bellum reuersus in Asiam, cū fratris vxorem & filiam amaret, fratrem interfecit. Sequuta est igitur pœna incestas libidines & crudelitatem, iuxta diuinas regulas: Omnis anima quæ fecerit has abominationes, eradicabitur. Item: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Aliquanto enim post Xerxes ab Artabano interfectus est.

ARTAXERXES LONGIMANVS,

quintus Rex Persarum.

ARtaxerxen Longimanum supra diximus in oriente regnum tenuisse absente Xerxi: Græci ergo numerant

merant eum pōst Xerxen. Dīctus est Longimanus, quod
 dextra longior fuerit quam sinistra. Laudatur eius boni-
 tas, quam etiam ostendit in munificentia amplissima er-
 ga ecclesiam, Quare Iudæi tradunt eum fuisse filium
 5 Darij & Esther. Fuerat autem impeditus reditus Iudæo-
 rum sub Cambyse & Dario filio Histaspis, vt consenta-
 neum est propter AEgyptiaca bella: sed pacato oriēte
 Artaxerxes Longimanus renouauit edictum Cyri, &
 iussit perfici ædificationē Ierosolymæ & templi. Ac an-
 10 no sexto regni Artaxerxis Lōgimani templi ædificatio
 absoluta est.

Cum igitur apud Haggæum & Zachariam nomina-
 tur Darius, plerique hunc Artaxerxen Longimanum in-
 telligunt, qui & anno septimo regni sui misit Esdram
 15 cum magna multitudine Iudæorum, & cum amplissimis
 donis Ierosolymam, ad instaurandam politiam:

Cogitemus autem, quam difficilis instauratio fuerit,
 cum vicini bellis eum impedire conarentur, & multi Iu-
 dæi reuersi ex longo exilio legem & mores patrios o-
 20 bliti essent, & difficulter œconomias instituerent. Sed
 hæc incōmoda leniit Deus, qui Artaxerxis animum ita
 flexerat ad tuendos & iuuandos Iudæos, vt non videatur
 vñquam in genere humano alius monarcha erga eccle-
 siam munificentior fuisse. Dedit etiam gubernatores sa-
 25 pientes & felices, Haggæum, Zachariam, Esdram,
 Nehemiam & alios, fuitque inter præcipuos Esdræ labo-
 res prophetiæ librorum collectio, & studiorum
 doctrinæ instauratio. Quia ecclesiæ fundamentum est
 doctrina prophetica diuinitus tradita.

30 Anno vicesimo Artaxerxis, missus est Nehemias ex Ba-
 bylone Ierosolymam, qui & sumtibus & autoritate
 adiunxit ædificationem murorum, & vsuras prohibuit,
 quibus inopes a locupletioribus exhauriebantur. Ita
 Deo iuuante paulatim certa sedes ecclesiæ in Iudæa re-
 35 stituta est, & in magno imperio Persico nota fuit, vt
 multi inde doctrinam petere possent, Et mediocris in
 Iudæa pax fuit, vsque ad tyranni Ochi tempora.

g. iij.

Scribit Thucidydes hunc Artaxerxen mortuum esse Anno septimo belli Peloponnesiaci, quod Græciam grauiissime adflixit. Nam & diuturnū fuit, durauit enim 5 annos septē & viginti, etsi breues inducias aliquantis per habuit, & multæ ciuitates partim funditus deletæ sunt, vt Platea, vrbs Corcyraeorum, vrbs Meleorum, partim tristi seruitute oppressæ sunt, cum grassarentur perpetuæ cædes in vrbibus, vt Mitylene, & ipsa vrbs Attica, & bella 10 ex bellis noua subinde orta sunt.

Anni a fuga Xerxis vsque ad initium belli Peloponnesiaci sunt quinquaginta. Hoc tempore maxime floruit Græcia, & præcipue creuerat Athenarum potentia, quā Demosthenes inquit tenuisse principatum inter Græcos 15 annos tres & septuaginta, numerans videlicet annos a Cimonis victoriis vsque ad Lylandrum Lacedæmoniū, qui obsessas Athenas deditionē facere coegit. Erat autē cōmune scdus Græcorum, ne qui aliis bella inferrent, sed vt controuersia communi iudicio dirimerentur. Sed 20 inciderunt inter Megarenses & Athenienses de loco incenso contentiones, propter quem Attica ciuitas edictū proposuit in Megarenses, vt a portu Attico abstinerent, ne liceret eis ingredi in terram Atticam. De hac iniuria cum Megarenses apud Lacedæmonios questi essent, per- 25 runt Lacedæmonij, vt edictum illud tollatur. Pericles fatetur, causam ipsam non magni momenti esse, sed exemplum non tolerandum esse. Postea Lacedæmonios maiora imperaturos esse, si nunc in re parua cederent. Hac exaggeratione rem adducit ad bellum, vt suspicio- 30 nes & astutia, ac virulentæ interpretationes sæpe sunt, causa magnorū bellorum. Ita ab exigua causa bellum diuturnū & exitiale toti Græciæ ortū est, sicut Pindarus inquit: Parua scintilla sæpe magnam sylvam comburit.

Secundo belli anno sæua & inusitata lues Athenis, & 35 in vicinia grassari cœpit, quæ corpora inflammata sic virebat, vt membra putrefacta intra paucos dies deciderent. in aliis capita, in aliis brachia, in aliis pedes: & accedebant furores, in quibus alij sese præcipites in putres

teos abiiciebant, alij, aliis modis sese perdebant, & extinguebatur memoria etiam in his, qui conualecebant. Huius pestilentia fit mentio apud Hippocratem, qui tunc vixit, & dicitur hoc consilio eam a Thessalia depulisse, incensis siluis, cum status ventorum ab Attica adferebant contagia. Nec tam saeva lues descripta legitur aliis temporibus, nisi anno post natalem Christi 1089. quo anno Sigebertus narrat talem pestilentiam in Lotharinga grassatam esse,

10 Denunciarunt magnas calamitates eclipsis solis initio belli facta, quæ medio die tenebras fecit, ut stellæ conspicerentur, & cometa, qui arsit sexaginta diebus: Et oraculi vesus:

15 Ηξει δ' αὖτις πόλις, καὶ καὶ αὐτὰ. vbi dubitatum fuit, pestisne an fames significaretur, sed concurrerunt omnia. Legatur autem integra historia apud Thucydide & Xenophontem, quia insignis commonefactio est de ira Dei aduersus hominū scelera, & de stultis hominum consiliis, qui bella non necessaria mouent odiis aut ca-
20 ra ambitione, ut initio in bello mouēdo Pericles magis odio Megarensium, quam aliis causis motus est. Postea Alcibiades bellum intulit Sicilia; tantum stulta & inuenili ambitione. Hæc cum legimus, commonefiant animi & de timore Dei, & de modestia, ut dicitur: *μεγάλα δίδωκεν,*
25 *ὅτι τὰ πάντα εἰς φέρειν, μετανοήσαν οἱ δὲ ἄνθρωποι.*

DE VRBE ROMA

Tempore Artaxerxis Longimani & Romæ insignis mutatio facta est. Scribendarum legum causa de-
30 cemviri creati sunt, quæ historia tota apud Livium legenda est. Occasionem consilio legum scribendarum præbuerūt, & scuitia fœneratorum, & nobilitatis superbia, quæ iudicia eludebat.

35 DARIVS NOTHVVS, SEXTVS

rex Persarum.

NON fuit filius Artaxerxis Longimani, sed, ut dicitur, maritus sororis ipsius. Regnavit annos 19 ut numerant & Metasthenes & Græci. Huius tempore missa
g. iij.

est in Siciliam classis Attica, cum exercitu quadraginta millium hominum, ducibus Alcibiade & Nicia. Hic totus exercitus trucidatus est, præter paucos, qui fuga elapsi sunt. Fuerat autem suscepta hæc expeditio præcipue Alcibiadis ambitione, qui populo persuaserat, Athenas tota Sicilia potituras esse. Nec causa belli necessaria erat, nec par erat Attica potestas simul domestico & externo bello, sed cupiditate & cæca spe incitati homines sæpe iniusta & maiora viribus mouent, iuxta dictum: *Μάταιος μάλιστα λόγος ὄντα, διὰ δυνάμει.* Et Pindarus inquit, 10
 Hominum membra alligata esse impudenti spei: *ὁ δὲ πρὸς αἰσῶν ἑλπίδι γύα.* Tales causæ cum pœnam & magnas calamitates attraxerint, hoc exemplum monet, ut mode ste necessaria faciamus, nec stulta ambitione moueamus res non necessarias.

Dignum memoria & hoc est, quod captiui Athenienses multi dimissi sunt propter hoc solum officium, quod Siculis communicauerant tragœdias Sophoclis & Euripidis. Tātus honos ab ingeniosis hominibus habitus est bonis scriptis.

ARTAXERXES MNEMON,

septimus rex Persarum.

NE inter fratres de regno certamina orirentur, Darius Nothus ante suam mortem filium natu maximū, Artaxerxen, regem constituit. Tradidit autē secundo filio, Cyro, sine rēgio nomine gubernādā Lydiā & Ioniam. Sed post mortem patris, Cyrus siue a matre incitatus, quæ oderat coniugem Artaxerxis, siue alioqui ardens cupiditate dominationis, bellum fratri intulit, & 30
 magnum exercitū ex minore Asia aduersus fratrem ultra Euphratem duxit. Interea & Artaxerxes contraxit magnū exercitū, & cum Cyro dimicauit. In eo prælio Cyrus fratrem vulnerauit, & partem exercitus eius loco pepulit. Sed aliquanto post cum paucioribus irrumpens in 35
 medios hostes Cyrus interfectus est. Ita frater qui sine iusta causa bellum mouerat aduersus fratrem & regem, quamquā multæ in eo magnæ virtutes fuerunt, & robore exercitus antecelluit, diuino iudicio superatus est, & inter

ter exempla referendus est, de quibus regulę cōcionan-
 tur: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Qui potesta-
 ti resistunt, puniuntur, &c. Virtutes eius a Xenophonte,
 cuius titulo extat historia huius libelli, honorificę descri-
 buntur: Iustitia in imperio, fides in pactis, modestia, &
 munificentia erga principes & respublicas, fortitudo in
 dimicando, comitas erga amicos. Nec mirum erat, in-
 quit, superare eum omnes magnitudine donorum, cum
 ditissimus esset. Sed liberalitati addere comitatē & sin-
 gularem delectum, mirandum est. Sæpe lagenas semi-
 plenas misit amicis, iubens vt hodie cum amicis biberēt
 quia diu nullum melius vinum habuisset. Laudat autem
 semiplenas misisse, vt significet, de eo misisse, quo ipse
 fruebatur & delectabatur, & nihil ei sine amicis suauē
 esse. Sic & anseres semesos ait 'amicis eum misisse.

Post Cyri mortem capta est in castris Aspasia, mulier
 Ionica, quam Cyrus magis amauit, quam cæteras concu-
 binas. Adeo enim & forma & ingenio antecelluit, vt no-
 minata sit *σοφὴ καὶ καλὴ*. Hanc captam Artaxerxes valde
 amare cœpit. Cum autem filium Darium regem creas-
 set, & consuetudo esset, vt diē quo pater filium regem
 renuntiauerat, liceret filio donum petere a patre, quod-
 cunque vellet, idq; patrē largiri oporteret, filius Aspasiam
 petiuit. Et si dolebat eam pater ab se abduci, dedit tamē,
 nec multo post rursus eripuit. Inde inter patrem & filiū
 orta similitate, filius incitatus & adiutus a Tiribazo, cō-
 stituto tempore cum armatis irrumpit in cubiculū pa-
 tris, vt eum interficiat: sed præmonitus pater effugit in-
 fidias, & ibi Tiribazus & cæteri comites armati a patris
 satellitibus interficiuntur, filius Darius capitur, & postea
 re iudicata in principum consilio (quia pater solus de fi-
 lio rege statuere noluit) interficitur. Hęc pœna sequuta
 est incestas libidines. Duxit autem pater vxorem filiam
 Atossam. Et cum iam Ochus filius regnū appeteret, fra-
 trem Arsēman ipse interfecit. Alteri fratri tantum in-
 cussit terrorem, vt ipse sibi morti consciuerit. Hic adi-
 tus fuit Ocho ad regnum, qui postea cum filiis periit, &
 Cyri posteritas prorsus extincta est, & calamitas filio-
 rum Mnemonis, incesta consuetudine polluti, ostendit,

peccata in femine postea in sobole puniri. Græci tribuunt huic Artaxerxi Mnemoni annos quadraginta.

RES GRAECAE.

CVM Atticus exercitus in Siciliam venisset, non multo post Alcibiades reuocatus est Athenas ad iudicium, qui metuens factionis contrariae potentiam, non rediit in patriam, sed hostibus se adiunxit, ac Spartam venit vbiſtrium consiliorum autor fuit, videlicet vt mitterent Lacedaemonij ducem Gylippum Syracusanis, & bel-
 lum in Attica instaurarent, munito Decelea oppido, vbi
 assidue exercitus esset oppositus Atticae. Deinde vt Chus
 & Lesbiis & alijs, qui defecerat ab Atheniensibus, opem
 ferrent. Ipse etiã nauigans in Ioniam, ciuitates socias Atheniensium coegit, vt adiungerent se Lacedaemonijs.
 His causis valde diminutæ sunt vires Atticae ciuitatis, unde & magnæ discordiæ ciuium domi ortæ sunt. Sed nunquam diuturna est beneuolentia erga transfugas, praesertim cum eorum crescit potentia. Et videbant Spartani principes, maiorem esse apud ciuitates auctoritatem Alcibiadis, quã suam, ideo inuidebant ei, & eum metuebant. Quare ephori miserunt literas ad duces, vt interficeret Alcibiaden, quod ipse resciscens, animum Tissaphernis Persici ducis, qui stipendia dabat, a Lacedaemonijs alienauit. Cumque amicorum literæ spem reditus in patriam ei facerent, ostendit Tissapherni vtiliorem ei classem Atticam fore, & superba & dura imperia Lacedaemoniorum in odium adducebat. Ac aliquanto post ad exercitum Atticum, qui in Samo erat, proficiscitur ipse quoque, vbi honorifice exceptus est. Erat autem hic exercitus Athenas nauigaturus, vt statim quadringentorum, qui reces in discordia ciuium constitutus erat, destrueret, eam ad rem ducem esse Alcibiadem voluit. Sed Alcibiades imperium accipere noluit, videns ciues cum ciuibus dimicatu-
 ros esse. Ita tunc seruauit patriam: quia imperium contra quadringentos non accepit, ac potius hortando ac precando vna cum Thrasybulo perfecit, ne iratus exercitus Athenas accederet. Postea rursus Athenis concordia facta, publico decreto Alcibiades reuocatus est. Sed non mox rediit

rediit Athenas. Vidit enim, necessario tunc occurrēdum
 esse Lacedæmoniis, qui aliquot præliis in mari, nō pro-
 cula Cyzico vicerant Atticam classem. Et Mindarus,
 dux Laconicæ classis ibi erat cum sexaginta nauibus,
 5 Aderat ibi & Pharnabazus dux Persicus, cum copiis pe-
 destribus. His occurrit Alcibiades, & consilium viribus
 addens, parte classis suæ occultata, magno prælio vicit
 Mindarum & Pharnabazum, in quo Mindarus interfe-
 ctus est, & literæ Spartam plenæ desperationis missæ
 10 sunt. Rursus igitur adiunctæ sunt Atheniensibus vrbs
 Cizycena & aliæ multe. Et in aliis locis victæ sunt ho-
 stium naues, & Lacedæmoniis rursus ereptum est impe-
 rium maris. Postea & Byzantium accessit, quod aliquan-
 diu Athenienses obsederant. Ibi cum Clearchus dux La-
 conicus truculentus, frumentum diuideret militibus,
 15 ereptum ciuibus, quorum familiæ fame peribant, Anaxi-
 laus ciuis de patriæ deditioe cum Alcibiade paciscitur,
 qui absente Clearcho acceptus intra urbem, dimicauit
 cum præsidio, & milites partim interfecit, partim cepit.
 20 Ciuium vero nullus interfectus est, nullus ex patria
 pulsus, nulla facultatum direptio facta est.

Anaxilaus postea Spartæ propter deditioem vrbs
 accusatus, cum honestissima excusatione vteretur, abso-
 lutus est, cum diceret, bella gerenda esse cum hostibus,
 25 non cum natura rerum. Et iniustum esse tristiora facere
 defensores aduersus ciues, quam facerent hostes captis
 vrbibus. Hic Clearchus postea a Persis interfectus est.
 His tantis rebus gestis, liberata patria in maximis periculis,
 domesticis & externis, recuperato imperio maris,
 30 occupatis multis vrbibus, partis victoriis insignibus Alcibiades,
 cum iam patriæ gratior eius reditus esset, rediit
 modeste Athenas, comites habens viginti naues. Et modestiam ac
 metum hac re significauit, quod non egres-
 sus est ex navi, nisi prius conspecto fratris filio, & aliis ami-
 35 micis.

Tertio mense post reditum centū naues ad Andrum
 duxit, vbi prælio vicit Andrios & Lacedæmonios. Deinde
 reuersus in Samum, Antiocho gubernatori suo tradidit exercitum,
 proficiscens ipse cum paucis nauibus ad

Helleſpontum, vbi pecuniam colligeret. Diſcedens autem mādaui gubernatori, ne cum duce Lacedæmoniorum Lyſandro dimicaret. Sed cum gubernator temere contra mandata pugnauerit, Athenienſes victi ſunt. Hic rursus inimici Alcibiadis naſti occaſionem criminandi eum, quod abeſſet voluptatum cauſſa, perfecērūt, vt imperium ei abrogaretur. Diſcedens igitur ab exercitu, poſtea tanquam in priuata vita degit in poſſeſſionibus ſuis. ad Helleſpontum, vbi ſibi arces aliquot extruxerat. Ita nec longo tempore poſt reditum fuit in patria, nec multum patriæ profuit. Nec tamen ocioſus fuit in illo ſecefſu, ſed vicinam Thraciam popularus eſt, & vt præda loqupлетaretur, & vt Græcos colonos ibi defenderet.

Nō multo poſt Athenienſes magno prælio victi ſunt a Lyſandro ad AEgos Potamos, vbi tria millia Athenienſum, cum viui capti eſſent poſtea crudeliter interfecti ſunt, ante quam pugnam Alcibiades, in vicino loco habitans, cum vtranque claſſem conſideraſſet, præmonuit Athenienſes, ne dimicaret. Deleto Athenienſium exercitu in mari, Lyſander mox Athenas obſidione cingit, & poſt ſextum menſem dedita vrbe Lyſander triginta viros, qui nominantur triginta tyranni, vrbi præfecit, inter quos Critias fuit ſæuiſſimus, qui conſilium dedit, vt Alcibiades interficeretur, quia tantum in eo conſilij & indiſtrię eſſet, vt Athenas iterum liberaturus videretur, ſi viueret. Quare Lacedæmonij ad Pharnabazum ſcripſerunt, vt eum interficeret. Miſſi igitur aliquot milites, domū incenderunt, in qua erat Alcibiades, & erumpentem adorti, cum multi eſſent, & vndique telis peterent, tandem eum interfecerunt. Cadauer eius Timandra concubina ſepeliit. Hic fuit exitus Alcibiadis, cuius fuit excellens ingenium, fortitudo, indiſtria, & felicitas in præliando tanta, vt ſemper ea pars, cui adfuit, vicerit. Fuitque erga eum beneuolētia populi eximia, quia alienus fuit a crudelitate, & erga plurimos beneficus & liberalis. Sed in hac naturæ præſtantia etiā hæc vitia fuerunt: Fuit inquietus, nimis magna appetens, nimis audus popularis beneuolentiæ, impatiens iniuriæ, inconstans, & diuerſarum partium. Ac propter has cauſſas dictum

Etum est, non potuisse duos Alcibiades sustinere Græciam. Gessit res magnas terra marique in multis locis, sed inutiles sibi & aliis. Estque tota eius historia commo-
 5 nefactio, vt cogitemus, ne quidem excellentē virtutem
 vtilem esse nobis & aliis, nisi Deus consilia, dextras & e-
 uentus gubernet. Petamus igitur vt faciat nos Deus or-
 gana salutaria, & sui officij metas quisque intelligat.

CAPTAE ATHENAE

à Lyfandro.

10

QUod Thucydides inquit, in seditione omnes for-
 mas rerum malarum esse: *ὅτι δι' αὐτῆς πάσα ἰδέα κα-
 καὶ ἐστίν*, id conspici potest in bello intestino Græco-
 rum, quod nominatur Peloponnesiacum, quod fuit ple-
 15 num tristissimorum exemplorum. Multæ vrbes funditus
 deletæ sunt, multi ciues interfecti, & extincta naturali
 20 scuitiam exercuerunt cognati in cognatos. Tam
 horrendis pœnis ostendit Deus iram suā aduersus idola
 & libidines. Vt autem prædictum erat, hoc bellum dura-
 25 turum esse tres nouenarios, ita accidit. Anno septimo &
 vicesimo huius belli vicit Lyfander Atticam classē ad
 AEgos Potamos, & captiuorū Atheniensium tria millia
 post prælium nouo exemplo crudelitatis interfecit. Pos-
 30 tea statim Athenas terra marique obsidere cœpit. Cum
 25 que iam magna multitudo in vrbe fame mortua esset,
 consiliis Theramenis res eo deducta est, vt fieret vrbis
 deditio, sexto mēse obsidionis. Valde cōtenderant The-
 bani & Corinthij, vt Athenæ funditus delerentur. Sed
 Lacedæmonij contra senserunt, non delendam esse vr-
 30 bem, ante hoc bellum sæpe bene meritam de tota Græ-
 cia in reprimēdis barbaris. Scribitur autem, deditiōnem
 factam esse die sedecimo Martij, quo die ante annos se-
 ptem & septuaginta consilio & virtute Atheniēsium ad
 35 Salaminem Persæ victi sunt. Qua in consideratione co-
 gitamus instabilitatem rerum humanarū, & cōsideratio-
 ne caussarum nos ad veri Dei agnitionem & modestiam
 hortemur. Bellorum enim variæ vices sunt, quia punit
 Deus scelera in vtraque parte. Tandem vero grauiori-
 bus & vltimis pœnis opprimuntur ij, qui iniusta bella

mouerunt, seu odio, seu cupiditate maioris potētiae. Initium huius belli fuit ortum ab Atheniensibus, qui adiūtis Corcyreis potentiam augere conabantur, & Lacedaemonios contemnebant. Accessit & odium in Pericle aduersus Megarenses. Venit igitur in tristem seruitutem Attica ciuitas. Et vt intelligi posset singulari exemplo superbiam punitam esse, ad cātum tiliarum muri euerfi sunt, & naues crematae.

Scriptores nominant hanc Athenarum deditionem finem belli Peloponnesiaci, quia cæteri Græci aliquantisper quicuerunt, cum potentia Lacedaemoniorum formidabilis esset, & aspera essent imperia. Nec multo post Agefilaus exercitum in Asiam duxit. Atticarum vero calamitatum nondum finis fuit. Nam triginta tyranni, de quibus mox dicetur, plures ciues intra octo menses trucidarunt, quam decennio ab hostibus interfecti fuerant, vt narrat Xenophon. Postea recuperatio libertatis mirabiles casus habet. Nunc annos annotabimus.

Captæ sunt Athenæ

2 Anno Artaxerxis Mnemonis.

20

27 Anno, mēse sexto, ab initio belli Peloponnesiaci.

77 Anno a Salamina victoria.

19 Anno ante captam Romam a Gallis, vt Polybius scribit.

Anno mundi 3563.

25

DE TRIGINTA TYRANNIS.

VT autem victores Lacedaemonij vbique potentiam plebis diminuebant, & oligarchias constituebant: ita & Athenis formam gubernationis mutarunt, & triginta viris Atheniensibus dederunt summā potestatem, & addiderunt Laconicum præsidium. Hi triginta initio suo consilio, sine cognitione, turbulentos ciues, quos fuisse seditionum autores notum erat, interfecerunt. Nec id ægre tulit populus, quia nemo ignorabat fuisse seditiosos, & necesse erat palam seditiosos e medio tollere. Sed immoderata potentia nō diu manet intra iustas metas. Aliquanto post igitur hi triginta viri etiam honestos ciues, quos metuebant aut oderant, expulerunt ciuitate, aut

aut interfecerunt. Et vt se munirent maiore præsidio, catalogum scripserunt triū milliū ciuium, quos delectos ex cæteris existimabant sibi fore fideles, & cum his bona damnatorum, & multorum aliorum partiebantur.

5 Erat inter hos triginta Theramenes, qui vt erat astutus, & antea mutationes quasdam rexerat, & arte deduxerat rem ad deditiōem, vr vrbs seruarietur. Hic cogitās hanc sæuitiam non posse diurnam esse, & sciens præstantiam virtutis in Thrasybulo exule, fuit hortator moderatiōis. Metuens igitur Critias, qui inter triginta crudelissimus erat, ne, vt erat artifex Theramenes, contra hunc statum aliquid moliretur, accusat eum apud collegas, & petit eum interfici: Theramenes se excusat & respondet, Sua consilia nō contraria huic statui, sed potius
10 salutaria esse, quia iniusta sæuitia non possit esse diuturna. Et nosse se inquit magnitudinem animi & consilij in expulso Thrasybulo, qui nactus exulum multitudinem, non sit omisurus consilia recuperandæ patriæ.

Denique lex tuebatur Theramenem recens lata: Ne
20 collegæ, aut illi qui in catalogo scripti erant, sine iudicio interficerentur. At ego, inquit Critias, ne hic lege se tueri possit, nomen eius deleo, & eum cōdemno. Tacent collegæ, quia vident armatos ex catalogo circumstare. Et cum ad aram cōfugeret Theramenes, imperat
25 lictoribus Critias, vt eum ab ara abstrahant, & interficiant. Abstractus ducitur ad bibendum venenum, quod cum exhauisset, & aliquantulum, quod reliquum erat, effudisset, iocās inquit: Hoc propiō Critiæ. Hic exitus est Theramenis, interfecti sæuitia collegæ propter moderata consilia.

Fuerat autem & antea mutationum in republica & autor, & dissolutor callidus, seu vt reipublicæ, seu vt sibi consuleret, vt in comœdiis exagitur, quod arte solutus sit se ex periculis euoluere, & se ad occasiones inflectere. Vnde & Cothurnus nominatus est. Et Aristophanes
35 in Ranis ait, cum venit in discrimen, arte eluctatum esse: Πένανται ἔγω καὶ κῶν ὁ Ζῆος, ἀλλὰ κῶος, alludens ad ludum talorum. Non vnitas, sed senio victor. Accidit autē hoc in ciuilibus dissensionibus, vt moderati a vehementio-

ribus opprimatur, vt dici solet: *ὅφρα αὖ μὴ φάγῃ ὁ φῶς, μὴ πῶς
ὑμῶνται σπῆλαιον.*

DE THRASYBVLO ET

αμυνστῆς.

ET si autem post hanc cladem nec potētia prior Athenarum, nec virtus, nec auctoritas restituta est: tamen utcunque, Deo ita volente seruare urbem, primum exules oppressis triginta tyrannis recuperarunt patriam, & veterem formam gubernationis restituerūt duce Thrasybulo. Aliquanto post & Conon eripuit imperium maris Lacedæmonijs, & rursus ædificauit muros Athenienses. Horum duorum virtus in restitutione patriæ præcipua fuit.

Post interfectum Theramenem Critias & aliqui eius collegæ maiorem sauitiam exercuerūt, & scribitur iussisse eos filias quorūdam interfectorum saltare in cruore parentum, quæ se præcipites ex illis locis deiecerunt. Cum igitur Thrasybulus sciret, iā in odio esse Critiam & collegas, adduxit septuaginta in Atticam, & oppidum Phyled occupauit. Qua re cognita, in ipsa vrbe multi ciues recusant militare cum tyrānis. Accersunt igitur tyranni Spartanum regem Pausaniam, qui audiens scelera triginta tyrannorum, & intelligens, Thrasybulum velle societatem cum Lacedæmoniis inuiolatam esse, non impediuit eius reditum in patriam. Thrasybulus itaque dimicans cum exercitu tyrannorum, trucidauit Critiam, & quosdam eius collegas, & præconium fecit, se nō gerere bellum cum ciuibus, sed velle, vt patria veteribus legibus regatur, ita in urbem rediit Thrasybulus cum ceteris exulibus, & leges veteres, ordinem magistratuum & iudicia restituit.

Sed vt ciuitas tranquilla esset, decretum factum est de *αμυνστῆς*, id est, vt obliuio esset veterum iniuriarū. Et quia multi tenebant res alienas, quoquo modo translatas, alij hereditariis, alij emtionibus, alij dotibus, alij aliter, & repetitio paritura erat noua bella, sancitum est, ne lites mouerentur de præsentibus possessionibus, sed vt in posterum nihil contra leges fieret. Hæc *αμυνστῆς* restituit

seruit Athenarum tranquillitatem. Sic in dissensionibus
civilibus sæpe decursum est ad *ἀγωνίαν*, vt futuræ paci
consuleretur, vt censuit Romanus Senatus interfecto
Iulio Cæsare. Et in aliis historiis sæpe dicitur: Pacem fa-
ciant singuli *ἕκαστος ἀπ' ἑαυτοῦ*. Hæc exempla meminisse
utile est.

Paulanias postea in vrbe Sparta accusatus, quod non
defendisset triginta tyrannos, se excusauit. quod iniusta
crudelitas sociorum non fuerit approbanda aut adiuu-
da, & satis fuerit Athenienses retineri in societate Lacedæ-
moniiis promissa. Ibi pares calculos tulit, quo more
significatum est, eum absolui. Et docet exemplum, so-
cios iustam crudelitatem exercentes, non defendendos
esse. Sicut, etsi socij erant Constantinus & Licinius, tamē
Constantinus defendit Ecclesiam contra Licinium. So-
cij Lacedæmoniorum & Thebani erant, cum Thrasyl-
bulus in patriam rediret. Et mandauerant Lacedæmonij,
ne Thebani exulibus Atticis præberent hospitium. Sed
Thebani prorsus contrarium edictum proposuerunt, se
non impedire exules Atticos, gerentes arma contra tri-
ginta tyrannos, ac mandare se, vt nulla domus clausa sit
exulibus Atticis. Sed fuerunt hæc exempla diuini iudi-
cij, contra iniustam & atrocem sæuitiam, sicut scriptum
est: Qui gladium acceperit, gladio peribit.

25 IMPERIUM LACONICVM

T Enuerunt imperium Lacedæmonij annos nouem
& viginti, post victoriam Lylandri ad Aegos Pota-
mos, vsque ad pugnam Leuctricam, quæ facta est initio
Olympiadis centesimæ secundæ, cum Helice & Bura
biennio ante terræ motu absorptæ essent, anno quarto
Olympiadis centesimæ primæ, vt diserte inquit Pausa-
nias. Fuit autem aliquantisper tranquilla Græcia, donec
Agefilaus rex Spartanus & Lysander duxerunt exerci-
tum in Asiam: qui cum domi par esset, adicere imperio
suo Asiæ partem, & Persicam potentiam debilitare co-
nabantur. Ac initia Agefilao lætissima fuerunt: magnis
aliquot præliis Tissaphernem vicit, propter quas clades
iratus Artaxerxes, Tissaphernem interfici iussit, & suc-
cessorem misit Tithraustem.

h. j.

Interea in Græcia tumultus orti sunt inter Phocenses & Locros. Quumque Thebani defenderent vicinos Locros, accusantur a Phocensibus apud Spartanos. Remiserat autem Lylandrum Agesilaus in patriam propter æmulationem. Etsi autem Spartani alioqui Thebanos oderant, tamen magis eos accendit Lylander, qui & natura inquietus erat, & scribitur in senectâ propter adustam atram bilem, factus iracundior. Hic Thebanis magis quam cæteri irascebatur, propterea quod Atheniensibus exilibus hospitium præbuerant, contra edictum Spartanorum. Decretum igitur faciunt ephori, ut Thebanis bellum inferatur. Hæc Atheniensibus auxilium petunt, qui antea in Sparta petierant, ne bellum inferretur Thebanis, sed ut iudicio controuersia inter Phocenses & Locrenses dirimeretur. Postea cum Thebani auxilium peterent, Thrasylbulus memor beneficij Thebanorum suâsor est, ut iuuarentur, & accedunt auxilia aliarum ciuitatum. Ita rursus in Græcia ex leui causâ ingens bellum & exitiale Lacedæmoniis ortum est. Duxit partem exercitus Laconici Lylander, is in oppugnatione Haliarti, erumpentibus Thebanis extra oppidum in pugna interfectus est. Hic exitus est Lylandri, qui Athenas ceperat, cuius virtute Spartani imperio potiti fuerant. Sed superbiam pœna sequuta est. Scribitur enim huic primo omnium Græcorum diuinos honores habitos esse.

Erant autem tã læri successus Agesilai in Asia, ut procedere in regnum Persicum cogitaret. Sed Spartani crescente potentia Thebanorum reuocant eum, missa scytala. Hic tanta fuit modestia Agesilai, ut relicta maxima spe occupandi Persicum imperium, mox in patriam redierit. Hæc modestia in tanta potentia ita prædicatur, ut longe omnibus ipsius victoriis ante feratur. Tanta autem de eius iustitia, fortitudine & modestia opinio, ut Lacedæmonij summum ei imperium, & exercitum in terra, & classes in mari, commendauerint. Et scribit Theopompus, fuisse eum summum virum suæ ætatis.

Cum autem in Asia triennio fuisset, & multas vrbes Persis ereptas, imperio Laconico adiecisset, & locis iuste
& mo-

& moderate imperasset, discedēs reliquit sui dissimiles, avaros & crudeles Harmostas. Classi autem præfecerat Pisandrum vxoris fratrem.

Erat eo tempore Conon, exul Atheniensis apud Euagoram regem Cypri, qui cum octo nauibus fugerat ex pugna ad Aegos Potamos. Hic & Euagoræ & regis Persici pecunia & nauibus instructus, mittitur contra Lacedæmonios, cum Persæ viderent nimium crescere potētiam Laconicam in Asia. Conon magno prælio ad Cnidum vicit Laconicam classem, & interfecit Pisandrum. Hæc clade accepta Lacedæmonij rursus maris imperium amiserunt, & paulatim ciuitatum defectio sequuta est.

Hæc clades annunciata est Agefilao in ipso reditu, & ad hanc alia clades accessit. Cum enim in Bœotiam in ipsa solis eclipsi peruenisset ad urbem Coroneam, cum Thebanis & eorū sociis dimicans vulneratus est. Ac scribit Xenophon, tam acre prælium fuisse, vt nullum suo tempore fuerit acrius. Ex eo prælio cum multi in templum vicinum fugissent, iussit parci tēplo, & dimitti incolumes omnes, qui eo confugerant. Concessit & Thebanis petentibus cadauera interfectorum ad sepulturā. Adeo non indulsit iræ, quanquam vulneratus erat.

Iam vero in Asia inclinatione facta Laconicæ potētiae, rediit Athenas Conon, & patriæ donans quinquaginta talenta, id est, triginta millia coronatorum, muros ea pecunia refici curauit, a Lysandro euerfos. Ita Thrasybuli & Cononis virtute paulatim Athenæ rursus crectæ sunt. Nec multo post reditum Cononis, cum Lacedæmonij classem repararent, missus est Thrasybulus ad impediendos Lacedæmonios, qui Byzantium recepit, & res multas feliciter gessit. Sed cum ad Aspendum milites eius populati essent agros, Aspendij irritati noctu eum pentes subito tumultu & Thrasybulum in suo tentorio, & milites aliquot interfecerunt. Hunc breui sed honestissimo testimonio ornat Xenophon lib. 4: *Θεοσέβειας ἀπὸ τοῦ μάλᾳ δοκῶν αὐτῆς ἀγαθοῦ ἔδ, ἕτως ἐπελβήθησαν.*

Vt autem Lacedæmonij rursus crescentem potētiam Atheniensium & refectionem murorum impedirent,

h. ij.

accusant Articam ciuitatē, & nominatim Cononē apud Tiribazum ducem Persicum, ac monent, periculofam fore potentiam Athenienfium regno Perfico, præfertim cum & Euagoram Perfæ metuerēt. Mittunt igitur Athenæ legatos ad Tiribazum placandum. In his & Conon fuit. Hunc Tiribazus contra ius gentium captum in Perfiam ducit, vbi in carcere feu necatus eft, feu morbis extinctus. Accufator autem fuerat Antalcidas, Spartanus legatus. Is deinde a rege Perfico, quia bello Thebano Lacedæmonij impares erant, impetrauit edictum, quo rex pacem Græcis omnibus imperat, & bellum minatur iis, qui non fint obtemperaturi. Ac fimul mādāt Thebanis, vt arma deponant, & ciuitatibus pristinam libertatē reddant. Quia vero Lacedæmoniorum cōfiliū hæc pax impetrata fuerat, & adhuc magna erat ipforum potentia, & Agefilai præcipua autoritas, Lacedæmonij fe ostenderunt fore huius edicti regij defensores, quod celebri appellatione nominatur Pax Antalcidæ. Iurant igitur Græcæ ciuitates omnes, fe obtemperaturas effe. Sed astute Lacedæmonij huius pacis prætextu fuam potentiam rursus confirmare conati funt: occupant fraude Cadmeam Thebarum arcem. Ibi & coniuges & filias honeftorum ciuium rapiunt, & Thebis expellunt, quos volunt. Ideo Pelopidas & Epaminondas, & alij exules, fœdere clam facto, magna prudentia & fortitudine irrumpunt in arcem, & eiciunt inde Laconicum præfidium, aliquot viris interfectis.

Dederant autem hospitium Thebanis exulibus Athenienfes, qui & poſtea eos iuant contra exercitus Laconicos. Tandem rex Spartanus Cleombrotēs cum exercitu in Bœotiam veniens, nō procul ab oppido, cui Leuctra nomen erat, cum Thebanis dimicat. Ibi interfectis rege Cleombroto & mille Spartanis, quorum præcipua erat nobilitas, & dilapfis eorum focis, victores fuerunt Thebani.

Ac locum tantæ cladis voluit Deus teſtem ſeu monitorem effe de ſua ira. Nam aliquanto ante pugnam quidam ex Spartana nobilitate hoſpitaliter excepti in Leuctris a Scedofa, poſtea redeūtes, abſente patre, filias eius duas

duas, vi stupratas, interficiunt, & in puteum abiiciunt. Pater deinde Spartam profectus, ac petens sceleris autores puniri, derisus est. Et narrantur alia exempla crudelitatis & libidinum, quibus in imperio Spartani & iram Dei irritarunt, & voluntates ciuitatum a se alienarunt.

5 Cum igitur Deus in eo ipso loco puniuerit Lacedæmonios, qui sceleris vestigium fuerat, voluit homines & de magnitudine perpetrati sceleris, & de iudicio diuino cōmonefieri. Denūciata fuit antea pœna oraculo, quod
 10 recitat Pausanias. Id his versibus reddidi:

Leuctra mihi sunt curæ, & mors tristissima, gnate

Occisæ Scedasi qua periere due.

Hic atrox fiet pugna & sensissima cedes

Fatalis quando venerit illa dies.

15 *Quam prius haud quisquam norit, quam Dorica pubes*
Amittet robur, militique duces.

Facta est autem pugna Leuctrica,

Anno Artaxerxis 32.

20 Anno 29. post pugnam Lysandri ad AEgos Potamos.
 Initio anni secundæ Olympiadis centesimæ & secundæ, die quinto Iunii.

Anno ante initium regni Alexandri tricesimo sexto, quod omnium scriptorum consensu collocatur in annum primum Olympiadis centesimæ & vndecimæ.

25 Etli autem vsque ad Leuctricam cladem numerantur anni principatus Spartani, tamen non mox processerunt Thebani in Laconiam, sed Lacedæmonij nunciata clade multa grauius fecerunt, & profuit hæc Agesilai moderatio ad leniendā tristitiam. Vsitatum fuit apud Spartanos, vt qui ex acie fugerant, iudicarentur infames. Qui
 30 quidem ab aliis ciuibus discernebātur vestitu & barba, ac licebat eis libet prætereuntem verberare, nec licebat eis vxores ducere. Cum autem multi nobiles & fortes viri ex fuga domum rediissent, & essent qui iussitū mo-
 35 rem de his, qui fugerant, seruari vellent, accessit ad con-
 cionem Agesilaus, & iussit, vt sinnerent leges eo die dormire, quia calamitas accidisset, non ignauia ciuium, sed iniquitate fortunæ. In posterum autem ab eo die leges
 h. iij.

seruandas esse. Hac *Mantineia* reuersos ciues infamia liberauit.

Cum igitur mitteretur Archidamus filius Agesilai cū exercitu Laconico in Boeotiam, accersunt Thebani Iasonem Phereum ex Theſſalia, cuius tanta erat virtus & auctoritas, vt existimaretur in Asiam traiecturus esse, vt bellum Persis inferret. Is cum venisset ad Thebanos, hortator fuit eis, ne dimicarent cum Lacedæmoniis, qui irritati nunc & cautiōres & firmiores futuri essent. Et cum vtrisque dissuadere prælium, perfecit, vt certis cōditionibus pacem facerēt. Ita sine prælio Lacedæmonij domum redierunt. & Iasonis verba recensentur apud Xenophontem: Solet Deus ex paruis magnos facere, & ex magnis paruos.

Hic Iason domum reuersus fraude interfectus est. Cumque in Theſſalia contra tyrannos aliqua ciuitates a Thebanis auxilium peterent, profectus eo Pelopidas, postea a tyranno Alexandro Phereo captus est, cuius tanta fuit sauitia, vt homines viuos infueret vtrorumq; pellibus, & canes contra eos incitaret. Ac in prima expeditione Theſſalica, cum Pelopidam fraude captū esse Epaminondas audiret, profectus eo cū exercitu, tantum iniecit Alexandro terrorem, vt redderet ipsi viuum & incolumem Pelopidam. Ita fide & virtute amici Pelopidas tunc seruatus est. Sed postea reuersus in Theſſaliam Pelopidas, in acie dimicans a tyrāni exercitu interfectus est. Tyrannus vero postea domi a coniugis fratribus, facies tenente coniuge, dormiens trucidatus est.

Interea dum Thebani occupati sunt motibus Theſſalicis, & ipsi & Lacedæmonij, & aliae ciuitates ostendunt, se pacem Antalcidae non violaturos esse. Mantinei exules freti hac pace conueniunt, & patriam Mantineam instaurare conantur. Fuerat autem Mantinea præcipua vrbs Arcadiæ, condita a filio Lycaonis, cuius nomen fuit Mantineus: quæ cum vicina esset Laconica, & tamen (vt gens Arcadica inquieta fuit, & mercede militare consueuerat) saepe adiungeret se hostibus Lacedæmoniorum, & velut arx esset hostilium copiarum, a Lacedæmoniis euerſa fuit. Quare cum viderent, non sine periculo

culo vicinæ cani instaurari, Agesilaus impedire instau-
 rationem conatus est. Accersit igitur gēs Arcadica The-
 banos. Ita nouum bellum in Græcia accensum est, in
 quo Sparta pene funditus perit. Nam Epaminondas,
 5 quem propter ipsius virtutem socij libenter sequeban-
 tur, exercitum in Laconicam duxit quadraginta mil-
 lium virorum, & vastata Laconica & multis oppidis oc-
 cupatis ad Spartam accessit, nec tamen fluuium Euro-
 tam, qui niuibz intumuerat, transiit. Ac tātus terror in-
 10 cussus est Spartanis, vt seruos armarent, promissa eis li-
 bertate. Cumque speciem iusti exercitus, sex millia ar-
 matorum, in vrbe Agesilaus haberet, disposuit eos cer-
 tis locis, quia Sparta sine mœnibus erat. Ea res deterruit
 15 Epaminondam, ne oppugnationem tentaret. Nec Age-
 silaus, etsi conuictis prouocabatur ad dimicandum, tūc
 iudicabat ex vrbe exercitum educendum esse. Steterūt
 autem ambo in contrariis ripis Eurotæ, Agesilaus & E-
 paminondas, sese mutuo cōtuentes, & alter alterius vir-
 tutem admirantes, & fortunæ vices cogitantes. Erat e-
 20 nim triste spectaculum, cum annis excenti essent ab He-
 ræclidarum regnō in Laconica nec vnquam in ea con-
 specti essent hostiles exercitus, nec incendia & popula-
 tiones ab hostibus ibi factæ essent, nunc totam regio-
 nem vri & vastari ac, vt Athenæ ante triginta annos de-
 25 ditione facta imperium & libertatē amiserant, sic Spar-
 tæ nunc pene similem calamitatem esse. Ipse etiā Age-
 silaus exemplum fuit inconstantia rerum humanarū, qui
 & florentissimam patriā acceperat, & formidabilis fue-
 rat regi Persico, & suæ ætatis propter virtutem laudatiss-
 30 simus dux fuerat, nunc senex patriæ videt incendia, &
 ciuium funera. Profuit tamen patriæ animi robore &
 consilio. Non enim deseruit urbem, & ciues armavit. Et
 cum exercitum Epaminondas propius urbem adduxit,
 emissis equitibus, & ex insidijs adortus hostiles copias
 35 terrorent eis incussit, ne procederent.

Commoratus autem Epaminondas ad urbem Spartā
 quatrduo, cum & dilabi Arcades ad prædam videret in
 regione opulenta, in qua spolia ex multis gentibus con-
 gesta erant, discessit inde ad alia oppida occupanda,

h. iiii

fuitque in Laconica tres menses. Interea Lacedæmonij ab Atheniensibus auxilium petiuerunt, facta comminatione mutuorum beneficiorum, & orantes, ne hos qui in maximis Græciæ periculis fuissent, velut mercenarii Atheniensium, deleri sinerent. Ibi, cum ciuitas Attica, vt sæpe alias, oblita offensionum, vellet Græciam saluam esse, decreuit, vt misso exercitu Lacedæmonij defenderentur. Misit & Dionysius Siculus pater viginti trirèmes, in quibus fuisse Celtas & Iberos narrat Xenophon. Et quidem postea plurimum profuisse Lacedæmonijs Celtas inquit.

EPAMINONDAS.

Postquam vero discessit ex Laconica Epaminondas, Spartani propter societatem Atheniensiū, & instructi auxiliis ex Sicilia missis, paulatim oppida sua recipiunt. Hos cum reprimere Arcades conarentur, nondum finis fuit belli, Cumque Agefilaus propter sententiam ducere exercitum non posset, missus est filius Archidamus cum Spartanis copiis & auxiliis Celricis aduersus Arcades, 20 quos ita vicit, vt magna hostiū multitudine interfecta, & nullo Spartano amisso, nominata sit illa pugna, *adonipus* *μυαγί*. Neque tamen Arcades tumultuari desierūt. Cumque noua fœdera fecissent cum Eleis & aliis, & deinde Arcades ipsi inter sese disuncti essent, vt semper fuit genus hominum inquietum & rapax, & pars (Mantinei videlicet) defecisset ad Lacedæmonios, alij a Thebanis auxilium peterent, & Messanæ instauratio Thebanis curæ esset, rediit Epaminondas in Arcadiā, ducens ex Bœotia & Eubœa & Thessalicis equitibus mediocres copias, 30 quas accessione sociorum in Arcadia auxit. Iam & Lacedæmonij mediocres copias habebāt, quia equites Atheniensium, & pars Arcadum, Mantinei & Achæi, ad eos accesserant. Eduxit igitur Agefilaus exercitum ad Mantineam. Hic Epaminondas sperans se nactum occasionem rei magnæ perficiendæ, videlicet occupandæ Spartæ, quia exercitus inde aberat, omisso prælio iter suscipit versus Spartam. Sed re indicata a Cretensi milite, Agefilaus redit Spartam cum filio Archidamo & paucis aliis. Quo cum

Epa-

Epaminōdas venisset, acerrima pugna repulsus est. Hic
 rursus senis Agesilai virtute patria seruata est, non vt an-
 tea, sine proelio. Scribit enim Xenophon diuinitus fa-
 ctū esse, vt Thebani, qui antea Lacedæmonios vicerant
 5 & ignem spirabant (his enim i verbis vitur, *πυρμαίνοντες*)
 nūc tā paucis cesserint. Nā Archidamus paucissimos ex
 vrbe educens, eū interfecisset aliquot Thebanos in pri-
 ma acie, tantum reliquis terrorem inculsit, vt fugerent.
 Adeo nec fortunæ nec viriū magnitudini cōsidendum
 10 est, sed cogitandum est dictum: Victoria a Domino est.
 Vterque autem dux in maiore admiratione fuit, alter
 propter consilium oppugnandæ vrbis, alter propter ce-
 leritatem reditus, & defensionem patriæ.

Regressus autem Epaminondas, etsi videbat, se non
 15 sine periculo dimicaturum esse, tamen, quia pugnandū
 esse statuerat, nō procul a Mantinea castra locat, ibi in-
 tentus in occasiones, adortus est hostes præter ipsorum
 opinionem, & arte aciem ita instruxit, vt robur hostilis
 exercitus pelleret. Eo in loco cum ipse prælium ciceret,
 20 & cedere hostes cogeret, vulnus accipit. Quia autem
 propter vulnus ducis milites non sequuti sunt hostem
 cedentem, minus magna strages facta est. Epaminōdas
 viuens relatus in castra, non prius spiculum ex vulnere
 euelli permisit, quam interrogauit, vtri vicissent. Cum
 25 victores Thebanos esse diceretur, spiculo euulso patriæ
 gratulatus placide mortuus est. Hic est exitus Epami-
 nōdæ, qui non solum propter iustitiam, fortitudinē, mo-
 destiam, & fidem erga amicos valde laudatur: sed etiam
 quia doctrinas a Lyside Pythagorico didicit, quarum
 30 studiis in eius pectore magis confirmatus est amor iu-
 stitiæ & modestiæ.

Cum autem post Epaminondæ mortē vtrique se pro
 victoribus gererent, Thebani & Spartani, eaque ex re
 passim noui motus orirentur, vt inquit Xenophō in fine
 35 suæ historiæ, Cōfusio & perturbatio maior fuit in Græ-
 cia post Epaminondæ pugnā, quam fuit ante. Tales bel-
 lorum exitus sæpe sunt, vt hoc decennio vidimus bella
 ex bellis nata esse, sicut Pindarus inquit: Facile est cuius
 mouere vibem, sed in tranquillum sistere sine Dei au-

xilio nemo potest. Præcipua tamen fuit tunc potentia Thebanorum, qui nō multo post Epaminōdæ mortem contra Phocenses, qui templum Delphicum spoliauerant, bellum mouerunt, Olympiadis centesima quinta anno quarto, quod nominatur Bellum sacrum, cuius sæpe fit mentio in autoribus. Pertinet autem historia belli fieri ad Ochi tempora, vt postea dicam. Nunc breuiter eius mentionem feci, vt series Græcorum bellorum facilius mente comprehendi possit, & consideretur, semel mortis imperiis, non facile pacem restitui posse. Captis Athenis sequuta est recuperatio, quam adiuuerunt Thebani. Inde Spartani Thebanos adorti, rursus amiserunt imperium. Postea in bello sacro Thebani attraxerunt Macedones. Aliquanto post ab Alexandro Thebæ funditus deletæ sunt, & horribiles pœnæ per omnes Græciæ populos vagatæ sunt, ac simul extincta est vbique vetus doctrina ac disciplina, & perpetua latrocinia in Græcia fuerūt. Has ruinas gentiū intuentes cogitemus de causis, & similibus omnium tēporum miseris, & pe-
tamus, vt Filius Dei sit vmbraculum ecclesiæ suæ, sicut
textit in Aegypto domos sanguine aghi conspersas.

RES ROMANÆ.

ANno ab vrbe Roma condita tricentesimo & sexagesimo quinto, vrbs Roma a Gallis capta & incensa est, Olympiade nonagesima nona, regnante in Persia Artaxerxe Mnemone, anno vicesimo post captas Athenas a Lyfandro, vt Polybius scribit. Integra vero historia apud Liuium legatur, vt res Romanæ alix. Hic tempora tantum insigniū euentuū annotamus. Sed quia illa Celtarum expeditio in Italiam non breuius fuit, & magnarum mutationū & multorū præliorum causa fuit, aliquid & de gēte, & de occasione expeditionis addam. Veteres Græci regionem ad Alpes sitam, versus Oceanum septentrionalem & occidentalem vno nomine Celticam nominarunt, videlicet totam oram ab Oceano occidentali ad Hæcyniam vique. Deinde ab Hæcynia versus orientem vno vocabulo Sarmatias nominarūt. Et si vicinas aliquas Alpibus distinguūt, vt Boios, Noricos, & inde

inde Pconios, & Mysos. Inquit igitur Herodotus, oriū
Istrum in Celtis & Pyrene, quod hodie nominatur *vff*
der Bar, & dirimere mediam Europam.

Nomen vero Κέλτες, est αλλάνες. Et scribit Appianus
se nihil de origine nominis aut gentis verisimilius repe
risse, quā hoc, quod Polyphemo in Sicilia duo sint nati
filij ex Galatea, quorum alteri fuit nomen γαλάτης, alte
ri Γαλλός. A Galata ortos esse γαλάτας, vnde postea fa
ctum est nomen Celtę. Nos vero scimus eandem esse
10 vocem Galli & *VValen*. Significat igitur reuera Galli
peregrinatores seu migrantes. Et quidem vocabuli o
rigo Ebręa est.

Multę autē & diuersę gentes confederunt in vtraque
ripa Rheni, & in illa vltiore regione versus Oceā
35 num occidentalem, & versus mare Ligusticum. Nam &
Massilienses fuerunt Ionum colonia. Et Vienna in Ga
llia Cretensium colonia est. Fuit enim eodem nomine
vrbs Cretę, vt scribit Stephanus, dicta, quod ibi O
tus & Ephialtes Martem ceperint. Qua narratione si
20 gnificatum est, bella ibi fratrum istorum virtute sedata
esse, vnde postea reliquię in Gallia confederunt. Ma
gnam Gallię partem & Ligyes tenuerunt, quos Stepha
nus inquit ex Tharso venisse. Tharsus autem dicitur a
Tharsis filio Iauan.

25 Confedissee autē in ora septentrionali Gallię Seno
nas certum est, qui fuerunt ex nostra gente Teutonica,
quę nomen habet ab Ascanē Tuiscones. Et nō dubium
est, vicinas gentes in Italiam & postea in Gręciam dū
xisse exercitus mixtos ex Teutonibus & Gallis.

30 De expeditione in Gręciam postea dicemus, in qua
Brennus post Alexādrum centum & quinquaginta mil
lia peditum, & viginti millia equitum & quadringētos
in Gręciam duxit, de quibus scribit Callimachus, dice
re Apollinem, suam & regis Ptolemęi communem fore
35 victoriam, se ad Delphos fulminē interfectorum esse
Celtas, sed regem Ptolemęum interfectorum esse Cel
tas ad lacum Serbonidę, id est, Asphaltitę. Postea enim
cum in Asiam attracti essent, Ptolemęus Euergetes
multos interfecit ad Asphaltiten.

Ex his narrationibus apparet, & magnum robur harum gentium fuisse, & magnam multitudinem ex patria eductam esse. Sed expeditionem in Græciā antecessit Italica, cui occasionem præbuit poena libidinis. Tenuerunt Italiæ oram ab Alpibus ad Tibrim usque, tres gentes: Hæteri ad sinum Adriaticum: Ligures contrarium litus ad occasum: Media ora, quæ & ubertate soli & amœnitate longe excellit, fuit Tyrrhenorum, quorū appellatio antiquissima. Vltior Italiæ pars nominata est Ausonia ab Ausone filio Vlyssis & Calypsus. Fuerunt autem Tyrrheni Lydorum coloni: Lydi autē ab Aegyptiis orti sunt. Et fuisse tetras libidinum confusiones in Tyrrhenia, narrat Timæus, qui circa hæc tempora vixit. Occasio autem, qua Celtæ & Senones in Tyrrheniam adducti sunt, hæc fuit:

Adolescens nobilis Clusinus. Lucumon, tutoris coniugem rapuit. Tutor hoc iusto dolore incensus, inuitauit Celtas, ut sedes quærerent in ea parte Italiæ uberrima, & scelus Lucumonis punirent. Itacum Deus vniuersæ gentis Tyrrhenæ scelera puniturus esset, egressi ex horridioribus locis Celte & alij, Tyrrhenos oppresserunt. Et credibile est, non fuisse breuem, & subitam expeditionem, sed paulatim plures exercitus ex Gallia & Teutoniciis gentibus eo infusos esse.

Ab his affirmant veteres scriptores Græci & Latini, conditas esse vrbes, Senas a Senonibus. Mediolanum, Veronam, & alias quasdam. Quæ autem occasione Romam attracti sint, narrat Lilius, apud quem integra historia legatur.

ARTAXERXES OCTAVS,

Persarum rex octauus.

Regnauit annos sex & viginti, ac regnū occupauit necatis duobus fratribus. Huius gubernatio cum plena fuisset crudelitatis aduersus domesticos, externas nationes, & aduersus ecclesiā in Iudæa, quæ mediocrem tranquillitatem & quasi Halcyonia habuerat, tandē ipse a quodā suo duce interfectus est. Initio gubernationis Sidonē proditione cepit, ubi cum supplices interfecisset,

set, irati Sidonij, ipsi urbem incenderunt. Ac periisse ibi quadraginta millia hominū scribitur. Postea Euagorath Cypri regem, de quo extat Isocratis oratio, cum fuisset eius socius, interfecit.

DE SÆVITIA OCHI

aduersus Ecclesiam.

Recuperauit Ochus & Aegyptum. Cumque in vicina Iudææ bellum gereret, sæuitiam in Iudæos etiam exereuit, quibus ad id tempus a Longimano usque Deus tranquillitatem dederat, ut instaurari vrbes, templum, doctrinæ studia, & totus ordo gubernationis possent. Sed tanta est humanæ naturæ infirmitas, ut in rebus secundis lætitia afferat negligentiam in frenandis cupiditatibus. Cœperunt igitur iam fratres de summo sacerdotio certare. Summus sacerdos erat Iohāna. Hunc ut frater eius Iesus excuteret, petit a Vagose Persico pre fide auxilium, & conatur vi occupare templum. Ibi a fratre Iohanna frater in templo trucidatur. Talia peccata irritarunt iram Dei. Venit igitur Ierosolymam Vagosus, & ingressus templum, inde spolia auexit. Cui cum diceret Iohanna, impie eum facere, respondet præses Persicus, illum vero magis impie fecisse, qui ibi fratrem occidisset.

Postea Ochus & annuas pensiones tēplo eripuit, donatas a Cyro & Longimano, & indixit tributa populo Iudæorū. Occupata etiam præfectura (id enim significat *ἐπὶ τοῦ δαπάνης*) multa oppida deleuit, & multas familias procul transtulit in Hircaniam ad mare Caspium. Rursus igitur ecclesiam exercuerunt magnæ calamitates usque ad Alexandrū Magnum, qui veniens Ierosolymam, ut postea dicitur, restituit Iudæis *αὐτονομίαν*, & pacem & tributa remisit.

RES MACEDONICAE.

Non dubium est, nomen Macedo factum esse a Kittim, ut veteres dixerūt *μακίτης*. Fuit autem Kittim filius Iauan: Et libri sacri affirmant, Alexandrum ortum esse ex Kittim. Ac sæpe fit mentio huius vocabuli. Significat autem Kittim percussōres. Cum autem

deinceps in historia mundi rerum Macedonicarum
præcipua sit commemoratio, vtile est iuniores scire,
quantum de origine regum Macedonicorum traditum
est.

Vetustas adfirmat reges Macedonicos ab Hercule
ortos esse. Et hanc seriem tradidit Herodotus:

HERCVLES.

HYLLVS.

CLEODEVS.

ARISTOMACHVS.

TEMENVS.

PERDICCAS. Hic primus in Macedonia rex fa-
ctus est.

ARGÆVS.

PHILIPPVS.

AEROPVS.

ALCETAS.

AMYNTAS.

Alexander, qui cum esset in castris Mardonij, indica-
uit Aristidi, præliaturum esse Mardonium.

Perdiccas & Alcetas fratres.

Archelaus natus ex patre Perdicca & ancilla Alceta,
nothus, interfecit auunculum Alcetam & eius filium A-
lexandrum, & germanum fratrem, Perdiccam filium. Te-
nuit regnum annos 24. Gessit bella cum Thracum po-
pulis. Tandem, interfectus est ab adolescente nobili,
quem per libidinem contumelia affecerat. Estque de eo
versus traditus:

Τὸν αὖτ' ἐπὶ τῷ πύργῳ ἦν παρὰ τοῦ ἑλίου:

Archelai filij fuerunt, Orestes, Archelaus & Pausa-
nias, & ordine regnum annos octo tenuerunt. His ex-
tinctis rediit regnū ad legitimos hæredes, videlicet ad
Amyntam filium Alcetæ, interfecti ab Archelao.

Amyntas, cum regnasset annos sex, reliquit filios tres,
Alexandrum, Perdiccam & Philipbum. Cumque patri
Amyntæ successit Alexander, natu maximus, interfectus
est a Ptolemæo Alorite. Hunc non multo post interfe-
cit Perdiccas, quem deinde in prælio cœperunt Illy-
rici. Post hunc tertius frater Philippos, qui tunc obles
aliquan-

aliquantisper Thebis fuerat, celeriter in patriam rediens, fratri in regno successit. Fuerat autem adolescens ductus Thebas a Pelopida, qui pacem fecerat inter Ptolemaeum Aloriten, & fratrem Philippi Alexandrum. Vixit autem Philippus Thebis apud patrem Epaminonda, quem habuit exercitiorum socium, & exemplum virtutis. De morte autem Philippi postea dicemus. Prius enim pertexenda est posteritas.

Philippo nati sunt ex Olympiade, Alexander Magnus & Cleopatra: item ex matre Thessala, Thessalonice, quae nupsit Cassandro, interfecta a filio Antipatri, quem deinde interfecit frater ipsius Alexander. Hunc postea Demetrius interfecit.

Ex Cleopatra, Sobrina Attali, natus est Philippo filius Philippus, quem Olympias una cum matre aeneo vasi inclusum, & in ignem coniectum interfecit.

Postea interfecit Cassander Olympiadem, & Roxanem, coniugem Alexandri, & filium eius Alexandrum, & Barsenen alteram coniugem Alexandri, & eius filium Herculem. Antigonus vero iussit interfici Cleopatram, germanam sororem Alexandri Magni.

Tales poenae vagatae sunt per Philippi & Alexandri posteritatem, quia magna gloria a Deo ornati, facti sunt insolentes, voluerunt sibi tribui diuinos honores. Alexander etiam crudelitatem in amicos exercuit. Cogitemus autem, haec tristitia exempla in tantis viris & nobilissimis familiis proposita esse, ut alios homines de modestia commonefaciant.

Nunc ad Philippi historiam redeamus, qui inter reges praecipuos recensetur, quia consilio & fortitudine excelluit, & parvis copiis magnos exercitus vicit.

Laudatus est in oraculo, in quo duo describuntur Philippi, quorum priorem ait fore victorem multarum gentium, & felicem regem: posteriorem vero, videlicet illum, qui cum Romanis bellum gessit, regni euerforem. Versus extant in Achaicis Pausaniae:

*In Macedonum populus clarissima regna tenebunt
Arginae de stirpe, bonum damnumque, Philippi.*

*Horum qui prior est, gentes vrbesque domabit,
Sed veteris regni perdet datus omne secundus,
A populi victus, quos mittent vesper & ortus.*

Initio autem regni vicit Athenienses, qui Argæo regnum tradere conabatur. Deinde facta pace cum Atheniensibus vicit Pæonas & Bardyllin regē Illyriorū, trucidatis in prælio 7 millib. Illyriorū, ac victor recepit oppida, quæ regno Macedonico Illyrij ademerat. Deincepsit Amphipolin, & Pydnā, & oppidum Crenidas, ubi venæ auri erant, quod auxit, & nominavit Philippo. Ex iis venis quotannis Philippus reditum habuit mille talenta, id est, sexcenta coronatorum.

In ea vrbe postea ecclesiam Paulus collegit, ad quam extat epistola scripta ad Philipenses. Fuit autem antea nomen vrbs *Ἀάδς*, vnde prouerbum est, *Ἀάδς ἀγαθὴ*. Postea accersitus Philippus in Thessaliam contra tyrannos, ciuitatibus libertatem restituit, & eas sibi fœderibus adiunxit.

Circa id tempus ortum est bellum sacrum in Græcia, cuius sepe fit mentio, quia magnarum calamitatū causa fuit, & præcipue potētiam Macedonicam auxit. Inchoatum esse Pausanias scribit anno quarto Olympiadis centesima quintæ, & durauit annos cōtinuos decem. Interuallum est autem inter pugnam ad Mantineam & belli sacri seu Phocensis initium, anni quindecim. Tanta erant odia intestina Græcorum, nata ex superioribus bellis, ut diu quiescere non potuerint, & attraxerint externa auxilia & seruitutem.

Occasio autē belli sacri hæc fuit: In iudicio Amphictyonico damnati erant Phocenses, & Thessalis & Thebanis petentibus, ut magnam multam pēderent. Hanc multam cum dare nollent, quia & agri eis ademti erant, Lacedæmoniis clam eos incitatibus, qui & ipsi magnam multā debebant, Philomelus Phocensis collecto exercitu columnas Amphictyonum evertit, in quibus decreta multæ scripta erant, & agros consecratos recipit, aurum & argentum aufert ex templo. Addit & alteram causam: Phocēses veteri more defensores esse Delphici templi, id ius eripi ipsi a Thebanis queritur. Ut igitur opem

opem ferrent iudicio Amphictyónico, & templo, vicini Locri, Thebani & Theſſali bellum Phocenſibus inferunt. Philomelus victor tribus magnis præliis, quarto victus ſeſe de rupe præcipitem deiecit. Hic primi ducis Phocenſium exitus fuit.

Secūdus dux fuit Onomarchus, qui cū in ſomno vidifſet, ſibi in templo datum eſſe cololum, vt altiores faceret, ſperauit ſuam potentiam maiorem fore. Sed tandem poſt multa prælia ſuſpenſus eſt: Ita cololum auxit.

Suppeditabant autem Delphici theſauri pecuniam ad conducendos & alendos exercitus. Nam æſtimatio auræ & argenti, quod initio huius belli in Delphico templo fuit, ſcribitur fuiſſe decem millia talentorum, id eſt, ſexaginta tonnarum auræ. Vicit igitur Onomarchus Bæotios, & cepit urbem Coroneam. Vicit & duobus præliis Theſſalos, & cum his Philippum regem Macedonū, quem acceſſuerant Theſſali ad belli ſocietatem, & multos Macedonas trucidauit. Sed tertio prælio in Theſſalia Philippus vicit Onomarchum, trucidatis ſex millibus hoſtium, & captum Onomarchum affixit cruci.

Necato Onomarcho dux Phocēſiū factus eſt Phayllus, cui Lacedæmonij pedites mille, Athenienſes quinque millia, & quadringentos equites, & Theſſali, hoſtes Philippi, duo millia miſerunt. Sed tribus præliis victus Phayllus a Bæotiis, ipſe poſtea urbē Atycām in Locris cepit, & direptā funditus deleuit. Sed cum Phthiſi mortuus eſſet, dux Phocenſium factus eſt Phallæcus, Onomarchi filius, cui Mnæſas propter adoleſcentiam dux additus eſt. Sed Bæotij Mnæſam non multo poſt incautum oppreſſerunt & interfecerunt.

Poſtea cum Phocenſes tres munitas vrbes in Bæotia tenerent, Orchomenum, Coroneam & Corſas, ex quibus facile erat populari vniuerſam Bæotiam, Thebani nec pecunia nec viribus ſoli diutius belli molem ſuſtinere potuerunt. Petunt igitur ab Ocho pecuniam, qui mittit eis trecenta talenta, id eſt, centum millia & octoginta millia coronatorum. Acceſſunt & Philippum regem Macedonicum Thebani, qui magnum exercitum Macedonum & Theſſalorum adduxit in loca vicina

Bœotia, vbi Phocensium dux Phallæcus erat cum exercitu. Sed cum Phallæcus non auderet dimicare, petiuit a Philippo pacem, qui concessit ea conditione, vt relicta terra Phocensi & Bœotia transfret in Peloponnesum. Ita sine prælio Philippus finem belli fecit. Phocenses in seruitutem redacti sunt, omnia oppida destructa sunt, & multitudo in villas distributa est, & agri eis traditi sunt: sed ita, vt quotannis penderent sexaginta talenta, id est: triginta & sex millia coronatorum. Iudicium Amphictyonum restitutum est, & decretum, vt Philippus ibi & successores reges Macedonici duo suffragia haberent. Phocensibus ademptum est ius suffragij. Decretum est etiam, vt Philippus Græcorum dux nominaretur. Finito igitur bello Philippus in Macedoniam rediit, parta non solum victoriæ gloria in causa iusta & speciosa, quod templum & iudicium Amphictyonum defendisset, sed etiam moderationis in victoria.

Phallæcus postea in Creta militans in quadam oppugnatione fulmine ictus perijt, & incensis machinis, multi eius milites igni perierunt. Pausanias scribit, sine belli sacri fuisse anno primo Olympiadis centesimæ octauæ, ac fuisse eum annum belli decimum. Fuitque hic annus Ochi regis Persarum decimus nonus.

ARSAMES, NONVS

rex Persarum.

Ochi crudelitatem & pœnæ ipsius & regni interitus sequuntur, iuxta regulam: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Ochus interfectus est a principe Bagoa, qui cum regnum in se transferre non posset, regem fecit Arsamen Ochi filium. Qui cum annos quatuor regnasset, etiā ab hoc ipso Bagoa interfectus est, metuente filium, propter necem paternam. Hic finis fuit familiæ Cyri, in cuius cōsideratione deploranda est miseria humana, quod etiā talium posteritas cito degenerat, in quibus fuit vera agnitio Dei, & excellens virtus. Fuerit autem in regno Persico reges Deum recte colentes: Darius Medus, Cyrus & Artaxerxes Longimanus. Hi laudantur in libris Danielis & Esdræ.

Inter-

Interfecto Arsame Bagoas ad principē Armeniæ regnum transtulit, qui non fuit ex posteritate Cyri, ac nomen ei tribuit Darij. Hic Darius vltimus ab Alexandro victus & regnum & vitam amisit, vt postea dicemus.

5 Nunc ad res Macedonicas redeamus. Cum Philippus Macedo finem belli sacri seu Phœcensis fecisset, anno primo Olympiadis cētesimæ octauæ, & pace cum omnibus Græcis facta rediisset in Macedoniam, postea multas vrbes in Thracia occupauit. Expulit etiam ex Eubœa
10 tyrannum Calliam, de quo dicit AEschines, fuisse eum mutabiliorem Euripo maris, cui vicinus fuit. Cū autem Athenienses crescentem eius potentiam metuerent, & cum irritarent, & vicissim ipse debilitare potentiā ipsorum conaretur, tandem rediit in Græciam Olympiade
15 decima. Sunt igitur inter anni belli sacri finem, de quo diximus, & postremum aduentum Philippi in Græciam circiter nouem. Fuitque occasio postremi aduentus hæc aliena a causis prioris belli, in qua tamē etiam prætextus religionis ostensus est, vt sepe homines prauis cupiditatibus religionem prætexunt, quia videri volūt, se iustis
20 & magnis causis ad bella mouenda cogi. Hanc iustitiæ simulationem grauiores pœnæ sequuntur. Et Deus finit homines in tales furores ruere, vt idolomania puniantur.

25 Fuit oppidum in Locris, Amphissa, quod campum duorum miliarium Germanicorum cōsecratum occupauerat, & tradiderat suis ciuibus, vt ibi villas extruerent, & colerent agros. Hunc cāpum cum restitui templo Delphico Amphictyones iussissent, armis etiam
30 euertere villas conarentur, concursu Amphissensium repressa est turba, quam Amphictyones adduxerāt. Defenderunt autem & Thebani Amphissam, quia Locri Thebanis amici erant. Fit igitur decretum Amphictyonum, de accersendo Philippo rege Macedonico, præsertim cum iam & ipse in consilio Amphictyonum duos suffragia haberet. Ac Demosthenes, inquit, quosdā pecunia corruptos astute perfecisse, vt illud decretum fieret, vt eo prætextu Philippus accersitus Græciam opprimeret. Ego odio Thebanæ potentiæ decretum illud

i. ij.

a pluribus factum esse existimo.

Vocatus igitur Philippus exercitum adduxit in Græciam mense Februario. Ac primum Amphicenses punit. Erant vtrique in metu: Thebani, quia Amphicenses descenderant, Athenienses propter Eubocam. Mittunt igitur legatos ad Philippum, ac petunt, ne pacem, quæ in fœderibus antea vtrinque promissa erat, violet. Interea Philippus urbem Phocensem Plateam vi capit, & totam regionem Phocensem occupat. Cum autem iam & Græcia partem occupasset, & cæteri in metu essent, suafor fuit Demosthenes, vt Athenienses & Thebani se coniungerent ad Græciæ defensionem. Et mense Maio decretum factum est, vt Philippus armis reprimeretur, & facta est cū Thebanis societas. Postea die septimo mensis Iulij ad Cheroneam urbem Bœotix pugnatū est, fuitque tanta virtus Græcorum, vt diu anceps prælium esset, ac multis vtrinque cadentibus trepidauerit Philippus, donec adolescens Alexander equites a fronte ad latus duxit, & in medium exercitū Græcorum irrupit. Ibi in clinatio facta est, Interfecti sunt autem ciues Athenienses mille, & capta duo millia, multo plures vero Thebani & interfecti & capti sunt. Ac præsidium Thebis impositum est. Erat autem inter captiuos Athenienses Demades orator, qui Atheniensibus pacem impetravit, & obtinuit, vt captiui sine precio redderentur.

Post victoriam Philippus conuocatis Græcarum ciuitatum legatis Corinthum, ibi dux Græcorū contra Persas nominatus est, & constituta pace Græciæ in Macedoniam rediit, ac translaturus bellum in Asiam, misit eo partem exercitus. Sed dum commoratur domi, & ostentat regium splendorem cum aliis spectaculis, tum vero etiam sacrificio, in quo suam statuā inter Deorū statuas collocauit, in spectaculo quodam a fœllite Pausania interfectus est, non diu postquam ad Cheroneam vicit Athenienses & Thebanos, sicut oraculum prædixerat, victorem breui post moriturum esse. Flet victus, sed victor mortuus est: *Κλέμει δ' ὑπὸ τοῖς, καὶ δ' ὑπὸ τοῖς ποταμῶν.* Ita rex constantissimus consilio & fortitudine, adhuc ætate florens (tantum enim vixit annos 46, vt in Arcadicis apud Pau-

Paulaniam narratur) interfectus est, cum & inter Deos coli vellet, & obscenis voluptatibus se dederet: quæ delicta Deus horribilibus exemplis punit etiam in hac vita. Deinde & per coniuges & filios vagatæ sunt pœnæ, s vt supra diximus.

ALEXANDER MAGNVS.

Exincto Philippo filius Alexander ex Olympiade, quæ nobilitate alias cōiuges antecelluit, regno Macedoniæ potitus est. Ac prodest meminisse tempus initij
10 regni Alexādrī, quia multa inde tēpora post eū sumūtur.

Olympiadis centesimæ vndecimæ anno primo cœpit regnare Alexāder, cuius temporis propter certitudinem sæpe fit mentio. Fuit autem annus a cōdito mūdo 3628: A reditu Nehemiæ ex Babylone in Iudæam annus 88.

15 Cum in Iudæa Pontifex esset Iaddus, cuius frater Manasses aliud templum contra legem Dei in monte Samariæ, qui nominatur Garizin prope Sichem, condidit. Ita tunc non diu post reditum ex Babylone ambitio & discordiæ pōtificum in Iudæa turbabant & politiam & do-
20 ctrinam, & legitimos cultus. Quod eo magis mirū est, quia hæc tempora Nehemias attigit, qui vixit circiter annos 130. Huius tanti viri auctoritatem in senecta spreuerunt iuniores, cupidi dominationis.

Supra dictum est, reges Macedonicos ab Hercule ortos esse, paterna origine. Olympias vero, mater Alexan-
25 dri ex AEacidis est hac serie:

AEacus.

Peleus, vicit Centauros.

Achilles, filius Pelei, dolo interfectus a Paride.

30 Pyrrhus interfectus ab Oreste propter Hersonionem, filiam Menelai.

Molossus rex Epiri & Pielus, nati ex Andromacha, olim Hæctoris coniuge.

A Pielo scribitur ortos esse sequentes reges in Epiro,
35 vt narrat Paulanias in Atticis:

Tarymbam,

Alcetam. Ex hoc,

Neoptolemus & Arymbas.

Olympias Neoptolemi filia, mater fuit Alexādrī Ma-
i. iij.

gni, & soror Alexandri Epirotæ, qui cum in Italiam traieciisset, vt Tarentinis opem ferret cōtra Brutinos, in Brutiis periit.

Arymbæ filius fuit AEacides, pater, Pyrrhi, qui Pyrrhus postea cum Romanis bellum gessit.

Natus est igitur Alexander Magnus ex duabus familiis in Græcia præstantissimis, videlicet ex Hercule & AEaci posteritate.

DARIVS, VLTIMVS REX

Persarum.

10

Regnauit annos sex. Cœpit enim regnare eodem anno, quo Philippus mortuus est, a Bagoa, qui Ochû & Arsamem veneno sustulerat, accersitus ad regnû propter opinionem virtutis. Cum enim Artaxerxes bellum gessit cum Cadusius, & quidam Cadusius prouocaret vnû ex Persicis ductibus ad monomachiam, hic Darius Cadusium victor occidit, quare Armeniæ gubernatio ei commendata est. Et si autem vocauerat eum ad regnum Bagoas, tamen vt semper in metu sunt homicidæ, hunc quoque metuens, veneno tollere Darium conatus est. Sed re indicata, Darius Bagoam venenum, quod in eo cōuiuio regi daturus erat, bibere coegit. Ita Bagoas extinctus tandem scelerum suorum pœnas dedit.

Cum autem sciret Darius, iam a Philippo missos esse exercitus in Asiam, mittit & ipse exercitus, & classis ducem facit Memnonem Rhodium, cuius peritia fuit excellens, & in Græcia mortuo Philippo concitauit contra Alexandrum ciuitates. Demosthenes etiam, vt fuit inquietus, belli suafor fuit, cui aduersatus est Demades, qui ait, se reprehendisse Demosthenis decretum, quod fuerit tantum *ἐνὸς μαστιγῶν*, & fuisset exitiosum reipublicæ, si Athenienses obtemperassent. Inquit etiam AEschines, a Demosthene adeo spretum esse Alexandrum, vt nominarit eum *μαργαρίτῳ*.

55

Cum igitur multi in Græcia florentem Persarum potentiam intuerentur, & considerent auxiliis Persicis, hor tatores fuerunt defectionis a rege Macedonico. Thebanj igitur præsidium Macedonicum ex arce deiecerunt & decre-

& decretum fecerunt, vt qui Græciæ libertatem defensori essent, se cum ipsis coniungerent. Hæc noua belli causa fuit Alexandro.

Post mortem Philippi gentes bellicosæ, vicina Mæcedoniæ, res nouas moliebantur, Illyrij & Triballi. Horum sedatis tumultibus Alexander initio regni Syrmum quoque, regem Getarum, a quo Syrmium postea nominatum est, coegit pacem petere. Ibi cum cognouisset Thebanos bellum mouisse, celeriter in Græciam rediit, & cum aliquot prælia circa Cadmeam & in portis Thebanis facta essent, infusi milites Alexandri intra portas, ceperunt Thebas, ubi magna cædes in ipsa vrbe facta est. Interfecta sunt sex millia hominum, capta & redacta in seruitutem triginta millia. Vrbs Thebana funditus deleta est, quam tamen postea Cassander restitui iussit. Et de exilibus, qui effugerant, decretum est, ne usquâ eis in Græcia hospitium præberetur. Sed Athenienses memores veteris beneficii, cum contra Lacedæmoniorum decretum Thebani ipsis hospitium præbuerant, nunc receperunt exules, nec eos expulerunt. Hanc gratitudinem postea Alexander comprobauit.

Anni sunt autem ab eo tempore, quo captae sunt Athenæ a Lyfandro, sexaginta, nec sunt plures. Tâ exiguo tempore primum Athenæ & imperium amiserunt & captae sunt. Postea Sparta amisso imperio grauissime afflictæ est. Nec multo post vrbs Thebana funditus deleta est. Fuitque annus tertius post luctuosam pugnam ad Chæroneam. Ita cum florisset Græcia sapientia & virtute, postea laxata disciplina, cum petulantia iuniorum & ambitione bella non necessariam moueret, magnorum scelerum poenas dedit, sicut & hoc tempore Turcicam tyrannidem attraxit idolorum cultu, libidinibus & odiis domesticis.

Dignum vero memoria est factum Timoclea matronæ Thebanae, a qua cum posceret quidam ex Alexandri ductoribus quicquid habebat auri & argenti, & illa corpori metueret, dixit se monstraturam quo abiiecisset. Eductus igitur militem ad puteum in hortum, & ait, ibi occultatum esse. Cumque oculi militis ad puteum conuersi essent, ipsa eum impellit, & in puteum præcipitat. Postea

ad Alexandrum adducitur matrona, qui audiēs eius narrationem, & nobilitatem familie, iussit eam cum filiis & filiabus liberam esse. Reges enim vt aliarum virtutum, ita & pudicitiaē defensores esse debent.

Post Thebarum excidium ab Atheniensibus petiuit Alexander, vt dederent oratores, Demosthenem & Lysurgum, qui bellum suaserant. Et censuit Phocion, sicut olim Erechtei filia facta essent victimae pro patria, ita ipsi quoque ad hostem accederent, ac se interfici paterentur, vt patria tranquilla esset. Hic Demosthenes recitauit apologum de lupis, qui pastoribus pacem offerebat, ea conditione, si canes dederent. Sed cum populus dubitaret, orator Demades ad Alexandrum profecturum se esse promissit. Huic populus dat mandata, vt pacem petat. Item, vt petat, ne cogantur exules Thebanos expellere. Quae omnia Demadis legatione impetrata sunt. Haec Alexandri moderatio in victoria excellens virtus fuit, & opus Dei, qui incenderat eum singulari impetu, ad faciendam imperij translationem, & puniendam sequitiam & luxum Persarum, sicut Syracides inquit capite 20
ro: Propter iniustitiam regnum a gente in gentem transfertur.

Pace constituta in Graecia cōmuni decreto nominatus est Alexander dux Graecorum contra Persas, & secundo anno duxit exercitum in Asiam, vbi quae praelia facta 25
sint, quae vrbes quanto labore captae sint, quanta victoriae magnitudo animi, iustitia & modestia initio fuerit, discendum est ex integris historiis. Modestiae testimoniū ingens est, quod, cum Darij coniugem, filios & filias cepisset, curauit vt regio more alerentur, & nulla contumelia afficerentur. Quod Persicus nuncius narrans Dario, his eum verbis ornat: Alexandrum & in praeliis acerrimum, & in victoria clementem esse, *ἀνὴρ μακάριος, ἄριστος δὲ κρείττους.*

Quarto anno, cum Asiam & Ciliciam magno labore 35
domuisset. Tyrum post longam obsidionē septimo mēse cepit, vbi septem millia hominum in oppugnatione interfecta sunt, duo millia postea strangulata sunt, tredecim millia in seruitutem redacta sunt. Haec calamitas ab Esaja

ab Esaia prædicta est, qui capi te vicesimotertio inquit, Venturos esse eueriores Tyri ex terra Kittim.

- Inde Alexander ad Iudæam accessit, cui iratus erat quia Iudæi in obsidione Tyri, responderant se memoris magnorum beneficiorum, quæ a regibus Persicis acceperant nihil facturos esse contra eos. Cum autem Tyro capta Alexander in Iudæam venisset, placaturus eum Iaddus summus sacerdos, ornatus veste sacerdotali, cum cætu sacerdotum & seniorum processit ei obviam, & pacem petiuit. Ibi Alexander de equo descendens summum sacerdotem reuerenter salutat, & pacem promittit. Duces admirantes interrogant, cur tanto honore hunc sacerdotem exceperit? Quibus respondet, se in Macedonia ante bellum dormientem vidisse talem speciem numinis, ornata simili veste, vocantem eum in Asiam, & iubentem, ut bellum contra Persas moueret, & dextram porrigentem, tanquam ductricem. Eius speciei cum viderit hunc sacerdotem similem esse, existimare se hunc populum Deo curæ esse: seque ab huius populi Deo adiutum esse, quare ei parcere & benefacere decreuisset. Postea hospitaliter exceptus, tributa ab Ocho tyranno imposita remisit, compescuit etiam vicinos in Samaria qui aduersus Iudæos tumultuabatur. Credibile est etiam narrasse sacerdotes Alexandro Danielis prædictionem, qui ante annos 200 vaticinatus fuerat regem Græcum potiturum esse imperio Persico. Et non dubium est, de hac tanta generis humani mutatione sapientes multa collocutos esse.
- 30 Narrat enim & Diodorus, Seleucum scripsisse, Chaldaeos sacerdotes prædixisse sibi Alexandri interitum, & partitionem regni inter quatuor duces, Hæc existimo ex Daniele sumpta fuisse.

- Præcipue vero in hac historia consideretur exemplum, quod in tanta mutatione generis humani Deus ecclesiam, cum nulla habuit humana præsidia, elementer texit, & fuit mediocris ecclesiæ tranquillitas sub Macedonicis regibus, fere usque ad Antiochi Epiphaniij tempora, ut postea dicemus.

Regnum Aegyptium, vt supra dictum est, inter prima & pulcherrima regna generis humani fuit: & quanquam bella gessit cum Chaldaeis & Assyriis, tamen usque ad Persica tempora annos circiter mille, semper retinuit proprios reges, & veterem regni formam. Cambyses vero & deinde Darius regno Aegyptio potiti sunt. Postea cum sub Dario Notho defecisset, difficili bello recepit eam Ochus, & magnam ibi crudelitatem exercuit. Fuit autem vltimi Darij tempore praefectus ibi Mazabes cum sciret, Aegyptios odisse Persicum imperium, & quia ad arcendum Alexandrum imparatus esset, venienti ex Syria dedit sese & Aegyptum sine ceramine. Ita vetustum & opulentum regnum Alexander occupauit, & fortunam sapienter moderatus est. Non mutauit veterem formam gubernationis, sed veteri more Nomarchas fecit, & quidem Aegyptios, Nec vni ex suis commendauit vniuersi regni gubernationem, sed praefidia imposuit diuersis locis, & his ductores praefecit, paucis tuendae causa. Ac scribit Arrianus, additos esse duos inspectores, quos nominauit Episcopos. Quae omnia sic constituta sunt, ne, si vnus esset summus gubernator, regem se faceret. Et dicit Arrianus, Romanos Alexandri consiliu postea in Aegypti gubernatione sequutos esse. Ita vetus doctrina in eo regno conseruata est inde usque a Ioseph ad Mahometica tempora, annis plus duobus millibus. Scribitur & reditus Alexandro indicatos esse sex millia talentorum, id est, sex & triginta tonnas auri.

DE PRAELIO AD

Arbela.

Constituto regno Aegypti, ex vrbe Memphi, quae nunc est Alcairum, rediit Alexander in Syriam, anno sexto postquam regnare coeperat. Cumque Tyrum rediisset, multis rebus in Asia ordinatis, celeriter duxit exercitum aduersus Darium. Cumque ad Arbela in Assyriam venisset, vicina fuerunt Alexandri & Darij castra. Ibi mense Augusto, vt Plutarchus recitat, eclipsis lunae conspecta est, cuius & alij scriptores mentionem fecerunt, qui &

qui & eodem mense, die vicesimo sexto, pugnatum esse dicit. Quo in prælio profligatus est ingens Darij exercitus, interfectis nonaginta millibus hominum. Fuerūt in acie Darij cum Scythis Daci & Sacæ, vt aliarum gentium nomina omittam. Acies ita instructa fuit, vt Alexander in medio esset cum Theßalis equitibus, Clitus teneret dextrū cornu, Parmenio sinistrum. Vbi etſi multi interficiebantur a Scythicis & Bactrianis equitibus, tamen Alexander recta ad Dariū accessit, mediā aciem tenentem, quo pulso & fugato, postea opem tulit Parmenioni, vbi acerrima pugna fuit.

Darius pulsus fugit per loca ardua & aspera in Medos, sed Alexander recta accessit ad Babylonem & Susa, quæ vrbes vltro deditionem fecerunt. Postea duxit partem exercitus in Medos, vt Dariū prosequeretur, quem Bessus præfectus Bactrianorum, cum intelligeret Alexandrum prope esse interfecit.

Etſi autem Alexander post necem Darij mox in eum locū venit, vbi tanti regis corpus vidit iacere cruetum & sine honore, tamen non vidit viuentem Dariū: sed ipse Regio honore sepeliri eum curauit, Bessum vero interfectorem comprehensum iussit discerpi, alligatum duabus arboribus inflexis.

Hic fuit exitus regis Darij, qui etiam est insigne exemplum inconstantiae rerum humanarum. Et quidem rota mutatio imperij, deletis tot urbibus, & trucidatis tot exercitibus, plena est multorum horribilium exemplorum, quæ sunt commonefactiones de iudicio Dei, qui non leuiter mutat imperia propter multa magna scelera hominum, vt saepe dictum est: Propter iniusticiā mutantur regna.

DE TERTIA MONARCHIA.

35 **M**ortuo igitur Dario, anno suæ ætatis quinquagesimo, cum regnasset annos sex, translata est monarchia Persis ad Alexandrum, cum Persæ tenuissent eam annos ducentos & paulo amplius. Estque initium Græcæ monarchiæ annus Alexandri septimus.

Extincto Dario anni aliquot consumti sunt in expeditione Indica, in qua primum peruenit ad Taxilen, qui regnum habuit non minus Aegypto, & vbertate agrorum eximium: Is Alexandri fortunæ cedens, ad eum vltro accessit, inquit, nihil opus esse bello, malle se beneficiis certare. Si sit potentior, se daturum esse munera Alexandro: si inferior, sibi gratum fore, si beneficia ab ipso acceperit. Alexander aduersus vltro cedentem nihil hostile faciendum esse censuit, dedit & accepit regia dona, & regnum eum tenere iussit.

Deinde cum Poro rege Indorum bellum gestum est: Nam is dimicare cum Alexandri exercitu ausus erat. Sed cum captus esset, interrogat eum Alexander, quomodo captum tractare contineat? Respondit ille: βασιλεῦς. Cumque interrogaret Alexander, an præterea aliquid peteret, respondit Porus, omnia se complexum esse, cū dixerit βασιλεῦς. Ostendit igitur Alexander, clementiam præcipue regiam esse, nec vitam nec regnum ei ademit, tantum pro rege nominari satrapam iussit.

Hæc sapienter & clementer facta maxime decebant regem, ad quem scribens Aristoteles hortatur eum, vt cogitet, regnum a Deo ipsi datum esse ad benefaciendum generi humano, κατὰ δυνάμειν, οὐ κατὰ ὕβριν. Hæc ab Aristotele grauissime scripta sunt. Cōstituuntur enim regna diuinitus, vt leges, pacem & disciplinā custodiāt, & bene sit communi honestæ societati hominum, sicut Paulus inquit ad Romanos 13: Magistratus Dei minister est, tibi ad bonum, Et Danielis præceptum est ad regem Chaldaum: Liberate a peccato iustitia & beneficiis erga pauperes, id est, iniuste oppressos.

Hunc finem certe intelligere & intueri principes debent. Nec sint imperia similia latrociniorum, quorū finis est, tantum nocere aliis. Nec recte respondit Alexandro pirata captus, qui interrogatus, cur in mari latrocinium exerceret, respondit: Cur, cum tu exerceas in terra latrocinium, mihi non idē in mari liceat? Non enim erat latro Alexander, sed rex legitimū imperium tenēs, & gerens bella iusta, in quibus Deus in eum transtulit monarchiam, vt Persarum tyrannis puniretur, & restituerentur

tuerentur in genere humano leges & disciplina. Nec de bellis Alexandri plura addam.

Post victorias autem in vita domestica mores ipsius valde mutati sunt, vt in ipso præcipue conspici possit
5 quod dicit Herodotus, etiam optimum virum in tanta potentia corrumpi. Et nota sunt dicta:

Luxuriant animi rebus plerumque secundis, &c.

Mirum est autem, non solum corpora hominum & possessiones mutari & deleri, sed etiam sapiētiam & virtutem in anima, quæ sunt res firmiores, languescere. Vt
10 minus mirum est, corpus Iulij interfectum esse, quam sapientiam & virtutem excellentem in Hercule extinctam esse, qui furens interfecit filios. Agnoscamus igitur in his horrendis exemplis imbecillitatem generis humani, & sciamus petendum esse a Deo, vt & corporis & animi bona nobis seruet, & cogitemus dictum Ieremias:
25 Scio Domine, nō est hominis via eius. Et Danielis: Deus dat sapientiam sapientibus.

Tristius est igitur in Alexādri, quod tanta virtus languesfacta est, quam quod corpus immatura morte perijt. Ante captam Babylonem fuit modestus, temperans, in imperio iustus, non indulgens iræ, vt iniustam crudelitatem exerce-
ret, sapiens in præficiendis gubernatoribus. Nihil igitur in illo imperio pulchrius erat ipso rege
25 propter virtutem: postea nihil eo turpius & deformius fuit. Nominari se Deum, & coli diuinis honoribus voluit. Hoc tantum scelus pœnæ sequutæ sunt, certamina in ebrietate, in quibus iratus interfecit Clitum, a quo seruatus fuerat in pugna ad Granicum, & alia multa turpissime fecit. Adorari voluit: Et Callisthenem philosophum, natum ex consobrina Aristotelis, qui eum adorare recusauit, includi in caueam iussit, & circumduci spectandum, ac tandem interfici, versum, addens:

Μετὸ σοφῆς λυδῆος οὐχ ἄνθρωπος ἐστίν. hoc est, Odi sapientem, qui sibi non sapit. Et creuit furor adeo, vt interficeret senem ducem optime meritum Parmenionem, qui præcipuus inter duces Philippi & ipsius Alexādri fuerat. Talis est præcipue aulica beneuolentia & gratitudo.
35 Quare dictum est:

Scaump praelustri fulmen ab arce venit. Et Pindarus inquit: Πάρα γὰρ τοῦ εὐδ' ἐστὶν ἡ πόλις, ἀπὸ πᾶσι μὲν ἄριστος ὁ πόλις, Antiqua dormit gratia, & homines sunt immemores.

Cum autem Alexander ex India reuersus accessisset ad Babylonem, Chaldaei vates dixerunt, moriturum esse breui, postquam urbem ingressus esset. Hoc vaticinio motus, aliquot dies extra urbem commoratus est. Postea Anaxarcho Physico, Epicureo & Cyclopico homine, deidente hæc vaticinia, ingreditur urbem, & ibi legationes omnium gentium audit, cognoscit controuersias, constituit prouincias, & legatos regis muneribus donat. Postea dedens sese voluptatibus, certamina potantium tanta instituit, vt aliqui in conuiuiis subito exinguerentur. Ipse tantum ad duos Coas processit, id est, octo sextarios.

Tunc autem inter aulicos colacas familiarissimus ei fuit Thessalus quidam nomine Medius, cuius hoc est dictum: Audacter calumniare, semper aliquid heret. Ab hoc Thessalo vocatus ad conuiuium cum largius bibisset, subito sensit magnum cruciatum inter scapulas, in eo loco, qui nominatur *μετέσθριον*, vbi orificium vetriculi alligatum est spinæ dorsû, sicut vstatum est in eo loco cruditates sentiri. Inde & febris sequuta est, in qua non abstinit a vino. Initium febris fuit mense Dætio, qui cum nostro Iunio congruit, die 18. Cumque ægrotasset dies undecim, die vicesimo octauo mensis Dæti mortuus est.

Sic Alexander, cum in tot præliis inuictus fuisset, periit immodico vino, sicut Daniel Macedonicum regem Pardali similem facit, quæ non capitur ab armatis venatoribus (iporum enim iacula sua celeritate eludit) sed sopita vino & venere.

Est autem & huius regis interitus insigne exemplum inconstantia rerum humanarum, & monet, ne exultantes lætitia laxemus frenos iniustis cupiditatibus, & pœnas attrahamus, sed petamus nos a Deo gubernari, cogitantes & accedere posse subitas conuersiones, sicut dicitur magna momento ruunt, & Deum vindicem esse scelerum.

Vixit annos triginta duos, & menses octo. Regnavit annos

annos duodecim, & mēses octo. Fuit hic mēsis primus Olympiadis centesimæ quartæ decimæ, ante Christum natum annis trecentis viginti quatuor.

- Iam sine certo rege erat maxima pars generis humani, & accidit, quod Demades dixit, Alexandri exercitum ipso mortuo similem esse Cyclopi effosso oculo, ac membra rectore carētia ruitura in mutuam perniciem, sicut interfecto Iulio Romæ accidit, & multa sūt similia exempla. Cōstantino mortuo filij inter sese dimicarunt.
- 10 Nunc quoque, postquam Carolus gubernationem deposuit, Germania, Belgicum, Italia sūt velut Cyclopi corpus, amisso oculo. Prædixerat & ipse Alexander, se ducibus suis relicturum esse magnum *αἰὶνῶν ἀντάφωρ*.

15 DE SVCCESSORIBVS

Alexandri.

- Sicut Daniel ex Græco rege quatuor cornua oriri vidit, ita accidit. Lacerata est enim eius monarchia in
- 20 præcipua & maxima regna quatuor. Etsi enim, ut fit, alia parua regna inter tātōs tumultus orta sūt, tamē cultissimam partem generis humani quatuor regna cōplexa sūt: Aegyptus, Syria, minor Asiā, & Macedonia. Quamquam autem variæ vices & in his regnis fuerunt, tamen
- 25 Ptolemæus & eius posteritas Aegyptum retinuit, vsque ad Iulium Cæsarem: Seleucus & eius posteritas Syriam. Antigonus initio minorem Asiā tenuit, Antipater Macedoniam. Postea deleta Antipatri posteritate Macedoniam tenuerunt posterii Antigoni, donec Romani eam
- 30 occupauerunt, rege Perseo capto.

Fuerunt autem inter hos ipsos duces Alexandri statim post eius mortem ingentia bella, dum quilibet solus monarchia se potiturum esse cogitat.

- Prima deliberatio post mortem Alexandri hæc fuit,
- 35 ut frater Alexandri, Arideus, rex esset, & ut expectaretur hæres ex Roxane, coniuge Alexandri. Et quia Perdica summa fuit autoritas, hic præcipuus totius imperij gubernator erat, quia in Arideo erat mentis error. Sperans igitur Perdicas se imperio potiturum

esse, coniugium petiuit Cleopatraz, sororis Alexandri, & Ptolameo AEgyptum eripere conatus est. Id initiū fœderum & bellorū inter duces fuit. Ibi enim Ptolemæus & Antipater primum fœdus inter sese fecerunt. Cū igitur Perdiccas exercitum in AEgyptum duxisset, & ad Memphin vsque accessisset, cum infelicitèr pugnasset, a suis equitibus interfectus est. Nam & antea in odio erat propter crudelitatem, & Ptolemæus propter iustitiam & beneficentiam diligebatur. Ita Perdiccas, qui primus inter duces bellum mouit, primus interfectus est. Adiunxerat sibi Antipater Craterum, cui dedit filiam, nomine Philam, cuius fuit excellens virtus. Sic enim de ea scribit Diodorus: Hæc mulier virtute excelluit, seditiones in castris sedauit, sororibus & filiabus pauperū militum dotes dedit, falso accusatos homines liberauit periculis. Sæpe & consiliis eius in gubernatione pater vsus est.

BELLVM LAMIACVM.

Antipater & Craterus Atticam ciuitatem rursus mo-
uentem bellum aduersus Macedonas, proximo anno post Alexandri mortem coegerunt ad faciendam deditionem, exercitu in viciniam adducto. Vt enim sæpe antea multitudo Attica, somnians veterem libertatem & Græciæ principatum, tumultuata est: Ita tunc mortuo Alexandro sperans repressis Macedonibus rursus sese dominaturam esse Græciæ, AEtolos & partem Thessalorum sibi adiunxit, & Antipatrum ingressum in Thessaliā vicit, & in urbem Lamiā fugere coegit, quam Leosthenes dux Atticus obsidione cinxit: erantque initia belli Atheniensibus felicia. Sed cum dux Atticus Leosthenes ante urbē lapide ictus in capite vulnus accepisset, & post paucos dies mortuus esset, fortuna mutata est: Antipater enim obsidione liberatus est. Cumque breui post ad eum Craterus firmum exercitum adduxisset ex Asia, magno prælio vicit Athenienses ad Cranonem, urbem Thessaliæ. Inde Antipater & Craterus exercitum in Boeotiam ducunt. Ibi multitudo Attica, quæ antea Demosthenis & aliorum inquietorum consilia

pro-

probauerat, metuens obsidionem, pacem expetiuit.

Mittuntur ergo legati, Demades, Phocion, & Xenocrates philosophus, qui semper consilia belli improba-
uerat. Hos cum audiisset Antipater, respondit, se non
5 aliter concessurum esse, nisi ea conditione se dederent,
quam Leosthenes ad Lamiā ipsis tulisset, vt suo arbitrio
omnia permitterentur. Cogebat necessitas Athenien-
ses quoquo modo pacem facere: permittebant igitur ei
omnia, vt statueret de eis quicquid vellet. Sed Antipatri
10 moderatio salutaris fuit vrbi. Præsidium Macedonicum
in vrbe collocatum est, & concessum Atheniensibus, vt
suis legibus vterentur, sed ita, vt non admitterentur ad
magistratus tenuiores, qui censum non habebant. Et
multis ciuibus turbulentis volētib; migrare Antipater
15 agros in Thracia dedit. Pecuniam ne ciuitas Antipa-
tro penderet, impetrauit Phocion.

Nominatim etiam petiuit Antipater dedi sibi De-
mosthenem & Hyperidem oratores, quorum alter Hy-
perides, post fugam in Aegina captus est, & cum ad An-
tipatrum missus esset, lingua ei excisa est, postea truci-
20 datus est. Demosthenes cum in fuga secessisset in tem-
plum quoddam, Archias ab Antipatro missus egredi cū
hortatur. Sed Demosthenes incumbens in librum, tan-
quam scripturus aliquid, venenum ex calamo hausit. Sic
25 extinctus est Demosthenes, anno post mortem Alexan-
dri proximo. Nam pugna ad Cranonem facta est men-
se Iulio. Athenæ deditæ sunt mense Augusto. Demosthe-
nes die decimo sexto Octobris mortuus est, cum non
multo ante decreto ciuitatis reuocatus esset ex exilio:
30 Fuerat enim non multo ante mortem Alexandri con-
demnatus a senatu Areopagético, quod pecuniam ab
Harpalo acceperat, qui cum fuisset custos thesaurorum
Alexandri, cum magnis furtis in Græciam fugerat, & A-
thenis hospitium petiuerat. Is dederat Demostheni po-
culum & viginti talenta, id est, duodecim millia coronā
35 torum. Sed cū moto bello aduersus Antipatrum Græcas
ciuitates passim hortaretur ad societatem Atheniensem,
publico decreto reuocatus est. Incidit vrbis deditio in
annum 1. Olympiadis centesimæ decimæ quartæ.

k. j.

Prodest & hoc considerare, quod memorabile iudicium, in quo Aeschines accusauit Demosthenem, quod suator fuisset belli contra Philippum, dilatum est in annum decimum Alexandri, in quo iudicio Demosthenes illam luculentam orationem, quæ extat, cui titulus est, pro Ctesiphonte, dixit in magna frequentia hominum, qui ex tota Græcia Athenas venerant, ut huius certaminis auditores essent. Et videtur tempus Demostheni profuisse, quia Alexander procul in India aberat, & dolor iam non erat recens, & multi seniores recordatione honesti consilij, qualiscunque fuerat exitus, lætabantur, & rursus ciuitas nouas spes conceperat.

Post mortem Demosthenis non diu superstes fuit Antipater, ad quem profectus Demades orator cum filio, ibi a Cassandro, qui successit Antipatro, trucidatus est, quia deprehensæ erant eius epistolæ, accercentes Antigoni ad defensionem Græciæ, pendente tunc, ut ipse scripserat, a veteri & putri filo, videlicet ab Antipatro. Ita profectio sponte suscepta in Macedoniam, tanquam fato tractus est ad exitum, cum aliquanto ante scripssisset decretum de pellendo Demosthene.

Addita est autem crudelitas supplicio, quod filius Demadis in complexu patris prius interfectus est. Postea necatus est pater. Hic fuit exitus summorum oratorum: quem cogitantes, primum communia pericula oratorum cõsideremus, qui plerumque inter certamina publica, velut inter contrarios fluxus, opprimuntur. Tales enim sunt vices in dissensionibus, ut alias aliæ factiones vincant, ut dicitur:

Εὐνοὶ ἐνὸς ἄλως καὶ τῶν κτανέοντα κατέκτανε. Deinde & hoc deplorandum est, quod excellentia ingenia plurima inutilibus contentionibus consumuntur, ut multi summi viri fuerunt velut parricidæ patriæ, ut Pericles, Alcibiades, Demosthenes, Demades, & alij multi. Talia exempla intuentes expauescamus, & ardentissimis votis Deum oremus, ut faciat nos vasa misericordiæ, & organa salutaria ecclesiæ, patriæ & nobis.

DE-

DE CASSANDRO.

Post mortem Perdicæ, Crateri, Antipatri, tunc vero noua & atrox laniena sequuta est. Cassander occupauit Macedoniam, & tenuit eam annis octodecim. Duxit uxorem Theſſalonicam, Philippi filiam. Cumque Olympias mater Alexandri conaretur regnum paruis filiis Alexandri tradere, urbem Pydmam, in qua erat Olympias, Cassander obſidione cinxit tādū, donec multi homines fame morerentur, & milites hominum cadaueribus paſcerentur. Coacta igitur fame Olympias deditionem fecit, poſtea eā Cassander occidi iuſſit: cumque milites primi ad eam trucidandam miſſi reuerentia eius deterriſi non feciſſent mandata, miſſi ſunt alij, qui eam trucidauerunt. Deinde coniuges & filias Alexandri ueneno ſuſtulit: Roxanen, quæ peperit Alexandrum: & Barſenen, quæ peperit Herculem. Etſi autem initio Cassander ſocius fuit Antigoni, tamen, cum in Aſia Lyciam peteret, Antigonus ei hoſtis factus eſt, & ut honeſta ſpecie bellum ei inferre poſſet, accuſauit eum apud exercitum, quod interfeciſſet Olympiadem, coniuges & filias Alexandri. Expulſi ſunt igitur Cassandri exercitus ex Aſia, & ipſe non multo poſt Phthiriaſi mortuus eſt.

Hæſerunt & in poſteritate maiores pœnæ. Filius Antipater occidit matrem, Alexander alter filius occidit fratrem Antipatrum, & Demetrium filiū Antigoni in Macedoniam acceſſit. Hic Demetrius hunc Alexandrum interfecit. Hæc omnia congruunt ad regulam: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Hæc triſtia exempla in hiſtoria Cassandri commoneſciant nos de ira Dei, & hortentur ad timorem & inuocationem Dei. Hoc tantum laude dignum fecit Cassander, quod reditum Thebanis, & urbis inſtaurationem cōceſſit, quam Athenienſes & alij Græci adiuuerūt. Id factum eſt anno viceſimo, poſtquam Thebæ ab Alexandro deletæ ſunt, uidelicet anno octauo poſt mortem Alexandri.

DE ANTIGONO.

Occisſis Cassandri filiis poſteritas Antigoni retinuit Macedoniam, ut poſtea dicemus. Qua in re iudi-

k. ij.

cium Dei consideretur. Rediit enim regnum ad eos, qui ex regia stirpe fuerunt. Omnes enim scribunt, Antigonom filium fuisse Philippi nothum, ac inter duces antecelluisse eum virtute, magnitudo rerum gestarum ostendit. Ipse etiam in edictis patrem nominat Philippum. 5

Gessit primum bellum aduersus Eumene, quem Perdiccas sibi adiunxerat, cum bellum Ptolemæo inferret, monarchiâ ad sese translaturus. Cumque Eumenes contra Antipatrum & Craterum duxisset exercitus, & Craterus in prælio periisset, quem Macedones valde dilexerant, irati exercitus Macedonici ducem faciunt Antigonom contra Eumenem. Ita coniunxerunt se contra Perdiccâ & Eumenem, Antipater, Antigonus & Ptolemæus. Hæc prima cōtraria fœdera facta sunt. Et initium bellorum ortum est a cupiditate dominationis Perdiccæ, qui, vt supra diximus, cum ad Aegyptum accessisset, a suis equitibus interfectus est. 15

Post trienniū, Eumene victo, secundum bellum gessit Antigonus aduersus Cassandrum, ac victor sperare monarchiam cœpit. Profectus igitur in Syriam prouincias vicinas occupauit, & Seleucum perterrefecit, vt ad Ptolemæum in Aegyptū fugeret. Ita disiuncti sunt Antigonus & Ptolemæus, qui defensionem Seleuci suscepit. Hoc tertiū bellum asperriimū fuit, in quo variae vices fuerunt. Sed cum ingenti pugna nauali ad Cyprum viciisset Demetrius Antigoni filius Ptolemæi classem, captis sedecim millibus militum, & demersis nauibus ducentis, Antigonus sese & filium Demetrium reges nominauit, & diademate regio vti cœpit. Horū exemplum & Ptolemæus imitatus est, & deinde Seleueus, recuperatis suis prouinciis. Sic noua regna ex Alexandri monarchia orta sunt, sicut Daniel prædixerat. Pugna ad Cyprum facta est post mortem Alexandri, circiter annum sedecimum, videlicet Olympiade centesima & decima octaua. Ac breui post conuersa est Antigoni fortuna, vt 35 superbiam pœnæ comitantur. Nam & Cleopatram sororem Alexandri recens interfici Antigonus iusserat, propterea quod eius coniugium ceteri reges petebant. Cumque iam potentia summa esset Antigoni, coniunxerunt

xerunt se aduersus eum cum Ptolemæo & Seleuco Cassander & Lyfimachus, quos tamē ita spreuit Antigonus vt diceret, se dissipaturum esse eos, tanquam agmen auium, quæ spermologi nominantur. Quanquam autem aliquot magnis præliis Antigonus vicerat, tamen tandem in acie multis vulneribus acceptis extinctus est, cum attingisset annum octogesimum.

Hic fuit exitus Antigoni, qui inter successores Alexandri virtute excelluit, ac donec vixit, minorem Asiam & 10 vicinas regiones vsque ad Syriam tenuit. Postea filius Demetrius amissa Asia, regnum Macedoniae extinctæ Cassandri posteritate retinuit. Sed cū recuperare Asiam conaretur, & varia fortuna bellum gereret aduersus Seleucum generum, qui Stratonicē filiam suam, natam ex 15 Phile Antipatri filia, vxorem dederat, tandem a Seleuco genero captus est, apud quem captiuus anno tertio mortuus est, cū vixisset annos quatuor & quinquaginta, tantam expertus fortunæ varietatem, vt de eo versus Sophoclis pronuntiati sint de Lunæ incrementis & decrementis. 20

POSTERI FVERVNT REGES

Macedonie.

25 **A**ntigonus Secundus natus ex Phile Antipatri filia, laudatus propter iustitiam & moderationem, Græciæ pacem restituit. Quare a Græcis nominatus est Εὐπίπνης. Ex hoc Antigono Secundo natus est,

Demetrius Secundus, qui non diu regnavit.

Philippus. Hoc impubere tutor regnavit patruelis, eo 30 gnomatus Doson. Postea Philippus accepto paterno regno fuit crudelis, & a Romanis victus pacem petiuit. Filium Demetrium, falso accusatum a Perseo fratre, interfecit.

Successit Perseus captus a Romanis.

35 Hæc exempla congruunt ad regulam, quæ dicit: iustitia stabiliri thronū, & regna propter iniustitiam mutari. Hæc de Antigoni posteritate breuiter annotauimus, vt regum series post Alexandrum vtcunque considerari possit. Daniel cæteris omissis, de regibus Aegyptiis & k.iiij.

Syriacis multa vaticinatur, quorum series recensenda est, vt sacri libri intelligantur.

REGES SYRIACI

Seleucus post mortem Demetrii tenens Babylonem, Syriam & Asiam minorem, bellum gessit cum Lyfimacho, in quo tandem Lyfimachus anno ætatis septuagesimo quarto interfectus est. Fuitque in Seleuco tanta regni cupiditas, vt extinctis tot regibus monarchiâ speraret, anno ætatis septuagesimo septimo. Bellum igitur gerens cum Ptolemæo Κεραυρος, primi Ptolemæi filio, fratre Philadelphi, interfectus est 7 mense post Lyfimachi mortem. Et hunc Ptolemæum Κεραυρον aliquanto post Galata interfecerunt, infusi in Macedoniâ & Græciam.

Recensui exitus præcipuorū principum post Alexandrum: Perdiccæ, Crateri, Eumenis, Antigoni, filiorum Cassandri, Demetrii, Lyfimachi, Seleuci, quibus omnibus cupiditas dominationis exitio fuit. Et pertinet exempla ad regulas, quæ iubent quemque intra metas vocationis manere, & prohibent mouere bella non necessaria, & ostendunt, iniustam cupiditatem dominationis non habere placidos exitus.

Postquam Antigonus, vt dixi, interfectus est, & Demetrius eius filius captiuus mortuus est, & trucidatus Lyfimachus, addita est ad regnum Seleuci, videlicet ad Syriam & ad Babyloniam, Asiæ pars, a Tauro monte vsque ad Ioniam, vt antea tenuerat Antigonus, ita deinceps Seleuci posteritas antecelluit potentia ceteros reges. Ac tempus apud Polybium in secundo libro annotatum est, vbi inquit Olympias erat ceterisima vicesima quarta, qua mortui sunt Ptolemæus Lagi filius, Lyfimachus, Seleucus & Ptolemæus Κεραυρος.

Post Seleucum rex Syriæ, Babylonis & Asiæ, a Tauro monte vsque ad Ioniam, secundus Antiochus Soter, regnavit annos nouendecim.

Antiochus Theos regnavit annos quindecim. Habuit ex Laodice duos filios, Seleucum Callinicum, & Antiochum, cui cognomē fuit Hierax. Postea Ptolemæus Philadelphus dedit Antiocho Theo filiâ Berenicen. Mortuo

zuo autem marito Laodice filium Seleucum hortata est ad regnum occupandum, & ad capiendam nouercam. Hanc cum obsidione coëgisset ad deditionem, interfecit eam cum paruo filio contra datam fidem.

5 Ab hac historia cōtexit Daniel vaticinia de bellis inter reges AEgypti & Syriacos, quia Iudæa interiecta inter hæc regna duriter vtrinq; quassata est. Prædicit igitur Daniel calamitatem reginæ AEgypti in Syria. Hæc enim postea causâ fuit & initium, non tantum bellorū
10 inter vicinos reges, sed etiam defectionis Babyloniorū ad Parthicum regē Arsâcen, & Bithyniæ ad Eumenerh.

Cum autem Euergetes rex AEgyptius frater esset Berenices, intulit bellum regi Syriaco Seleuco Callinico, & ei magnam regni partem ademit, & coronatus est in

15 Syria, vt rex vtriusq; regni nominaretur. Sed Seleucus Callinicus rursus collecto exercitu in Asia, quam frater Antiochus Hierax in diuisione hæreditatis nactus erat, recuperauit Syriam. Postea, cūm Ptolemæus Euergetes cessisset ex Syria, & pacem cum Seleuco fecisset, intulit

20 Seleuco bellum Hierax frater, & Galatas attraxit in Asiam, quos Brennus in Græciam duxerat, quos fuisse multitudinem collectam ex Teutonum gente, & ex vicinia, quæ nunc Gallia nominatur, lingua ostendit. Et constat, vno nomine vetustatem nūcupasse vtramque
25 gentē, Galatas & Celtas, citra & vltra Rhenum, vsque ad Danubiū. Et vocabulum *παλῆς*, significat peregrinato rem, vnde & nostrum nomen est *VValen*.

Vt autem antea multitudo Celtica in Italiam infusa est, quæ Romam cœpit & incendit: ita noua multitudo
30 postea ex Præonia in Macedoniâ progressa est, peditum centum quinquaginta millia, & equitum viginti millia, vt numerum Paulanias exprimit. Ibi interfecto Ptolemæo *Κεραύρας*, transit multitudo in Græciam. Fama rerum gestarum, magnitudo corporum, & multitudo terrorem incusserunt, Græcis similem, vt cum Xerxes in Europam venit.

35 Nomen autem & huius ducis Celtarum Brennus fuit, qui tamen non est Brennus, qui Romā cepit. Annus enim a Roma capta vsque ad hunc Brennum interfecit. iiij.

Etum sunt centum & novem, quia Roma capea est, anno
urbis trecentesimo sexagesimo quinto, qui fuit annus
primus Olympiadis nonagesimæ octavæ, quæ antecede-
dit Philippum Macedonem annos viginti octo. Scribit
autē Pausanias, pulsos esse Gallos ex Græcia, & ex vul-
neribus mortuum Brennum anno secundo Olympi-
adis ceterimæ vicesimæ quinte. Erit igitur intervallū an-
ni centū & octo. Quare diuersis temporibus duos Bren-
nos fuisse necesse est. Et consentaneum est, has bellico-
sas gētes, cū progredi in alias regiones cōpissent, nō ci-
to quieuisse, sed subinde nouas expeditiones suscepisse.

Horum Celtarum reliquias attraxit in Asiā Hierax,
ubi, cum late grassarentur, pars interfecta est a Ptole-
mæo Evergete. Quare Apollo apud Callimachū inquit,
cōmunem esse victoriā sibi & Ptolemæo, quia magna
pars Celtarum periit ad templum Delphicum, cū Græ-
ci præliantes iuuarentur fulminibus, ventis & pluuiis.
Partem dicitur trucidasse Ptolemæus ad Lacum Serbo-
nidem. Versus Callimachi hi sunt:

Contra hostem fient communia prælia nobis;

Celtica cum contra Græcos gens bella mouebit.

Titani soboles, extremo cardine terræ,

Effusa, Hesperias & sedes effera linquet.

Continuas densasque niues ut spargere bruma

Flante solet Borea, venient sic agmina densa.

Non tamen hæc stolidis Galatis via fausta futura est.

Auxiliis igitur exercitus Galatarum adiurus Hierax,
fratrem Seleucum vicit. Postea sedes ad Halyn fluium
huic peregrinæ genti datæ sunt. Deinde Ptolemæi au-
xilium rursus vicit Seleucus, & fratrem regno expulit. Fu-
git ergo Hierax ad Ptolemæum in Aegyptū, a quo cū
clam discessurus esset, quia ei diffidebat, retractus ex fir-
ga a militibus Ptolemæi interfectus est. Circa id tempus
in Syria Seleucus de equo lapsus mortuus est. Hic exitus
fuit duorum fratrum, qui inter sese iniustus & infelici-
bus armis dimicarunt.

Interea posteritas Seleuci amisit Babylonem & vici-
nas prouincias, quæ ad Arsacem Parthum defecerunt,
quem scribunt iustitia & erga subditos beneficentia, &
confi-

cōsilio ac fortitudine in bellis excelluisse. Deniq; post eum Arsacidæ in illa parte orientis regnarunt, ex quibus natus fuit is, qui interfecit M. Crassum, & eius exercitum deleuit.

- 5 Alibi etiam Seleuco ademta est Bithynia, in qua regnare cepit Attalus, cuius vetusta fuit nobilitas, & præcipue laudata est excellēs eius iustitia. Ac oraculum significauit, ei, quā diu posteri eius regnaturi essēt: *Αὐτὸς καὶ παῖδες, καὶ παῖδων ἐν ᾧ παῖδες.* Qui versus memoria dignus est, quia in multis familiis hoc accidit, ut tertius aut quartus hæres fuerit vltimus. Vt, Cōstantius, Cōstantinus & filij, postea alieni successerunt. Sic de primo Othone dici posset. *Αὐτὸς καὶ παῖδες, καὶ παῖδων ἐν ᾧ παῖδες.*
- 10

QVINTVS REX SYRIÆ,

15

Antiochus Magnus.

- A**ntiochus Magnus intulit bellum Ptolemæo Philopatori, & victus pacem petiit. Sed cum aliquāto post mortuo Ptolemæo Philopatore rursus speraret Aegyptium regnum, contra fœdera bellum Ptolemæo Epiphani adolescenti intulit. Sed Romani, quibus eum cōmendauerat pater, iusserunt Antiochū abstinere ab AEgypto. Ideo Antiochus, cum & magnā Græciæ partē sibi adiunxisset, ingens bellum aduersus Romanos mouit propter quod & Annibal ad eum profectus est. Sed tādē Romani, cum vicissent eum multis magnis præliis, cōegerunt eum pacem petere, & ademerunt ei florentissimā regni partem, ab Ionia vsque ad Taurum mōtem. Postea hic Antiochus, cum in Syria spoliaret templum Belli interfectus est a multitudine, quæ casu ad defensionem templi concurrerat.
- 25
- 30

- Hic fuit exitus tantū regis, qui rursus cum Asia Græciam coniunxisse videbatur, & sperabat, se Romanam potentiam euerfurum esse: sed initia belli fuerant iniusta. Talis igitur fuit exitus, iuxta versum:
- 35

Καλὸς ὁ δὲ ἀρχὴς γίνεται τέλος κακόν.

Mediocris autem pax in Iudæa fuit ab Alexandri Magni initio, vsque ad hūc Antiochum Magnum, annos amplius centū. Et post Alexandrū Iudæi magis adiun-

xerunt se regibus Aegyptiis. Sed cum interiecti essent inter Aegyptum & Syriā, duriter vtrunque quassati sunt ac sepe experti sunt, verum esse, quod dicitur: *ἡμεῖς ἡγάδε γὰρ τοῦτο*. Moto autem bello inter Antiochum Magnum & Ptolemæum Epiphanein, dux Aegyptius Scopas occupauit Samariā & aliquot Iudææ vrbes, & Iudæos vā l-de adflixit. Postea cum Antiochus Magnus Scopæ exercitum deleuisset ad Iordanem, easdem vrbes sibi parere coegit, & ad Ierosolymam cum exercitu accessit. Sed Iudæi eum data pecunia placarunt, & honorifice in vr- 10 bē m admiserunt, ac cū eo fœdus fecerunt. Ita rursus aliquantisper Iudæa tranquilla fuit, donec Pontificum fur- rix maximas calamitates attraxerunt.

Antiocho Magno tres filij fuerunt.

Seleucus Philopator,

Antiochus Epiphanes,

Demetrius.

Seleucus post patrem non diu regnauit. Alij duo fra- res Romæ obfides erant: Huius Seleuci tempore cum Heliodorus templum Ierosolymæ spoliaturus esset, di- 20 uinitus repressus est, vt narrat secundus liber Maccæ- bæorum.

Cum autem Antiochus Epiphanes, audiuisset patrem mortuum esse, clam ex vrbe Roma fugiens regnum Sy- riæ occupauit, filio Seleuci pulso. Huius Antiochi histo- 25 riam necesse est considerare & propter Daniele m, & propter exempla calamitatum, & mirabilium liberatio- num ecclesiæ.

Narrat autem Polybius, tantam fuisse petulantiam in hoc Antiocho, vt pro Epiphane dictus sit *Επιμανής*, id 30 est, furiosus. Interdū in cōuiuia gestatus est velut funus, & cum scurris & mimis certauit. Talis fuit, qui Deo bel- lum intulit, & delere ecclesiā conatus est. Regnare cœpit post mortem Alexandri anno centesimo & tricesimo septimo. Et cum astutus esset, ac nosset Romanorū po- 35 tentiā, n̄ hil contra Romanos mouit, sed prætextu tute- læ adolēcentis regis Aegyptij exercitum in Aegyptū duxit.

Nupta fuerat Ptolemæo Epiphani Cleopatra, soror Antiochi

Antiochi Epiphanis. Ex hac natus fuit Ptolemæus Philometor, cuius ætas cum mortuo patre nondum matura esset gubernationi, simulat Antiochus, se, quia auunculus erat, tutorem fore adolescentis, & sperat hoc pretextu se potiturum esse regno AEGYPTI. Cumque venisset in AEGYPTUM, præsidia in MEMPHI & in aliis quibusdam urbibus, tanquam tutor, collocat.

Erat tunc summus sacerdos ONIAS, vir sanctus, qui propter legationem aberat. Quare eius frater IASON paciscitur cum Antiocho, redeunte ex AEGYPTO, & præmissa ingenti pecunia, petit sibi tradi summum sacerdotium. Excipit ergo in urbe Ierosolyma Antiochum, qui ingressus templum, multos homines interfecit, & spoliato templo summum sacerdotium Iasoni tradidit.

Hic primus aduentus Antiochi Epiphanis in urbem Ierosolymam, qui incidit in annum sextum regni Antiochi, etiamsi multum habuit scelerum, tamen secundus aduentus post biennium longe vicit crudelitate & omnibus sceleribus, & calamitatum diuturnitate.

Iason inuisus populo, deinde expulsus in Arabia exul periiit. Successit Menelaus, qui Oniam absentem interficere curauit. Hunc Menelaum, cum adiunisset crudelitatem Antiochi, postea filius Antiochi interfecit.

Tales cum fuerint summi sacerdotes, parricidae & ethnicorum socij in cogendo populo, ad cultum idolorum, non dubium est in vulgo multos fuisse similes ipsorum, ut dici solet:

Scilicet in vulgus manant exempla regentum. Itaque cum late vagarentur contagia impietatis & crudelitatis in populo Dei, sequutæ sunt tristissimæ pœnæ.

Post biennium, cum Antiochus in AEGYPTUM rediturus esset, adest ibi legatus senatus Romani POPILIUS, & præcipit nomine senatus, ut ab AEGYPTO abstineat, & ex AEGYPTO præsidia abducatur, quia senatus pupillum defensor sit. Antiochus ut eluderet Romana mandata, tergiversatur, & ambigue respondet. Ibi legatus baculo in puluere circulum pingit circa Antiochum, & iubet eum plane respondere, priusquam ex eo circulo egrediarur.

Id nisi faciat, populum Romanum ei bellum indicere: Antiochus metuens Romanos, promittit se imperata facturum esse. Rediēs igitur Ierosolymam, anno regni sui octauo iratus, fremens & egens, longe maiorem crudelitatem exercere incipit, quam antea. Proponit edictum, vt relicta lege Moisi adorent omnes idolū Iouis Olympij, quod ipse in tēplum Ierosolymæ collocauit. Libros Moisi & prophetarum vndique conquisitos igni cōsum sit. Munit idolum p̄sidijs sceleratissimorum militum. Iubet Bacchanalia celebrari in vrbe Ierosolyma. Interficis horrendis supplicijs multos senes, matronas, virgines nolentes deficere a lege Moisi. Fuitque tanta calamitas huius populi, quanta nulla fuit antea, vt & verba Danielis prædicunt. 10

Cum autem multa iudicent homines ex rebus secundis & aduersis, multos hæc tristia spectacula mouerunt, vt a Deo deficerent, existimantes nihilo magis hunc populum esse ecclesiam Dei, quam alias gentes. Vt igitur pij confirmaretur, & scirent hanc pœnam breuem fore, ac sequenturos latos exitus, & Deum rursus eiectionum esse idolum ex templo, prædixit Deus hanc calamitatē & exitum scripto Danielis, & quidem dierū numerum expressit: Ait hunc tyrannum, vastaturum esse Iudæam, & prophānaturum templum duobus millibus dierum & trecentis, id est, sex annis & sex mensibus. Suntque tot anni a tertio anno Antiochi vsque ad octauum Antiochi, quo anno Maccabæus templum recuperauit. Historia perspicue recitatur in libris Maccabæorum, & annorum numerus congruit ad prædictionem Danielis. Ideo nunc præter historiam nihil addo. 30

Consentaneum est autem, quod vetustas sensit, Antiochum esse typum Antichristi, & quidem regni Pontificij. Alij accommodant ad regnum Mahometicum, de quo iam nondisputo, sed relinquo istas accommodationes iudicijs eruditorum. Et signa cum Pontificio regno congruunt: Idolum Maozim, prohibitio coniugij, aurea & argentea idola & ornamenta, quibus Pontificij colūt & includunt Deū, sicut ipsi loquuntur. Ac nomen Maozim sonat, vt Maza & vt Missa, vt in Missa pontificia & circum-

circumgestatione adoratur panis. Et hic cultus horribilī
sacuitia defenditur. Si quis igitur typum accommodare
volet, prudenter consideret verba Danielis.

Anno post mortem Alexandri centesimo, quadrage-
simo octauo, recuperauit templum Iudas Maccabæus,
mense, Kisleu, qui ad mensem Nouembrem congruit,
quod & nomen indicat. Est enim Kisleu nuncupatus ab
Orione, quem Ebræi nominant Kefil. Fuit is annus tre-
centessimus quadagesimus octauus post reditum ex Ba-
bylone. Fuit & centesimus quinquagesimus secundus
ante natum Christum ex virgine. Quare recens me-
moria fuit huius calamitatis, cum Christus nasceretur.
Cumque recuperatio libertatis tempore Maccabæo-
rum felix fuisset, multi inquieti homines exemplo Mac-
cabæorum lex Iudæa Romanos eiciendos esse disputa-
uerūt. Sed sancti intellexerūt & causas fuisse dissimiles,
& temporum aliam fuisse rationem. Nam Romani cō-
cedebant Iudæis *εὐνομίαν* in cultibus & mox finis erat
futurus politiæ Mosaicæ. Antiochus autem non concessit
αὐτονομίαν in cultibus, & adhuc multum tēporis ad
finem politiæ Mosaicæ tunc restabat.

Vt autem tota defensio ecclesiæ tunc plena fuit mira-
bilium operum Dei, & testimoniorum præsentia Dei
in his qui non defecerant a lege Moisi: ita tandem inte-
ritus tyrāni ostendit eum diuinitus repressum esse. Cum
audiret Antiochus, profligatos esse exercitus suos a Iu-
dæis, & idolum ex templo eiectum esse, iratus nouam
expeditionem suscepit. In hoc apparatu excussus ex cur-
ru, magnis cruciatibus mortuus est, cum regnasset an-
nos duodecim.

Post ipsum vagatæ sunt pœnæ scelerum ipsius & per
eius posteros, & per totum regnū Syriacum. Filius Eupa-
tor, cum duos annos tenuisset regnum, interfectus est
a Demetrio patruo, qui reuersus ex vrbe Roma Syriam
occupauit. Hunc Demetrium interfecit Alexander, qui
se filium Antiochi Epiphanis nominauit, & habuit vici-
norum regum auxilia. Ptolemæus Philometor etiam fi-
liam Alexandro dedit: sed postea & filiam & regnum ei
eripuit, & tradidit Demetrio Nicanori. Alexander acie

victus fugit in Arabiam, vbi interfectus est, & caput eius Ptolemæo missum est.

Demetrius frater Antiochi Epiphanis duos habuit filios, Demetrium Nicanorem, & Antiochum Sedeten. Expulit regno Demetrium frater Antiochus. Sedetes, adius a duce Tryphone, qui postea dominum interfecit, videlicet Antiochum Sedeten. Hic Tryphon post, cum trienio regnasset, rursus expulsus, a suis interfectus est. Ita continua fuerunt bella intestina & parricidia in familia regum Syriæ.

Narrationes in hac historia propter rerum confusiones sunt obscuriores. Ideo breuissime excerpimus præcipuas, vt in ruinis regnorum & caussas & iudicium Dei consideremus, & precemur Deum, vt nunc quoque ruentibus regnis pœnas leniat, & seruet ecclesiæ reliquias.

Demetrii Nicanoris filius fuit Antiochus Gryphus. Antiochi autem Sedetis filius fuit Antiochus Cyzicenus. Hi duo inter se bellum gesserunt de regno Syriæ, & vterque interfectus est. Gryphus ab Herodiano, Cyzicenus a Seleuco Gryphi filio. Horum etiam filij inter sese dimicarunt, quorum tempore accersitus Tigranes rex Armeniæ, Syria potitus est. Huic postea eam Lucullus ademit, ac deinde Pompeius Syriam fecit Romanâ provinciam. Hic finis fuit regni Syriaci, postquam Romana monarchia deletis tyrannis in Asia vtrunque pacem restituit. Tunc quoque Pompeius ex vicina Syria ab Hircano accersitus, restituit pacē Iudææ, vt postea dicitur.

REGES AEGYPTII POST

Alexandrum.

Ptolemæus filius Lagi, qui inter Alexandri duces iustitia & liberalitate excelluit, retinuit Aegyptū, cum ei bellum inferret Perdiceas, vt supra dictum est.

11. Ptolemæus Philadelphus, quo regnante pax in Aegypto fuit. Cumque antea in Aegypto doctrinarum possessio tantum penes sacerdotes esset, & lingua ac litteris Aegyptiis contineretur, huius regis cōsilio doctrinae in Græcam linguam translatae sunt, & instituta sunt studia Alexandriæ, vbi deinceps cōmunia fuerunt omnibus

bus discere volentibus, & rex vndique doctos viros ac-
 cersuit. Bibliothecam instruxit copiosissimam, & in-
 suit apud multas gentes vetera monumēta. Quare Cal-
 limachus librum scripsit de gentium originibus & mi-
 grationibus, & veterum urbium cōditoribus & legibus,
 quo libro amisso multæ veteres historiæ interciderunt.

Quia vero intellexit Ptolemæus, habere Iudæos ve-
 tustam patrum seriē, & vidit legem Iudæorum maxime
 congruere rationi, de vnitāte Dei, & de honestis mori-
 bus, curauit & Iudæorum libros in Græcā linguam trās-
 fundi. Quare ad Eleasarum summum sacerdotem, & va-
 sa, quæ olim Iudæis adempta erant, & alia splendida dona
 misit, & ad se mitti interpretes petiuit. Missi sunt igitur
 duo & septuaginta viri, qui Moisen & cæterorum pro-
 phetarum libros, & haud dubiè multa alia monumen-
 ta in Græcam linguam transfulerunt. Ita libri propheti-
 ci multis gentibus facti sunt notiores, & propagata la-
 tius vera de Deo doctrina. Et cognitis monumentis Iu-
 dæorum rex Ptolemæus tanti fecit istam gentem, vt li-
 bertatem captiuis Iudæis in Aegypto donauerit.

Et si autem multi disputant de Græca interpretatione,
 quæ hodie extat, qui fuerint authores, & qualis sit: tamē,
 cum Paulus verba inde citet, apparet eam etiam ante
 Apostolorum tempora vſitatam fuisse. Et corpus narra-
 tionum non male redditum est, etiamsi alicubi occurrūt
 aliqua errata. Effet & magis perspicua lectio, si diligen-
 tius distincta esset. Summa tamē operis est vtile testi-
 monijum de significatione Ebræi sermonis.

Huius igitur regis Ptolemæi Philadelphi labore &
 munificentia generi humano restituta sunt & late pro-
 pagata doctrinarū studia. Ac scribitur, motum esse con-
 siliis doctissimorum hominum, Aristæ, Stratonis & De-
 metrii Phalerensis, qui apud eum exul fuit, pulsus Atheni-
 nis. Fuerunt apud eum & alij docti viri, Callimachus,
 Apollonius, Aratus, Bion, Theocritus, Conon & Hip-
 parchus mathematici.

III. Regis Philadelphi filius fuit Ptolemæus Euer-
 getes. Intulit bellum regibus Syriacis propter interfectā
 Berenicen, quæ fuit soror Euergetæ, vt prædixit Daniel.

Et supra narrata sunt parricidia, quæ fecerunt Seleucus καλλίνικος & Antiochus ἱεραξ. Cūque Antiochus ἱεραξ pulsus a Seleuco fugisset ad Euergeten, ibi interfectus est.

Studia doctrinarum instituta Philadelphi tempore, maxime floruerunt Alexandria regnante Euergete, qui & erga Iudæos beneficus fuit. Eius tempore collegit in AEGYPTO Iesus filius Syrach, sententias, quæ adhuc exant, quas inquit ab auo suo scriptas, sed a sese auctas & in Græcum sermonem translatas esse, quarum lectio cū sit & vtilissima & dulcissima, liber ille familiarissime notus sit omnibus. Et sciāt iuniores, quod discrimen sit inter gnomas, ecclesiæ & ethnica. Nam ethnica, vt Theognidis, tantum sunt præcepta aut admonitiones pertinentes ad secundam tabulam Decalogi, sed in ecclesia tradita sunt præcepta & admonitiones de vtraque tabula 19 Decalogi, de fide & de bonis operibus, vt Syracides inquit capite tricesimo secundo: In omni bono opere credas in anima tua. Hoc est enim seruare mandata. Qui credit in Domino, mandata eius curat, & confidens in illo non peribit. Et in prouerbis Salomonis multa dicta sunt de Flio Dei, de verbo, de fide, de veris cultibus valde perspicua.

iv. Ptolemæus Philopator vicit Antiochum Magnum, afflixit Iudæos. Deinde Eurydice coniuge & sorore interfecta, libidinibus & cædibus cõtaminatus, veneno periit. 25

v. Ptolemæus Epiphanes successit, cui Antiochus Magnus bellum intulit, sed postea dedit ei filiam Cleopatram vxorem.

vi. Ptolemæus Philometor defensus a Romanis, cūq; ei Antiochus Epiphanes auunculus regnum erepturus esset.

vii. Ptolemæus Euergetes restituit in regnum Syriæ Demetrium Nicanorem.

ix. Ptolemæus Physcon dictus a sarcimine, propter tumidum ventrem, duxit sororem, eam interfecit, & filium ex ea natum inter epulas ei offerri iussit. Regno expulsus est.

ix. Ptolemæus Alexander, frater Physconis, regnauit pulso.

uit pulso fratre. Postea & ipse expulsus est.

x. Ptolemæus Lathyrus, id est, clam reuersus, nominata Plutarcho Lamyus, id est, dicax. Exulauit in Cypro. Postea rediens triginta millia Iudeorum trucidauit, & coegit captiuos ueloci interfectorum cadaveribus. Harum horribilium calamitatum spectatores fuerunt multi sancti homines, qui tunc vixerunt, Simeon, Zacharias, & multi alij, quo tempore simul in Iudæa fratres inter se parricidiis certabant, Aristobulus, Antigonus, & Alexander Iannæus.

xi. Ptolemæus Auletes, pater Cleopatæ Antonij, exulans Romæ. Deinde reductus in regnum per Gabinium.

xii. Ptolemæus Dionysius, frater Cleopatæ, qui Pompeium interfecit, & postea Iulium Cæsare hospitio exceptum opprimere conatus est. Sed cum Iulius Cæsar magnis præliis vicisset exercitum regium, rex in scapha effugere conatus, inter collisas naues in tumultu fugitiu euerfa cymba in mari periit. Postea dedit Iulius regnum Cleopatæ, quæ post mortem fratris vsque ad annum Octauij Augusti duodecimum regnauit, quo anno victi Antonius & Cleopatra sibi mortem conscuerunt. Hic finis fuit regni & posteritatis Ptolemæorum in Aegypto. Postea, ut dicemus, Aegyptus facta est prouincia Romana ab Augusto.

DVCEs IVDÆORVM POST

reditum ex Babylone.

Ecclesiam in exilio Babylonico mirandis operibus diuinis & seruata & ornata esse ingenti gloria inter magna pericula, dictum est supra in monarchia Persica. Fuitque post reditum ex Babylone mediocris tranquillitas Iudææ vsque ad Ochi tempora. Nam & Nehemix longa ætas fuit, videlicet annorum centum & triginta, qui si attigit tempora Ochi, vidit nouam populi calamitatem in vltima senecta. Teneantur autem nominatum post Ieconiam. Etsi enim posterius David vsque ad Maccabæos fuerunt principes populi, tamen non nominarunt se reges, ut existimo, propter reuerentiam Persi-

l. j.

corum regum, ne viderentur velle pares esse monarchis; præsertim, cum ab eis ingentia beneficia accepissent, Suntque appellationes ducum in Luca:

Ieconias, id est, erectus, stabilitus, in exilio honoratus. Nominatur apud Lucam Neri, id est, Lucernæ mea.

Huius filius fuit Seathiel, id est, populatus a Deo. Fuit autem in reditu dux primus, filius Seathiel.

Zorobabel dux præfuit annos quinquaginta octo. Etymologia est: Alienigena Babylonis. Huius mentio fit in Haggæo & Zacharia.

Refa Mesollam secundus dux, sexaginta sex annos. Etymologia est: Caput pacificum. Huius tempore veniebant Ierosolymam Esdras & Nehemias.

Iohanna Ben Refa, tertius dux, quinquaginta tres.

Iudas Hircanus primus, quartus dux, annos quatuordecim, fortassis eo dictus Hircanus, quod eius tempore Ochus transtulit partem Iudæorum in Hircaniam, iuxta mare Caspium. Præfuit Iudææ, cum Alexander vicerit Darium.

Ioseph primus, quintus dux, annos septem.

POST ALEXANDRVM

A Bner Semei dux sextus, vndecim annos. Huius tempore Ptolemæus Lagi filius Ierosolymam fraude cepit in Sabbatho, simulans se sacrificaturum esse.

Eli Marathia septimus dux, annos duodecim.

Asar Mahat, octauus dux, id est, beatus percussor, annos nouem.

Nagid Artaxad, nonus dux, præfuit annos decem. Significat Nagid principem, Arta magnum. Hefid sanctum. Huius tempore missi sunt septuaginta interpretes in Aegyptum ad Philadelphum, fuitque tranquilla Iudæa.

Haggai Eli decimus dux, præfuit octo annos. Significat festum Dei mei, Lucas nominat Eliei, id est, seruatum.

Maslot Naum vndecimus dux, præfuit annos septem. Significat dominum iucundum.

Amos

Amos Syrach duodecimus dux, præfuit annos quatuordecim. Fortis præliator,

Matathia Siloah tredecimus dux, Datus a Deo, felix seu missus, præfuit annos decem.

5 Ioseph Iunior quartus decimus dux, nominatus Arses, honoratus a Ptolemæo Evergete, præfuit annos sexaginta.

10 Ianna secundus Hircanus, quindecimus dux, annos sedecim. Multis præliis vicit Arabes. Postea in defensione arcis cuiusdam, quam oppugnauit Antiochus Epiphanes, interfectus est hic Ianna secundus Hircanus. Fuitque postremus ducum ex posteris David. Nam scelera pontificum attraxerant, Antiochum Epiphanem in Iudæam, quem cum armis reprimerent Maccabæi, postea
15 principatû hi tenuerunt, cû essent nati ex tribu Leuitica.

Post Maccabæos Iudæam regendam dedit Iulius Antipatro Idumæo, cuius virtutē & fidem in bello Alexandrino expertus erat. Hic Antipater pater fuit Herodis primi. Ita prædictum fuerat in vaticinio Iacob, venturû esse
20 Messiam in fine politiæ Iudæicæ, cum iam peregrini in Iudæa reges essent. Et tamen, ne stirps David ignota esset, oportuit non longum tempus esse a postremo duce ex stirpe David ad Christi natalem. Sunt autem anni centum sexaginta. Erat igitur recens memoria postremi
25 ducis, & familiæ eius.

Extat iisdem appellationibus ducum series apud Lucam & Philonem, vsque ad postremum ducem Ianna Hircanum, filium Ioseph. Deinde Lucas attexit quatuor patres, qui non fuerunt duces. Sed multi familiam nosse
30 poterant. Vt autem series in conspectu sit, recitabo hic & Maccabæos.

SERIES PRINCIPVM ET REGVM

qui ex Maccabæis orti sunt.

35 **N**omen Maccabæi sumtû est ex literis pictis in vexillo, quæ significabât: Quis sicut Dominus in Israël. Extat autem series familiæ in primo libro historiæ Maccabæorum.

Matathias contra Antiochî Epiphanis duces primus

1, ij.

arma cepit, & filiis hortator fuit, ut exercitus colligeret, & defenderent reliquias ecclesiæ, & rursus expellerent Antiochi exercitus, sicut Daniel futurum prædixerat: Inuabuntur auxilio paruulo.

Sciendum est autem, eius temporis calamitatem, dispersiones & liberationes, imaginem esse postremi temporis in ecclesia.

Iudas Maccabæus filius Matathia, fuit dux annos quinque. Cum Antiochus post secundum reditum ex Aegypto collocasset idolum in templo, anno 245, mense Kisleu, qui nobis est Nouember, sequenti anno Iudas Maccabæus collecto exercitu defendere populi reliquias cepit, & quatuor duces ordine magnis præliis uicit Apollonium, Seronem, Georgam & Lyliam. His profligatis recuperauit & purgauit templum cremato idolo. Etque facta templi repurgatio in fine tertij anni, mense Kisleu, eodẽ die, quo idolum ante tres annos in templum collocatum fuerat. Circa id tempus & Antiochus Epiphanes mortuus est. Et iam spes erat pacis, sed rursus scelere summi sacerdotis Alcimi attracti sunt hostes ex Syria regnante Demetrio. Fuitque difficilior bellum propter Alcimi perfidiam, qui intra mœnia Ierosolymæ insidiabatur Maccabæis.

Fuit autem tanta superbia ducis Syriaci Nicanoris, ut extenso brachio contra templum iurauerit, se hoc templum igni deleturum esse. Sed huic Nicanori in acie interfecto præcidi victor Iudas caput & brachia iussit, & suspendi ea ante templum, ut conspiceretur exemplum poenæ blasphemi hominis.

His tantis rebus diuinitus, & feliciter gestis per annos quatuor, deinde scædus fecit cum Romanis. Post id scædus infeliciter pugnans in acie cecidit. Quia Deus uoluit ostendere, ecclesiam non debere cõfidere peregrinorum regum præsidij & scæderibus, sed ab ipso petere & expectare defensionem, iuxta dictum: Maledictus, qui confidit in homine. Nam & Ionathæ fratri postea exitio fuit perfidiosa regum amicitia.

Ionathas frater Iudæ dux fuit annos nouedecim. Fuit amicus regum Syriæ, Alexandri & Tryphonis, de quibus

bus supra in catalogo regum Syria. Etsi autem rursus tunc mediocris status fuit Iudæa, tamen, cum iam velut conductitij militarent apud Syriacos reges, inter sese dimicantes, doctrina, disciplina & mores in Iudæa magis corruppebantur. Et Ionathas Tryphonis insidiis interfectus est. Ita paulatim status Iudæa ruit in deterius.

Simon frater Iudæ Maccabæi fuit dux annos octo. Repulit Tryphonem & Antiochum Gryphum. Expulit ex arte Sion & ex aliis locis reliquias præsidiorum Syriacorum, ita vt sub eo prorsus fuerint ex Iudæa peregrinæ gentes eiecæ.

Cumque iam non solum pax in Iudæa esset, sed restituta etiam esset vetus forma rei publicæ, templi dignitas & visitati cultus, Simon a genero suo Ptolemæo, cui dederat præfecturam Iericho, interfectus est. Ita postremas in illo populo valde inquieta fuit. Et tamē inter hos tumultus mirabiliter Deus ecclesiæ reliquias seruauit.

Patri Simoni successit filius Ioannes Hircanus, qui fuit dux annis triginta vnum, excellens virtute & felicitate. Repulit Antiochum Gryphum, qui obsederat Ierosolymam. Deinde cepit & destruxit ipse Samariam, quæ obsederat totum annum: & templum ibi conditum post Alexandrum ab impiis, deleuit. Cepit & oppida quædam in finibus Syria & Idumææ. Sed sub eo, in illa gentis Iudaicæ senectâ, inter bella & in permixtione ethnicorum dilacerata est Iudæa sectis. Præcipue vero nominantur Pharisei, Sadducæi & Essæi.

Etsi autem nomen Phariseorum aliqui fecerunt a segregatione, tamen multi deriuant ab exponēdo, qui iudicant Phariseos dictos esse, quasi expositores seu interpretes scriptorum prophetiarum. Et horum nomen antiquius cæteris videtur. Hi non abiecerunt libros propheticos vt Sadducæi, sed transformarunt doctrinam legis & promissionem prorsus in politicam seu philosophicam doctrinam. Dixerunt lege Dei tantum externâ disciplinâ præcipi, & homines disciplinâ mereri remissionem peccatorum, & iustos esse coram Deo, & hæredes æternæ vitæ. Item, Sacrificia mereri remissionem peccatorum. Et addiderunt multa exercitia ceremoniarum

ieiunia & lotiones, quæ ipsi slexerunt, ut apud nos mo-
 nachi. De Messia docuerunt, occupaturum esse provin-
 cias. Negauerunt Messiam fore victimam ad placandam
 iram Dei. Amiserunt doctrinam de natura diuina Mes-
 sia, quæ loquuta est cum patribus & prophetis, & sem-
 per adfuit ecclesie. Beneficia Messie somniarunt hæc fo-
 re: Ipsum mille annos in hoc mundo viuentem regna-
 turum esse, lege Moysi imposita gentibus. Et Iudæos fo-
 re gentium principes, & longæuos fore trecentorū aut
 quadringentorum annorum, & futuram esse dulcem pa-
 cem & auream ætatem in toto genere humano. Postea
 sequiturum esse postremum iudiciū, in quo hostes po-
 puli Iudæorū in æternas pœnas abiecturus esset, & suis
 daturus eterna bona. ^{omnibus gentibus daturus}
 Sadducei post Phariseos orti, magnam potentiam in
 populis adepti sunt, hincque grata professio: Quia, cum
 Pharisei nimis multis traditionibus onerassent populū
 his fecerunt laxationes. Ac non solum traditiones Pha-
 risæicas abstulerunt, sed etiam abiecerunt prophetas om-
 nes, præter Moysen. Hunc vnum se amplecti simula-
 bant, & tamen negauerunt animas esse superstites ex-
 tinctis corporibus. Negauerunt & corporum fore resus-
 citationem. Dixerunt autem legi obtemperandū esse,
 quia obedientia mereatur tranquillitatem huius vitæ,
 & contumacia pœnas. Horum cum & multitudo & po-
 tentia magna esset, inter Phariseos & ipsos assidua cer-
 tamina fuerunt, vnde & in gubernatione crebri tumultus
 orti sunt. Est autē horribile exemplū, quod in tam
 exiguo populo non solum dilaceratio tāta gentis facta
 est, sed etiam doctrina tam varie a sectis corrupta est,
 Deniq. quod prophanitas adeo creuit, ut essent in hoc
 populo qui nomen habebant ecclesie Dei: qui palam
 Epicureas opiniones defendebant. Plerunque autem
 pessimi hypocritæ arroganter sibi gloriosissimas appel-
 lationes tribuunt. Ita Sadducei nominarunt se a Zal-
 dic, quod est iustus, quasi nominati essent iusti seu iusti-
 tariani. Alij fecerunt alias etymologias, quas omitto.

Essæ, id est, operarij, ab Asa, quos sic dictos esse ap-
 pareret, quia cum viderent alios assiduis contentionibus
 per

4. perturbare rempublicam, & retinere vitæ turpitudinem
 ambitionem, luxum, odia & alia vitia, ipsi amantes mo-
 destiæ & pacis, discesserunt ab illis, & ostenderunt, se
 bonis operibus, non rixis velle Deo seruire. Sed cum
 5 pauci essent, nec peterent gubernationem reipublicæ,
 secesserunt ad loca vicina hortis Balsami & Palmarum.
 Ibi & coluerunt hortos, & artem medicâ didicerunt, &
 remedia appararunt, & cum laboribus medicationis, qui
 sunt magni & grati, tum aliis multis officiis beneficen-
 10 tiam erga multos re ipsa exercuerunt, disputationum vani-
 tate omissa. Distribuerunt diem in tempora precum,
 lectionum, laborum, cibi & potus. Lucra etiam contule-
 runt in commune erarium sine superstitione, vt inde suis
 & aliis honestis in egestate & in morbis opitularentur.
 15 Denique schola fuit medica, & eruditione & exemplis
 virtutum excellēs. In Eusebio legitur, dictos esse, quasi
θεραπευτικοί. Et dicitur *καὶ ἵπποι σφοδρὰ τοὺς ὀφθαλμούς*. id est,
 longe antecellentes Phariseis. Apparet autem Euse-
 20 bium nomen fecisse ab Aza, quod est considerare, spe-
 culari.

Dolendum est autem, quod cum manifesto auxilio
 Dei Iudæa defensa aduersus Antiochum, & tandem li-
 25 berata esset, mox in pace opinionum dissidiis dilacera-
 ta est. Postea etiam bella ciuilia, & statim fratrum parri-
 cidia sequuta sunt. Hæ calamitates postremi temporis
 in Iudæa sunt imago extremæ senectæ mundi. Vt autē
 tūc inter tot sectas & bella mirabiliter Deus aliquas ec-
 30 clesiæ reliquias seruauit. vt fuerunt Simeo, Zacharias,
 Elisabeta, Anna, Maria, Ioseph, & alij multi alieni a de-
 liramentis Phariseorum & Sadduceorum, ac retinen-
 tes propheticam doctrinam sine corruptelis. sicut Esa-
 ias inquit: Ob signa legem in discipulis meis. Ita nunc
 quoque Deus immensa bonitate reliquias ecclesiæ ser-
 35 uat, agmē exiguum, quod retinet fundamentū, & Deū re-
 ctē inuocat, & fugit idola, cū interea ingens multitudo
 sit defendentiū idola, & hostium doctrinæ propheticæ
 & apostolicæ, qui sunt parricidæ membrorū Christi, vide
 licet: Mahometici, Papa, monachi & eorum satellites, &
 tota ista colluies defendentium idola. Monent autem,

l. iij.

illa vetera exempla, vt in tantis diffidiis certo, statuiamus
seruari tamen cœtum aliquem, qui est verâ ecclesia Dei,
& vt sapienter queramus, quæ & vbi sit illa verâ eccle-
sia Dei, & nos ad eam adiungamus, sicut scriptum est:
Oues meæ vocem meam audiunt. Item Psalmo 83: Beati
qui habitant in domo tua, Domine. Item Psalmo 91:
Placati in domo Domini, in atriis domus Dei nostri flo-
rebunt.

REGES EX FAMILIA

10

Maccabæa.

Filius Iohānis Hircani fuit Aristobulus, qui se regem
nominauit primus post reditum ex Babylone, obli-
tus modestiæ priorum ducum. Sed dedit pœnas super-
biæ: Non enim diutius anno regnavit. Interfecit fratrem
Antigonum præstantem virum, falso suspicans, eum ap-
petere regnum. Interfecit & matrem, a qua existimabat
adiuari Antigonum. Postea cum dolore conscientie in
magnis cruciatibus esset, iussit se in locum fraternæ ne-
cis gestari, ibi vomens sanguinem mortuus est. Hæc hor-
ribilia scelera in populo Dei fecerunt principes, nati ex
viris sanctis optime meritis. Tales calamitates postremi
temporis consideremus, & petamus nos regiâ Deo, &
seruari veræ ecclesiæ reliquias.

Secundus rex Alexander Iannæus, regnavit annos
viginti septem, filius Hircani minimus natu. Sub eo tri-
stissima clades accepta est, in qua Ptolemæus Lamy-
rus trucidauit triginta millia Iudæorum, & captiuos inter-
fectorum carnibus vesci coegit: Propter seditiones mo-
tas a Phariseis, qui regio nomini aduersabantur, occidit
ipse sex millia Iudæorum. Postea bellum gessit feliciter
contra Arabes.

Successit Alexandro coniunx Alexandra, quæ & Sa-
lome nominatur. Gubernatio eius tranquilla fuit, quia
adiunctos habuit Phariseos, quorum consilia rempu-
blicam administravit. Regnavit annos nouem.

Alexandri filij duo fuerunt, Hircanus & Aristobulus.
Etiâ autem Hircanus maior natu erat, tamen Aristobu-
lus collecto exercitu regnum inuasit, adhuc viuente

macc

matre. Defenderunt autem Hircanum initio Antipater Idumæus & Aretas rex Arabum. Postea cum Scaurus Pompeij legatus corruptus pecunia iuaret Aristobulum, misit & Hircanus ipse legatos ad Pompeium, qui cognito iam negotio Ierosolymam accessit cum exercitu, & vrbe occupata in Sabbato, tradidit Hircano gubernationem, & summum sacerdotium, & abduxit Romam captiuos Aristobulum, & eius filios, Alexandrum & Antigonum.

- 10 In his seditionibus & fratrum parricidiis non solum disciplina Iudaica, sed etiam doctrina magis extincta fuit. Nec finis fuit domesticarum seditionum, donec Iudæa redacta est in formam prouinciæ. Ibi quamquam peregrini magistratus dominarentur, tamen concessa
 15 est Iudæis quærois in doctrina & cultibus, & mediocris tranquillitas fuit, ne ecclesia funditus extingueretur.

- Alexander cum patre Aristobulo captiuus cum Romanam duceretur, in Cilicia elapsus rediit in Iudæam, & occupata parte Galilææ a Gabinio captus est. Postea
 20 tempore belli ciuili Pompeiani, quia seditiones moliebatur, a Scipione Pompeij focero Antiochiæ securi percussus est.

- Antigonus a Iulio post bellum ciuile Pompeianum
 25 dimissus, Parthorum auxiliis recuperare Iudæam conatus est, præsertim mortuo Antipatro, cum Iudæi mallent ipsi parere, quam filiis Antipatri. Et senex Hircanus, patruus ipsius summus sacerdos, ab eo captus, & in Parthiam subductus est præcis auribus. Hunc Antigonum
 30 tertio anno postquam Herodes rex factus erat, Antonius capitali supplicio affecit. Herodes autem Hircanum, patruum Antigoni, reuocatum ex Parthia, interfecit octogenarium.

- Hic tristis exitus fuit familiæ Maecabæorum, quos
 35 Deus ornauerat ingenti gloria. Ex his orti nepotes inter sese horrendam laniem exercuerunt, peregrinas gentes attraxerunt, & doctrinam, leges & disciplinam patriæ valde labefecerunt. Quorum historia imago est postremi temporis in ecclesia, in qua etiam certamina ambi-

tionum inter doctores corrumpunt doctrinam & disciplinam, Cumque considerabimus, quam turpiter degenerauerint Maccabæorum posterius, non confidamus maiorum meritis aut virtute, sed simus eo modestiores, vt Dei dona a maioribus accepta retineamus.

HERODIS POSTERITAS.

Cum Iulius in Aegypto periculosum bellum gereret, multū ei profuit Antipatri Idumæi prouidentia & fides, quia regiones illæ huic notissimæ erāt, & flexit ad amicitiam Iulij Memphitas & alios: Ideo Cæsar Antipatro tradidit Iudæā regēdam sine regio nomine, sed nomine gubernatoris. Deinceps igitur Iudæa peregrinos principes ex ethnicis natos, habuit. Quod cū agerferrent Iudæi, ac disputarent, tribui Iuda regnum promissum esse donec Messias nasceretur, subinde atroces seditiones mouerunt. Ac Antipater, qui sapienter & moderate dominabatur, veneno necatus est a Iudæo Macho, quem postea Herodes prope Tyrum interfecit.

Herodes primus filius Antipatri, quem & Ascalonitem nominant, ab Ascalon, quæ fuit in Idumæa, viuo patre Galilæam magna cum laude virtutis rexit, & seditionem motam a quodam Ezechia, oppressit. Cumque post mortem Antipatri speraret Iudæi, ipsius filios excuti ex regno posse, attrahunt exulatem apud Parthos Antigonom, de quo supra, qui adiutus a Parthis, potitur vrbe Ierosolyma. Sed cum aliquot præliis vicisset Herodes, nominatus est ab Antonio totius Iudææ Tetrarcha. Post paucos annos cum Romam venisset, Octauio & Antonio dominantibus, regio nomine ornatus est, & rex totius Iudææ appellatus, in Capitolium ductus est, medius inter Octauium & Antonium, Olympiade cæresima octogesima quinta.

Tertio anno post, cum Antonius venisset Antiochiā, securi percussit Antigonom. Deinde Herodem assidue seditiones exercuerunt, sed victor occidit summum senatum populi Iudæici, quem nominabant septuaginta duos seniores.

Anno

Anno tricesimo regni Herodis, natus est ex Maria virgine Filius Dei, Dominus noster IESVS CHRISTVS. Hic numerus anni a multis traditus est, quos sequor. Nec diligentiam illorū improbo, qui tres annos adiiciunt sed disputationem omitto.

5 Herodes filios Antipatrum, Aristobulum & Alexandrum propter suspicionem insidiarum occidit. Successerunt patri Herodi tres filij, Archelaus, qui Iudæam tenuit siue nomie regio annos nouem. Huius metio fir
10 in Matthæo, Herodes Antipas, quem nominamus secū dum, qui Galilæam tenuit, a quo interfectus est Iohannes Baptista. Philippus, qui tenuit Trachonitida siue Ituræam. Nomen Antipas mutilatum est ex A *ντiπας*. Trachonitis Græcum est, confragosa, aspera seu scopulosa. Idem significat Iuræa Ebræis, a vocabulo Tira, quod significat turrem, siue in montibus angustas fauces.

Archelaus & Herodes Antipas relegati sunt, cum quidem Herodes Antipas Romam profectus esset, vt re-
20 Anum impetraret: quo non impetrato, in reditu Philippi coniugē duxit vxorē. Postea relegatus mortuus est in Gallia. Nomen tenuit tetrarchæ, quod significat principem, id est, non regem, sed habentem regi similem gubernationem, videlicet agricolas, opifices, curiam & militiam, sed ita vt superiori domino pareret.

Herodes tertius, cuius cognomen est Agrippa filius Aristobuli (interfecti a primo Herode) qui interfecit Iacobum Apostolum filium Zebedæi, Hunc Herodē Agrippam Tiberius Romæ carceri inclusit, quod familia-
30 ris esset C. Caligulæ: quem Tiberius imperij successore esse non voluit. Postea Caligula eum liberauit ex carcere, & dedit ei Thrachonitidē, quam Philippus tenuerat, & attribuit regium nomen. Claudius addidit Samariam & Iudæam. Itā rursus vnus fuit rex Herodes Agrippa, Iudææ, Samariæ, & Galilææ, qui regnauit annos septem, punitus postquam necauit Iacobum, sicut narratur Actorum 12.

Post huius Herodis Agrippæ mortem cum filius Agrippa esset adolescens, & Iudæa plena seditionum

esset rursus per Romanos Magistratus administrata est. Sed Claudius tradidit huic Agrippæ Chalcidem in Syria, & regiū nomē, & Trachonitidem. Nero addidit aliqua oppida in Iudæa. Huius Agrippæ tempore Ierosolyma deleta est. Fit eius mentio Actuum 21. Regnavit annos viginti septem. Philo scribit, huic Agrippæ filiū fuisse alium Agrippam, socium seditiosi viri, qui tempore Adriani Imperatoris magnum exercitū collegit, ut restitueret & politiam Iudaicam, & se nominavit Bē Cochab, id est, filium stellæ. Postea, cum infelix euen-
 10
 15
 20
 25
 30
 35
 40
 45
 50
 55
 60
 65
 70
 75
 80
 85
 90
 95
 100
 105
 110
 115
 120
 125
 130
 135
 140
 145
 150
 155
 160
 165
 170
 175
 180
 185
 190
 195
 200
 205
 210
 215
 220
 225
 230
 235
 240
 245
 250
 255
 260
 265
 270
 275
 280
 285
 290
 295
 300
 305
 310
 315
 320
 325
 330
 335
 340
 345
 350
 355
 360
 365
 370
 375
 380
 385
 390
 395
 400
 405
 410
 415
 420
 425
 430
 435
 440
 445
 450
 455
 460
 465
 470
 475
 480
 485
 490
 495
 500
 505
 510
 515
 520
 525
 530
 535
 540
 545
 550
 555
 560
 565
 570
 575
 580
 585
 590
 595
 600
 605
 610
 615
 620
 625
 630
 635
 640
 645
 650
 655
 660
 665
 670
 675
 680
 685
 690
 695
 700
 705
 710
 715
 720
 725
 730
 735
 740
 745
 750
 755
 760
 765
 770
 775
 780
 785
 790
 795
 800
 805
 810
 815
 820
 825
 830
 835
 840
 845
 850
 855
 860
 865
 870
 875
 880
 885
 890
 895
 900
 905
 910
 915
 920
 925
 930
 935
 940
 945
 950
 955
 960
 965
 970
 975
 980
 985
 990
 995
 1000
 1005
 1010
 1015
 1020
 1025
 1030
 1035
 1040
 1045
 1050
 1055
 1060
 1065
 1070
 1075
 1080
 1085
 1090
 1095
 1100
 1105
 1110
 1115
 1120
 1125
 1130
 1135
 1140
 1145
 1150
 1155
 1160
 1165
 1170
 1175
 1180
 1185
 1190
 1195
 1200
 1205
 1210
 1215
 1220
 1225
 1230
 1235
 1240
 1245
 1250
 1255
 1260
 1265
 1270
 1275
 1280
 1285
 1290
 1295
 1300
 1305
 1310
 1315
 1320
 1325
 1330
 1335
 1340
 1345
 1350
 1355
 1360
 1365
 1370
 1375
 1380
 1385
 1390
 1395
 1400
 1405
 1410
 1415
 1420
 1425
 1430
 1435
 1440
 1445
 1450
 1455
 1460
 1465
 1470
 1475
 1480
 1485
 1490
 1495
 1500
 1505
 1510
 1515
 1520
 1525
 1530
 1535
 1540
 1545
 1550
 1555
 1560
 1565
 1570
 1575
 1580
 1585
 1590
 1595
 1600
 1605
 1610
 1615
 1620
 1625
 1630
 1635
 1640
 1645
 1650
 1655
 1660
 1665
 1670
 1675
 1680
 1685
 1690
 1695
 1700
 1705
 1710
 1715
 1720
 1725
 1730
 1735
 1740
 1745
 1750
 1755
 1760
 1765
 1770
 1775
 1780
 1785
 1790
 1795
 1800
 1805
 1810
 1815
 1820
 1825
 1830
 1835
 1840
 1845
 1850
 1855
 1860
 1865
 1870
 1875
 1880
 1885
 1890
 1895
 1900
 1905
 1910
 1915
 1920
 1925
 1930
 1935
 1940
 1945
 1950
 1955
 1960
 1965
 1970
 1975
 1980
 1985
 1990
 1995
 2000
 2005
 2010
 2015
 2020
 2025
 2030
 2035
 2040
 2045
 2050
 2055
 2060
 2065
 2070
 2075
 2080
 2085
 2090
 2095
 2100
 2105
 2110
 2115
 2120
 2125
 2130
 2135
 2140
 2145
 2150
 2155
 2160
 2165
 2170
 2175
 2180
 2185
 2190
 2195
 2200
 2205
 2210
 2215
 2220
 2225
 2230
 2235
 2240
 2245
 2250
 2255
 2260
 2265
 2270
 2275
 2280
 2285
 2290
 2295
 2300
 2305
 2310
 2315
 2320
 2325
 2330
 2335
 2340
 2345
 2350
 2355
 2360
 2365
 2370
 2375
 2380
 2385
 2390
 2395
 2400
 2405
 2410
 2415
 2420
 2425
 2430
 2435
 2440
 2445
 2450
 2455
 2460
 2465
 2470
 2475
 2480
 2485
 2490
 2495
 2500
 2505
 2510
 2515
 2520
 2525
 2530
 2535
 2540
 2545
 2550
 2555
 2560
 2565
 2570
 2575
 2580
 2585
 2590
 2595
 2600
 2605
 2610
 2615
 2620
 2625
 2630
 2635
 2640
 2645
 2650
 2655
 2660
 2665
 2670
 2675
 2680
 2685
 2690
 2695
 2700
 2705
 2710
 2715
 2720
 2725
 2730
 2735
 2740
 2745
 2750
 2755
 2760
 2765
 2770
 2775
 2780
 2785
 2790
 2795
 2800
 2805
 2810
 2815
 2820
 2825
 2830
 2835
 2840
 2845
 2850
 2855
 2860
 2865
 2870
 2875
 2880
 2885
 2890
 2895
 2900
 2905
 2910
 2915
 2920
 2925
 2930
 2935
 2940
 2945
 2950
 2955
 2960
 2965
 2970
 2975
 2980
 2985
 2990
 2995
 3000
 3005
 3010
 3015
 3020
 3025
 3030
 3035
 3040
 3045
 3050
 3055
 3060
 3065
 3070
 3075
 3080
 3085
 3090
 3095
 3100
 3105
 3110
 3115
 3120
 3125
 3130
 3135
 3140
 3145
 3150
 3155
 3160
 3165
 3170
 3175
 3180
 3185
 3190
 3195
 3200
 3205
 3210
 3215
 3220
 3225
 3230
 3235
 3240
 3245
 3250
 3255
 3260
 3265
 3270
 3275
 3280
 3285
 3290
 3295
 3300
 3305
 3310
 3315
 3320
 3325
 3330
 3335
 3340
 3345
 3350
 3355
 3360
 3365
 3370
 3375
 3380
 3385
 3390
 3395
 3400
 3405
 3410
 3415
 3420
 3425
 3430
 3435
 3440
 3445
 3450
 3455
 3460
 3465
 3470
 3475
 3480
 3485
 3490
 3495
 3500
 3505
 3510
 3515
 3520
 3525
 3530
 3535
 3540
 3545
 3550
 3555
 3560
 3565
 3570
 3575
 3580
 3585
 3590
 3595
 3600
 3605
 3610
 3615
 3620
 3625
 3630
 3635
 3640
 3645
 3650
 3655
 3660
 3665
 3670
 3675
 3680
 3685
 3690
 3695
 3700
 3705
 3710
 3715
 3720
 3725
 3730
 3735
 3740
 3745
 3750
 3755
 3760
 3765
 3770
 3775
 3780
 3785
 3790
 3795
 3800
 3805
 3810
 3815
 3820
 3825
 3830
 3835
 3840
 3845
 3850
 3855
 3860
 3865
 3870
 3875
 3880
 3885
 3890
 3895
 3900
 3905
 3910
 3915
 3920
 3925
 3930
 3935
 3940
 3945
 3950
 3955
 3960
 3965
 3970
 3975
 3980
 3985
 3990
 3995
 4000
 4005
 4010
 4015
 4020
 4025
 4030
 4035
 4040
 4045
 4050
 4055
 4060
 4065
 4070
 4075
 4080
 4085
 4090
 4095
 4100
 4105
 4110
 4115
 4120
 4125
 4130
 4135
 4140
 4145
 4150
 4155
 4160
 4165
 4170
 4175
 4180
 4185
 4190
 4195
 4200
 4205
 4210
 4215
 4220
 4225
 4230
 4235
 4240
 4245
 4250
 4255
 4260
 4265
 4270
 4275
 4280
 4285
 4290
 4295
 4300
 4305
 4310
 4315
 4320
 4325
 4330
 4335
 4340
 4345
 4350
 4355
 4360
 4365
 4370
 4375
 4380
 4385
 4390
 4395
 4400
 4405
 4410
 4415
 4420
 4425
 4430
 4435
 4440
 4445
 4450
 4455
 4460
 4465
 4470
 4475
 4480
 4485
 4490
 4495
 4500
 4505
 4510
 4515
 4520
 4525
 4530
 4535
 4540
 4545
 4550
 4555
 4560
 4565
 4570
 4575
 4580
 4585
 4590
 4595
 4600
 4605
 4610
 4615
 4620
 4625
 4630
 4635
 4640
 4645
 4650
 4655
 4660
 4665
 4670
 4675
 4680
 4685
 4690
 4695
 4700
 4705
 4710
 4715
 4720
 4725
 4730
 4735
 4740
 4745
 4750
 4755
 4760
 4765
 4770
 4775
 4780
 4785
 4790
 4795
 4800
 4805
 4810
 4815
 4820
 4825
 4830
 4835
 4840
 4845
 4850
 4855
 4860
 4865
 4870
 4875
 4880
 4885
 4890
 4895
 4900
 4905
 4910
 4915
 4920
 4925
 4930
 4935
 4940
 4945
 4950
 4955
 4960
 4965
 4970
 4975
 4980
 4985
 4990
 4995
 5000
 5005
 5010
 5015
 5020
 5025
 5030
 5035
 5040
 5045
 5050
 5055
 5060
 5065
 5070
 5075
 5080
 5085
 5090
 5095
 5100
 5105
 5110
 5115
 5120
 5125
 5130
 5135
 5140
 5145
 5150
 5155
 5160
 5165
 5170
 5175
 5180
 5185
 5190
 5195
 5200
 5205
 5210
 5215
 5220
 5225
 5230
 5235
 5240
 5245
 5250
 5255
 5260
 5265
 5270
 5275
 5280
 5285
 5290
 5295
 5300
 5305
 5310
 5315
 5320
 5325
 5330
 5335
 5340
 5345
 5350
 5355
 5360
 5365
 5370
 5375
 5380
 5385
 5390
 5395
 5400
 5405
 5410
 5415
 5420
 5425
 5430
 5435
 5440
 5445
 5450
 5455
 5460
 5465
 5470
 5475
 5480
 5485
 5490
 5495
 5500
 5505
 5510
 5515
 5520
 5525
 5530
 5535
 5540
 5545
 5550
 5555
 5560
 5565
 5570
 5575
 5580
 5585
 5590
 5595
 5600
 5605
 5610
 5615
 5620
 5625
 5630
 5635
 5640
 5645
 5650
 5655
 5660
 5665
 5670
 5675
 5680
 5685
 5690
 5695
 5700
 5705
 5710
 5715
 5720
 5725
 5730
 5735
 5740
 5745
 5750
 5755
 5760
 5765
 5770
 5775
 5780
 5785
 5790
 5795
 5800
 5805
 5810
 5815
 5820
 5825
 5830
 5835
 5840
 5845
 5850
 5855
 5860
 5865
 5870
 5875
 5880
 5885
 5890
 5895
 5900
 5905
 5910
 5915
 5920
 5925
 5930
 5935
 5940
 5945
 5950
 5955
 5960
 5965
 5970
 5975
 5980
 5985
 5990
 5995
 6000
 6005
 6010
 6015
 6020
 6025
 6030
 6035
 6040
 6045
 6050
 6055
 6060
 6065
 6070
 6075
 6080
 6085
 6090
 6095
 6100
 6105
 6110
 6115
 6120
 6125
 6130
 6135
 6140
 6145
 6150
 6155
 6160
 6165
 6170
 6175
 6180
 6185
 6190
 6195
 6200
 6205
 6210
 6215
 6220
 6225
 6230
 6235
 6240
 6245
 6250
 6255
 6260
 6265
 6270
 6275
 6280
 6285
 6290
 6295
 6300
 6305
 6310
 6315
 6320
 6325
 6330
 6335
 6340
 6345
 6350
 6355
 6360
 6365
 6370
 6375
 6380
 6385
 6390
 6395
 6400
 6405
 6410
 6415
 6420
 6425
 6430
 6435
 6440
 6445
 6450
 6455
 6460
 6465
 6470
 6475
 6480
 6485
 6490
 6495
 6500
 6505
 6510
 6515
 6520
 6525
 6530
 6535
 6540
 6545
 6550
 6555
 6560
 6565
 6570
 6575
 6580
 6585
 6590
 6595
 6600
 6605
 6610
 6615
 6620
 6625
 6630
 6635
 6640
 6645
 6650
 6655
 6660
 6665
 6670
 6675
 6680
 6685
 6690
 6695
 6700
 6705
 6710
 6715
 6720
 6725
 6730
 6735
 6740
 6745
 6750
 6755
 6760
 6765
 6770
 6775
 6780
 6785
 6790
 6795
 6800
 6805
 6810
 6815
 6820
 6825
 6830
 6835
 6840
 6845
 6

na iustitia narratur: Romana legio, quam nominant Cāpanam, præsidiij causa in urbē Rhegium collocata: Rheginos ciues interfecit, & eorū bona & agros occupauit. Rōmani igitur, vt ostenderent, se fidem sociis debitam non velle violare, punire suos milites decreuerunt, & potiti urbē Rhegio trecentos, quia non plures viui in consulis potestatem venerant, securi percusserunt. Ceteri sceleris socij in oppugnatione perierant.

Postea anno vrbis quadringētesimo, octogesimo nono, motum est primum bellum Punicum, quia Carthaginenses Hieroni Syracusano, socio populi Romani, regnum eripere conabantur. Etsi autem Carthaginenses saepe magnis praeliis victi sunt, tamen Romanæ clades propter crebra naufragia maiores fuerunt. Ac imprimis reguli fortuna & fides in primo bello Punico insignis fuit.

Anno nono eius belli, cum duo consules, Manlius & Regulus in Aphricam traieissent, & post reditum Manlij ad urbem Regulus in Aphrica mansisset, vicit acie duos, Asdrubalem & Amilcarem patrē Annibalis. Trucidauit octodecim millia Pœnorum, quinque millia cepit, & octodecim elephantos.

Sequenti anno Regulus victus est, & trucidata triginta millia Romanorū, capta quindecim millia, Regulus catenis victus est.

Anno quinto post hanc cladem, cum Metellus viginti millia Carthaginensium trucidasset, elephantos interfecisset sex & triginta, cepisset centum quadraginta sex, Regulus missus est Romam, vt pacem aut permutacionem captiuorum Carthaginensibus peteret, dissuasit vtrumque. Nec tamen violauit datam fidem de reditu ad Carthaginem. Reuersus est igitur Carthaginem, vbi postea crudeli supplicio necatus est. Postea rursus magnæ clades vtrinque acceptæ sunt, sed nono anno post Metelli victoriam Luctatius consul, cum vidisset Hannonem adducere nouā classem ad Amilcarem, priusquam duo exercitus coniungerentur, statim dimicauit, ad insulas Aegates, cepit Punicas naues sexaginta tres, demersit centū vigintiquinque, cepit viginti duo millia hominū,

trucidauit tredecim millia, postea properauit ad Amilcarem, & cum ex Eryce discedere coegit. Pœni qui fuerant in Eryce venditi singuli denariis octodecim. Postea petentibus Carthaginensibus data est pax, fuitque hic finis primi belli Punici, anno vicefimoquarto posteaquam morum est. Estque hic annus Urbis conditæ quingentesimus duodecimus.

Ac præcipue insignia exempla sunt in hoc bello, fortuna & fides Reguli, & celeritas Lutatij.

DE TEMPORE INTER PRI-

mum bellum Punicum & secundum.

Inter finem primi belli Punici & initium secundi sunt anni quinque & viginti. Suntque interea magnis præliis victi prope Mediolanum Insubres & Boij, & Gallorum ac Teutonum noui exercitus, qui ad defendendos Insubres iuga Alpium transierant, & intrauerant se Romanam deleturos esse. Nec contemserunt Romani periculum, sed magnos exercitus opposuerunt. Curius & Flaminius Cofs. non procul a Mediolano trucidauerunt quadraginta millia Gallorum & Teutonum. Horum dux Ariouistus, quod est *Ehrn vest* captus est, vt scribit Polybius.

Sequente anno Cofs. fuerunt M. Claudius Marcellus, & Cn. Cornelius Scipio. Marcellus is est, qui deinde post Cannensem cladem vicit Annibalē. Cn. Cornelius Scipio patruus fuit Aphricani, a quo in Aphrica victus est Annibal. Cum autem duce Viridomaro, quod est *Friedmeier*, id est, custos pacis, rursus triginta millia Gallorum & Teutonum ad Mediolanum accederent, & Cofs. Mediolanum obsiderent, Marcellus partem exercitus duxit aduersus Viridomarum. Cumque hunc insignem armis auro ornatis ante aciem vidisset, quia duceum esse ratiocinabatur, Marcellus recta impetum in eum facit, & Ioui spolia optima vouet. Non fugit hostis, sed acerrime dimicās, tandem accipit letale vulnus. Interea & exercitus

exercitus inter sese configunt, sed interfecto duce Viridomaro, prima acie perterrefacta & turbata, Romani alacres instant cedentibus. Marcellus spolia hosti detrahit, quæ postea reuersus Romam affixa querno trunco

gestat in Capitolium, exemplo Romuli, sicut vouerat.

Mox vero post illam pugnam triginta millibus hostium profligatis, ad obsidionem Mediolani redit, ubi cum copiae Coss. rursus coniunctæ essent, vi captum est Mediolanum. Deinde vicina oppida deditionem vltro faciunt.

Ita deletis peregrinis exercitibus Italia ingenti terrore liberata est. Ac plurimum attulerunt momēti ad victoriam, consilium, celeritas, fortitudo & felicitas Marcelli, qui & anno post trucidatum Viridomarum nono, anno post cladem Cannensem tertio, vicit Annibalem.

Cum talis excellentia in imperiorum constitutione conspicitur, cogitemus Deum constituere imperia, & id non fieri sine ingenti labore, & Deum velle agnosci suā præsentiam in illa virtutum excellentia, & in ipsa imperiorum constitutione, qua fit, vt aliqua pars generis humani & honestæ societates conseruentur. Huius Marcelli mentio fit in sexto libro AENEIDOS:

*Aspice ut insigni spoliū Marcellus opimis
Ingrreditur: Victorque viros supereminet omnes.*

Hic rem Romanam magno turbante tumultu

*Sistet eques, sternet Pænos, Gallumque rebellem,
Tertiaque arma patri suspendet capta Quirino.*

Hæc de Marcello diximus, quia valde prodest excellentes viros in omnibus historiis considerare, propter eas causas, quas recitavi, quia discendum est, imperia a Deo constitui, & Deum dare excellentem virtutem & successus: & hæc dari non ignauis, sed laborantibus, sicut in AEschylo dictum est, ἀλλ' ὅταν ἀσθὲν τις αὐτὸς, οὐ θεὸς σωσάτωται.

Polybius inquit, huius belli Gallici pericula & prælia fuisse non minora quam vlla in cæteris fuerunt, sed a Celtis omnia magis impetu, quam consilio acta esse: θυμῷ μᾶλλον ἢ λογισμῷ βραβεύοντες.

Exemplum est Aratus Sicyonius gubernatoris sapientis, iusti, moderati in victoria ciuili, & experti fortunæ inconstantiam, & infidas regum familiaritates. Quem eo præterire nolui, quia Cicero eius mentionem facit. Et in eius historia cõspicitur, quam varij tumultus, & quales tyrannides in Græcia tunc fuerint, cum nondû a Romanis defenderetur.

Aliquanto ante bellum Gallicum, in quo Marcellus victor deleuit magnum exercitum Celta-¹⁰ rum & Teutonum, clarus fuit in Græcia Aratus Sicyonius, natus patre Clinia, qui fuit princeps Sicyonius, quem cum interfecisset Abantidas, qui rapuit dominationem, postea filius Clinia Aratus exul, adiutus a ceteris exulibus nocte cõscensis muris patriam cepit. Cum-¹⁵ que tyrannus fuga euasisset, vetuit Aratus vllum ciuem interfici. Opes tyranni dedit exulibus. Quia vero exulum prælia iam ab aliis ciuibus possidebantur, & multa hæreditatibus, dotibus, aut venditionibus trãslata erant, eiectis possessoribus noua bella sequutura erant. Vt igitur²⁰ paci ciuitatis cõsulere Aratus, adhibitis senatoribus transactiones instituit. Precia numerat iis, qui volentes cedebant, aut si qui cedere nolebant, tantundem pecuniz dat exulibus, quanti æstimabantur fundi. Hanc ad rem sumit a Ptolemæo talenta centum & quinquagin-²⁵ ta, id est, nonaginta millia coronatorum. Hac compensatione pax ciuitatis retenta est. Postea hic Aratus creatus dux Achæorum, liberare & vicinos instituit. Ex arce Corinthi & ex Athenis eiecit Macedonica præsidia. Deinde Cleomenem regem Laconicum conatus est reprimere, qui & ephoros sustulêrat, & vicinis bellum inferebat, a quo magno prælio victus est. Cum autem & Cleomenes audaciam & robur Laconicum metueret, ad belli societatem Antigonum regem Macedonicum inuitauit, qui adducto exercitu, magno prælio vicit Cleomenem;³⁵ qui amisso regno fugit in Aegyptum, vbi captus mortem sibi consciiuit.

Postea mortuo Antigono rege, successit in regno Macedonico Philippus Persei pater. Cum autem Aetoli re-
uoca-

uocarent bellum aduersus Achæos, & eorum oppida ca-
perent, & exercitus funderent, nec pares essent Achæi,
rursus accersuit Aratus auxilia Macedonica. Cúmque
multa consiliis Arati præclare gereretur, factus insolentior Philippus, crudelitatem naturæ suæ paulatim dete-
xit. Messenios præcipuos & alios passim iniuste interfe-
cit, deinde & coniugem filij Arati corruptit. Quæ scele-
ra senex Aratus agrè ferens, se ab eo disiungit. Sed Phi-
lippos & patrē Aratum & filium veneno necauit. Cúm-
10 que sanguinem vomeret Aratus pater præsentibus ami-
cis solitus est dicere: ταῦτα ἐστὶν ἐπὶ χειρὶ τοῦ βασιλέως φίλιας,
hæc sunt præmia Tyrannicæ amicitia. Hic fuit exitus vi-
ri præstantis Arati, cuius laudatur in recuperatione pa-
triæ, & in multis aliis victoriis moderatio. Estque in pa-
15 tria ei statua posita, cum hac inscriptione:

Venit ad Hercules quauquam tua fama columnas,

Dum patriam seruas inclyte Arate tuam:

Nos tamen hanc statuam pro libertate recepta,

Virtutis testem fecimus esse tue.

20 *Communis tibi cum Diis seruatoribus esto*

Hic honor. In patriam nam pia iura refero.

Reprehenditur quod Macedonas rursus in Græciam
attraxerit, qui mox Græciam seruitute oppresserunt. Et
prudentia necessaria est, considerare quales nobis adiun-
25 gamus. Valde enim felix coniunctio fuit cum Philippo
Macedonico rege, qui & natura crudelis fuit, & obsce-
nus. Quare dictum est Aratum malè fecisse, quòd attra-
xisset Macedonas in Græcorum gynecæa. Quod verò
societates fecit cum inimicis, tempori & sæuitiæ nouorū
30 hostium tribuitur, sicut vñtatu est, vt Plutarchus inquit:
καὶ τὸ δουλεύσασιν οἱ δοκίμοιτες ἄρχεν. Et apud Thucydid. in-
quit legatus Atheniēsis: Ἄνδρα τὸν κοινὸν δεῖ ἀπὸς ἐκείνα φέ-
ρον ἢ ἐχθρόν, ἢ καὶ τοῦ γένους. Sed postea tyrannus Macedo
pænas dedit, vt infrà dicemus.

35 DE SECVNDO BELLO

PVNICO.

ANno ab vrbe Roma condita quingentesimo trice-
simo sexto, motū est bellum secundum Punicum,
m j

cum Annibal Saguntū in Hispania deleuisset. Anni sunt à fine primi belli Punici ad initiū secundi, quinque & viginti. Tanta odiorum incendia fuerunt in his ciuitatibus de imperio dimicantibus, vt nō diu quiescere potuerint. Et Deus crescere Romanam potētiā volebat, vt regū tyrannides compesceret. Durauit secundum bellum Punicum, vsque ad annum septimum decimum. Ac numeri potest inter acerrima bella generis humani, propter magnitudinem praeliorum, & varias vices. Cumque de multis magnis rebus cōmonefactiones in tantis calamitatibus & mutationibus imperiorum proponantur, hoc præcipue considerandum est, imperia non solum humanis consiliis aut viribus constitui, sed Dei opera esse, vt Daniel inquit, Deus transfert & stabilit regna. Et quamquam bellis horribilibus vtrinque scelera hominum puniuntur, tamen Deum victorias plerunque illis tribuere, qui iusta defensionis causa repellunt vim iniuste illatam, iuxta regulam: Omnis qui gladium acceperit, gladio peribit.

Etsi autem perspicua causa est secundi belli Punici, tamen quæsitā est elusio: In fœdere Romanorum & Carthaginensium fuit hoc caput: Ne læderentur vtrinque socij. Erant autem Saguntini socij Romanorum, quos cum Annibal crudeliter deleuisset, Romani accusarunt Carthaginenses, violatum ab eis esse fœdus. Carthaginenses contra disputarunt, Saguntinos non fuisse socios Romanorum cum illud fœdus fieret. Huic excusationi cum responsum esset, fœdus de præsentibus & futuris sociis loqui, & non dubium esse, violatum esse fœdus ab Annibale, vtrinque bellum motum est.

Legatur autem historia integra apud Polybium & Livium, & considerentur duces, & belli vices. Annibal excelluit calliditate & audacia. Venit in Italiā mēse Octobri, & statim ad Ticinum & Trebiam Romanos vicit. Postea ad Thrasimenum in vere anni secundi consule Flaminio interfecto trucidauit quindecim millia Romanorum. Tercio anno ad Cannas trucidauit quadraginta millia in exercitu Romano, & magna pars Italiæ ad Annibalem defecit. Ita fuerant initia Annibali lata. Postea

stea fortuna paulatim conuersa est. Adolescens Scipio, natus annos octodecim patrem consulem in pralio ad Ticinum seruauit, cum hostem, qui patrem vulnerauerat, repelleret. Hic Scipio adolescens cum tribunus militū esset in pugna Cannesi, & multi nobiles Romani post infelicem pugnam deliberarent de deserenda Italia, ipse interueniens cogit eos iurare, se patriam non deserturos esse. Si quis nollet iurare, necem ei minatus est.

10 Nullo tempore maior virtus fuit Romanæ ciuitatis, quā tunc cū maximis præliis victa, amissa magna Italia parte funditus ruitura videbatur. Ibi diuinitus & excitata est magnitudo animorum, & constantia & vigilantia in rebus aduersis, & dati magnanimi, sapientes, concordēs & felices duces, fuitque virtus magis conspicua inter
prodigiosa

15 Fabius cunctando repressit Annibalem. Marcellus anno quinto huius belli primus vicit Annibalem pralio. Postea res secundæ multæ sequutæ sunt. Anno decimo huius belli maximè languesceri Annibal coepit, interfecto Asdrubale fratre in Italia prope Senam. Hic exercitum adduxerat in Italiam, & se fratri coniuncturus erat. Id cū Claudius interceptis literis cognouisset, relicto Annibale, cui oppositus erat in Apulia, sex dierum spatio emensus Italia longitudinem, coniunxit se cum altero Confu-
 20 le Liuiο. Ibi cū dimicaretur, Asdrubal interfectus est, & exercitus eius deletus. Redit Claudius in sua castra, & caput Asdrubalis interfecti abiici ante castra Annibalis iubet, & duos captiuos mittit Annibali, ignorantī fratris aduentum & infelicem pugnam, narraturos hæc
 25 vt acciderant. Hic Annibal mœstus longius abduxit exercitum in Brutios, & gemens fortunam se Carthaginis agnoscere dixit. Hoc Claudij consilium maxime dignum est admiratione in huius belli exemplis.

35 Obiter & hoc exemplum hic inferam, de captis Macedonum & Carthaginensium legatis, quod narrat Liuius in tertia decade, lib. 3. Etsi enim vñtatum est legatis parcere, tamen id intelligatur de iis, qui non moliantur hostilia, vt tunc Macedones & Carthaginenses fœdus

facturi erant contra Romanos. Ideo iudicatum est, iuste hos legatos captos esse.

Simile exemplum extat apud Thucydidem libro secundo, ubi narratur, ab Atheniensibus captos esse legatos Lacedæmoniorum ituros ad Persas, ut auxilia contra Athenienses peterent. Hi legati Athenas adducti intercepti sunt. Hæc exempla citantur, cum disputatur, in quibus casibus iustum sit legatos capere.

Sed inter duces Romanos, qui tunc multi fuerunt præstantes virtute, eminet Scipio virtute & felicitate, qui recuperavit Hispaniam, & postea in Africa vicit regem Syphacem & Annibalem. Fracti igitur his cladi-
bus Carthaginenses, anno septimo decimo huius belli pacem petere coacti sunt, quam Romani certis conditionibus dederunt, videlicet, ut abstinere ab omnibus, quæ iam Romani tenebant, & ab eorum sociis, & penderent intra annos quinquaginta decem millia talentorum, id est, sexaginta tonnas auri. Scribit Liuius etiam postulasce Scipionem, ut sibi traderetur Annibal, sed responsum est Annibalem non esse in Africa. Fugerat enim ad Antiochum in Asiam, metu suorum ciuium.

Extat apud Appianum narratio, quomodo in pugna inter se ipsi dimicauerint, Scipio & Annibal, & deinde Masinissa & Annibal. Scipio telum emisit in clypeum Annibalis, Annibal equum Scipionis fauciauit, & cum vulnere equus turbatus resili-
ret, interuenit Masinissa. qui cum primum telo scutum Annibalis percussisset, huius etiam equum Annibal vulnerauit. Relicto igitur equo Masinissa pedes adoritur Annibalem, & eius propugnatorem equitem interfecit, & nactus aliud telum rursus petit Annibalem, sed hæsit telum in alio equite, qui & interceptus est. Tertium telum cum rapere Masinissa conaretur, vulnerus accipit in brachio. Interea & Scipio redit, Masinissæ opitulaturus, quem inuenit iam obligato vulnere redeuntem in prælium in alio equo. Hic acerrimum certamen inter Duces & exercitus ortum est, donec tumultum proximum Annibal ascendit, non fugæ causâ, sed ut inde commodius in hostes impetum faceret. Quia verò inde in exercitu Punico confternatio errore orta est, Pœni omnes

so prælio dissipati fugere cœperunt. Euasit Annibal sequente Masinissa vsque ad noctem.

Est autem & Masinissa inter huius belli præstantes viros numerandus, dignus laude propter iustitiam, fortitudinem & fidem, quam in tuenda societate Romana præstitit. Vixit annos nonaginta. Nomen Masinissa significat remittentem tributo.

Annibal, cum fugisset ad Antiochum, ac deinde ad Prusiam Bithyniæ regem, anno post finem huius belli septimo decimo mortuus est, sumto veneno, cum Prusias eum Romanis dediturus esset. Et scribitur eodem anno mortuos esse Annibalem & Scipionem, qui non solum fortitudine, scientia rei militaris & felicitate excelluit, sed etiam iustitia, continentia & modestia, quam ostendit secedens in rus, nec mouens rempublicam laceffitus tributis criminationibus.

DE BELLIS MACEDONICIS.

PAUCIS mensibus post finem belli Punici secundi, videlicet anno à condita vrbe quingentesimo quinquagesimo quinto, motum est bellum aduersus Philippum regem Macedonicum, patrem Persei, qui initio cum Arati Sicyonij consiliis regeretur, naturæ sæuitiam non statim ostendit, eratque de eo magna industriæ & virtutis opinio. Postea verò & libidinibus variè se polluit, & magnam crudelitatem exercuit. Sed scelerum pœnas dedit. Vetus igitur vaticinium discernit Philippum Alexandri patrem ab hoc posteriore. Extant versus apud Pausaniam in Achaicis digni memoria:

*In Macedum populus clarissima regna tenebunt
Argiua de stirpe bonum damnumque Philippi.
Horum qui prior est gentes vrbesque domabit,
Sed veteris regni perdet decus omne secundus,
A populo victus, quos mittent vesper & ortus.* Vice-
runt enim hunc posteriorem Philippum Romani, adiuti à socio rege Attalo, qui tenuit Pergamum & viciniam.

Occasio belli hæc fuit: Philippus bellum intulerat Atheniensibus, ut reges conatur opprimere vicinas vrbes, opim iij

bus & artibus florentes. Incitabat etiā eū *καταζήναι* prioris Philippi. Quare Atheniēses à Romanis auxilium petūt. quia cum alioqui Philippum odiſſent, propter ſocietatem quam cum Annibale fecerat, & glorioſum eſſet defendere Athenas, laudatiſſimam ciuitatem, à quo Ro-
mani leges, formam iudiciorum, & multa honeſta exēpla acceperant, bellum aduerſus Philippum mouent. Ac initio ſocios habuerunt regem Attalum & Aetolos.

Fuit autem excellens virtus, felicitas & moderatio ducis T. Quintij Flaminij conſulis, qui Philippū in fau-
cibus Epiri, & deinde in Theſſalia vicit. Interea rex Attalus & Lucius Quintus frater conſulis, nauali praelio Philippi claſſem vicerunt, & Eubœam occuparunt. His cladibus fractus pacem Philippus à Romanis petiuit: quæ ei hac conditione data eſt: vt à tota Græcia abſtine-
ret, & penderet Romanis mille talenta, id eſt ſexcenta millia coronatorum.

Etiſi autem hæc victoria Flaminij glorioſa fuit, tamen ſequens erga Græciam beneficentia multo glorioſior fuit, cum ſuperato Philippo Græcæ ciuitates ſe Romanis adiungerent, & ipſe diſcordiarum inſeſtinarum arbiter factus, dirimeret controuerſias ſua moderatione ſine bello. Poſtea in Iſthmiis & Nemeis iuſſit decretum populi Romani publice pronuciari: Velle populum Romanum & T. Flaminium, vt tota Græcia libera ſit, & ſuis legibus vtatur. Hunc tantum honorem Roma Græciæ propter doctrinas, leges, & maiorum virtutem habuit, & præbuit imperiis exemplum moderationis in victoria, & monuit, aliter mitiores & bene meritas gētes tractandas eſſe, quam illas, quas propter crudelitatem & turpitudines opprimi aut deleri neceſſe eſt. Romani beneficij in Delphico templo monumenta ſuſpenſa ſunt, Clypei argentei, & clypeus Titi Flaminij, cum hac inſcriptione:

Tyndaridæ fratres, quorum fuit inclyta virtus,

Cuſtodes inter quos modo Sparta colit.

Leges, libertas & pax ſunt optima dona.

Hæc Græcæ genti dat Titus Aeneades.

Manſit in Græcia Titus Flaminius circiter quinquen-
nium,

nium, quia postquam Philippo pax data est, cum bellum biennio durasset, reliqui anni cōsumti sunt in cōstituen- do Græciæ statu, occupandis aliquot Thraciæ vrbibus, & tyrāno Laconico Nahide reprimēdo. Postea Romā rediit, secumque obsidem Demetriū filium Philippi ad- duxit, quem tamen senatus aliquanto post ad patrē re- misit.

Fuit pax Romanis opportuna cū Philippo, quia mox sequutum est bellum cum Antiocho Magno, quo tem-
 10 pore si cōiuncti duo reges fuissent, multo difficilius bel- lum Romanis futurum erat. Motum est bellū cum An- tiocho tertio anno post reditum Titi Flaminij ex Græ- cia, anno ab vrbe cōdita quingentesimo, sexagesimo se- cundo, durauit biennium, superato Antiocho a Scipione
 15 Asiatico fratre Aphricani, apud vrbem Magnesiā, an- no quingentesimo, sexagesimo quarto. Asia citra Taurū mōtem adempta est Antiocho. Ita paulatim regū poten- tia diminuta est, donec prorsus stirpes eorū deletæ sunt,

Philippus autem dolens Romanorum potētiam cre-
 20 scere, vt rursus bellū moliri posset, annis aliquot in pa- ce munit vrbes, colligit magnos acervos frumētī & pec- unia, & vicinos Thraces, Pæonas & alios barbaros sibi adiungit, ac ostendit se bellum in Italiam trassaturum esse Annibalis exemplo, & ingressurum Italiam circa
 25 Adriam, quare & regem Illyricarum gentium & Celtas vicinos Adriatico ad societatem tanti belli inuitat. Sed hæc apparans moritur, cum quidem filium Demetrium excellentem virtute rescuisset a fratre Perseo falso ac- cusatum & dolo interfectum esse. Cū enim Demetrius
 30 antecelleret virtute, & opinio esset Perseum nō esse na- tum ex patre Philippo, insidias Demetrio struxit Perseus metuens eum in regno successorem fore.

Mortuo patre furiis vlticibus eum impellentibus, vt pœnas parricidij daret, & incitatus ab improbis, bellum
 35 Romanis infert, Thessaliā & vicina loca vastat, duobus præliis Romanos vincit, & læta ei initia tanti belli fue- runt, quod a Perseo motum scribitur anno ab vrbe cō- dita quingētesimo octogesimo secundo. Vixerat autem Philippus post reditū Titi Flaminij ex Græcia circiter

vinginti annos. Durauit bellum Persei annos quatuor.

Anno eius belli quarto, videlicet anno à cōdita Vrbe quingentesimo octogesimo sexto, cū prioribus annis Romani exercitus aliquoties infelicitè pugnassent, & Graci Romanorum socii magnis detrimentis adfecti essent, L. Paulus Æmylius filius Pauli Æmylius interfecit in Cannensi pugna, consul iterum factus est, anno sexagesimo suæ ætatis, vt aduersus Macedones dux idoneus mitteretur. Hic, cū bellum ei mādaretur, publicè in concione dixit, si alium magis idoneum eligerent, se libenter ei cessurū esse. Sed si vellent ipso duce hoc bellum geri, postulare se, vt exercitus obtemperarent, nec sumerent sibi ducis officia, nec impedirent eum sua curiositate & suis fabellis: *Μὴ παρεστρατηγῶν, μηδὲ λογοποιεῖν.* 15

Mense septembri acerrimo prælio vicit Perseum, trucidatis viginti millibus peditum. Ante id præliū ait Plutarchus conspectam esse eclipsin lunæ, qua ne perterrescerent milites, iussit Æmylius pridie ante eclipsin præmoneri vocatos in concionem oratione Sulpitij Galli tribuni militum, qui & prædixit venturā eclipsin, & docuit certo ordine motuum cœlestium obscurari lunam incurrentem in vmbra terræ, nec rem in natura ordinatam vt prodigium metuēdam esse. Seneca scribit, eodem tempore conspectum esse Cometam, cui tribuitur nomen Hirci. Cū autem mox non solū finis regni Macedonici secutus sit, sed etiam Antiochus in Iudæa horrendam sēuitiam exercuerit, apparet signa non fuisse inania. 25

Rex Perseus ex fuga retractus est, & ad Æmyliū adductus cum duobus filiis, Philippo & Alexandro. Hi postea cum patre Perseo in triumpho ante currum ducti sunt. Cūque in carcerem ducti essent, impetrauit Æmylius, vt alibi in loco minus tetro à certis militibus custodirentur. Perseus & filius Philippus non diu superstites fuerunt, Alexander scriba magistratuum Romanorum factus est. 35

Ex regis thesauris, qui fuerunt amplissimi, dedit Æmylius stipendia militibus. Reliquam pecuniam in ararium inferri curauit. Macedoniæ deletis vrbibus tributū im-
impo-

impofuit, dimidio minus quam regibus dederant, videlicet centum talēta, id eft, ſexaginta millia coronatorū. Ita Romana monarchia initio tyrannis deletis leges & iuſtitiam gentibus reſtituit, & expilationes moderata eſt.

Ex theſauris regiis Æmylius libros regioſ iuſſit filiis ſuis attribui. Vixit poſt hanc victoriā annos decem, carus ſenatui & populo. Et poſtquam cenſor fuiſſet, placidè mortuus eſt, relictis duobus filiis, quorum alterum
 10 adoptauit filius eius Scipionis, qui vicit Annibalem. Hic enim habuerat coniugem Æmyliam, inde nomen eſt, Scipio Æmylianus. Facultates Æmylij, vt Plutarchus narrat, non ſuperauerunt triginta millia coronatorū & ſeptem millia, cum in arariū intulerit plus quā quinquagies centum millia coronatorum. Adeo præſtantes
 15 ciues tunc magis augere rempublicam quā priuatas opes ſtudebant.

Hoc ipſo tempore, quo Æmylio duce Perſeus victus eſt, Antiochus Epiphanes iuſſus eſt à Popilio legato populi Romani ex Ægypto diſcedere, & abducere inde præſidia. Et tergiuerſanti Popilius circum virga circūſcripſit, ac reſpondere eum iuſſit, antequam inde egrederetur. Cum igitur rediret Ieroſolymam Antiochus, ardens ira magnam ibi ſauitiam exercuit. Et initia præ
 20 liorum Iudæ Maccabæi conferuntur in annum ab Vrbe condita quingentimum octogefimum ſeptimum.

TERTIVM PVNICVM

BELLVM.

30 Anno à condita vrbe Roma ſexcentefimo quarto, anno poſt finem belli Punici ſecundi quinquageſimo ſecundo, motum eſt bellum Punicum tertium. Eius belli anno quarto Carthago vi capta & deleta eſt, duce Scipione Æmyliano, qui natus eſt, patre Paulo Æmylio, ſed adoptatus à Scipione, nato ex Scipione victore
 35 Annibalis.

Cauſſa belli fuit, quòd regi Maſiniſſæ, ſocio populi Romani, bellum intulerant, miſſo exercitu in eius fines quinquaginta & octo millium hominum, qui tamē cir-

id. f.
 f. 174

cum festus ab exercitu Masinissæ, magna ex parte fame periret. Postea, cum legati a Romanis missi viderentur æquiores esse Masinissæ bene merito, conditiones pacis Carthagenenses repudiauerunt. Sequuta est igitur post legationes aliquoties missas deliberatio non tantum de bello, sed etiam de vrbe Carthagine delenda, quia non quiesceret. Ea de re dissensio Romæ in senatu fuit. Scipio Nasica sensit non delendam esse, quia nimis atrox exemplum esset, & non conueniens Romanæ clementiæ, tantam hominum multitudinem perdere. Deleta etiam ea vrbe Romanos facilius ciuilia bella moturos esse: quia illa imperij æmula sublata, foris neminem formidaturi essent. Catonis fuit contraria sententia. Quia virtus Romana paulatim fieret languidior, Carthaginē occasione recuperandi imperij aliquando vsuram esse.

Consules in Aphricam missi biennio vicina oppida occuparunt, & aliquoties infelicitè tentarūt oppugnationē Carthaginis, ac virtute Scipionis Æmyliani, qui tūc tribunus militum erat, bis magna cū gloria seruati sunt Romani exercitus. Post biennium hic Scipio ante consulem ætatem creatus consul, & missus in Aphricam: alio consilio vsus est, quam priores duces. Totam urbem circumvallauit, ne frumentum inuehi posset. Id opus difficile & magna arte & magno labore perfectum est. Fuit enim ambitus vrbis sex milliariū Germanicorum. Diameter igitur fuit circiter duorum milliariū. Interea sæpe dimicatum est acerrimis præliis, præsertim naualibus. Sed tandem vrbs vi capta est, eade intra mœnia horribili facta. Priusquam autem diriperetur & inflammaretur, iussit edici Scipio, vt fugerent qui vellent. Fugerunt igitur ex vrbe quinquaginta millia hominū, reliqui aut interfecti aut flammis absorti sunt. Vrbs inflammata arsit dies sedecim. Scribit autem Polybius, se Scipioni assistisse, spectanti vrbs incendium. Qui cum lacrymans versum recitasset:

Illa dies veniet cum fato Troia peribit: interrogat Polybius, quid lacrymæ, hi gemitus, & hæc dicta significant? Respondet Scipio, Se cogitare miserabiles generis humani casus, & futurum aliquando simile vrbs Romæ excidium,

excidium, sicut & Totila Gothici regis tempore accidit, circiter annum septingentesimum post hunc Scipionem. Steterat autem & Carthago annos circiter septingentos, condita ante urbem Romam anno centesimo & paulo amplius.

Asdrubal dux Carthaginensium supplex ad Scipionem confugit. Eius vxor, dira marito imprecata, se cum paruis filiis in medium igne præcipitavit. Postea & ipse Asdrubal sibi mortem conscivit. Et leguntur alia horribilia exempla, quæ acciderunt in eo excidio, quæ ostendunt iram Dei aduersus delicta, & monent, ne spreto Dei iudicio cæcis cupiditatibus indulgeamus.

Carthaginem non multo post restituere conatus est Caius Gracchus, deducturus eo coloniam. Sed Lupi signa, quæ murorum spacia significabant, cruerunt. Postea a Iulio & Augusto restituta est, & eo deducti sunt coloni.

EXCIDIVM NVMANTIÆ

VRBIS.

Scipio Æmilius quarto decimo anno post euerfam Carthaginem deleuit urbem Numantiam, sitam in Celtiberia, vbi Romani exercitus aliquoties trucidati fuerant.

Huius autem vrbs excidium terribilius exemplum est excidio Carthaginis. Quia cum propter famem defendere urbem ciues diutius non possent, inflammaverunt eam ipsi, & sese partim igni, partim ferro, partim veneno perdiderunt. Postea Scipio ruinas funditus deleuit, & agros vicinis attribuit, & ordinata prouincia pacem in ea parte Hispaniæ restituit.

Absente eo Romæ magnæ seditiones motæ sunt propter leges Agrarias, quas initio bono studio Tiberius Gracchus tulerat, fauentibus etiam Lælio & Sceuola. Sed ad bonam causam postea Gracchus addidit turbulenta consilia, & contentione discordia creuit, pluresque causæ cumulatæ sunt, sicut Homerus de Lite inquit:

Parua metu primo, mox sese attollit in auras,

Ingrrediturque solo, caput inter nubilla condit.

Et saepe

bona causâ malè agendo corrumpitur. Quare dicitur à Salomone : Quod iustum est iuste persequaris.

Sciant autem iuniores, in aliis historiis Agrariam legem significare distributiones possessionū, in quas noui coloni introducebantur. Sed in Tiberij historia lex Agraria significat præfinitionem numeri agrorum. Fuerat enim vetus lex : Quando deletis hostibus agri publici diuisi erant, nemini ciuium Romanorum licebat ex his plus quàm quingenta iugera possidere. Nec licebat diuitibus emere pauperum ciuium agros, & suis addere, & 10 per mancipia colere, ne pauperum ciuium familię redigerentur ad egestatem, & Italia repletur peregrinis & seruis.

Est autem iugerum quadratum, cuius vnum latus est centum viginti pedum, Græce πλεῖστος, id est, sexta pars 15 stadij.

Hac veteri lege neglecta, diuites multorum ciuium agros emebant, quos deinde per seruos colebant. Ita multorum ciuiū familiæ nullos fundos retinebant. Cum igitur Tiberius in prouinciam proficisceretur, passim in 20 viis occurrebant ei ciues cum paruis filiis & matribus, & querebantur, se vagari extorres, qui sanguinem pro patria profudissent, teneri agros à diuitibus, & petebant vetustam legem restitui, consuli saluti Italiæ, ne deessent milites, & ne Italia seruis & hominibus barbaris imple- 25 retur. Motus misericordia Tiberius pollicetur se hanc causam acturū esse. Et reuersus ex prouincia, cū factus esset tribunus plebis, fert rogationem de veteri lege restituenda, quæ modum agrorum præscribit. Dicit in concionibus iniustam esse ducum orationē, cū iu- 30 bent milites præliari pro aris & focis, cū nec aras nec focos habeant. Queritur præliari eos non pro patria, sed pro foeneratorum rapacitate. Sed aduersabantur legi diuites, & tribunum Octauium sibi adiungunt intercessorem, qui suffragationem prohibeat. Huic nouo exēplo 35 tribunatum Tiberius abrogauit. Cū autem visus esset violentius agere, creuerunt discordiæ.

Tulit & aliam legē Tiberius, vt pecunia legata populo Romano ab Attalo rege, egentibus ciuibus diu-
deretur.

deretur. Denique contra leges prorogare sibi magistratum conatus est. Ea res cum speciem haberet tyrannicam, senatui iusta causa visa est, armis opprimendi Tiberium Gracchum. Et iam tota Italia mouebatur. Ideo senatus hortatur Murium Sceuolam consulem, ut arma capiat ad sedandum tumultum. Qui cum nollet in Vrbe nouo exemplo praeliari, senatus ipse, hortante Scipione Nasica pontifice maximo, cum magna multitudine amicorum ascendit in Capitolium ad interficiendum Tiberium Gracchum. Cumque populus accedenti senatui cederet, & sese desertum Tiberius Gracchus peti videret, fugit. Sed fugientem interfecit collega ipsius Saturnius. Sunt & alij trecenti ciues interfecti, & corpora in Tiberim abiecta. Hæc in ciuilibus seditionibus Romæ prima cædes facta est. Postea sequutæ sunt magis cruentæ seditiones. Etsi autem, ut populus placaretur, senatus legem de modo agrorum recepit, extincto autore, tamen odia non sunt extincta.

Interfectus est Tiberius Gracchus anno Urbis sexcentesimo vicesimo, consulibus Mutio Sceuola & Calpurnio Pisone, cum abesset Scipio Æmylianus ad Numantiam, qui cum audiisset acta & necē Tiberij Gracchi, recitans Homeri versum, ostendit se quoque seditiones improbare:

25 Ὡς Ἀπόλλων καὶ ἄλλος, ὅπως τοιαῦτα γὰρ ῥέζοι.
Perdatur simili pœna, qui talia fecit.

Deinde cum Romam Scipio Æmylianus rediisset, & certamina eadem de agrorū diuisione renouata essent, & accessissent aliæ turbulentæ leges, quarto anno post reditum Scipionis Æmyliani, Tutidano & Aquilio consulis, anno Urbis sexcentesimo vicesimo quarto, cum Carbo tribunus plebis rogationem tulisset, ut liceret eundem creari tribunum plebis quoties vellet, & suaderet eam legem Caius Gracchus Tiberij frater, dissuasit
 30 eam acerrimè Scipio Æmylianus, quia ea rogatio contra veteres leges de tribunis ferebatur, & turbulentos tribunos perpetua potentia armabat. Dixit etiam Tiberium Gracchum iure interfectum esse. Post hanc contentionem manè Scipio inuentus est in cubiculo suo

mortuus, cum pridie recte valuisset, fuitque suspicio, ab aduersariis veneno necatum esse. Hic fuit exitus præstantissimi ciuis, anno ætatis ipsius quinquagesimo sexto. Breuiter autem vtrunque Scipionem commemoravi, victorem Annibalis & alterum Æmylianum, quia cum in secundis rebus, in magna gloria & rebus gestis, quæ profuerunt patriæ iusti & modesti fuerint, exempla eorum nota esse omnibus vtile est.

Carbo postea sibi mortem consciuit. Caius Gracchus & Fuluius, cum seditiose Auentinum montem cum armata multitudine occupassent, ab Opimio consule interfecti sunt, & trucidata sunt in copralio vbano tria millia hominum.

Caij Gracchi eloquentia sic laudatur à Cicerone: Grandis est verbis, sapiens sententiis, genere toto grauis, manus extrema non accessit. Legendus est hic orator. Non enim solum acuer, sed etiam alere ingenium potest, &c. Apud Gellium lib. xi. cap. 10. hæc eius verba recitantur: Omnes nos qui verba facimus, aliquid petimus, neque vllius rei causâ quisquam ad vos prodit, nisi ut aliquid auferat. Ego ipse non gratis prodeco. Verû peto à vobis non pecuniam, sed bonam exultimationem. Qui prodeunt dissuasuri, ne hanc legem accipiat, pecuniam petunt. Qui autem ex eodem loco atque ordine tacent, hi vel acerrimi sunt, nam ab omnibus precium accipiunt, & omnes fallunt.

DE BELLO ACHAICO.

Supra dictum est, pace facta cum Philippo rege Macedonum, Romanos Græciæ, qui ab ea doctrinas & leges acceperant, pacem & libertatem restituisse, & decretum T. Flaminij publice recitatum est in Isthmiis, anno vrbis Romæ quingentesimo quinquagesimo septimo. Hoc tanto beneficio Græcia vniuersa frui & retinere dulcem tranquillitatem poterat, sed inquieta ingenia subinde nouos tumultus mouebant. Et plerunque homines singulari petulantia fatales pœnas attrahunt, sicut Lucanus inquit:

Hoc placet, o superi, cum vobis verere cuncta.

Pro

Propositum, nostris erroribus addere crimen.

Cladibus irruimus, nosciturque poscimus arma.

Statim post pacem cum Philippo factam rebellarunt
 Aetoli. Sed longe maius bellum postea mouerunt Achæi
 5 & Bæotij anno quinquagesimo post libertatem a Tito
 Flaminio Græcis restitutam. In eo bello & Achæorum
 & Bæotiorum exercitus cito trucidati sunt. Dux Diæus
 interfecit cōiugem, ne fieret captiua, & venenum hausit
 ipse. Corinthus deleta est à cōsule Mémio. Nec longum
 10 fuit, quia & Romana potentia tunc florebat, & horum
 hostium non magnæ vires erant. Ideo Pausanias inquit:
βασίλειος μὲν ἀδελφίας μετὰ τῶν ἑσθίων: qui & finem Achaici belli
 fuisse scribit Olympiade centesima & sexagesima, ma-
 ximéque tunc ait debilitatas esse Græciæ vires. Nec ta-
 15 men quiescere in ea factiosi ciues potuerunt.

Fuit post annos quinquaginta, anno vrbis Romæ sex-
 centesimo sexagesimo sexto, bello Mithridatico philo-
 sophus Athenis nomine Athinio, qui conductus magna
 pecunia à Mithtydate, ciuibus suasit, vt à Romanis ad eū
 20 deficerent, quia melius esset, vnum esse orbis monar-
 cham regem, quam tot auaros dominos Romanos. Et
 nominabat Romanum imperium *αἰσχυρὰν*. Iamque Mi-
 thridates magnā Asiæ partem & Thraciam tenebat, ac
 multi sperabant euersurum esse Romanum imperium.
 25 Hic philosophus aliquandiu velut tyrannus septus ar-
 mato satellitio dominatus est Athenis, interfecit multos
 ciues, multorum facultates diripuit, & magnis acerbis
 pecunia in Delum missis, fugit.

Apud Athenas

Successit Aristio tyrannus, sentiens cum Mithridate,
 30 confatus, vt Græci scribunt, ex petulantia & crudelita-
 te. Hic prohibuit, ne Athenæ Romano duci Syllæ se
 dederent. Quare Sylla urbem terra marique circum-
 fidens, tandem eam vi cepit, & magnam ciuium mul-
 titudinem in vrbe trucidauit. Multi antea fame perie-
 35 rant. Medimus enim frumento vendebatur mille drach-
 mis, id est, centum coronatis, qui mediocribus annis
 aestimabatur quinque drachmis. Aristion ab ara auulsus
 necatus est.

Postea Sylla in Bæotiam transiens vicit Archelaum

ducem Mithridatis duobus magnis præliis, & partem
vrbs Thebanæ prorsus diruit, & Thebanis dimidiam
Bœotiam ademtam attribuit Phocensibus. Ita Græcia &
vires suas & libertatem & veterem reipublicæ formam
amisit, cùm bella non necessaria & iniusta ciues aliqui,
priuatis cupiditatibus mouissent.

Hæc de Græciæ ruinis vno in loco breuiter annotaui,
et si in serie historiæ nondum ad Syllæ tempus perueni-
mus: sed in historia continua melius conspici potest has
fatales pœnas paucorum furoribus attractas esse, qui
fuerunt patriæ Ἀλάστορες. Retinenda est igitur modestia
propter nostram & patriæ salutem.

DE CIMBRICO BELLO.

Suprà dictum est, infusas esse in Italiam gentes, Celti-
scas tempore Camilli, cùm vrbs Roma incensa est. O-
lympiadis nonagesimæ octauæ anno primo, anno vrbs
Romæ trecentesimo sexagesimo quinto: in qua expedi-
tione & Brenni ducis mentio fit, & Senonum, quos fuis-
se olim Albi vicinos nihil dubiū est. Estque vrbs Roma
incensa à Gallis ante Alexandrum, regnante Artaxerxe,
cuius cognomen fuit Μνημεον, anno nonodecimo post-
quam Athenæ à Lyfandro captæ sunt.

Sequuta est alia Celtarum expeditio, qua Græciam
vastarūt, & ad Delphos interfecti sunt, Olympiadis cen-
tesimæ vicesimæ quintæ anno secundo, vt narrat Pausa-
nias, videlicet post incensam Romam anno centesimo
septimo. Fuit igitur alius hic Brennus, qui Galatas in
Græciam duxit, & trucidauit Ptolemæum Κεραινον. In-
fusa est autem & in Asiam hæc multitudo, & pars ibi à
Ptolemæo Evergete trucidata est, vt scribit Callima-
chus, apud quem inquit Phœbus:

Contra hostem fient communia prælia nobis,
Celtica cum contra Græcos gens bella mouebit,
Titanum soboles, extremo à cardine terra
Effusa Hesperias & sedes effera linquet,
Densæque sic veniens latè trahet agmina, sicut
Spargit bruma nives Boreæ, spirantibus auris.

Nec

Nec vero dubium est apud veteres scriptores Celta-
rum nomen commune fuisse gentibus in vtraque ripa
Rheni vsque ad Oceanum occidentalem, & vsque ad
Harcynios montes, qui nunc Boiemici, Turingici &
Hercinij nominantur.

A clade Celtae accepta in Delphis vsque ad Mat-
cellum consulem, qui interfecit Viridomarum, sunt anni
sexaginta. Hæc in Italiam secunda Celtae expeditio
celebratur, in qua nomen ducis Teutonicum esse mani-
festum est.

A nece Viridomari vsque ad primam victoriam Cim-
brorum in Italia, Syllano consule interfecto, sunt anni
centum & tredecim. Durauit autem bellum Cimbricum
a Syllani consulatu annos octo, vsque ad consula-
tum Marij quintum, a quo tandem ad flumen Athesin
deleci sunt reliquæ exercitus Cimbrorum, Teutonum
& Ambrorum. Fuit igitur hæc tertia in Italiam expeditio
earum gentium, quæ terras ab Alpibus versus mare
Septentrionale tenuerunt, quæ omnium maxime terri-
bilis fuit.

Cimbrorum nomen retinet Chersonesus Cimbrica.
Itaque non obscurum est, quæ gens fuerit Cimbrici. Sed
nunc magnam partem littoris tenuerunt. Strabo nomen
esse dicit a Cimmeriis factum, quos supra Thraciam ha-
buisse sedes nomen Bosphori Cimmerici testatur. Et
Herodotus lib. 4. collocat eos ad Araxen fluvium. In i.
libro inquit, in Lydiam infusos esse, & a Lydorum rege
iterum inde expulsos. Consentaneum est nomen esse a
Gomer filio Iaphet, & ex oriente progressos esse Cim-
meros ad hoc nostrum litus, sicut & alie gentes vici-
nae progressæ sunt: Getae, Dai, Syeui. Non enim dubium
est Getae esse Gottos, Daos Danos, & Syeuos, quos nunc
Suecos seu Suedos nominamus. Verustas nominauit
Sueuos & Suionas. Getae significat milites, Dai scientes,
Dani iudices, Sueui raptores.

Teutones hic primum nominantur in historiis. Id no-
men in nostra lingua nunc multis seculis multas gentes
complectitur. Nec tamen extat vestigium in tanto spa-
tio, vnde sciri possit, quæ fuerit vetusta & præcipua sedes
n. j.

fund. ingin

Sic. Oetys.

*videtur quod
Sic. Oetys.
Sic. Oetys.
Sic. Oetys.*

*Sic. Oetys.
Sic. Oetys.
Sic. Oetys.
Sic. Oetys.*

*Dai. Sicut
Sic. Oetys.
Sic. Oetys.
Sic. Oetys.*

Teutonium. A deo sunt instabiles & caducæ res humanæ, vt mutatis imperiis magnæ gentes ita delectantur aut dissipentur, vt nec veteres earum sedes sciri possint. Sed ex Cornelio Tacito & Ptolemæo constat, Teutones Vuestualiam & viciniam ad Visurgim tenuisse. Nam Cornelius Teutoburgum in Vuestualia collocat, vbi Quintilij Vari legiones ab Harminio trucidatæ sunt. Et inde est nomen suburbij ad Coloniam Teufsch.

Origo nominis sit, vt multi existimant, ab Ascanes, Tuifcones, quasi dicas, die Ascanes. Legimus autem in sacris libris, fuisse filium Gomer Ascanes. Et appellatio diu mansit in Phrygia, vbi nomen vstitutum fuit Ascanij, vt ex Homero intelligi potest. Interpretor nomen siue sacerdotem ignis, siue custodem ignis, videlicet sacri. Significat igitur talem virum, cui sacrificia commédantur fuerunt. Hac appellatione delectemur, & sciamus reuerentiam singularem rerum sacrarum in illis vetustis maioribus nostris fuisse.

Ambro-num nomen prorsus interiit. Sed ex ultimo significari Rhæni accolæ, Cluenses & Iulienses, & Tencteros, quasi dicas, Ambrones Am Rheim, ad Rhenum. Et fortassis inde est vrbs Embrica. Non procul ab aquis Sextiis vbi Marius vicit exercitum Teutonium & Ambro-num, vrbs est Ambrona.

Romani post Iulium Cæsarem nomen Germaniæ tribuerunt multis gentibus intra Harcynium saltum & Vistulam, & mare Septentrionale. Et si autem in nostra lingua nunc non est vsus huius nominis, tamen non existimo Latinam originem esse, sed vt Cimbrj, Dai & Sueui ex oriente ad hoc litus Septentrionale accesserunt: ita progressos esse ex Asia Germanios & Sacas existimo. Nominat Germanios Herodotus in libro, & congruit nomen cum Germanis, quorum fortitudo laudatur a Strabone.

Etymologia nominis cōcinna est Herman, vir exercitus, id est, militaris, vt vetus appellatio apud Plinium est Hermiones.

In historia Persica celebratissimi sunt Sacæ, & apud Cyrum res magnas gesserūt, inde nomen esse Saxonum iudico.

iudico. Et est Sacæ aut habitatores, aut pares.

Germanos vetustas distinxit a Noricis & Rhetis. Nec dubium est Noricos tenuisse eas regiones, quæ nunc sunt Bauaria inferior & Austria & vicina pars Alpium. Nomen reliquum est in extrema ora citra Noribergam. Est autem etymologia Norici, a *Nort* id est, Septentrione, *am Ort* vel *nach* Arcto. Eamque appellationem veteribus Græcis notam fuisse existimo. & quidam sic interpretantur apud Homerum *Νόριον χαινον* de Noricis ferramentis.

Rheti tenuerunt Alpes Gallie propiores, & regiones vicinas usque ad Augustam, quam vetustas nominauit Augustam Rheticam. Appellatio adhuc in extrema ora hæret prope Norlingam, & claram fuisse gentem inde apparet, quia inter Gigantes & Centauros Græci nominant Rhetum, id est, impetuosum.

Postea autem magna eius regionis pars Sueuia dicta est, quia Augustus transtulit in eum locum Sueuos, qui ex Pomerania progressi erant in Vvestualiam, & Roma ad prouinciæ ad Rhenum bella inferebant.

Existimo autem cum Getis & Henetos veteribus temporibus a Vistula paulatim progressos esse ad regionem Albi vicinam, & ad littus Septentrionale, ubi vetustas nominat Venedos, & sinum Venedicum. Et lingua Heneta ostendit, eam gentem, etsi clara & potens nunc quoque est, tamen esse aliam, quam sit illa, quæ nostra lingua vsa est, quam nominamus Teutonicam.

Nomē Heneti significat vagabundos, *Νόμος* *ἄγης*, id est, qui late sparsi diuersas regiones occuparint. Celebrata est gens apud Homerum & Herodotum. Postea Ptolemaeus inquit, Henetos maximam Sarmatarum gentem esse, ut hodie Russiam & Poloniam tenet, & magnam regionem a Vistula ad Viadrum & ad Albim. Retinet autem nunc quoque gens Heneta eam regionem, quæ antea a Boiis Boiemia dicta fuit. Sunt igitur vicinae gentes Teutonibus & Cimbris mixtæ, & alicubi nomina mutata sunt imperiis ac migrationibus. Quæ cogitantes agnoscamus instabilitatem rerum humanarum, & bella ac migrationes maiorum fuisse tristes poenas, cum tot

n. ij.

exercitus Romani, Cimbrici & Teutonici trucidati sunt. Cogitemus autem & hoc, non tantum ad has miseras conditum esse genus humanum, sed inter tantas confusiones tamen miranda bonitate seruari reliquias, ut ecclesia colligatur, & Deo gratias agamus, quod nos quoque ad agnitionem Filij vocauit, & diu iam honestas polittas inde vsque a Carolo primo tribuit, etsi postea quoque magnæ vastationes factæ sunt. Et virtutem principum celebremus, quos Deus armavit & adiuit in patriæ defensione, & expectemus æternam patriam, in qua erit dulcissima consuetudo cum Deo, qui erit omnia in omnibus beatis.

Hæc cogitanda sunt, cum legimus veterum bella & migrationes. De reliquis appellationibus partium Germaniæ dicam in historia Harminij.

Anno Urbis sexcentesimo quadragesimo nono Manlius & Seruilius Cépion consules a Cimbris in aditu Alpium victi sunt, & trucidati ciuium & sociorum Romanorum octoginta millia. Cépion, cum ei imperium abrogatum esset, in carcerem ductus est, & a carnifice necatus, & cadauer ad scalas Gemonias abiectum, triste spectaculum fuit, & insigne exemplum inconstantiæ fortunæ. Nam antea & consul & pontifex maximus fuerat. Narrant autem punitum esse, quod autum ex templis Tolosanis abstulerat, quod antea Galli ex Delphis rapuerant. Et accommodatur prouerbiū ad pœnas sacrilegij.

Anno post infelicem Cépionis pugnam Caius Marius consul secundum factus est, & mandatum est ei bellum Cimbricum. Hic nō statim dimicauit, sed vsus consilio mulieris fatidicæ Marthæ, quam Iudæam fuisse existimo, primum post biennium dimicauit ad aquas Sextias cum Teutonibus & Ambronibus, & trucidauit ducenta millia hostium, & cepit nonaginta millia. Interea Cimbrī ingressi Italiam per Noricum, Catuli exercitum ab Alpium faucibus pepulerunt, & ad Athesin flumen castra fecerunt. Huc propere veniens Marius, & exercitum Catuli cum suo coniungens, trucidauit centum quadraginta millia Cimbrorū, & sexaginta die victissimo nono Iulij.

Iulij. Liberata igitur Italia Cimbricis terroribus Marius
& Catulus Romam ad triumphum redierunt.

DE BELLO SOCIALI ET

bellis ciuilibus post Cimbricum bellum

Aduersus externos hostes magnæ res gesta sunt vi-
que ad finem belli Cimbrici. Iamque velut parto
summo imperio orta sunt bella intestina inter Roma-
nos & socios Italicos, & deinde inter Romanos ipsos,
quæ fuerunt plena crudelitatis. Hæc exempla ostendunt
imperia non humanis consiliis seruari, sed donec durât,
seruari diuinitus, & tamen interea horribiles pœnas ac-
cedere. Nec tantum iram Dei aduersus peccata cōspici,
sed hoc quoque, quod inter tantos fluctus ipse tamen
seruet imperia donec durant. Omnia hæc bella, Sociale,
Syllanum & Iulianum, laniena fuerūt ciuium, nobilium
& plebis, qualis non alia legitur.

Cæteris autem omisiss, pauca de Syllano bello dicam,
vt duorum ducum naturæ, magnitudo rerum gestarum
& vitia considerentur. In Mario, qui Cimbros vicerat,
calliditas, crudelitas & ambitio ingens fuit. Hæc cæca
ambitio in sene causâ fuit postea læuissimi belli ciuilis.
Cum Sylla dux contra Mithridatem missus esset, impu-
lit Marius Sulpitium tribunum plebis, vt legem ferret
de reuocando Sylla, & mittendo Mario ad gerendum
bellum Mithridaticum. Huc legi cum consul Qu. Pô-
peius aduersaretur, filium consulis generum Syllæ oc-
cidit Sulpitius. Tâto vrbis tumultu cognito, Sylla prius-
quam in Græciam nauigaret, Romam cum exercitu re-
diit, & damnatis Mario & Sulpitio, reipublicæ tranqui-
litate restituit, Sulpitium, tribunum interfecit, Marius
clam fugit in Africam.

Deinde Sylla profectus contra Mithridatem recupe-
rauit Græciâ & alias prouinciâs a Mithridate occupatas.

Interea Romæ, cum Cinna nouos tumultus moueret,
vt Italicis iura suffragij daret, cōsul Octavius eum vrbe
expulit. Nactus exercitum Cinna rediit ad urbem, & re-
uocato ex Africa Mario, præcipuos viros Romanæ

nobilitatis interfecit: Octauium consulem, Antonium Oratorem, Lucium & Caium Cæsaris fratres, Catulum & multos alios.

Cum Cinna Urbem obsideret, duo fratres, alter ex Cinnae exercitu, alter ex cōtrario, inter sese dimicarunt, cum neuter alterum agnosceret. Postea victor spolians interfectum, agnouit fratrem, & rogo extructo sese impositum corpori fratris transiit. Talia sunt spectacula bellorum ciuiliū.

Marius pater proximo anno post reditum septuagenarius & errans mente mortuus est.

Deinde Cinna & Carbo sese sine comitiis consules creauerunt in biennium. Cumque Cinna metuēs Syllae reditum, ad quem plurimi nobiles viri confugerāt, aduersus eum ducturus esset exercitum, milites nolētes ingredi naues eum interfecerunt. Ita pœnas dedit suae crudelitatis, cum initio collegam cōsulem Octauium, & deinde innumerabiles præcipuos viros curasset interfici.

Post tertium annum Sylla redit in Italiam, facta pace cum Mithridate, L. Scipione & Narbano Cōs. ducens triginta millia militum contra duos consulares exercitus, in quibus erant ducenta millia. Sed L. Scipionis exercitus vltro ad Syllam transiit. Norbani exercitum acie vicit, trucidatis septem millibus. Hic Norbanus postea in Rhodum fugiens, cum a Sylla deposceretur ad supplicium, in foro Rhodio sibi mortem consciiuit.

Carbo fugit in Siciliam, vbi a Cneo Pompeio captus & interfectus est.

Deinde & Marius filius acie victus est, ac scripsit Syllae, se tātum viginti milites in eo prælio amisisse, hostiū vero viginti millia caesa esse, & octo millia capta. Marius filius cum in oppidum Præneste fugisset, & circumfessus non posset effugere sibi mortem consciiuit.

Cum aduersarios Sylla intra biennium a reditu vicisset, senātus comitiorum caussa interregē creauit L. Valerium Flaccum, qui legem ad populum tulit, Syllā videri e republicā esse dictatorem dici, qui perturbatam rempublicā rursus ordinaret, de qua lege Cicero inquit contra Rullum. Omnium legum iniquissimam, dissimilam.

limamque legis esse arbitror eam, quā L. Flaccus inter
rex de Sylla tulit, vt omnia quaecunque ille fecisset, ef-
fent rata.

Sylla dictator factus anno vrbis sexcentesimo septua-
gesimo tertio, adiungit sibi Cols. Tullium Deculam &
Dolbellam: ipse regio more supra eos sedit. Dictaturā
tertio anno deposuit; interea leges necessarias tulit. Do-
nec enim vult Deus imperia seruari, flectit summos vi-
ctores ad hanc curam, vt leges, iudicia & legitimas po-
tes restituant. Id sit alias mitius, alias asperius. Et cū Syl-
la necessario coerceret inquietos ciues, multi etiam in-
iuste necati sunt, cum a Sylla, tum scelere eorū, qui fami-
liares erant Syllae, & aliorum opes occupabant, vt quidā
modestus ciuis Aurelius, cum interficeretur, clamauit:
O villa Aurelia quare occidis dominum tuum? Tantam
que crudelitātē in proscriptione exercuit, vt postea scri-
ptum sit: Excessit medicina modum.

Retinentur & hodie in Pandectis leges Corneliae, de
sacris, & de falsariis. Sed tulit alias multas, legē maie-
statis, & de magistratuum ordine, de iudiciis, de repetun-
dis, sumptuariam, & alias, quarum pleraque postea cum
in bellis ciuilibus iterum abolitae essent, a Iulio & dein-
de ab Augusto renouatae sunt.

Tribunitiam potestatem Sylla non prorsus sustulit.
Permisit enim vt tribuni crearentur, sed duos neruos in-
cidit: Non concessit vt prouocatio ad eos fieret, nec con-
cessit vt nouas leges ferrent, sed reliquit eis ius conuo-
candi senatus, vt intercederent, si quis videretur iniuste
opprimi. Ideo Cicero de Syllana lege inquit: Syllā pro-
bo, qui tribunis plebis iniuriarū potestatem ademit, auxi-
lium ferendi reliquit. Profuit frenari nimiam vulgi po-
testatem & augeri senatus auctoritatem, & tamen huic
quoque frenum iniici intercessione tribunorū vt *de exo-
rāna* esset temperata, nec tamen infinita esset vulgi po-
tētia. Est enim, vt Aristoteles dicit, mera *δημοκρατία* ex-
trema tyrannis. Et apud Herodotū grauissima est oratio
contra democratiā. Ruere inquit vulgus & impellere ne-
gociū sine mente, vt feruntur magno impetu flumina.

Pompeius autem restituit tribuniciam potestatem. Postea Augustus totum ius tribuniciæ potestatis ad sese transtulit, simul ut prorsus aboleret eam, & prætextu illo retineret ius convocandi Senatus.

Hæc consilia considerentur in historiis, præsertim cum similia multa omnibus temporibus accidant. Vno & eodem die vrbs Noriberga & Augusta Rhetica petiuerunt contraria a Sigismundo imperatore. Augusta petiuit insidui, ne quid senatus constitueret, nisi tribunis opificum approbantibus. Noriberga petiuit, ne liceret tribunis impedire senatus decreta. Tunc Carolus potestatem tribuniciam Augustæ rursus sustulit. Et apparet Aristocratiam in magno cœtu optimam esse.

Sylla deposita dictatura vixit biennium. Fuit tanta in eo animi magnitudo, ut non solum pericula contemneret, vivens sine præsidio, sed etiam ut dixerit, se ratione rerum gestarum redditurum esse. Etenim valde eruenta fuit eius gubernatio, tamē Mario anteferebatur, qui primum priuata ambitione rempublicam turbauit, nec egit hoc, ut leges & iudicia valerent: sed Sylla Marium iniuste turbantem rempublicam repressit: postea direxit victoriam ad hunc finem, ut leges, iudicia & legitime pæpæ restituerentur, quæ officia Deus gubernatoribus commendauit.

BELLVM CIVILE GESTVM

duobus Pompeio & C. Iulio Cesare.

Post Syllæ mortē anno tricesimo bellum ciuile mouerunt Pompeius & C. Iulius Cæsar, cuius hæc fuit causa. Cæsar petiuerat se absentem fieri consulem, antequam ex Gallia decederet, quia si priuatus in Urbem rediisset, inimici eum accusaturi & oppressuri erant. Populus igitur rogantibus tribunis, & cōsule Pompeio assentiente, iubet Caij Iulij Cæsaris absentis rationem haberi postea inimici sunt hortatores, ne senatus id permittat, & Cōs. Lentulo & C. Marcello sit senatus consultum ut ante certum diē Cæsar exercitum dimittat: si id non faciat, videri eum contra rempublicam facere, & Pompeium inimici Cæsaris sibi adiungunt. Aduersantur Senatus-

natuse consul to tribuni plebis, Marcus Antonius. Q. Cas-
 sius & Curio, & contendunt ne beneficium antea pro-
 missum Cæsari eripatur. Mox & hoc decretum senatus fa-
 cit, ut videant Cōs. & ceteri magistratus NE QVID
 5 RES PVBLICA DETRIMENTI CAPERET.
 Hæc forma verborum Senatus viebatur, quoties tanquam
 aduersus seditiosos præcipiebat consulis, ut arma cape-
 rent, & vim habebat simile proscriptioni, ut nos nomi-
 namus, seu interdictioni aquæ & ignis. Discedit igitur
 10 ex Vrbe tribuni ad Cæsarem. Statim & provincia Gallia
 L. Domitio decernitur, & delectus rota Italia a consuli-
 bus & a Pompeio habentur. Cæsar permissurum se iudi-
 cium populo ostendit, & Cicero æquas pacis conditio-
 nes proponebat, ut & Cæsar & Pompeius exercitus dimit-
 15 terent, & Pompeius in provinciam suam Hispaniā pro-
 ficisceretur, & Cæsar consul fieret. Has conditiones rece-
 piturus erat Cæsar, sed Pompeiani aduersabantur. Cū igitur
 20 intellexeret Cæsar & senatus consulti atrocitatem, &
 iam delectus haberi videret, iustam se causam sese de-
 fendendi habere existimans, cū exercitu procedit ad lo-
 ca vicina vrbi Romæ. Cognito Cæsaris aduentu cōsules
 & Pompeius ex Italia fugientes in Epirum, traiciunt ad
 urbem Dirrachium, vbi exercitus quantos possunt ex
 25 Græcia & Asia cōtrahunt. Hæc initia fuerunt huius belli,
 quo mutata veteri forma reipublicæ, deinceps in impe-
 rio Romano cœpit vnius esse summa potestas, ut in regno.
 Cæsar antequam Romam venit, properauit ad retine-
 dum Pompeium, qui adhuc Brundisij erat, eamque vr-
 bem circumfedit. Sed clam nocte discedente Pompeio,
 30 Brundisini Cæsari se dederunt. Postea primum Cæsar
 urbem Romam adiit, & in senatu narrat, se necessariam
 defensionem suscepisse, nec se crudelitatem Syllæ & Ma-
 rij imitaturum esse, licet ut secum rempublicam gu-
 bernent, & legatos de pace ad Pompeium mittant. Nec
 35 tunc noui aliquid Romæ constituit, sed properans ad Pō-
 peij exercitum, qui in Hispania erat, urbem Romam Le-
 pido commendat, Italiam M. Antonio. Ipse post paucos
 dies in Hispaniam proficiscitur, in qua exercitus Pom-
 peij fame coegit ad deditionem, & Hispanos sibi ad-

iunxit. Deinde & laudatissimam urbem Massiliam veterem Iouum coloniam, sociam Romanorum, vi cepit. Interea Romæ Lepidus rogationem tulerat, ut Cæsar dictator crearetur. Rediens igitur Cæsar Romam comitiis consularia habuit, & quædam de iudiciis & de frumento aduehendo in urbem, tanquam dictator ordinauit. Consules creauit sese & Seruilius Isauricum, ac dictaturam post diem vndecimum deposuit, contentus nomine ordinariæ potestatis consularis, & urbem ac Italiam consuli Seruilio commendauit. Cumque multi turbulenti ciues spe nouarum tabularum cumulassent æs alienum, legem tulit de emptionibus & vsuris, paci vtilem, ut vastatio rerum eadem maneret, quæ fuisset ante bellum, Ac in vsuris si quid supra centesimam solutum esset, in fortem computaretur, & ut legitimis iudiciis debitores cogerentur, numerare quæ debebant. Hæc iudicia defendit postea Seruilius consul, qui vrbe expulsi Cælium prætorem, qui plebem spe nouarum tabularum contra Cæsa rem ad mouendam seditionem sollicitabat. Cælius se cum Milone coniunxit, contrahere fugitiuorum exercitum, ut Romam rediret, sed ambo interfecti sunt, Milo & Cælius.

Anno igitur septingentesimo quinto, mense Ianuario Cæsar consul nauigauit in Epirum aduersus Pompeium. Et cum Pompeius Dirrachium teneret, Cæsar eo accessit. Ibi cum multa castella faceret, inclusurus Pompeium etiam in aliquot paruis præliis superiores eius milites fuisset, tamē vno prælio maiore victus est Cæsar, in quo non gentos milites amisit. Ex eo igitur loco in Thessaliā discedit, cum quidem & fames eum egeret loca vberiora querere. Sequitur eum Pompeius spe elatus propter Dirrachinum prælium. Cum igitur ad Pharsalum ventum esset, nec pl^o Germanico millia castra distaret, in ea Thessalia ora vicit Cæsar, trucidatis quindecim millib, in exercitu Pompeij, & captis viginti quatuor millib. Nā fugientibus & dissipatis hostibus clamabat Cæsar: Miles parce ciuibus.

Pompeius fugiens accessit ad Larissam. Inde nauigauit Mitylenen, ubi eius coniunx Cornelia erat. Diuertit autem in hortum Cratippi Philosophi, non ingressus

gre flus urbem: apud quem cum de fortuna quereretur, disputavit an sit providentia, cum in causa meliore victus esset? Respondit Cratippus fatales esse imperiorum periodos, & iam conuerti Romanam rempublicam in monarchiam.

5 Cum autem existimaret, sibi in Aegypto futurum esse fidum hospitium, & ibi posse novos exercitus colligi, eo accessit. Vbi quia Ptolemæus adolescens regebatur alienis consiliis, deliberarunt Photinus eunuchus, & præceptor adolescentis regis Theodotus Gaius, & Achilles, qui præerat exercitui, an recipiendus esset Pompeius, quia videbant molem belli attrahi in Aegyptum, si recipere tur. Ac re diu disputata suavit Theodotus, ut interficeretur Pompeius. addens dictum: *Νεκρὸς ἢ δάκρυα*. Et apud Lucanum Photinus inquit:

15 *Exeat aula, qui vult esse pius.*

Nulla fides unquam miseros elegit amicos. Et Pompeium accusat, qui cum senatus Romanus velit Aegyptum quietam esse, ipse eo bellum transferat.

20 Missi sunt igitur ad interficiendum Pompeium Achillas & Septimius tribunus militum, qui olim fuerat centurio in exercitu Pompeij. Hic Romanalingua primum alloquitur Pompeium, deinde Græca Achilles, iubent eum ex sua naue, in qua cum coniuge & filiis vehebatur egredi in regiam nauem. Pompeius nihil hostile metuens transiit in aliam nauem cum liberto Philippo. sed exiens recitat Sophoclis versus:

Ὅστι δὲ πρὸς τὴν πόλιν ἐμποδοῖται,

κεῖν δὲ δὴ καὶ ἐλδοῖται μοι.

30 Agnoscit deinde Septimium, & alloquitur. Cumque legeret orationem Græcam, qua Ptolemæum allocutus erat, Septimius a tergo eum gladio transfodere cepit, deinde labentem fodiunt Achilles & alij. Ipse in tam tristi exitu nullam deformitatem ostendit, sed gemitum edens caput inuoluit vesti, qua indutus erat. Postea transfosso & necato præcidit Septimius caput.

35 Consideretur autem temporis breuitas, quo hæc tantæ res in Epiro & Thessalia actæ sunt. Cæsar consul venit in Epirum mense Ianuario. Pugna Pharſalica eo anno

in Septembri aut paulo ante facta est Pompeius interfectus est primo die Octobris, cum inchoaret annum novum & quinquagesimū. Natus est enim die ultimo Septembris. Hic fuit exitus Pompeij, qui res magnas patriæ viles ante bellum civile gessit, & vsque ad id tempus felix & valde carus omnibus gentibus fuerat, in hoc extremo actu perfidiose necatus est a filio eius regis, quem ipse in regnum restituerat. Est autē inter insignia exempla, quæ monent non solum fortunam instabilem esse, sed etiam sapientum magna & tristia errata esse, sic ut dicitur: *et sic ut dicitur huius a patria expositis.* Nec Cæsar quicquam asperius ei obiicit, quam quod dicit, hoc bellum ab eo non necessario motum esse, & tamen magis accusat incitatores quam ipsum.

Statim autem Deus interfectores puniuit, cum Cæsar in mense Octobri venisset in Aegyptum, & ipsi quoque in fidias struerent Achilles & Photinus, qui ut videtur, hanc gloriam auferre voluerunt, quod duos summos duces Romanos sustulissent, iussit eos interficere. Ptolemæus ipse fugiens obrutus fluctibus in mari periit, cum Cæsar exercitum Aegyptium ad Alexandriam profligasset. Theodorum post aliquot annos Brutus, cum post interfectum Cæsarem Sardes occupasset, cruci affixit.

Hoc etiam considerandum est, Pompeium pene in conspectu Ierosolymæ interfectum esse, quam ante annos quindecim ceperat in ipso Paschate. Et quanquam non spoliavit templum, tamen dehortante summo sacerdote in Sanctum sanctorum ingressus est. Hanc templi violationem sequute sunt poenæ, consiliorum errores & insolentia, quæ pericula non necessariis causis attraxit, ut de Bellerophonte dicitur, cum res magnas Pegaso insidens gessisset, postea cum in cælum Pegaso vehi vellet, excussus pedem fregit. Ac nostra ætas similia exēpla vidit.

Coniunx Pompeij Cornelia cum ingenti dolore spectatrix fuit necis mariti, in ea naue, in qua cū ipsa Pompeius vectus fuerat. Postea mox cum filiis in Cyprum rediit, inde eos in Africā misit ad Scipionē & Catonē. Maior natus filius A. N. Pompeius in Hispania anno quarto post

post pugnam Pharsalicā, magno prælio victus est, & fugiens retractus a Cæsarianis interfectus est. Vixit diutius alter filius Sextus Pompeius, qui Augustum & Antonium post Iulium interfectum annos octo variis bellis exercuit, occupauit Siciliam, tenuit mare, reddiit in Bithyniam, & occupauit Niceam & Nicomediam. Sed deceptus a Titio duce Antonij, cum se ei dedisset, ab ipso perfidiosè interfectus est. Hic fuit exitus duorum filiorum Pompeij, suntque procul distitis locis interfecti & sepulti, pater in Aegypto, maior natu filius in Hispania, minor natu filius in Asia. Hæc tristia exempla intuentes, sumus memores regulæ, ne extra metas officij ruamus, nec moueamus non necessaria. Et illud Euripidis sæpe cogitemus: *εἰς ἡμᾶς ἀπὸ μεγάλας δόξης, καὶ πάντων ὧν πέπεισται, νεώτεροι εἰς τὴν ἡγήσονται.*

Cum autem post Pharsalicam pugnam Iulius Consul eo anno mense Octobri Alexandriam venisset, primum ociosus ut scholasticus in turba lectiones doctorum audiuit. Sed insidias ei struxerunt illi ipsi, qui Pompeium interfece-
rant. Ab his insidiatoribus cum exercitus regij aduersus eum contracti essent, magna virtute & felicitate ab eo profigati sunt. In eo bello multum adiutus est Antipatri principis Idumæi consiliis & fide, qui fuit pater Herodis. Quare ei Cæsar Iudæam regendam & fructu-
dam tradidit.

Interea Romæ Cæsari in consulatu successerunt anno septingentesimo sexto Calenus & Vatinius. Ut autem Cæsar nomen haberet legitimi magistratus, dictator a M. Antonio absens creatus est in annum. Ac rediens eo
anno Romam, ibi mansit aliquot mensibus.

Proximo anno septingentesimo septimo tertium Consul factus est Cæsar cum Lepido. Eo anno in Aphrica difficile bellum gessit aduersus reliquias Pompeianas, sed vicit tandem. Ibi Petreius Iubam regem & sese interfecit. Scipio quoque & Cato sibi mortem conscuerunt. Afranius cum in potestatem Cæsaris venisset, interfectus est. Inde Romam reuersus Cæsar anno septingentesimo octauo, creatus est dictator tertium in annos decem, & consul quartum sine collega factus est. Egit cœ-

lib. 2
106.

sum, ordinauit iudicia, suppleuit senatum, & tempora rectoribus prouinciarum præscripsit.

Anno septingentesimo nono, mense Aprili dimicauit ad Mundam cum filiis Pompeij magno cum periculo. Nam cum primus impetum in hostem faceret, ducentas in eum tela coniecta sunt, & sero ad vesperam vicit, trucidatis triginta millibus hostium.

Recepta Hispania & pacatis omnibus prouinciis Romanam mense Octobri rediit, ubi ei, noui honores decreti sunt, ut dictator perpetuus & imperator nominaretur, & 10 sacrosanctus esset, id est, inuiolabilis, *ἥρος καὶ ἄσυνλος*, & ut magistratus iurarent in ipsius acta. Ita summa potestas ei attributa est vniuersæ gubernationis: Eo tempore leges Iulias tulit, & annum ordinauit, quo hactenus vniuersa posteritas vsa est, qui & annus Iulianus appellatur, cuius 15 rationem perturbatam in bellis ciuilibus Augustus restituit. Nam ante Iulium Romani mensibus duodecim lunaribus annum finiebant, & quia supersunt vndecim dies, qui nominantur *ἐπαικτηί*, intra octo annos addebantur tres menses intercalares, quod nominabant *ὁκτωμήνη- 20 εἰς*, ita, ut tres anni postremi haberent singuli trodecim menses. Hæc ratio cum esset confusior, nec initia annorum in diem certum inciderent, Iulius hanc politiam & solaris anni rationem consilio Sosigenis mathematici instituit, quem ex Alexandria Romam duxerat. Nam 25 in imperiis certam annorum rationem esse propter multas magnas causas, iudicia, contractus, historias, necessarium est.

Semper autem etiam mediocres gubernatores in magnis periculis sunt. Cassius igitur, cum non obtinuisset, præturam vrbanam, quam appetebat, & alioqui Cæsare odisset, primus fuit autor consilij de interficiendo Cæsare, & arte Brutum ad societatem huius consilij pertraxit. Deinde Bruti autoritas cæteros adiunxit. Facta igitur arcana conspiratione idibus Martiis, Iulius Cæsar in 35 curia Pompeij a Cassio & Bruto & cæteris huius consilij consiliis interfectus est, acceptis viginti tribus vulneribus.

Hic exitus tanti viri inter insignia exempla est, non solum

solum instabilitatis fortunę, sed etiā ingrati tudinis hu-
manę & perfidię. Quia plurimi interfectores a Iulio nō
solum seruati, sed etiā honoribus & potētia ornati fue-
runt. Nec eo sublato pax esse potuit, etsi Cicero & alij
senatores pacem facere conati sunt. Ac statim postmodum
in senatu factum est decretum de *amnistia*, id est, vt om-
nium priorum offensionū & eadē obliuio esset, & for-
ma reipublicę nō mutaretur, nec noua bella mouerētur.

Quam breuis fuerit dominatio Cæsaris post reditum
ex Hispaniā, pacatis omnibus prouinciis, intelligi potest
ex temporum serie. Mense Octobri Romam reuersus
proximo Martio interfectus est, anno ætatis sexto &
quinquagesimo. Anno belli ciuilis a fuga Pompeij ex I-
talia sexto. Nec intexā disputationem de iure. Etsi fecit
quædam insolentius, tamen multo moderatior fuit Syl-
la & Marius & aliis, qui antea in ciuilibus bellis rempu-
blicam oppresserunt. Et cum reuera Iulius magistratus
esset decreto publico confirmatus, quo ei tributa erat
summa potestas, & quo sanxerat senatus eum inuiolabi-
lem esse, iniustum fuit eum interficere. De initio belli
etiā iudico, eum in casu legitime defensionis arma ce-
pisse. Sed sciamus res humanas quamlibet florentes, fa-
cilime euerti deferente Deo, sicut scriptū est: Scio, Do-
mine, non est hominis via eius, &c. Et meminerimus di-
ctum Herodoti in Polymnia: *Θνντὸν οὐδὲνα εἶδ', οὐδ' ἄκουσαι*
τὸ κακὸν ἢ ἀπ' αἰῶνος ἀνθρώπων οὐ συνήμηνεν· τοῖς δ' ἐμάρτυρε μέγιστα.

Interfecto autem Iulio pax retineri non potuit. Se-
natus ad reprimendum Antonium adiunxit sibi Octauium
Cæsarem. Postea se coniunxerunt Octauius Cæsar, An-
tonius & Lepidus mense Decembri eiusdem anni, quo
Iulius interfectus fuit. Horum triumuiratus plenus fuit
crudelitatis. Multi præcipuē nobilitatis Romę proscri-
pti & interfecti sunt. Tunc & M. Cicero ingressus annū
sexagesimum quartum mense Ianuario interfectus est,
cuius caput cum dextra in rostris positum est.

Anno septingentesimo, duodecimo, Antonius & Oc-
tauius Cæsar Brutum & Cassium bello persequuti sunt.
Cassius sibi ipse mortem consciuit. Brutus postea quo-
que se interfici a Stratone iussit, cum aliquanto ante

Brutus recitasset hunc versum:

Ὁ μὴ λῆθοι σὲ τῶνδε εἰδὸς αἰτίου καὶ γένους. quo versu mala imprecatus est auctori tantarum calamitatum.

Tandem & inter triumuiros dissensiones ortæ sunt, ut dicitur:

Nulla fides regni sociis, omnisque potestas.

Impatiens consortii erit. Cumque Antonius sperans se solum potiturum imperio, ex AEGypto magnū exercitum Romam adduceret, Octavius Cæsar cum exercitu in Epirum traiecit, vbi victum & fugatum Antonium sequutus est Alexandriam. Ibi ante aduentum Octauij Cæsaris domunculam extruxerat, in qua, velut in secessu, dicebat se Timonis *μυστεριώδη* vitam acturum esse. Postea ab Octauio circumfessus, cū aliquoties infelicitate dimicasset, & ei falso nūtiarum esset, Cleopatram sibi consciuisse mortem, ipse sese interfecit, anno ætatis suæ quinquagesimo sexto, anno autē duodecimo post mortem Iulij Cæsaris. Deinde & Cleopatra sibi aspides admouit, quæ eam necarunt. Hæc facta sunt anno Urbis septingentesimo vicesimo secundo. Postea solus tenuit imperium Octavius Cæsar, cui senatus tribuit nomen Augusti.

DE IVDÆA ET DE

ecclesia.

CUm in historia consideratio ecclesiæ præcipua esse debeat, dicamus etiam in hac vniuersali mutatione generis humani, cum intra paucos annos & cessisset Romanæ potentia pene totus orbis terrarum nobis cognitus, & ipsi inter sese Romani ciues moto bello domesticò collis magnas vastationes in toto imperio fecissent, an Iudæa fuerit tranquilla, vbi sedes fuerit veræ ecclesiæ?

Incidit autem in hanc vniuersalem generis humani mutationem & finis propriæ periodi regni Iudaici, de qua dictum fuit: Non auferetur sceptrum a Iuda donec venerit Siloch. Quare cum articuli illi mutationi maxime sint turbulenti, Iudæa etiam fuit inquieta, sed ipsa, ut fit, domestica fratrum discordia attraxit ingentes calamita-

lāmitates, quas tamen Deus mitigauit, ne funditus ecclesia deleteretur. Primū autem de ecclesia in ea sede hac considerentur. Sacerdotia tenebant homines, prophani, doctrinę genus, quod latissime vagabatur in populo, erat Pharisaicum. Nec tamen exigua multitudo amplexa est Epicureos furores Sadducęorum. Ita in magna multitudine extincta fuit vera inuocatio Dei, partim superstitione Pharisaęorum, partim Epicurea, prophanitate Sadducęorum. Seruauit tamen Deus pias reliquias; Simeonem, Zachariam, parętes Marię, & cęterum aliquem, qui horum doctrinam pie & constanter amplexus est, & vere Deum cum ipsis inuocauit in agnitione & fiducia Filij Dei; & ab erroribus Pharisaęorum & Sadducęorum abhorruit, & eos, quoties fuit occasio, refutabit. Hic pius cęterus in quātis fuerit periculis, intelligi potest ex morte Zacharię patris Baptistę. Credo enim vetustati, quę narrat Zachariam propter piam confessionem interfectum esse. Accedebant autem alię magnę calamitates propter assidua bella, donec Iudęam Augustus in provincię formam redegit. Postquam enim Pompeius capta Ierosolyma anno quintodecimo ante bellum ciuile susceptum aduersus Iulium, Hircano summum sacerdotium restituit, & Aristobulum cum duobus filiis Alexandro & Antigono Romam abduxit, rursus bella in Iudęa mota sunt, anno post iter Pompeij septimo, ab Aristobulo, qui ex vrbe Roma clam fugiens in Iudęam rediit.

Cumque Alexander biennio in Iudęa grassatus esset, peruenit in amicitiam Crassi, cui fuit incitator, ut Ierosolymam ingrederetur, vbi magnam pecuniam auferre posset. Facile persuadet auarissimo duci, qui templum violauit atrocius quam Pompeius. Nam & in adytū ingressus est, & abstulit decem millia talentorum, id est, sexaginta tonnas auri, & alia ornamenta. Eius sacrilegij postea pęnas dederunt & Crassus & hic Aristobuli filius Alexander, interfectus a Scipione, qui initio belli Pompeiani Syriam regebat. Pater Aristobulus secundo reuersus in Iudęam cum duabus legionibus a Iulio datis, veneno extinctus est a Pompeianis.

Fugerat Antigonus Aristobuli filius ex vrbe Roma

O. j.

cum fratre Alexandro. Cumque Iulius ex Aegypto in Iudæam venisset, petiuit sibi regnum tradi, quod Pompeius Hircano patruo tribuerat, sperans odio Pompeij Iulium fore sibi æquiores. Sed Iulius prætulit Idumæum Antipatrum, cuius sapientiam & fidem probabat. Et si Antipater moderatus erat, tamen Iudæi impatienter ferentes peregrinum dominū, subinde seditiones mouerūt. Ezechiam ducem seditiosorum fortiter oppressit Herodes, cui pater Galilæam tuendam commendauerat. Postea interfecto Iulio, cum sperarent inimici Antipatri nouā rerum conuersionem, necatur Antipater veneno a Malcho: qui cum regnum appeteret, Cassio interfectori Iulij missio in Syriam se adiunxit. Sed Cassius seditiosum hominem Malchum interfici iussit.

Tertio anno post interfectum Iulium, cum rex Parthorum speraret se potiturum esse Syria, cum & Cassius iam post pugnam in Macedonia periisset, adducit exercitum in Syriam. In tantis cōfusionebus totius orbis terrarum nouas spes & Antigonus habet: impetrat auxilia a Pacoro rege Parthorum, & Ierosolymam in Pentecoste occupat, fitque magnum prælium intra moenia. Cūque Phaselus, & Hircanus ad Pacorum fraude adducti essent, rex Pacorus regnū Iudææ tradit Antigono, & retinet captiuos Hircanum & Phaselum. Hircanus truncatur auribus, & in Parthos mittitur, Phaselus contumeliarum impatiens in vinculis capite alliso ad parietem, mortem sibi conscuit.

Interea magno cum periculo primum in Idumæā fugiens Herodes euasit. Postea ad urbem Romam accessit, & laudata patris fide erga Iulium, & cōmemorata societate Antigoni cum Parthis, Antigonus iudicatur hostis populi Romani, & Herodes rex Iudææ appellatur. Et egressus ex curia medius inter Antonium & Octauium, præcedentibus consulibus Domitio Caluino, & Asinio Pollione, & comitatibus reliquis magistratibus & senatoribus in Capitolium ad sacrificium deducitur. Hæc acta sunt anno quarto post interfectum Iuliū, ante natum Christum tricesimo septimo: Initiū enim regni Herodis ab hoc anno sumitur, quo rex a senatu Romano appellatus

latus est. Interea in Iudæa regnat Antigonus, & regnum annos quinque tenuit. Sed inter assidua bella, & inter raras vastationes & petulantiâ militum, qui ex crudelissimis gentibus collecti erant, Iudæis, Parthis, Arabibus, Syriacis & Romanis, familias pias, vt Zachariæ, Simeonis, parentum Mariæ, & similes protectas & seruatas esse valde mirum est. Verum hæc imago docet nos, ecclesiâ a Deo protegi, & seruâri inter horribiles ruinas imperiorum, etiam destitutâ humanis præidiis.

10 Rediit Herodes statim in Syriam cum Ventidio missus aduersus Parthos, & quanquam acceperat partem copiarum a Ventidio, tamen intra biennium recuperare Ierosolymam non potuit. Interea milites in utraque parte trucidabant & spoliabant multos inermes, & multorum coniuges & filias rapiebant, quia dux Herodi additus Silo pecunia corruptus erat ab Antigono. Tandem cum Antigonus venisset in Syriam, ducem Sosium cum duabus legionibus Herodi adiungit. Has copias cum adiunxisset Herodes cum suo exercitu, Ierosolymam 20 quinque mensibus circumsidet, & factis aliquot præliis sexto mense eam capit, eodem die & mense, quo eam ceperat Pompeius ante annos septem & viginti. Magna cades in vrbe facta est. Antigonus abducitur ad Antonium Antiochiam, & ibi, iubente Antonio, tanquam 25 hostis populi Romani securi percussus est.

Facta igitur regni & regis nominis translatione ad peregrinam stirpem, nemo postea ex stirpe Iudæ regnavit. Summum sacerdotium etiam dederunt reges, quibus libuit, contra legem Mosâicam. Hircanum reuocauit Herodes ex Babylone, datis muneribus regi Parthorum, sed propter mutilationem aurium non restituit ei summum sacerdotium, postea octogenarium interfici iussit. Deleuit & summum senatum populi Iudæorum, videlicet septuaginta duos seniores, quem senatum 35 Iudæi nominarunt Sanhedrin, vocabulo facto ex Græca appellatione συνέδριον.

Cum igitur magna multitudo populi errores Pharisæorum & Sadducæorum amplexa esset, & in assiduis seditionibus & bellis, inter impios milites cresceret pro-

phanitas, & multi pij interficerentur, & studia veræ doctrinæ extinguerentur, quam fuerit exigua vera ecclesia cogitandum est. Fuit tamen aliqua, in qua manserūt lux veræ doctrinæ de Deo & de Filio Dei, de lege, de promissione gratiæ, de veris cultibus, & vera Dei inuocatione, & initia salutis æternæ: scilicet Zacharias, Elizabeth, Simeon, parentes Mariæ, Maria virgo, soror eius, & cæterus, qui horum doctrinam amplexus est.

Sciamus autem, illud tempus imaginē esse huius senectæ mundi, in qua etiam vniuersalis mutatio generis humani in cōspectu est. Latissime vagatur doctrina monachorum & Papæ, vt Phariseorum & Sadducæorum, quæ pugnat cum lege Dei ac euangelio, & iubet idola colere: & delere nomen Filij Dei palam conantur Gog & Magog, id est, Turci & alij Mahometici, & stabiliunt idola plurimi reges, principes & eorum doctores. Inter has confusiones seruat tamen Deus aliquam veram ecclesiam, quæ sonat veram doctrinā, & recte inuocat eum in agnitione & fiducia Filij, sicut expresse dicitur de extrema senectæ mundi: Erit sicut in diebus Nohe, vnus assumetur, alter relinquetur. Cōfirmemur autem exemplo tristissimi temporis Zachariæ, ne cogitemus nullam esse ecclesiam Dei, quia adeo exiguam esse videmus & oppressam ingentibus calamitatibus: sed firma assensio ne quotidie pronunciemus articulum in Symbolo: Credo esse ecclesiam catholicam, & discamus, quæ, & vbi sit vera Dei ecclesia, & nos in eam includamus, & speremus Filium Dei nos protecturum & seruaturum esse. Et vt nos protegat & seruet assiduis votis & gemitibus petamus, sicut dixit, Nemo rapiet oves

meas ex manibus

meis.

DEO GRATIA.

194143a
(1/3)

hc

Inches

Centimetres

Farbkarte #13

B.I.G.

Blue

Cyan

Green

Yellow

Red

Magenta

White

3/Color

Black

N

V/M

E T

re-

rra-

liti-

ani-

que

V-